הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר זמנים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות שבת

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות שבת

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-שבת/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 8
פרק ג 16
פרק ד 24
פרק ה 26
פרק ו 33
פרק ז 41
פרק ח 43
פרק ט 50
פרק י 56
פרק יא 65
פרק יב 71
פרק יג 80
פרק יד 85
פרק טו 94
פרק טז 101
פרק יז 110
פרק יח 126
פרק יט 136
פרק כ 147
פרק כא 156
פרק כב 169
פרק כג 178
פרק כד 188
פרק כה 192
פרק כו 200
פרק כז 209
פרק כח 215
פרק כט 223
פרק ל 233

פרק א

הלכה א

שביתה בשביעי ממלאכה מ"ע וכו' ומהו חייב וכו'. כל חלקי זאת הבבא מבוארים במשנה בכ"מ ועקרן בשבת ובכריתות ובסנהדרין:

הלכה ג

(ב-ג)

כל מקום שנאמר בה' שבת וכו'. זה מבואר סוף פ' האורג (שבת דף ק"ז) מימרא דשמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתלת ואיתא פ"ק (ד' ג'). ובהנהו תלת יכתוב בהן רבינו מותר לכתחלה. **ומ"ש והעושה אותה בזדון מכין אותו מכת מרדות** הוא מפני שעובר על ל"ת של דבריהם בדבר שיש לו עיקר מן התורה והוא בן מרדות ויש לזה סמך בהרבה מקומות ומהם ריש פ' תולין (שבת קל"ח) לוקין מכת מרדות מדרבנן. ופ' כירה (שבת מ':) גם כן מכת מרדות מדרבנן:

הלכה ד

וכל מקום שנאמר אינו חייב כלום וכו'. זה כלל הרב לכונת לשונו והוא בענייינים שאין לומר בהן מותר ורשאי וכמו שמבואר כל אחד במקומו:

הלכה ה

דברים המותרין לעשותן בשבת ובשעת עשייתן וכו'. זה מחלוקת ר' שמעון ורבי יהודה ונפסקה הלכה בגמ' פ' המצניע (שבת צ"ד) ובמקומות אחרים כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר:

כיצד גורר אדם מטה כסא וספסל וכו'. ברייתא פ' ב"מ (שבת דף כ"ט ב') וכר"ש והעולה שם מגרסת הספרים ורש"י ז"ל דבין גדולים בין קטנים מותר. וזהו שסתם רבינו ז"ל:

ורוחץ ידיו בעפר הפירות וכו'. פ' במה טומנין (שם דף נ"ב) וכר"ש:

פרצה דחוקה וכו'. מימרא דשמואל פ"ק דכתובות (דף ו') ופ' אחרון דנדה (דף ס"ד) וכרבי שמעון:

הלכה ו

עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה וכו'. זה מבואר בכמה מקומות ומהם פרק הבונה (שבת דף ק"ג) מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. ויש מי שכתב שאם לא היה נהנה מאותה מלאכה שנעשת בשביל אותו מעשה אף על פי שהמלאכה ההיא הכרחית

להעשות בשבילו מותר לעשות המעשה וזה דעת בעל הערוך. ויש מי שכתב פטור אבל אסור:

הלכה ז

כל העושה מלאכה בשבת אע"פ שלא צריך וכו'. דין זה מחלוקת ר' יהודה ור"ש בהרבה מקומות. ועיקרו פ' המצניע (שבת צ"ג ב') במשנה וסתם המשנה שם כר' יהודה דמחייב. ובהשגות א"א ר"ח ז"ל פסק כר"ש וכו' פטור עליה ע"כ. ומדברי ההלכות שכתבו פרק כירה נראה שפוסקים כר' יהודה וכשמואל דס"ל הכין. ויש לי סעד לסברא זו מפני שידוע דמאן דמחייב דבר שאין מתכוין כ"ש שיחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה. ומאן דפטר דבר שאינו מתכוין אינו הכרח שיפטור מלאכה שאינה צריכה לגופה כדאיתא פרק כירה (שבת מ"א:) ושתיהן מחלוקת ר"י ור"ש ונחלקו רב ושמואל בפסק ההלכה ורב סבר כר"י לחייב ואפילו באין מתכוין ושמואל כר"ש בדבר שאינו מתכוין אבל לא בשאינו צריך לגופה ואיך נקל אנחנו משניהם ומ"מ דעת אחרונים ז"ל כך הוא כר"ש עד שהרמב"ן ז"ל דחק לומר שאף כונת ההלכות היתה לפסוק כר"ש וזה דעת הרשב"א ז"ל והאריכו בזה. ופירשו מה שאמרו פרק אחרון (שבת דף קנ"ז) בכל השבת כלה הלכה כר"ש לבר ממוקצה וכו' שהוא כולל אפילו מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא דיני מוקצה בלבד:

כיצד הרי שכבה את הנר מפני שהוא צריך וכו'. פסק כסתם משנה דפרק במה מדליקין (שבת כ"ט:) וכר' יהודה ודלא כר' יוסי דס"ל התם כר' שמעון. וכבר כתבתי שדעת האחרונים לפסוק כר' שמעון ומיהו לדברי הכל איסורא איכא:

וכן המעביר קוץ ד"א ברשות וכו'. זה נלמד ממימרא דרבינא דפ' כירה (שבת מ"ג) ושם נראה דרבינא ס"ל כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה והוא מסקנא דגמ' שם:

או המכבה את הגחלת וכו'. פי' של עץ ומימרא דשמואל הוא שם וכר' יהודה ולדברי הפוסקים כר"ש במקום שיש נזק לרבים כגון זה מותר לכתחלה וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

הלכה ח

כל המתכוין לעשות מלאכה וכו'. זה מבואר פ' ספק אכל חלב בכריתות (דף [י"ט] ע"א) ומתבאר מדין נתכוין ללקוט שיתבאר בסמוך:

ק"ו אם נתכוין לזרוק בכרמלית ועברה האבן ברה"ר שהוא פטור וכו'. זה פשוט ומתוך לשון רבינו יראה שכוונתו שהכרמלית קרובה אליו ורה"ר רחוקה ממנו וא"כ הוא אפי' ברה"ר כה"ג פטור כמו שהתבאר פ' י"ג שמי שנתכוון לזרוק ד' וזרק ח' פטור. ואפשר שהוצרך להשמיענו בכאן הוא כשחשב בשעת הזריקה שינוח החפץ בכל מקום שירצה

דבכי הא חייב ברה"ר כמבואר שם וכאן מפני שלא נתכוון לזרוק אלא בכרמלית פטור ומ"מ עיקר כוונתו היא שהזורק עומד ברה"י וכרמלית ורה"ר לפניו ונתכוון לזרוק מרה"י לכרמלית וזרק בר"ה וזה מוכרח:

נתכוין לעשות דבר המותר וכו'. זה מחלוקת אביי ורבא פרק כלל גדול (שבת דף ע"ג) ובהרבה מקומות ופסק כרבא, ויש שפירשו נתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר זה ועיקר הפירוש הוא נתכוון לחתוך איזה דבר כסבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר ואפ"ה פטור ולזה הסכים רמב"ן:

הלכה ט

נתכוין ללקוט תאנים שחורות וכו'. זה מבואר שם בכריתות (דף [י"ט] ע"א) במשנה ובגמרא וכו' יהושע. ופירוש דברים אלו הם לענין קרבן וכגון שהוא שוגג בשבת או במלאכה כמו שיתבאר:

הלכה י

היו לפניו שתי נרות וכו'. זהו פשט הברייתא (שם [דף כ'] ע"ב) והר"א ז"ל מפרשה בפנים אחרות בהשגות ואין לי להאריך ולכשיבנה ב"ה יבא מורה צדק:

הלכה יא

אבל אם נתכוין וכו'. באותה ברייתא שם:

כבה זו והדליק זו וכו'. ברייתא (דף י"ט ע"א):

וכל העושה מלאכה במתעסק ולא נתכוין לה פטור. זה מימרא שם, (שבת דף צ"ב ע"ב) ובכמה מקומות:

הלכה יב

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית ביותר על כונתו חייב פחות מכונתו פטור. פ' המצניע מבואר. ובהשגות אמר אברהם אין לשונו יפה בזה אבל היה לו לומר המתכוין לעשות מלאכה מעולה ועשאה פחותה פטור אבל פחות מכוונתו אינו פטור שהרי אם כתב שם משמעון חייב והוא פחות מכוונתו אלא שלא קלקל מעשיו, עד כאן. ואני רואהו בכאן חפץ להשיג שדקדוק לשון רבינו באמרו ונעשית הוא שלא נעשית בדרך כוונתו אלא בשנוי. וכשהשנוי הוא יותר על הכונה חייב וכשהוא פחות פטור. ושם משמעון לא נשתנית מחשבתו כלל אלא שלא נגמרה ולא היה לו אפשר לכתוב שמעון אם לא יכתוב שם תחלה וכ"ש שכבר ביאר רבינו כל זה בביאור שהזכיר בדינים:

כיצד הרי שנתכוין להוציא וכו'. זה שם במשנה ומפורשת בגמרא:

הלכה יג

היה חגור בסינר והשליך וכו'. זה מבואר במשנה (שם דף צ"ב:) באמת אמרו וכו' שכן ראוי להיות חוזר. ופירש"י ז"ל שאם נתן לו דבר להוציא ובא לו לצד אחר חייב שדרכו להיות חוזר סביבותיו ומתחלה ידע שסופו להתהפך ע"כ:

הלכה טו

(יד-טו)

כל המתכוין לעשות מלאכה וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות בשבת ומהם פ' המצניע בגמ' (שם צ"ב):

וכן כל מלאכה שהיחיד יכול לעשותה וכו'. מפורש במשנה ובברייתא בהמצניע (דף צ"ב צ"ג).

ומ"ש כגון שעקר החפץ מרשות זה וכו'. מבואר במשנה בפ"ק:

הלכה טז

ואם אין אחד מהם יכול לעשותה כו'. סתם משנה (שם בהמצניע צ"ב:) ודלא כר"ש.

ומ"ש ושיעור אחד לשניהם. הוא בגמ' (שם צ"ב:):

היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו וכו'. בגמרא (שם צ"ב:) בביאור:

הלכה יז

כל המקלקלין פטורים כיצד הרי שחבל בחבירו וכו'. משנה פרק האורג (שבת דף ק"ה) ופי' בשחבל וקרע שלא בחמתו הא בחמתו חייב לדעת רבינו כמו שיתבאר פ' שמיני ועשירי ואחד עשר ושנים עשר:

חפר גומא ואינו צריך אלא לעפרה וכו'. מימרא פ' כלל גדול (שבת ע"ג:) וטעם הקלקול הוא לר' יהודה כדאיתא התם. ואפי' לר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ה"מ מתקן האי מקלקל הוא ע"כ. ומכאן שאם היתה הגומא במקום שאין בו קלקול אע"פ שאינו צריך לה חייב עליה לדעת רבינו ז"ל שפסק כר"י וזה פשוט:

הלכה יח

כל המקלקלין על מנת לתקן וכו'. זה משנה בהאורג (שם ק"ה:) והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן ע"כ:

הלכה יט

כל העושה מלאכה בשבת וכו'. משנה בהזורק בשבת (דף ק"ב):

פרק ב

הלכה א

דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכו'. במשנה פ' אחרון דיומא (דף פ"ג) כל ספק נפשות דוחה שבת:

ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק אינו צריך וכן אם אמר רופא וכו'. כבר נתבאר זה בגמ' שם. והיכא שהרופאים יותר משנים ונחלקו יתבאר פ"ב מהלכות שביתת עשור:

הלכה ב

אמדוהו ביום השבת וכו'. מפורש בגמ' (שם פ"ד:) מימרא על המשנה:

מדליקין וכו'. כל זה מבואר, ופרטי המלאכות שהזכיר הדלקת הנר פרק מפנין (שבת דף קכ"ח:) גבי חיה:

מכבין הנר. פ' ב"מ (שם כ"ט:):

שוחטין ואופין ומבשלין. פ"ק דחולין (דף ט"ו:):

ומחממין לו חמין וכו'. ברייתא פ' אחרון דיומא (דף פ"ד:) מחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו:

הלכה ג

כשעושין דברים וכו'. ברייתא שם וגיר' ההלכות והגאונים ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא בגדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י נכרים מפני שמצטרפין לדעת אחרת. **ומה שכתב רבינו כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם** נראה שהוא פירוש למה שאמרו מפני שמצטרפין לדעת אחרת ואע"פ שכלל רבינו עמהם קטנים ונכרים אין הטעם הזה אלא לנשים ועבדים:

ואסור להתמהמה וכו'. מבואר שם. ובירושלמי הזריז הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים:

ומ"ש שנאמר אשר יעשה וכו'. שם מימרא דשמואל ומסקנא דגמרא שם דמהתם ילפינן לה:

הא למדת שאין וכו'. דברי רבינו ז"ל:

הלכה ד

החושש בעיניו והוא וכו'. מימרא בע"ז פרק אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ח:) ופרטי החליים שכתב שם בגמרא ואמרינן התם לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דאין מחללין. וטעם החלול בחליים האחרים משום דשורייני דעינא בליבא תלו כדאיתא התם:

הלכה ה

וכן מי שיש לו מכה בחלל וכו'. ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל. הכל מבואר שם (דף כ"ח) מימרות פסוקות. ובהלכות הובאו פ' ח' שרצים ובחדושי הרשב"א ז"ל פי' מכה של חלל שנתקלקל אחד מן האברים הפנימים מחמת מכה שיש בו או מחמת בועה שנעשית בו אבל מיחושים אינן נקראין מכה ואין מחללין עליהם את השבת אלא א"כ הוא מיחוש שיש בו מכה. מורי הרב נר"ו. וכתב הרמב"ן ז"ל פי' מכה של חלל דקא אמרינן אינה צריכה אומד לומר שאפי' אין שם בקיאים וחולה נמי אינו אומר כלום עושים לו כל שרגילין לעשות לו ממאכלים ורפואות ומחללין שבת ואין נשאלין כלל. אבל כשיודעין ורגילים באותו חולי שהוא ממתין ואין צריך חלול ודאי אסור לעשות לו וכ"ש בחולה או ברופא אומרין אינו צריך דאין מחללין אע"פ שהיא מכה של חלל הא במכה שאינה של חלל נשאלים בבקי או בחולה ואין מחללין עד שיאמר אחד מהם צריך הוא לחלול זה או שנעשה אצל אחד מהם ספק נפשות עכ"ל:

וכן כל חולי שהרופאים אומרין וכו'. זה פשוט ביומא (דף פ"ב) ובכמה מקומות:

הלכה ז

(ו-ז)

הבולע נימא של מים מחממין לו וכו'. פרק קמא דע"ז (דף י"ב:) ופירש"י ז"ל נימא עלוקה:

וכן מי שנשכו כלב שוטה או אחד מזוחלי וכו'. מפורש בגמ' פ' אחרון דיומא (דף פ"ד) שנשיכת הכלב השוטה ממיתה. ושאר זוחלין פ' כל כתבי (שבת דף קכ"א):

חולה שאמדוהו רופאים להביא לו גרוגרת אחת ורצו עשרה בני אדם. מימרא פ' ר' ישמעאל במנחות (דף ס"ד):

הלכה ח

חולה שהיה צריך לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עוקצים ושלש גרוגרות וכו'. שם בעיא דאפשיטא:

הלכה ט

המבשל לחולה בשבת ואכל החולה והותיר אסור לבריא לאכול מן וכו'. פסק הלכה בגמ' פ"ק דחולין (דף ט"ו:) ומ"מ הסכימו המפרשים ז"ל שלמוצאי שבת מותר לבריא לאלתר ואין צריך להמתין בכדי שיעשו ודברי רבינו ז"ל אינן אלא בשבת עצמו ופשוט הוא:

אבל השוחט לחולה בשבת מותר לבריא לאכול ממנו בשר חי וכו'. גם זה שם פסק הלכה אמר רב דימי הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא מ"ט כיון דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כי קא שחיט אדעתא דחולה קא שחיט: **ובהשגות** אמר אברהם והוא שיהיה לו חולה מבעוד יום ע"כ. באור דבריו דאי לאו הכי אסור משום מוקצה וכבר נזכר כן שם בגמ' למעלה מזה. ומ"מ עיקר הדבר דלדידן דקי"ל כר"ש אין מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת איסור שדחה בידים כגון נר שהדליקו באותה שבת אבל אם לא דחאו בידים כגון בכאן מותר ואף על פי שהבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה לא דחאה הוא בידים וזה דעת הרב ר' יונה ז"ל וזהו שלא הזכיר רב דימי כן וכ"נ מן ההלכות שלא הביאו אלא מימרא דרב דימי בלבד. ודעת קצת המפרשים כדברי הר"א ז"ל:

הלכה י

חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י נכרי כיצד אומרין וכו'. מימרא פ' מפנין (שבת דף קכ"ט) ופירוש דוקא בדבר שיש בו ממנו חולי לכל גופו של אדם כגון חיה ל' יום וכגון לכחול העין בסוף האוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער וחולה ממנו אבל חושש והוא מתחזק והולך כבריא אין מתירין לו אפילו שבות דדבריהם ואפילו ע"י נכרי ולא עוד אלא דברים שאין בהם מלאכה ולא כלום בעולם גזרו משום שחיקת סמנין ע"כ כתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל ודברים ברורים הם יתבארו בדברי רבינו פ' כ"א:

וכן כוחל עיניו מן הנכרי בשבת אע"פ שאין שם סכנה וכו'. פרק שני דביצה (דף כ"ב) מימרא דאמימר ומעשה שם:

ואם היו דברים שאין בהם מלאכה עושין אותן אפילו ישראל וכו'. **לפיכך מעלין אזנים**. פי' גידי האוזן פעמים שיורדין למטה ומתפרקים הלחיים וצריך להעלותן. ודעת רבינו שאין סכנה בדבר, והדין פרק אין מעמידין (ע"ז דף כ"ח:) ושם שני לשונות איכא מ"ד ביד אבל לא בסם ואיכא מאן דאמר בסם אבל לא ביד. וכתב הרשב"א ז"ל נראה שדעת רבינו כלישנא קמא דאמר דוקא ביד ובפרק כ"א יתבאר. ורש"י ז"ל פירש פירוש אחר: **ומעלין אונקלי**. שם ואמרינן מאי אונקלי אסטומכא דליבא פי' אלמעידה עד כאן בהלכות:

ומחזירין את השבר. פ' חבית (שבת קמ"ז קמ"ח) פסק הלכה בגמרא, וכבר נתבאר לך בדברי רבינו שכל שבות מותר בחולי שאין בו סכנה כיון שהוא חולי כולל כל הגוף בין שבות דאמירה לנכרי בין שבות הנעשה על ידי ישראל אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפילו שבות גמור וזהו שלא התירו לכחול אלא מן הנכרי אף

על פי שאין בכוחל אלא משום שבות כנזכר פ' כ"ג אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפי' בסכנת אבר אחד אלא בסכנת נפשות. אבל הרמב"ן ז"ל חלוק בדין הראשון ואומר שלא התירו כל שבות בחולי שאין בו סכנה אלא דוקא שבות שיש בו שנוי ונעשה כלאחר יד אבל שבות הנעשה ע"י ישראל והוא נעשה כדרכו לא התירו והביא ראיה לזה ממה שאמרו פרק המילה (שבת קל"ד) אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת ר' שמעון ב"א אומר משום ר"מ טורפין והוא ז"ל פוסק כת"ק אבל אם יש בו סכנת בטול אותו אבר שנשבר מותר ע"כ דבריו. נראה מהם שהוא מפרש מעלין אזנים שיש בהם סכנה. וכן פירש"י ז"ל וכן דעתו באונקלי שאם לא כן יהיו אסורין בלא שנוי אע"פ שאינן אלא משום שבות או יפרש שיש בהן סכנת אבר. ומ"מ מדברי ההלכות נראה שאין הלכה כת"ק דאמר אין טורפים יין ושמן לחולה אלא כר"מ וזהו שלא הביאום בהלכות ולא הוצרכו לכתוב אהיתר דר"מ מפני שכבר נתבאר בכמה מקומות שהשבותין מותרין בחולי שאין בו סכנה ואף הסוגיא שבפ' המילה לכאורה ריהטא כר"מ ואף מדברי רבינו נראה כן ודעת הרשב"א ז"ל כדעת הרמב"ן ז"ל:

הלכה יא

היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות וכו'. משנה פ' מפנין (שבת דף קכ"ח:) וחתיכת הטבור מחלוקת שם ופסק הלכה בגמרא (שם קכ"ט:) שהוא מותר.

ואם היתה צריכה לנר וכו'. ברייתא שם ומפרש בגמרא אפי' סומא דאמרה אי איכא מידי חזיין חברותי ועבדין לי:

ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו מביאין לה וכו'. ברייתא שם:

וכל שאפשר לשנות משנין וכו'. שם מבואר השנוי הזה ואמרו כמה דאפשר לשנויי משנינן. וכתב הרמב"ן ז"ל ושמעינן מינה דכל צרכי חולה אע"פ שיש בו חולי סכנה היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשנוי שלא יתחלל בה שבת משנין ואין מחללין והוא שלא יתאחר צרכו של חולה כלל בשנוי זה, ותנן נמי גבי מילה (שם דף קל"ג) ונותנים עליה אספלנית וכמון לא שחק מערב שבת לועס בשיניו ונותן לא טרף יין ושמן נותן זה בעצמו וכו'. וש"מ אע"פ שסכנה היא לו אין מחללין את השבת לעבור על דברי תורה אלא עושין המלאכות בשינוי בדבר שהוא משום שבות ובלבד שיעשה כל צרכו של חולה בזריזות עכ"ל. ומלשון רבינו ז"ל נראה שאין חולה שיש בו סכנה בכלל השנוי אלא החיה וזהו שכתב הרי היא בסכנת נפשות ולא הזכיר השינוי בחולי שיש בו סכנה וכתב למעלה כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים וכו'. והטעם בזה נראה מפני שכאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה ואין אחת מאלף מתה מחמת

לידה ולפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר ולא החמירו בחולה. ודין המילה הוא לפי דעת רבינו מפני טענה אחרת מפני שהן מכשירין שהיה אפשר לעשותן מערב שבת כמו שהזכיר רבינו פרק שני מהלכות מילה:

הלכה יב

אין מילדין וכו'. בפ' אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ז) מבואר בגמרא. ואמרו שם הטעם שיכולה להשמט ולומר לה שיש בזה חלול ולדידן דנטרי שבתא מחללין עלייהו שבתא לדידכו לא:

אבל מילדין בת גר תושב וכו'. זה פשוט שהרי אנו מצווין להחיותו כדאיתא פרק אחרון דע"ז:

הלכה יג

חיה משיתחיל דם וכו'. בגמרא פרק מפנין (שבת דף קכ"ט) יש מחלוקת אביי אמר משעה שתשב על המשבר ר"ה בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד וסבור רבינו שהוא השיעור הקודם ופוסק בספק נפשות להקל. וכן עיקר אע"פ שלא פסקו כן בהלכות:

ואחר שתלד עד שלשה ימים וכו'. זמנים אלו מפורשים שם כנהדרעי, ומבואר בהלכות וכתב רב אחא דכל שלשה אפי' היא ורופאים אומרים לא צריכה מחללין דההיא בריותא לאו בריותא הוא ועבדינן לה מדורה ומחמין לה חמין וכל צרכי דעבדינן לחיה עבדינן. והרמב"ן ז"ל נחלק עליו ואמר שלא נאמרו דברים אלו אלא כשאין שם חכמה ובקי וצרכי החיה ידועים לכל אבל יש שם ואומרים לא צריכה אין מחללין והרבה שבחול אינן עושות מדורה וחמין בכל יום ע"כ דבריו:

הלכה יד

עושין מדורה לחיה וכו'. מימרא שם ופי' ר"ז תוך שלשה או תוך שבעה בשלא אמרה איני צריכה ולמטה בסמוך יתבאר:

אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. בגמרא אר"י אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת סבור מינה לחיה אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא אתמר אמר ר' חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז עכ"ל הגמרא. וסובר רבינו דהא דאייתי שמואל דהקיז דם לא בא אלא לדחות מה שאמרו בימות החמה לא מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם דודאי שפעה דם הרבה ומחמת כן הצנה קשה לה הרבה אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי, ודעת הרמב"ן ז"ל שהביא זה לדחות דאפילו לחולה בימות החמה עושין דלא גרע מהקיז דם

ונצטנן וכן מבואר בהלכות וכן פירש"י ז"ל. ובהשגות א"א ובפרק יום הכפורים (יומא פ"ד) תניא בהדיא מחממין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו וכו' ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא עכ"ל, ומדבריו נראה שסובר שדברי רבינו הם בחולה שאין בו סכנה ודחק באפשר דההיא דפרק יה"כ שיש בו סכנה הוא. ובודאי מוכרח הוא שם וסיפא דההיא ברייתא וספקו דוחה את השבת וכבר כתבה רבינו למעלה בראש הפרק בדין חולה שיש בו סכנה וכן יראה מדברי הר"א ז"ל דלחיה כל ל' עושין לה מדורה דכל ל' לענין מדורה [חולה] שיש בה סכנה [היא] ואני הייתי סבור לפרש דחיה דוקא תוך שבעה וכמו שכתבתי למעלה וחולה לדעת רבינו אפי' יש בחולי סכנה אין בצנה סכנה ואפשר בבגדים. ומחממין לו חמין מלתא אחריתא ואין דומה לעשיית מדורה אבל אני מבטל דעתי מפני דעתו לפי שאם הוא שיש בו סכנה הא משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה:

הקיז דם ונצטנן וכו'. מימרא כבר זכרתיה:

מרחיצין את הולד בשבת ביום שנולד וכו'. מימרא סוף פרק מפנין (שבת קכ"ט):

וכן מרחיצין אותו לפני המילה וכו' ולאחר המילה וביום השלישי ואפילו בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה. פסק הלכה בגמרא פרק מילה (קלד:) ומבואר בהלכות כדברי רבינו ז"ל. וכן הסכימו האחרונים. ובהשגות א"א נ"ל שאין מחממין לו חמין אלא ע"י נכרי חוץ מאחר המילה ויום השלישי ובהדיא גרסינן בפסחים לא שנא בריא ול"ש חולה אין מחממין לו חמין להברותו למולו עכ"ל. ואני מוסיף שאפי' לומר לנכרי להחם לקודם המילה אין עושין וכן כתבו ז"ל לפי שמכשירי המילה אינן דוחין את השבת ואפי' ע"י נכרי במלאכה גמורה אלא תדחה המילה וכן דעת רבינו ז"ל בביאור פרק שני מהלכות מילה ושם כתב ואין מחממין לו חמין קודם המילה ואם מלו ונשפכו החמין מחממין לפי שלאחר מילה סכנה היא לו, וכאן אין כונתו וכונת ההלכות לומר להחם לו חמין ואפי' ע"י נכרי קודם המילה אלא להרחיצו בחמין שהוחמו בשבת כגון שחממן נכרי מאליו או עבר ישראל ואמר לו או עבר ישראל וחממן הוא בעצמו או הוחמו למי שיש בו סכנה בכל אלו מרחיצין אותו לפי שכל אלו מותרין אפי' לבריא דבר תורה ואין בהם אלא משום גזרת מרחצאות ובמקום מצוה לא העמידו גזרתם וכן כתבו ז"ל. ודעת רבינו מבואר כן בפרק שני מהלכות מילה ומ"מ לאחר מילה בו ביום אם נשפכו החמין וכן ביום השלישי מחממין לכתחלה מפני שסכנה היא לו. ונראה מדברי רבינו שביום שני אין מחממין ובאמת בגמרא לא הוזכר אלא יום שלישי ואחר מילה שר"ל בו ביום וכן

דעת קצת מפרשים ז"ל אבל דעת קצתם דכל שכן יום שני ויום שלישי לרבותא נקטינהו וזה דעת הרשב"א ז"ל וכ"נ דעת הרב רמב"ן ז"ל:

הלכה טז

(טו-טז)

האשה שישבה על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפי' דרך רה"ר וכו'. מימרא בערכין (דף ז') סוף פרק הכל מעריכין:

מפקחין פיקוח נפש בשבת ואין צריך ליטול רשות מבית דין וכו'. כיצד ראה תינוק שנפל לים וכו'. ברייתא פרק בתרא דיומא (דף ס"ד:): כבתראה, וזה דעת הרשב"א ז"ל בס"פ תולין:

הלכה יז

נפל תינוק לבור עוקר חוליא וכו'. ברייתא פרק יוה"כ ביומא (דף ס"ד:):

ננעל דלת וכו'. שם באותה ברייתא ובגמ' עביד צריכותא לכולהו:

נפלה דליקה ויש שם אדם חושש וכו'. באותה ברייתא שם:

וכל הקודם וכו'. באותה ברייתא:

הלכה יח

מי שנפלה עליו וכו'. משנה שם (פ"ג) ומבואר בגמ' (דף פ"ה) דאפי' ספק ספקא כגון ספק יש אדם אם לאו ואם יש שם ספק ישראל ספק עובד כוכבים ומזלות ואם הוא ישראל ספק חי ספק מת מחללין. ורבינו ז"ל לא חשש להזכיר זה מפני שיזכיר בסמוך ואפי' תשעה עובדי כוכבים ומזלות ואחד ישראל מפקחין. וכן ממה שיזכיר מצאוהו חי מתבאר שאין ידוע להם אם הוא חי אם מת:

מצאוהו חי וכו'. שם במשנה ובגמרא:

הלכה יט

בדקו עד חוטמו וכו'. פירוש וחוטמו בכלל ובריייתא היא שם (פ"ה) ופסק כת"ק:

בדקו ומצאו וכו'. שם בברייתא:

הלכה כא

(כ-כא)

היתה חצר שיש וכו'. מימרא דר"י שם (פ"ד:) תשעה עובדי כוכבים ומזלות ואחד ישראל באותה חצר מפקחין וכו'. **וכתב** רבינו פירש אחד מהן מחצר זו לחצר אחרת ונפלה עליו אותה חצר מפקחין עליו שמא זה שפירש הוא הישראל והנשארים עובדי כוכבים ומזלות. נעקרו כלם מחצר זו לחצר אחרת ובעת עקירתן פירש אחד מהם ונכנס לחצר

אחרת ונפלה עליו ואין ידוע מי הוא אין מפקחין עליו שכיון שנעקרו כלן אין כאן ישראל קבוע וכל הפורש מהן כשהן מהלכים ה"ז בחזקת שפירש מן הרוב לפיכך אם היה הרוב ישראל אע"פ שנעקרו כלן ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו החצר מפקחים עליו עכ"ל רבינו. ובגמרא שם אמר שמואל לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב והקשו התם היכי דמי אי דאיכא תשעה עובדי כוכבים ומזלות ואחד ישראל פשיטא דה"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ותירצו לא צריכא דפריש חד מנייהו לחצר אחרת מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש קמ"ל דלא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב והקשו והאמר ר"י תשעה עובדי כוכבים ומזלות ואחד ישראל באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין לא קשיא הא דפרוש כלהו הא דפרוש מקצתייהו. ועוד שם בגמרא אבל זה לבדו נכתב בהלכות. ונ"ל שדעת רבינו לפרש דפרוש כלהו ובעת פרישתן בעודן מהלכין נכנס אחד מהם לחצר אחרת בכה"ג אין מפקחין וזו היא דר"י לפי שבטל הקביעות הא דפרוש מקצתייהו ונשארו האחרים במקומן ואותו מקצת שפירש נכנס לחצר אחרת בין שיהיה המקצת רוב כלם או אחד מהם מפקחין עליו וזו היא דשמואל. וא"ת אכתי פשיטא דהרי זה כתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאי זה מהן לקח ספקו אסור מדין קבוע. יש לי לומר דהתם אירע הספק בקבוע אבל כאן בעת פרישתו ספקו אם היה ישראל אם עובד כוכבים ומזלות לא היה צריך לנו בדבר ולא אירע הספק עד שנפלה עליו מפולת בחצר אחרת וה"ז דומה למה שאמרו גבי חנויות ובנמצא הלך אחר הרוב ומן הדין היה שלא לפקח והודיענו שמואל שמפקחין ואין הולכין אחר הרוב. זה נ"ל לדעת רבינו. ויש מי שפירש בהפך דפרוש כלהו ואחד מכלן בעת מהלכן נכנס לחצר אחרת מפקחין מפני שהוחזק ישראל בכאן ואין צ"ל פירש מן החצר וזו היא דשמואל. פירשו מקצתן כגון ד' או ה' ופירש אחד מאלו לחצר אחרת אין מפקחים שלא הוחזק באלו ישראל וזו היא דר"י. וזה דעת הרמב"ן ז"ל וכן דעת הראב"ד בהשגות וכתב הרמב"ן ז"ל שכונת רבינו היתה לפרש כך אלא שלא פסק כשמואל מסוגיא דשמעתא דהוינן עלה ומי אמר שמואל הכי וכו'. והאריך לפרש הסוגיא ללמוד דלא כשמואל אלא הולכין בפקוח נפש אחר הרוב וכן פירש"י ז"ל וגירסתם לא צריכא דפרוש לחצר אחרת והרמב"ן ז"ל פסק כשמואל וכפי פירוש שכתבתי ואמר שכן דעת ההלכות לפסוק כשמואל ומה שנ"ל כתבתי ואחר כן מצאתי כדברי להרב ר' אהרן הלוי ז"ל בפירושו להלכות וזכיתי להסכים לדעתו והכרח הוא לפי גירסת ההלכות שאמרו ל"צ דפריש חד מנייהו כמ"ש למעלה ודבר ברור הוא וכן מצאתי

בתשובה לרבינו שהוא מפרש הא דפרוש כלהו אהא דר' יוחנן וכמו שכתבתי אלא שכתב דפליג אדשמואל בעלמא דסבר ר"י דלא כותיה כמו שאכתוב פט"ו מהל' א"ב:

הלכה כב

המהלך במדבר וכו'. מימרא פרק כלל גדול (שבת ס"ט:) ובחדושי הרמב"ן ז"ל פירשו רבותינו הצרפתים ז"ל שמותר לו ללילך חוץ לתחום אפילו באותו יום שהוא מקדש לפי שתחומין מדבריהם ואפילו למ"ד תחומין דאורייתא כיון שאינו איסור סקילה לא החמירו וזהו שלא אמרו דמינכר ליה בתחומין. ואין לומר ששאר הימים אינו הולך חוץ לתחום שא"כ לעולם יעמוד במדבר ויחלל שבתות וימות בארץ גזרה ע"כ: **ואם היה יודע וכו'** מימרא שם. ובהשגות א"א פירוש יום אחד וכו'. ופשוט הוא שזו כונת הלשון ולא ניתן ליכתב:

הלכה כג

עובדי כוכבים ומזלות שצרו על וכו'. ובעיר שסמוכה לספר. מימרא ובריייתא היא בעירובין פ' מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ה):

ובכל מקום וכו'. שם:

וכשיצילו את אחיהם וכו'. שם משנה וגמרא (דף מ"ד מ"ה):

הלכה כד

וכן ספינה המטורפת בים וכו'. תוספתא ומשנה ובריייתא בתעניות (דף י"ט) פרק סדר תעניות האלו (האמור):

וצועקין ומתחננים וכו'. משנה שם ופסק כתנא קמא:

ואין צועקין על הדבר וכו'. שם (דף י"ט וכ"ב:) כתנא קמא:

הלכה כה

צרין על עיירות וכו'. ברייתא פ"ק דשבת (דף יט:). **ומ"ש אע"פ שהיא מלחמת הרשות,** מפורש בספרי:

פרק ג

הלכה א

מותר להתחיל במלאכה מע"ש וכו' כיצד פותקין וכו'. ברייתא פ"ק (שבת י"ח) ופי' פותקין פותחין עושין נגר קטן משפת מעין לגנה, ל' רש"י ז"ל:

הלכה ב

ומניחין מוגמר תחת הכלים וכו'. באותה ברייתא שם, ופירש"י ז"ל לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין על הבגדים שיהא ריחן נודף ע"כ:

ומניחין קילור וכו'. באותה ברייתא.

ושורין דיו וסמנין וכו'. במשנה (שם י"ח:) מחלוקת ב"ש וב"ה ופסק כב"ה:

ונותנין צמר ליורה וכו' ואונין של פשתן לתוך התנור וכו'. ג"ז במשנה וכב"ה. ובפ' זה יתבאר שאין נותנין הצמר אלא ליורה עקורה מעל גבי האש ופיה טוח בטיט כנזכר בגמ' (שם י"ח:). ופי' צמר ליורה לצבוע ואונין של פשתן אגודת של פשתן מנופץ ונותנין אותה בקדרה בתנור להתלבן, לשון רש"י ז"ל:

ופורשים מצודות וכו'. במשנה וכב"ה:

וטוענין בקורת בית הבד וכו'. משנה שם (דף י"ח). ויש מי שהקשה על דברי רבינו למה לא חלק בין מחוסרין דיכה למחוסרין שחיקה, דמחוסרין דיכה אסור כדאיתא בגמרא (דף י"ט:) לדעת ר"י. ואני אתרץ שנינו במשנה ושוין (פי' ב"ש וב"ה) שטוענין בקורת בית הבד ובעגולי הגת. ואמרינן עלה בגמרא מאן תנא דכל מידי דאתי ממילא שפיר דמי א"ר יוסי בר' חנינא ר' ישמעאל היא דתניא השום והבוסר והמלילות שרסקן מבע"י ר' ישמעאל בר' יוסי אומר יגמור משתחשך ר"ע אומר לא יגמור רא"א ר' אלעזר בן שמוע היא דתנן חלות דבש שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א מתיר. והקשו בגמ' ר"א מ"ט לא אמר כר' יוסי בר' חנינא ותירצו לאו אתמר עלה אמר רבה בר בר חנה אר"י במחוסרין דיכה כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי במחוסרין שחיקה והני נמי כמחוסרין דיכה דמו הורה ר' יוסי בר' חנינא כרבי ישמעאל. ע"כ בגמ'. ובהלכות הביאו א"ר יוסי בר' חנינא ר' ישמעאל היא וכו'. ואתמר עלה אמר רבה בר בר חנה עד כי פליגי במחוסרין שחיקה הורה ר' יוסי בר' חנינא כר' ישמעאל ע"כ בהלכות. והקשו על ההלכות איך הביאו דברי ר' יוחנן והם חולקים על ר' יוסי בר' חנינא לפי שמשנתנו הם מחסורין דיכה ולדעת ר"י אין צ"ל לר"ע אלא אפי' לר' ישמעאל אסור והם פסקו כר' יוסי בר' חנינא שמעמיד מחלוקתם אפילו במחוסרין דיכה ומתני' כר' ישמעאל והלכתא כוותיה. אלו דבריהם ז"ל וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א. ועם דבריהם יעלה לנו תירוץ למה שסתם רבינו בכאן את דבריו ולא חלק אבל עדיין יקשה לנו מ"ש פכ"א שחלק בדין שום ובוסר בין מחוסרים דיכה למחוסרין שחיקה וכר"י וכדעת ההלכות. וכן ראיתי בספר העתים. ואני אפרש ויהיו דבריהם קיימין. דע שדעת ההלכות ורבינו ז"ל הוא דיגמור דר' ישמעאל ר"ל יגמור ממש בשבת בידים גומר שחיקתן והלשון מורה כן שאמר יגמור משתחשך.

ולא כדברי רש"י ז"ל. ואלו המפרשים שפרשו יגמור מאחר שרסקן וצברן בכובד יניחם בכלים ויצאו מעצמם וזה דוחק גדול אלא ודאי יגמור בידים. וכ"כ רבינו בבירור פ' כ"א ומשנתנו דטוענין היא ענין אחר שאין עושין בו דבר משתחשך ור' יוסי בר' חנינא כי קאמר מתניתין ר' ישמעאל היא לאו למימרא דבמחוסרין דיכה ס"ל דשרי ר' ישמעאל לדוך ולגמור בשבת דא"כ לא הוו גזרי רבנן במידי אלא ודאי מדאורייתא כל שרסקן מותר לגמור ואתו רבנן וגזרו כל שמחוסרין דיכה לכ"ע ובמחוסרין שחיקה נחלקו. א"נ דמדאורייתא נמי אסור כל שמחוסרין דיכה. וא"ת א"כ מאי קאמר ר' יוסי בר' חנינא ר' ישמעאל היא אחר שאין הענינים שוים יש לי לומר דהרי הן מחוסרין דיכה לטוענן ע"ש ולהתיר מה שיצא מהם כמחוסרין שחיקה לגמור משתחשך. וכי אקשו לר' אלעזר מ"ט לא אמר כר' יוסי בר' חנינא תירצו והודיעו דרבי יוסי בר' חנינא לאו מכ"ש מייתי לה אלא בדרך דמיון שמשוה מחוסרין דיכה לענין טעינה מבע"י למחוסר שחיקה לגמרן ומפני כך העמידה ר' אלעזר כר' אלעזר בן שמוע שהוא מדבר בדומה לזה ממש. ויש לי ראיה לזה הפירוש מה שאמרו הורה ר' יוסי כר' ישמעאל ואם איתא דר' ישמעאל היינו דין משנתנו ויגמור דקאמר ר"ל טעינה מבערב היה להם לומר הורה כמשנתנו. ועוד למה לן לאשמועינן פשיטא דהלכה כב"ש וב"ה. וא"ת להודיענו דאפילו במחוסרים דיכה שלא כדעת ר"י ליתא דודאי אפילו לר"י הלכה כסתם מתני'. וע"ק לפירוש המפרשים ז"ל לר"י היכי אפשר דת"ק ור' ישמעאל כלהו ס"ל דלא כב"ש וב"ה. וכ"ת דס"ל דלא אמר מעולם ב"ש וב"ה מאי דוחקין לאוקמיה הכי אלא ודאי יגמור דקאמר ר' ישמעאל ולא יגמור דת"ק יגמור ממש הוא. ואל יקשה עליך הדין הנזכר פכ"ב התחלתו שום שרסקו דהתם או במחוסר דיכה הוא או איסור שחיקתו מפני תערובת הגריסין הוא ואחר שנתערב. זו שטה נכונה למדתיה מלשון רבינו ז"ל כתבתיה לזכות דעתו ודעת ההלכות והמקום ידינני לזכות:

ומדליקין את הנר ואת המדורה וכו'. (שם דף כ') מבואר. בפ' זה יתבארו דין הנר והמדורה:

הלכה ג

מניחין קדרה ע"ג האש. שם מבואר ועל הדרכים שיתבארו בסמוך:

ויש בדבר זה דברים שהן אסורין וגזירה שמא יחתה בגחלים בשבת. שם בגמרא מפורש דאפילו ב"ה אית להו הך גזרה:

הלכה ד

כיצד תבשיל שלא בשל כל צרכו וכו'. פי' אין בכל דברי רבינו שבפרק זה עסק להטמנה כלל ואין כונתו שתהיה הקדרה טמונה בגחלים קטומים וכמו שיתבאר פ"ד. אלא הדינין שכתב כאן הם הנזכרים בגמרא פ' כירה (שבת ל"ו:) ושלא כפירש"י ז"ל שפירשם לענין הטמנה. ומוכרח הוא שם שאין כאן עסק להטמנה. ומדברי ר"ח ורבינו האי נראה שאפילו נגיעת הקדרה באש לא וכן אנו נוהגים והדינין האלו שהזכיר רבינו בכאן הם כדעת ההלכות וקצת הגאונים ז"ל שדין משנתנו דכירה הוא לשהות ודבריו מבוארים בהלכות ולפנינו אכתוב שטה אחרת:

לפיכך אם גרף האש וכו' הרי זה מותר לשהות וכו'. פירוש אמרו בירושלמי הגורף עד שיגרוף כל צרכו. מן מה דתני הגורף צריך לטאט בידו הדא אמרה עד שיגרוף כל צרכו ע"כ. וכבר באר רבינו לפנינו שא"א שלא ישארו שם ניצוצות וכירה מתוך שהבלה מועט אינה ראויה להתחמם בניצוצות מעטים ומפני כך אין לחוש לחתוי. ודע שאפילו תבשיל שלא הגיע לשליש בשולו מבעוד יום מותר להשהותו ע"ג כירה גרופה או קטומה או באחד מדרכים אלו וכ"כ הרשב"א ז"ל וזה דעת רבינו ז"ל:

הלכה ה

במה דברים אמורים בכירה שהבלה מועט וכו'. במשנה שם (דף ל"ח:) מפורשים דיני התנור ובגמרא וכדעת ההלכות:

הלכה ו

ולמה אסרו לשהות וכו'. זו סברת רבינו וטעמו נכון:

הלכה ז

הכופח הבלו רב מהבל הכירה וכו'. ג"ז מפורש שם במשנה ובגמ' וכדעת ההלכות:

ומותר לסמוך לכירה מבערב ואף על פי שאינה גרופה. בעיא דאיפשיטא שם מכח ברייתא:

ואי זו היא כירה ואי זו היא כופח וכו'. בגמרא שם:

הלכה ח

תבשיל חי שלא בשל כלל או שבשל כל צרכו וכו'. זה מבואר פ"ק (שם י"ח) האי קדרה חייתא אי בשיל שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסור ואי שדא ביה גרמא חייא שפיר דמי ע"כ. ופי' תבשיל חי או בשיל לגמרי מותר לשהותו.

וכתב רבינו דוקא מצטמק ורע לו. והכרח הוא לפי שטת ההלכות ורבינו שפסקו כמ"ד בפ' כירה (שבת ל"ז:) שאפילו לשהות אסור מצטמק ויפה לו אלא בגרוף או **קטום בשיל**

ולא בשיל פי' שלא נתבשל כל צרכו אע"פ שמצטמק ורע לו אסור אא"כ גרף או קטם גזירה שמא יחתה להשלים בשולו ואי שדא ביה גרמא חייא שפיר דמי שנעשה הכל כחי שהסיח דעתו ממנו. זהו פירוש הסוגיא לדעת רבינו וההלכות ומוכרח הוא לפי שיטתם: **וכן תבשיל וכו'**. כבר נתבאר זה ויש בכל מה שהזכרתי שטה אחרת לקצת הגאונים ז"ל והם פוסקים שכל שהגיע לשליש בשולו שהוא נקרא מאכל בן דרוסאי בגמרא לפי דעתם משהין אותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה ואפילו מצטמק ויפה לו. וכן תבשיל חי שלא התחיל להתבשל כלל מותר אבל התחיל להתבשל ולא הגיע לשליש בשולו אסור ואם השליך לתוכו אבר חי מותר וכן הדין בתנור ואצ"ל בכופח. והדינים האלו שהזכרנו מגריפה וקטימה וחלוקי התנור והכירה והכופח על תבשיל חי כולם הם בחזרה בשבת בדוקא ועל הדרך שנזכרו בדברי רבינו בשהייה וגם האחרונים ז"ל נחלקו בזה. ודעת הרמב"ן ז"ל כדעת ההלכות ורבינו. והרשב"א ז"ל כדעת אחרים:

הלכה ט

כל תבשיל שאסור לשהותו וכו'. **ואם שכחו אם תבשיל שלא בשל כל צרכו וכו'**. ג"ז כדעת ההלכות והם גורסים בבעיא שניה עבר ושכח וקא מיבעיא להו כי קנסו אף על השוכח דוקא בשלא נתבשל כל צרכו אבל נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו לא או דילמא לא שנא. ואתינן למפשטה מדאמרי' ר' יוסי הלך בצפורי מצא חמין שנשתהו ע"ג כירה ולא אסר להם ביצים מצומקות ואסר להם מאי לאו לאותה שבת אלמא מצטמק ויפה לו אסור. ודחינן לא לשבת אחרת שיזהרו שלא יעשו כן לשבת אחרת אע"פ שהיו שוכחין ולא איפשיטא ולקולא. ובהשגות הקשה הר"א ז"ל אי בשוכחים מ"ש לשבת אחרת ואיך שייך איסור בשכחה והוא ז"ל פירשה בשוגג כסבור שהוא מותר וגורס עבר ושהה ובשוגג. וטפי קשה לפירושו לשון עבר לפרשו על השוגג כיון דל"ג שכח. והרמב"ן ז"ל מפרשה בשוגגין או בשוכחין והכל מותר במצטמק ויפה לו. ולפי השטה האחרת שכתבתי למעלה אין לכל זה מקום לפסק הדין שהרי אפילו לכתחלה אינו אסור לשהות אלא מה שלא הגיע לשליש בשולו והתם ודאי אם שכח או שגג ועבר והשההו אסור:

הלכה י

כל שמותר לשהותו וכו'. ביאור דברי רבינו הוא שתבשיל חי שלא בשל כלל או בשל כל צרכו ומצטמק ורע לו או השליך לתוכו אבר חי שכל אלו משהין אותן ע"ג האש אע"פ שלא גרף ולא כסה כמו שנתבאר דוקא השהיה התירו אבל להחזיר כיון שאינו גרוף ואינו מכוסה לא וזה מוכרח בגמ' (דף ל"ו ל"ז) דלכל הלשונות אין מחזירין אלא בגרוף וקטום וכ"כ הרמב"ן ז"ל להחזיר בלא גרוף וקטום אסור לעולם אפילו מצטמק ורע לו וזה

ברור ולפיכך כתב רבינו ואין מחזירין לעולם אלא ע"ג כירה גרופה וכו' ודברים פשוטים הם שם. ובהשגות א"א כמדומה לי שבוש הוא זה וצ"ל כל שאסור ע"כ. הבין הרב ז"ל דברי רבינו בדרך אחרת ואינו אלא כמ"ש. והתמה עוד בדבריו שתקן הדבר אפילו לפי דעתו במקולקל ומה צורך לכתוב שהאסור בשהייה אסור בחזרה והלא ק"ו הוא:

והוא שלא הניח הקדרה וכו'. לפי הנמצא בדברי רבינו ז"ל פסק מימרא (שם לח:) כפשטה דאמר רב תדאי לא שנו אלא שעודן בידו אבל הניחן על גבי קרקע אסור ולא חלק בין דעתו להחזיר לאין דעתו להחזיר. אבל לכל הגאונים ראיתי שפסקו עוד כלישנא קמא דהתם דאיתמר בתר הכי להחמיר שאפי' עודן בידו אם אין דעתו להחזיר אסור ואין בדבריהם ז"ל הכרח אבל עליהם סמכו האחרונים ז"ל. ודע שאם לא הגיע לשליש בישולו לעולם אסור להחזיר שלא הותר לבשל לכתחלה בשבת בגרוף וקטום וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ופשוט הוא:

ואין מחזירין לא לתנור. פירוש דברי רבינו הם אפילו בתבשיל שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו או השליך בתוכו אבר חי שמותר לשהותו בתנור ואסור להחזירו דאי במצטמק ויפה לו כבר נתבאר לדעתו שאסור אפילו לשהותו וכ"ש להחזירו וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל שאסרו להחזיר לתנור ולכופח שהסיקוהו בגפת ועצים אפילו בגרוף וקטום וזה דעת ההלכות:

וכל שאין מחזירין עליו אין סומכין עליו בשבת. בזה נחלקו עליו קצת מפרשים ז"ל ואמרו בסמיכת כופח אע"פ שהסיקוהו בגפת ועצים מותר לסמוך לו כל שהוא גרוף וקטום ולא אסרו סמיכה בגרוף וקטום אלא בתנור בלבד וזה דעת הרשב"א ז"ל:

הלכה יא

אסור להכניס מגרפה לקדרה והיא על האש. יתבאר פ"ט שהמגיס חייב כמבשל ובריית היא ביום טוב (דף ל"ד) פ' המביא כדי יין ושם אכתוב דעת קצת מפרשים ז"ל שלא אמרו אלא בהגסה ראשונה וכאן נראה שרבינו כתב זה ממה שאמרו סוף פ"ק (שבת י"ח ב') ודילמא מגיס. ונ"ל שאין דברי רבינו אמורין במבושל כל צרכו דהתם ודאי אפילו מחזירן ע"ג האש ומבשלן פטור כמו שיתבאר פ"ט כיון שכן אין לגזור בהכנסת מגרפה אבל באינו מבושל ודאי יש לחוש לדעתו ז"ל שכתב פ"ט. ובהשגות א"א הפריז על מדותיו שאסור להוציא אפילו מן הקדרה במגרפה עכ"ל. ומה שנ"ל כתבתי והוא שכל שאין בהגסה ממש חיוב הכנסת המגרפה מותר וכל שיש בהגסה חיוב אסור להכניסה ובפ"ט אכתוב עוד בזה:

ומותר להחזיר מכירה כו'. ירושלמי סוף פ' במה טומנין:

הלכה יב

לא ימלא אדם קדרה עסיסות ותורמוסין וכו'. ברייתא פ"ק לא תמלא אשה קדרה עסיסות ותורמוסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשיכה כיוצא בו לא ימלא נחתום חבית של מים ויניחנה לתוך התנור ע"ש עם חשיכה ואם עשו כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו ע"כ. ופירש רבינו שהטעם באלו מפני שהן קלי הבשול ודינן כדין תבשיל שלא בשל כל צרכו, ומכאן אתה למד דלאו דוקא תנור דה"ה כירה וכופח שאין משהין עליהם אלא על הצד שמשהין תבשיל שלא בשל כל צרכו. ואחרים פירשו שטעם האיסור בעסיסות והתורמוסין מפני שהן צריכין בשול הרבה ואין היום והלילה די להם והוא רוצה לאוכלם במוצאי שבת ויש לחוש שמא יחתה בהם בשבת כדי שיהיו מוכנים לו למוצאי שבת מיד וזהו הטעם בנחתום שרוצה שיהיו חמין למוצאי שבת כדי ללוש בהן וזהו שהזכירו נחתום ע"כ דבריהם:

הלכה יג

תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום ושהה אותו בשבת וכו'. פירוש דין זה הוא אפילו כשהבשר חי ובצלי וכן כתבו ז"ל ואין לחוש לחתוי מפני הטעם שהזכיר רבינו שבחמימות התנור די להם. וחלוק מיני הבשר בגמ' (שבת י"ח ב') איכא דאמרי דגדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי דברחא נמי ושריק שפיר דמי וברחא ולא שריק רב אשי שרי רב ירמיה מדיפתי אסר ופירוש שריק פי התנור טוח בטיט ובהלכות קא פסקי רבוואתא כרב אשי ואיכא מאן דפסק כר' ירמיה ואנן נמי כר' ירמיה ס"ל. ופירוש ברחא תיש, וכתב רבינו בשר עז או של שור לפי שכ"ש הוא:

הלכה יד

ומפני זה נותנין אונין וכו'. משנה (שם י"ז ב') ב"ש אומרין אין נותנין אונין של פשתן בתוך התנור אלא כדי שיהבילו וב"ה מתירים וכבר נזכר דין זה בראש הפרק. והטעם שכתב כאן רבינו שאם גילהו יפסיד מבואר בגמ':

הלכה טו

נתן גדי שלם לתוך התנור. שם (כ' א') בגמ' משלשלים את הפסח לתנור עם חשיכה משום דבני חבורה זריזין הם והקשו הא לאו הכי לא והאמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי ותירצו התם מינתח הכא לא מינתח ע"כ. ומותר לשלשל וכו' כבר הזכרתי זה בסמוך:

הלכה יז

(טז-יז)

אין צולין בשר בצל וביצה וכו'. משנה כלשונה שם (י"ט ב') ופירוש דין זה הוא בכל בשר וכשהבשר עצמו מונח על גוף האש וכל שהוא ראוי לאכילה מפורש שם בגמ' כמאכל בן דרוסאי ומדברי רבינו פ"ט נראה שהוא חצי בשול אבל פירש"י ז"ל שליש בישול:

ומפני זה מניחין מוגמר תחת וכו'. בגמרא (שם י"ח:) מוגמר וגפרית לא מחתי בהו ואי מחתי בהו סליק בהו קוטרא:

לפיכך אין נותנין צמר וכו'. גם זה שם צמר ליורה ליגזר שמא יחתה ביורה עקורה. ודלמא מגיס ביורה עקורה וטוחה:

הלכה יח

אין נותנים את הפת בתנור וכו'. משנה (שם י"ט:) כלשונו ואין נותנין פת בתנור עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה ובגמרא (דף כ') איבעיא להו תחתון דהאיך לגבי תנור או דלמא תחתון דהאיך לגבי אור ת"ש דתניא ר' אליעזר אומר כדי שיקרמו פנים המדובקים בתנור. ורבינו פסק כר' אליעזר אם מפני שסובר שהוא מפרש דברי ת"ק או מפני ששאלו בגמרא מה היא כונתו נראה שהלכה כמותו:

ואם נתן סמוך לחשיכה וכו' אם במזיד וכו'. דין המזיד פשוט הוא ולמד מן הברייתא הנזכרת למעלה גבי עסיסיות ותורמוסין וק"ו הוא. ודין השוגג ברייתא פרק כל כתבי (שבת קי"ז:) שכח פת בתנור וקדש עליה היום מציל מהן מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין:

הלכה יט

עושה אדם מדורה מכל דבר וכו'. ברייתא פרק במה מדליקין (שבת כ"א) כל אלו שאמרו אין מדליקין בשבת אבל עושין מהן מדורה וכו':

וצריך שידליק רוב המדורה וכו'. במשנה (שם י"ט כ') מאחיזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שתאחז האור ברובן ובגמרא תני רבי חייא כדי שתהא שלהבת עולה מאליה. **ומה שכתב ואם לא הדליק וכו'** הוא מכח הברייתא דעסיסיות וכ"ש זה שבכאן בעוד שיהנה יש לחוש שמא יחתה:

ואם הדליק עץ יחידי וכו'. מסקנא דגמרא:

הלכה כ

במה דברים אמורים בגבולין אבל במקדש וכו'. משנה כתובה למעלה ובגמרא כהנים זריזים הם:

הלכה כא

היתה מדורה של קנים וכו'. שם (דף כ') אמר ר"ה קנים צריכין רוב אגדן אין צריכין רוב גרעינין צריכין רוב נתנן בחותלות אין צריכין רוב מתקיף לה רב חסדא אדרבא אפכא מסתברא אתמר נמי אמר רב כהנא אמר רב קנים שאגדן צריכות רוב ע"כ בגמרא לפי גרסת הגאונים וקצת ספרים ולפיכך פסק רבינו כרב חסדא. ופירוש חותלות סלים שעושין מלולבין:

הלכה כב

מדורת זפת או גפרית וכו'. שם תני רב יוסף ארבע מדורות אין צריכות רוב של זפת ושל גפרית של רבב ושל קירה במתניתא תנא אף של קש ושל גבבא. ופי' רבב שומן:

פרק ד

הלכה א

יש דברים שאם טמן וכו'. פירוש דיני הטמנה אלו הם בכל תבשיל באי זה צד שיהיה וכן כתבו ז"ל וכן דעת רבינו ודינין אלו משנה פרק במה טומנין (שבת דף מ"ז:) אין טומנין לא בגפת ולא בזבל וכו' בין לחין בין יבשין לא בתבן ולא בזגין וכו' בזמן שהן לחין אבל טומנין בהן יבשין ע"כ. ובקצת ספרי רבינו לא נזכר תבן ובגמ' איבעיא להו לחין מחמת עצמן או דילמא מחמת דבר אחר וכו' ובהלכות וסליקא מחמת עצמן. ומלשון רבינו שכתב אפי' מחמת עצמן נראה שדעתו שיותר הם מחממין בשלחין מחמת ד"א וכל שכן שאסור ורש"י ז"ל פירש בהפך ופירש גפת פסולת של בית הבד, זגין פסולת של יקב, מוכין כל דבר רך כגון צמר גפן ותלישי צמר לשון רש"י ז"ל:

ויש דברים שאם טמן בהם וכו'. משנה (שם דף מ"ח) טומנין בכסות ובפירות וכו' ובנסורת של חרשים רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן. ופסק רבינו כסתם משנה דלא כר' יהודה ודין טלטול השלחין וגיזי צמר יתבאר פרק ט"ו:

הלכה ב

מן הדין היה שטומנין בדבר המוסיף וכו'. מימרא סוף פרק במה מדליקין (שבת ל"ד) כגרסת הגאונים ז"ל אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום גזירה שמא ירתיח א"ל אביי אי הכי בין השמשות נמי ליגזר אמר ליה סתם קדרות בין השמשות רותחות הן ואמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא יטמין ברמץ א"ל אביי ויטמין א"ל גזירה שמא יחתה

בגחלים ע"כ גרסתם ז"ל. ופירש רבינו שידוע היה להם שבין השמשות טומנים בכל דבר וזו היא כוונת המשנה שאמרה ספק חשיכה ספק אינה חשיכה טומנין את החמין וכ"כ הרי"ף בתשובה בביאור כדברי הגאונים וכבר השיבו עליו כל האחרונים ז"ל שאין זה דבר מתקבל שמבעוד יום אסור ובין השמשות מותר ועוד שהוא מפרש רותחות שכבר נחו מרתיחתן, לפיכך פירש הראב"ד ז"ל בהשגות גזירה שמא ירתיח, דכיון דאטמין בדבר המוסיף גלי אדעתיה דרותח קא בעי ליה לאורתא וזמנין דמפסיק רתיחתו מפני אורך זמנו ומרתיחו משחשיכה. והקשה אביי אי הכי בין השמשות נמי ליגזור בדבר שאינו מוסיף שכיון ששהה מלהטמין נראה שרותח רוצה אותו בלילה. אמר ליה סתם קדרות בין השמשות רותחות הן לאורתא ולא תפסק רתיחתן ע"כ, וגם זה פירוש דחוק. ועוד קשה לגרסא זו שיקרא רמץ דבר שאינו מוסיף, ולפיכך הם גורסין בראשונה בדבר שאינו מוסיף משחשיכה ובשניה בדבר המוסיף מבעוד יום וכן גרסת רש"י ז"ל. ופירש רמץ אפר המעורב בגחלת עכ"ל רש"י ז"ל:

הלכה ג

וכן מן הדין היה וכו'. כבר הזכרתי זה:

הלכה ד

ספק חשיכה ספק אינה חשיכה מותר לטמון את דבר חם. משנה (שם דף ל"ד) כתבתיה:

ומותר לטמון את דבר הצונן וכו'. מימרא בפ' במה טומנין (שבת נ"א) ובריייתא ג"כ שם:

חמין שטמנן מע"ש וכו'. משנה שם כסהו ונתגלה מותר לכסותו:

ומותר להחליף הכסוי וכו'. ברייתא אע"פ שאמרו אין טומנין וכו' אם בא להוסיף מוסיף, כיצד הוא עושה רשב"ג אומר נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין או נוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין. ומתוך דברי רבינו נראה שרשב"ג בא לפרש שלא התירו להוסיף אלא על ידי חלוף הכסוי בטוב ממנו. אבל להוסיף כסוי על כסוי אסור. ואחרים התירו ופירשו בדרך אחרת וכן כתבו להתיר הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה ה

פינה את התבשיל וכו'. באותה ברייתא שם. וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא באותו מיחם שהוחמו מע"ש אבל פינה ממיחם למיחם מותר:

הלכה ו

מניחין מיחם על גבי מיחם וכו'. ברייתא כלשונה שם ואל תחוש לגרסת הספרים שגורסין אבל לא מיחם על גבי קדרה אלא הכל מותר וכן היא גרסת הגאונים ז"ל והתוספתא ופירוש מיחם של נחשת קדרה של חרס:

אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר צונן וכו'. שם (דף מ"ח) ההוא גברא דאנח כוזא דמיא אפומא דקומקומא נזהיה רבה אמר ליה ר' זירא מאי שנא ממיחם ע"ג מיחם אמר ליה התם אוקומי קא מוקים הכא אולודי קא מוליד ע"כ. ופירשו ז"ל שהקומקום היה חם כ"כ שהיה בו כדי לחמם הכוזא שהיה בו צונן ולא שיעור להפשיר בלבד שאם לא כן מותר היה אפילו נגד המדורה כמבואר פרק כ"ג. וכן מורה בכאן לשון רבינו:

ואם הניחו מבערב וכו'. זה פשוט שאם היה זה כטומן בדבר המוסיף ודאי בשבת היה אסור אפילו בדבר חם כמו שנתבאר שאסור להטמין דבר חם בשבת אפילו באינו מוסיף וזה ברור:

פרק ה

הלכה א

הדלקת נר בשבת אינה רשות וכו'. מימרא פ' במה מדליקין (שבת כ"ה:) אמר רב יהודה הדלקת נר בשבת חובה והוא מפני כבוד השבת. **ומ"ש רבינו כגון נטילת ידים לאכילה** רוצה לומר הנטילה מצוה שיכול להמנע ממנה שאינו מחוייב לאכול פת בכל יום או דבר שצריך נטילה אבל הדלקת הנר חובה ופשוט הוא:

וחייב לברך קודם הדלקה וכו'. כך כתוב בסדר רב עמרם וכן הסכימו כל האחרונים ז"ל:

הלכה ב

מותר להשתמש בנר של שבת וכו'. פירוש שאינו כנר של חנוכה שאינו יכול להשתמש לאורה אלא רשאי הוא וזה פשוט ונלמד ממימרא שיש שם (כ"א:) גבי נר חנוכה:

אבל דבר שהוא צריך עיון גדול וכו'. זה יתבאר בארוכה לפנינו בפרק זה:

הלכה ג

המדליק צריך שידליק וכו'. מימרא שם (ל"ה:) אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדאיכא שמשא ברישׁ דקלי אדליקו שרגא:

ונשים מצוות על דבר זה. במשנה (שם לא:) על שלש עבירות נשים מתות וכו' ואחת מהן הדלקת הנר:

אף ע"פ כן צריך האיש וכו'. משנה (שם ל"ד) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה:

ספק חשיכה כו'. משנה (שם) ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנר אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין:

הלכה ד

משתשקע החמה עד שיראו וכו'. ברייתא שם (דף ל"ד:) איזהו בין השמשות משתשקע החמה וכו' ועל ברייתא זו מחלוקת אמוראין בפירושה. ורבינו פסק כרבה וכן בהלכות ואמרו שם בתר הכי (ל"ה:) אר"י אמר שמואל כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה ודאי לילה. ודע שר"ת והרמב"ן ז"ל פירשו ששתי שקיעות הן הראשונה משתשקע החמה מעובי הרקיע ונסתלקה זריחתה מעל הארץ והיא מהלכת כל עובי הרקיע וזהו מהלך ד' מילין כמוזכר בפסחים (דף צ"ד) , והשקיעה השנית האמורה כאן היא סוף השקיעה שכל זמן שהיא כנגד חלונה ועדין אינה מהלכת אחורי כפה פני מזרח מאדימין כנגד מקומה של חמה, וזהו שאמרו כאן משתשקע החמה מששקעה כבר ושם בפסחים אמרו משקיעת החמה והביאו ראיות לזה שיום הוא משהחמה נעלמת ממנו עד סוף השקיעה הזאת ובתחלת השנית וכן הדברים נראין. וכתבו הם שהוא מהלך שלשת מילין ועוד ובזמן הזה הוא תוספת מחול על הקדש רצה להוסיף כולו מוסיף ולא נתבאר זה בדברי הראשונים ז"ל. אבל הרשב"א ז"ל הקשה על זה מן הירושלמי והניח הדבר בצ"ע:

ודנין בו להחמיר וכו'. ברייתא שם (שבת ל"ד:):

והעושה מלאכה וכו'. מימרא שם (ל"ה:) העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ממה נפשך. ופירש רש"י ז"ל כגון דעביד ליה כל בין השמשות דליכא לספוקי להאי בתחלתו ולהאי בסופו עכ"ל. ונ"ל פירוש לפירושו שלא בא אלא למעט אם עשה מלאכה בכניסת שבת בתחלת בין השמשות ובמוצאי שבת בבין השמשות אחר אותו זמן שעשאה בכניסה דבכי האי גונא לא מיחייב חטאת בהכרח לפי שבין השמשות יש בו ספק שמא מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה כנזכר שם ומבואר בדברי רבינו פרק שני מהלכות מחוסרי כפרה. אבל איחר בכניסה והקדים ביציאה או שעשאה בזמן אחד בין בכניסה בין ביציאה אע"פ שלא עשאה כל בין השמשות ודאי חייב חטאת בהכרח וזה מבואר כנ"ל:

וכוכבים אלו לא כוכבים גדולים וכו'. מימרא שם (שבת ל"ה:) כלשונה:

הלכה ה

פתילה שמדליקין אותה לשבת וכו'. מימרא שם (כ"א) פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מה טעם מפני שהאור מסכסכת בהן. ואלו שהזכיר רבינו מהם מפורשין במשנה (שם כ':) בלשון אחר ונתבארו בגמ':

והמדליק צריך שידליק וכו'. מימרא סוף פרק קמא כלשונה:

הלכה ו

הכורך דבר שמדליקין וכו'. ברייתא שם (כ"א) כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין בו בד"א להדליק אבל להקפות מותר ופירש רבינו להדליק להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה, וכן כתוב בהלכות זה הלשון. להקפות להקשות הפתילה. וכן פירש"י ז"ל כדי שתהא הפתילה צפה ולא תטבע בשמן ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא עכ"ל:

הלכה ז

נותנין גרגיר של מלח וכו'. תוספתא פ"ב:

וכל הפתילות וכו'. ברייתא כבר הזכרתיה (פ"ג):

הלכה ח

שמן שמדליקין בו וכו'. מימרא שם שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מה טעם מפני שאין נמשכין אחר הפתילה ואלו שהזכיר רבינו הם במשנה (שם כ':) כלשונו. ופירוש שמן קיק נחלקו בו בגמרא ויש מי שפי' שמן קיקיון ובגמ' אמרו על המשנה שהזכירה פיסול פתילות ושמנים בלא הפסק ע"כ פיסול פתילות מכאן ואילך פיסול שמנים פשיטא שעוה איצטריכא ליה מהו דתימא לפתילה נמי לא קמ"ל. ופירשו בתשובת הגאונים ז"ל קמ"ל לפתילה מותרת שעוה להדליק בה אבל במקום שמן לא, ומתוך פירוש זה אסרו נרות ארוכים של שעוה שעושין פתילה של פשתן וכורכין עליה שעוה וזה בהסכמה מהם ז"ל וזה דעת רבינו. וכן כתוב בתשובה לרב אלפסי ז"ל שעוה איצטריכא ליה שאם עשה פתילות שעוה בנר ונתן עליה שמן והדליקה מותרת ולא גזרינן פיסול פתילות אטו פיסול שמנים ומה"ט נהגו כ"ע שלא להדליק נר של שעוה בשבת עכ"ל. וזה דעת רבינו. ומתוך כך לא הביא היתר שעוה לעשותה פתילה שכיון שלא נזכר פסולה בפתילות פשוט הוא שמותר, וכל שעומדת במקום שמן אסור. ויש תימה בדבר היאך תעשה פתילה משעוה ואפשר שהיו יודעין בה הם איזה אימון ועושין ממנה פתילה. ויש בזה ג"כ פירוש אחר לאחרונים ז"ל וקבלת הגאונים תכריע:

ומפני מה אין מדליקין וכו'. מימרא (שם כ"א) כתבתיה בפ' זה ופרשה רבינו ז"ל שכיון שאין מאירין כראוי יש לחוש שמא יטה וזה פשוט ומבואר שם גבי נר חנוכה:

הלכה ט

חלב שהתיכו וכו'. מימרא שם כלשונה ובלא שמן אסור והטעם שם לפי שגזרו חלב מהותך אטו שאינו מהותך וקרבי דגים שנמוחו אטו לא נמוחו וכי איכא שמן לא גזרו:
אבל שמנים שאין מדליקין בהן וכו'. בעיא שם בעא מיניה אביי מרבה שמנים וכו' אמר ליה אין מדליקין אמר ליה מה טעם לפי שאין מדליקין וגרסא אחרת לפי שאינן נדלקין. פי' נמשכין כדברי רבינו ואף לגרסא אחרת ראיתי לגאון שפירש לפי שאין מדליקין בהן בפני עצמן וכשישלם השמן שבתוכן שוב אין מדליקין לפי שאין נמשכין אחר הפתילה עכ"ל, וגם זה כדברי רבינו שכתב מפני שאין נמשכין:

הלכה י

אין מדליקין בעטרן וכו'. במשנה (שם כ"ד:) ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת וחכמים מתירין ובגמרא (דף כ"ה:) מ"ט אמר רבא מתוך שריחו רע גזירה שמא יניחנו ויצא א"ל אביי ויצא א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה וכו' ומתוך כך פסק כר' ישמעאל וכ"נ דעת ההלכות:
ולא בצרי מפני שריחו טוב וכו'. ברייתא (שם כ"ה כ"ו) תניא רשב"א אומר אין מדליקין בצרי ואסיקנא חד מפני שהוא עף ועוד גזירה שמא יסתפק ממנו, ופירש"י ז"ל עף ונדבק בכותלי הבית ומדליק את הבית:
ולא בנפט לבן אפילו בחול. ברייתא (שם כ"ו) אין מדליקין בנפט לבן בחול ואין צ"ל בשבת ואמרו בגמרא מפני שהוא עף:

הלכה יא

מותר להדליק לכתחלה וכו'. משנה ובריייתא (שם כ"ד: וכ"ו) אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין:

הלכה יב

לא יתן אדם כלי מנוקב. משנה (שם כ"ט:) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה ע"פ הנר בשביל שתהא מנטפת אפילו היא של חרס ור' יהודה מתיר אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד. לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה כדי שתהא שואבת ור' יהודה מתיר. ובגמ' תנא אם חברה בסיד ובחרסית מותר. והא אנן יוצר תנן מאי יוצר כעין יוצר. וידוע שהלכה כת"ק.
ומ"ש רבינו אפילו כבתה. משנה ובריייתא פ' כירה (שבת דף מ"ד) אכתבם פ' כ"ו:

הלכה יג

אין נותנין כלי תחת הנר כו'. משנה פ' כירה (שבת מ"ב:) אין נותנין כלי תחת הנר לקבל השמן ואם נתנו מבעוד יום מותר ונתבאר הטעם בגמ' מפני שמבטל כלי מהיכנו. ופירש"י ז"ל שהיה מוכן מתחלה לטלטלו ועכשיו עושהו מוקצה:

ונותנין כלי תחת הנר וכו'. משנה שם (מ"ז:) נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה אמרו בגמ' ניצוצות אין בהם ממש:

ואסור ליתן מים וכו'. משנה זכרתיה. ובגמרא מפרש דאפי' בע"ש אסור מפני שמקרב את כיבויו. ופירש"י ז"ל זימן כבוי להדיא וה"ל מכבה ממש אי ה"ל בשבת, עכ"ל:

הלכה יד

אין פולין לאור הנר וכו'. משנה פ"ק (שם י"א) לא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר. ובריייתא (שם י"ב) כלשון רבינו ואמר רבא אפילו גבוה שתי קומות אפי' עשרה בתים זה על זה:

ואם היו שנים קורין וכו'. בגמרא חד הוא דלא ליקרי הא תרי שפיר דמי והא תניא לא אחד ולא שנים א"ר אלעזר לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשני ענינים:

הלכה טו

התינוקות קורין וכו'. במשנה (שם י"א ו"ב) באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקות קורין אבל הוא לא יקרא. ובגמרא אמר רבה בר שמואל אבל מסדר ראשי פרשיות וכולה פרשה לא ותינוקות של בית רבן אפילו כולה פרשה מסדרין מפני שאימת רבן עליהם ע"כ בהלכות. ופי' הרשב"א ז"ל אפילו אין רבן עליהם מסדרין דכל שעה אימתו עליהם והכריח כן מן הסוגיא לפי דעתו ז"ל ואין נראה כן דעת רבינו:

הלכה טז

כלים הדומין זה לזה ואינן ניכרין אלא וכו'. בגמרא (דף י"ב) אמר שמואל אפילו להבחין בין בגדו לבגד אשתו אמר רבא לא אמרן אלא דבני מחוזא אבל דחקליתא מידע ידיע ודבני מחוזא לא אמרן אלא דזקנות אבל דילדות מידע ידיע ע"כ. ומפני שאין בכל הארצות מלבושים שוים כתב רבינו כלים הדומים וכו' ופשוט הוא:

לפיכך שמש שאינו קבוע וכו'. גרסת רבינו שם (י"ב:) כך היא תני חדא שמש בודק כוסות וקערות לאור הנר ותניא אידך לא יבדוק לא קשיא כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע איבעית אימא הא והא בשמש קבוע ולא קשיא הא בדמשחא הא בדנפטא איבעיא להו שמש קבוע בדמשחא מאי רב הונא אמר הלכה ואין מורין כן רבי ירמיה בר אבא אמר הלכה ומורין כן, ופירושו פשוט לפי גרסא זו דלכלהו לישני שמש שאינו קבוע

אינו בודק כלל ומאי דאיבעיא להו הוא אי קיי"ל כלישנא קמא ושמש קבוע יכול לבדוק אפילו בדמשחא או כלישנא בתרא ודוקא בדנפטא. ופסק רבינו כרב הונא מפני שהביאו שם מעשה המוכיח דרב אשי הכי סבירא ליה ויש בזה גרסאות אחרות ופירושים אחרים. וגם בהלכות יש חילוף זה בגרסא ובפסק הדין וגרסת רבינו ופירושו המחוורין שבכולן. ובהשגות א"א בלבול גדול אני רואה בכאן לפי הגמרא והמבין יעיין, ע"כ. ולא שת לבו לחלוף הגרסאות:

הלכה יז

נר שאחורי הדלת אסור לפתוח הדלת וכו'. בגמרא פרק כל כתבי (שבת ק"כ:) תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה. לייט עלה רב ואסיקנא דאפילו לר"ש דשרי דבר שאין מתכוין פסיק רישיה הוא ואסור, ופיר"ח ז"ל שהנר קבוע אחרי הדלת ובפתיחתו יכבנו:

ואסור לפתוח הדלת וכו'. שם אמר שמואל פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת לייט עלה אביי, ואסיקנא דברוח מצויה פליגי אביי גזר אטו שאינה מצויה דאסור לכ"ע ושמואל לא גזר וקיי"ל כאביי וכ"פ בהלכות:

ומניחין הנר של שבת וכו'. מימרא הובאה פ' כירה (שבת דף מ"ה) מניחין נר ע"ג דקל בשבת ואין מניחין נר ע"ג דקל ביו"ט, ופירוש בשבת שניחנו בע"ש ויעמוד שם בשבת וטעמא דבשבת בדיל מן הנר ולא יבא להשתמש במחובר. ביו"ט אינו נבדל ממנו ואסור שמא יבא להשתמש במחובר. ודין יו"ט כתוב פ"ד מהלכות יו"ט:

הלכה יח

כל מדינות ועיירות של ישראל וכו'. ברייתא פרק ב"מ (שם ל"ה:) שש תקיעות תוקעין ע"ש, ופירש"י אף התרועות במנין התקיעות תוקע ומריע ותוקע שבאחרונה:

ובמקום גבוה היו תוקעין. שם מפורש מקום צנוע יש לו בראש גגו ששם מניח שופרו:

הלכה יט

תקיעה ראשונה נמנעו העומדים וכו' עד ושובת. ברייתא כלשונה שם ופירש"י ז"ל מלעדור לחפור. ויכנסו כלן כאחד שלא יחשדו הנכנסין באחרונה לומר שנתעסקו במלאכה אחר ששמעו קול השופר שאין הכל מכירין מי רחוקין ומי קרובים. תריסין, הם דלתות החנויות ומסלקים אותן ומניחין ע"ג יתדות ומוכרין עליהן תבלין ושאר חפצים ולערב מחזירין אותן לפתחים. חמין, מים חמין למזוג בהן יין לשתות. סלק המסלק. קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה. והטמין המטמין את הראוי למחרת. כדי להדביק פת בתנור. ועדיין יש שהות כדי שיקרמו פניה שהיו ממהרין התקיעות

כדי להוסיף מחול על הקודש, עכ"ל. ויש מי שהקשה והא ק"ל דרדיית הפת אסורה מדברי סופרים כמבואר פ' כ"ב וכאן נראה שכל שקרמו פניה מבעוד יום מותר לרדותה משחשיכה. וכן קשה לזה מה שנזכר בבאור פ"ג בבבא המתחלת אין נותנין את הפת בתנור וכו'. ודחק הרמב"ן ז"ל שהוא מותר כל שקרמו פניה מבעוד יום לרדות מזון שלש סעודות ובסכין על הדרך הנזכר פרק שלישי בשוכח. ול"נ שהוא מותר לרדות בסכין כל מה שירצה ולא אסרו רדיית הפת אלא ברודה במרדה שהוא כדרכו והיא עצמה מדבריהם. אם היתה רדיית הפת אסורה מן התורה היה שנויה אסור מדברי סופרים. ועכשיו שהיא עצמה מדרבנן בשנוי מותר גמור. ומה ששאלו פ"ק ויתבאר פ"ט בשכח והדביק פת בשבת שהתירוהו לרדות קודם שיבוא לידי איסור מלאכת שבת ומשמע הא לאו הכי לא התם דוקא במרדה שהוא כדרכו דקא מבעיא להו היכא דא"א בשנוי אם מותר כדרכו כדי שלא יבא לידי מלאכה גמורה ונתבאר שהוא מותר, כך נ"ל:

הלכה כ

וכן תוקעין במוצאי שבת וכו'. זה דקדק רבינו מהמשנה שבפרקא קמא דחולין (דף כ"ו:) שהובאה פרק אלו קשרין (שבת קי"ד:) ואמרו יום טוב שחל להיות ע"ש תוקעין ולא מבדילין מוצ"ש מבדילין ולא תוקעין. והקשו שם ונתקע כי היכי דנדעו דשרי בשחיטה לאלתר ותירצו שהתקיעה שבות ואין דוחין שבות להתיר. והוציא רבינו מזה שבמוצ"ש אחר תוקעין. ושמעתי שכן פסק ר"ז ז"ל. והאחרונים חלקו בזה ואמרו דרישא דההיא כ"מ שיש תקיעה אין הבדלה. וזהו שמעולם לא דברו מתקיעות מו"ש אבל בכאן היתה הקושיא מפני שראוי לתקוע כדי שידעו שהשחיטה נתרת ויתעסקו בשמחת יו"ט, אבל בשאר מוצאי שבתות מה לנו אם יחדלו ממלאכה ע"כ דבריהם. וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה כא

יוה"כ שחל להיות וכו'. שם יוה"כ שחל להיות בערב שבת לא תוקעין ובמוצאי שבת לא היו מבדילין. ויתבאר בהלכות קדוש החדש שבזמננו שאין מקדשין על פי הראיה אין יוה"כ חל לעולם לא בערב שבת ולא במוצאי שבת:

יום טוב שחל להיות וכו'. משנה שם (חולין שם) כתבתיה:

פרק ו

הלכה א

אסור לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה וכו'. מבואר בכמה מקומות. **ומ"ש ואע"פ שאמר לו מקודם השבת** הוא מוסכם וראיה מדין האגרת שיתבאר בפרק זה. והמפרשים ז"ל הוכיחו כן ממקום אחר:

ומה שכתב אף על פי שאינו צריך וכו'. גם זה פשוט ומוסכם ויתבאר מהדינים שיבואו בפרק זה:

הלכה ב

נכרי שעשה מלאכה מעצמו וכו'. זה מבואר במשנה פרק כל כתבי (שבת דף קכ"ב) כמו שיתבאר. ודע שבו ביום אסור לכל בכל דבר שיש במינו במחובר וכן מוכחת הסוגיא שבפ' אין צדין (ביצה כ"ד:) אבל לערב נחלקו המפרשים ז"ל אם צריך לישראל אחר להמתין בכדי שיעשו ודבריהם וראיותיהם ארוכים ופשט מימרא שבפרק אין צדין שאומרת ולערב כדי שיעשו מורה כדברי רבינו שאפילו אחר צריך להמתין בכדי שיעשו.

ומ"ש והוא שלא יהא הדבר הזה מפורסם וכו', למד מדין הקבר שיתבאר בפרק זה:

הלכה ג

כיצד נכרי שהדליק את הנר וכו'. משנה כלשונה פרק כל כתבי (שבת קכ"ב):

עשה נכרי כבש לירד בו וכו'. שם במשנה כלשונו:

מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. שם ואמרו קצת מפרשים ז"ל אפילו כשמילא בשביל ישראל אינו אסור אלא לבהמת ישראל שלא היה לה באפשר לירד אבל לשתות מהם ישראל מותר שלא ההנהו בדבר שאם רצה היה מטפס ויורד לבור מטפס ועולה ע"כ דבריהם ז"ל, ודין ליקט העשבים קשה להם שהרי הבהמה עצמה היתה יכולה לאכול מהם במחובר ודחקו לתרץ כגון שיש נהר מפסיק. ואין זה עיקר אלא ודאי אפילו לשתות מהם ישראל אסור וזה דעת רבינו:

ליקט עשבים וכו'. ברייתא שם נכרי שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. מלא מים וכו' בד"א בשאינו מכירו אבל מכירו אסור והקשו שם ממעשה דר"ג והזקנים שהיו באין בספינה ועשה נכרי כבש לירד בו וירד אחריו ר"ג וזקנים ואמרו והא ר"ג מכירו הוה ותירץ אמר אביי שלא בפניו הוה רבא אמר אפילו תימא בפניו נר לאחד נר למאה והלכה כרבא. ובודאי אפילו במכירו כל שלא בפניו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו הוא מותר וכאביי וכ"כ ז"ל וגם זה אפשר שהוא נכלל בדברי רבינו שכל שאין לחוש שמא יעשה בשביל ישראל מותר. ומכל מקום בהלכות לא הביאו הא דאביי

ואפשר שדעתם ז"ל דרבא לא מודה לאביי אלא תולה הכל במכירו וחילק בין דבר שיש בו כדי להרבות לדבר שאין בו. ודע שמהדינין הנזכרים יש ללמוד שפת שאפה נכרי בשביל עצמו או בשביל נכרי אחר מותר לישראל אלא א"כ מכירו ויודע שצריך לו שיש לחוש שמא ירבה בשבילו. וכ"כ הרמב"ן ז"ל פירות שתלשן לצורך עצמו אסורין משום מוקצה ודברים התלושים שאפאן ובשלן מותרין והוא שראויין מתחלתן לכוס הא לאו הכי מוקצין הן ואסורין למי שיש לו מוקצה בהך ע"כ. וכ"כ הרשב"א ז"ל והוסיף לאסור אף הנולד כגון משקין הבאין ע"י סחיטת נכרי. ועשבים שהתירו לתת לבהמה אינו לתת לה בידים אלא לעמוד בפניה כדי שתלך שם ותאכל כדאיתא בגמרא. וכך יתבאר פרק כ"א שאסור להעמיד ממש בהמתו על המוקצה:

הלכה ד

נר הדלוק במסיבה וכו'. ברייתא שם. ויש מי שכתב שאם עשאו לצורך עצמו בידוע אפילו היו שם כמה ישראלים מותר דלעולם עיקר דעתו אינו אלא לעצמו וצ"ע:

נפלה דליקה בשבת וכו'. במשנה (דף קכ"א) נכרי שבא לכבות וכו', וכלשון רבינו: **וממ"ש וכן כל כיוצא בזה** יראה שדעתו כדעת התוס' שהתירו בנכרי המלקט עשבים ומאכיל לבהמתו של ישראל שאין הישראל חייב למנעו. והביאו ראיה ממשנה זו, אבל במערים אסור:

הלכה ה

מת שעשו לו נכרים תכריכין וארון וכו'. פ' שואל במשנה (דף קנ"א). עשו לו ארון חפרו לו את הקבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית. ובגמרא הקשו אמאי אסור לעולם לימא בכדי שיעשו אמר עולא בעומד בסרטיא. פי' שהוא מקום פרהסיא. והקשו הא תינח קבר ארון מאי איכא למימר. א"ר אבהו במוטל על קברו. והנה התבאר בכאן כל מה שהזכיר רבינו חוץ **ממ"ש ומותר לקבור בו ישראל אחר והוא שימתין בכדי שיעשה** שלמד מן התוספתא שאמרו עשו לו ארון וחפרו לו את הקבר לא יקבר בו אותו ישראל ולישראל אחר מותר ומפרש רבינו לאותו ישראל אסור לעולם ושנעשה בפרהסיא לישראל אחר מותר. ודוקא בכדי שיעשו וזה כפי שטתו שכתבתי למעלה. ואחרים פירשוה בשלא נעשה בפרהסיא ולאותו ישראל אסור לאלתר עד כדי שיעשו ולישראל אחר מותר למוצאי שבת לאלתר ואפילו בו ביום אם היה אפשר. ולדבריהם נכרי שהדליק את הנר בשבת בשביל ישראל מותר לישראל אחר להשתמש לאורו. ואין זה פשט המשניות. אבל אם צריך לערב ישראל אחר כדי שיעשו זה צריך הכרע. ובהשגות א"א לא הכל מודים לו שיהא ישראל אחר צריך להמתין בכדי שיעשו

ולפי הטעם שהוא מפרש לפנים בהמתנה זו דומה שאין ישראל אחר צריך להמתין, ע"כ. **ומ"ש** רבינו בטעם המתנה זה מוסכם הוא מרוב המפרשים ז"ל ואעפ"כ צריך אפילו לישראל אחר להמתין שלא חלקו בדבר שנעשית בו מלאכה גמורה בשביל ישראל וכן דעת רש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ן ז"ל בתורת האדם שלו:

הלכה ו

נכרי שהביא חלילין בשבת וכו'. במשנה (שם דף קנ"א) נכרי שהביא חלילין לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב ובגמרא מאי ממקום קרוב אמר רב מקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו. ואמרינן התם דדייק מתניתין דמסכת מכשירין כותיה דשמואל וזה פי' רבינו ז"ל לא יספוד בהן ישראל לאלתר אא"כ באו ממקום קרוב. ושאלו בגמרא מאי ממקום קרוב כלומר מה היא כונת המשנה ופירש רב שכונתה לא יספוד בהן לאלתר אא"כ ראה אותן באין ממקום קרוב שא"א שלא יהא בשעת הספד שיעור שיבאו משם שאין ההספד ממש בשעה שחשיכה ואם באו ממקום קרוב מסתמא יש בו שיעור. וזה הוא שאמר ממש כלומר כונת המשנה כפשטה היא ובא שמואל וחלק עליו ואמר אין צ"ל באו בחצי היום אלא אפילו ראינום באים בבקר השכם אין אומרים לולא שבאו ממקום קרוב לא היה נכנסים בבקר אלא חוששין שמא באו בלילה וחוץ לחומה לנו. ולפיכך כיון שאינו יודע צריך להמתין כדי שיבאו ממקום קרוב וקיי"ל כותיה דשמואל דדיקא מתניתין כותיה. **ומה שכתב רבינו ואם ידע וכו'** כך דעת קצת המפרשים ז"ל שאפי' דבר המצוי במקום קרוב אם בא מרחוק צריך להמתין בכדי שיבא ממקום שבא. ויש מי שהקל בהמתנה שיעור חוץ לתחום. ויש בסוגיא זו פירושים אחרים וזה כדעת הגאונים ז"ל:

הלכה ז

עיר שישראל ונכרים דרין בה. משנת מכשירין הובאה שם כלשונו. **ומ"ש מפני שכשהוחמו בשביל הרוב הוחמו** מבואר בגמרא פ' כל כתבי (שבת דף קכ"ב):

הלכה ח

ישראל שאמר לנכרי לעשות לו מלאכה. זה נלמד מפני שלא מצינו בו איסור בגמרא ואין זה חמור כישראל העושה מלאכה במזיד שאסורה לו לעולם כמו שיתבאר בפרק זה ואולי במקום אחר מבואר ההיתר. ומ"מ **מ"ש ימתין בכדי שיעשה** פשוט דלא גרע מאם עשאו נכרי מאליו לצורך ישראל:

הלכה ט

דבר שאין בו מלאכה ואין אסור לעשות כו'. זה מוסכם מן הגאונים ז"ל שדוחין שבות דשבות לגבי אמירה לנכרי במכשירי מילה אף ע"פ שאין דוחין את השבת. ולמדו כן ממ"ש פ' הדר (עירובין דף ס"ז) שמותר לומר לנכרי להביא חמין לתינוק דרך מבוי שאינו מעורב וזה בהסכמה מהם ז"ל. ומכאן למד רבינו לכל המצות כולן. והנראה לי מלשון רבינו שהוא מפרש מעשה דפ' הדר שלא ביום מילה אלא קודם לה או אחריה הרבה. ואעפ"כ התירו משום צער התינוק שהחמין יפין לו ודברי הגאונים ז"ל בדין המילה כ"ש הוא. וי"ח ואומרים דמילה שאני דניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אסור וכן סוברין שאינו מותר אלא במקום חולי גמור ודברי רבינו עיקר. ובהשגות א"א אם היה מקצת חולי הוא עצמו עושה שהרי גונח יונק חלב בשבת וכן אמרו הלכה מחזירין את השבר. וכן אמרו במקום הפסד כגון צינור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו, ע"כ. וכל אלו שכתב כבר נתבארו בדברי רבינו. ואמנם כונתו בכאן שאין כאן חולי כולל כל הגוף ולא סכנת אבר אלא קצת צער. וזהו **שכתב מקצת חולי או מצטער**, ועוד שזה מה שעושה בו הוא כדרכו. ודע שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים ואין לך בם להתיר אלא מה שהתירו חכמים ולגבי מילה לא התירו שבות גמור ולגבי לוקח בית בא"י התירו וכן כתבו ז"ל:

הלכה יא

הלוקח בית בארץ ישראל וכו'. מימרא פ' מרובה (ב"ק דף פ') כלשונה:
וכן כל הלוקח בית מהם בסוריא שסוריא כארץ ישראל לדבר זה. פ"ק דגיטין (דף ח':):

הלכה יב

פוסק אדם עם הנכרי על המלאכה וכו'. זה מבואר במשנה פרקא קמא (שבת י"ז:) שנינו שם ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש. ואפילו ב"ש לא אסרו כשהוא עושה בשבת אלא כשאין שהות ביום לעשות ונראה כאילו אומר עשה בשבת וקי"ל כב"ה ובכמה מקומות דין זה פשוט. **ומ"ש רבינו קצץ דמים** בדוקא נלמד מדין האגרת שיתבאר בפרק זה, וכתב הרשב"א ז"ל ודוקא בביתו של נכרי אבל בביתו של ישראל אפי' בקבולת מטלטלין אסור. ירושלמי תני אומנין נכרים שהיו עושין עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר בד"א בקבולת אבל בשכירות אפי' בתוך בתיהם אסור. בד"א בתלוש אבל במחובר לקרקע אסור, ע"כ:

וכן השוכר נכרי לימים הרבה וכו'. בהשגות א"א דבר זה לא נהיר ולא צהיר כו' ואין זה דומה לקבלנות, ע"כ. ול"נ שיצא לרבינו מהברייתא הנזכרת בפרק מי שהפך במסכת מ"ק (דף י"ב) שאמרו בה היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן וכו' ויתבאר פרק שמיני מהל' יו"ט. וסובר הרב ז"ל שהטעם לפי שהן כקבלנין וצ"ע:

הלכה יג

בד"א בצנעה שאין הכל מכירין וכו'. מימרא פ' מי שהפך אמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. ואסיקנא התם ה"מ בשבתות וי"ט והוא דליכא מתא דמקרבא להתם. ובע"ז ספ"ק (דף כ"א) לא ישכיר אדם מרחצו לנכרים מפני שנקראת על שמו ונכרי זה עושה מלאכה בו בשבתות ויו"ט אבל שדהו לנכרי מאי שרי דאמרי אריסותיה קא עביד מרחץ נמי אמרי אריסותא קא עביד אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי. הא למדת שהכל תלוי ברואין וכן הסכימו ז"ל:

הלכה טו

וכן מותר לאדם וכו' דבר ששם הישראל וכו'. ברייתא וסוגיא פרקא קמא דע"ז זכרתיה למעלה. ויש מי שכתב שכיון שמותר להשכיר שדהו לנכרי לפי שהרואין תולין באריסות אף מותר לשכור הנכרי בקבולת לחפור לו שדהו או לנטוע לו כרמו ואפילו תוך התחום לפי שהרואין תולין באריסות. וכשאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור לא אמר אלא בקבולת בנין. ודבר זה מחלוקת בין האחרונים ז"ל. ויש מי שאסר כדעת רבינו לפי שלא התירו אלא כשהאמת כן הוא כמו שיאמרו הרואים כלומר שהם יתלו בשכירות ואריסות וכן הוא הענין ואם יחקרו הדבר ימצאו הנכרי נוטל פירות ודבר הנראה הוא אבל כשאין הנכרי נוטל בפירות אלא שהישראל קוצץ עמו במלאכה אין מתירין על סמך שיתלו הרואים בדבר שאינו שיאמרו שכורה היא לנכרים וישראל נוטל פירותיה למחר וא"ת נתיר על סמך שיאמר קבולת היא זה אינו שאם היינו דנין שהרואין תולין אותו בקבולת אפילו לבנות את הבית היה מותר וזה ברור כנ"ל: **ומ"ש רבינו דבר ששם הישראל וכו'** ולא פרט מרחץ, לפי שאין דין זה תלוי במהות הדברים אלא לפי המקומות יש שדרכן להשכיר פורני ויש שאין דרכן וכן במרחץ אלא שדברו חכמים בהווה לפי מנהג ארצם. וכן כתבו ז"ל דעכשיו שנהגו במקומותינו להשכיר בין מרחץ בין פורני מותר:

הלכה טז

מותר להשאיל ולהשכיר כלים וכו'. מתוך דברי רבינו שהשוה שכירות לשאלה נראה שדעתו ז"ל שכשם ששאלה מותרת אפילו בע"ש כך השכירות מותר והוא שיצא מביתו

קודם שחשיכה כמו שיתבאר לפנינו. ויש שהקשו מן הברייתא ששנינו שם לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש וברביעי ובחמישי מותר. כיוצא בו אין משלחין אגרות ביד נכרי בע"ש ובד' ובה' מותר אמרו עליו על יוסף החסיד שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי לעולם. ומתוך כך פירשו ז"ל דבכלים שעושין בהם מלאכה שכירות חלוק משאלה דאסור להשכיר מע"ש לנכרי דמיחזי כנוטל שכר שבת ואפילו בהבלעה אסור להשכירן מע"ש. וזה דעת הר"א ז"ל בהשגות אבל בהלכות לא הביאו זאת הברייתא מדעתם שאינה הלכה דאתיא כבית שמאי דאית להו שביתת כלים ואע"פ ששנינו (שם י"ח:) ב"ש אומרים לא ימכור אדם חפצו לנכרי ולא ישאילנו ולא ילונו ולא יתן לו במתנה אלא אם כן יגיע לביתו ושם שנו שב"ה מתירין כדי שיצא מפתח ביתו אלמא אפילו ב"ש לא הצריכו אלא כדי שיגיע לביתו. יש לומר דזהו בשאלה והלואה ושאר הנזכרים באותה ברייתא אבל בשכירות שהישראל נהנה החמירו ב"ש כל יום ששי ומיהו בחמישי מותר לפי שאין אנו מוזהרין אלא על מלאכתנו שלא תעשה בכלינו וזה דעת ב"ש ואינה הלכה: **ויש** מי שהקשה אם כן היאך הביאו בגמרא סתם כהלכה פסוקה. ואני אומר יגיד עליו רעו כיוצא בו דאגרות האמור שם ששנינו שם ברייתא אחרת חולקת על זו כמו שיתבאר לפנינו. כך נראה לי דעת רבינו וההלכות ונכון הוא:

הלכה יז

המשתתף עם הנכרי במלאכה וכו'. ברייתא בסוף פ' קמא דע"ז (דף כ"ב) ישראל ונכרי שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לנכרי טול חלקך בשבת ואני חלקי בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור, ע"כ. ורבינו ז"ל לא הזכיר באו לחשבון. נראה שהוא מפרש כפירש"י ז"ל שפירש דה"ק אם לא התנה מתחלה וגם לא אמר לו טול אתה חלקך בשבת ואני בחול אלא שעמד זה ונטל את חלקו מעצמו בשבת ולסוף באו לחשבון אסור דנכרי שלוחיה הוה. ואיבעיא להו התם סתמא מאי כלומר שנטלו סתם בלא תנאי ובלא חשבון ולא איפשטא. וכתבו ז"ל דלחומרא עבדינן ואסור. ומתוך כך סתם רבינו ואסר כשלא התנה ואמר שהנכרי נוטל שכר בשבתות:

הלכה יח

ואם לא התנו וכו'. סברת רבינו נכונה ופשוטה:

הנותן מעות לנכרי וכו'. סברת הגאונים ז"ל בדין העסק נראית פשוטה שהרי אין המלאכה הזאת מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהנכרי עושה שליחותו וכן אין העסק ניכר ממי הוא ולמה יאסר:

הלכה יט

לא יתן אדם כלים וכו'. משנה (שבת י"ז:) ובכולן ב"ה מתירים עם השמש וכבר זכרתיה למעלה, **ומ"ש רבינו קודם חשיכה** ובמשנה עם השמש לפי שכבר ביאר שמשתשקע החמה עד שיראו ג' כוכבים הוא בין השמשות שהוא ספק חשיכה:

וכן לא ימכור וכו' וכן לא ימשכנו וכו'. ברייתא (שם י"ח:) כבר זכרתיה למעלה גבי מותר להשאיל וכו':

הלכה כ

הנותן אגרת לנכרי וכו'. שם ברייתא (דף י"ט). ת"ר אין משלחין אגרות ביד נכרי בע"ש אא"כ קצץ לו דמים בש"א וכו' והוינן בה ואמר רב ששת ה"ק ואם לא קצץ בית הלל אומרים כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה. והקשו והא אמרת רישא אין משלחין פירוש בלא קציצה. לא קשיא הא דקביע דואר במתא הא דלא קביע דואר במתא. ובהלכות שמעינן השתא דהיכא דקצץ כו' כדברי רבינו ז"ל, עוד שם דואר אדם ידוע כל כתב אליו יובל והוא משכיר ומשלח אגרות לכל מי שנשתלחו אליו, ע"כ. ומכאן אתה למד דברייתא דלעיל כיוצא בו אין משלחין אגרות אינה וכמ"ש למעלה. ואני הייתי סבור לפרשה בלא קצץ ובליכא דואר ואעפ"כ בחמישי מותר שלא אסרו אלא בע"ש וזה שהזכירו בזו בע"ש אלא שאין דעת רבינו וההלכות נראה כן:

הלכה כא

נכרי שהביא חפציו בשבת וכו'. דע שאמירה לנכרי במלאכת הנכרי מותרת גמורה ר"ל שמותר לישראל לומר לנכרי לעשות מלאכת הנכרי עצמו. וכ"כ המפרשים ז"ל ודקדקו כן במכילתא וכ"ש מ"ש רבינו. והנראה מלשונו הוא שחפצים אלו הוא מפקידן אצל ישראל ואין בזה שום איסור ואפי' יביאם לישראל ויהיו דברים האסורין בטלטול כיון שהם ביד הנכרי רשאי לומר לו לפנותן לאיזה מקום שירצה ואין כאן שבות דשבות כיון שהם ביד הנכרי:

ומזמנין את הנכרי בשבת. מימרא כלשונה פרק שני דביצה (דף כ"א:):

ונותנין לפניו מזונות וכו'. ברייתא פ"ק דשבת ת"ר נותנין מזונות לכלב בחצר ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו כיוצא בו נותנין מזונות לפני נכרי בחצר אם נטלן ויצא אין נזקקין לו. **ומ"ש רבינו לאכלן** לפי שבמפרש להוציא אסור וכן אמרו בירושלמי אין נותנין מזונות לנכרי ע"מ לצאת וכן פירשו ז"ל. וכתבו ז"ל שההיתר כדי לאכלן הוא שאנו חושבים אותו כמזונותיו עלינו מפני דרכי שלום ואינו כחזיר שאסור כמבואר פכ"א:

הלכה כב

מי שהיה בא בדרך וכו'. משנה פרק אחרון (שבת דף קנ"ג) מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי ובגמרא מאי טעמא שרו ליה רבנן למיהב כיסיה לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאיתויי [ארבע אמות] ברשות הרבים. ובתוספות כתבו מכאן יש ללמוד למי שמתירא מן הלסטין או מן השלטון שהוא מותר לטלטל המעות כדי להחביאן דמשום הפסד התירו לו לטלטלן ונחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ונתן טעם הרשב"א ז"ל לאיסור ואמר שבכאן לא התירו לו דבר קל משום הפסד ממונו אלא כדי שלא יעבור על דבר חמור. אבל במתירא מן הלסטים אין מתירין לו טלטול כדי שלא יבא לידי טלטול. ע"כ דבריו ז"ל:

במה דברים אמורים בכיסו אבל מציאה וכו'. מימרא שם. **ומה שכתב אבל יוליכנה** יתבאר דעתו ודעת החולקין פ' כ'. ושם יחלק בין מציאה הבאה לידו למציאה שלא באה לידו:

הלכה כג

ישראל שעשה מלאכה בזדון וכו'. ברייתא פרק מרובה (בבא קמא דף ע"א) ובפרקא קמא דחולין (דף ט"ו) ובכתובות (דף ל"ד) ובהרבה מקומות. המבשל בשבת וכו'. רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית. ויש בברייתא דעות אחרות. והכריחו המפרשים ז"ל שפירוש דברי ר"י כך הוא בשוגג יאכל למו"ש בין לו בין לאחרים ובו ביום אסור לכל. במזיד לא יאכל עולמית הוא אבל אחרים אוכלין. וכן כתוב בהלכות פרק כירה ושם נפסקה הלכה כר"י וכן כתבו הגאונים ז"ל. וכן הכריע הרמב"ן ז"ל. ומ"מ מ"ש **רבינו מיד** כלומר שא"צ להמתין בכדי שיעשו הוא נמשך אחר הטעם הנזכר למעלה ואין לחוש לו במה שנעשה על ידי ישראל בשוגג או במזיד. וי"ח בזה ואומרין שהוא כדי שלא יהנה במעשה שבת. והרמב"ן ז"ל כדעת זה הוא סובר והצריכו בכאן אפילו בשוגג המתנה כדי שיעשו. וה"ר יונה ז"ל דעתו כדעת רבינו והרשב"א ז"ל לא הכריע בזה כלום:

הלכה כד

פירות שיצאו חוץ לתחום וכו'. ברייתא הובאה פ' מי שהוציאוהו (עירובין מ"א מ"ב) ותירצו בגמרא כך. פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו בד"א בשלא במקומן אבל במקומן אפילו במזיד יאכלו רבי אליעזר בן יעקב ורבי נחמיה אומרין לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין. ורבינו ז"ל פסק כמותן לפי שהן שנים לגבי ת"ק ועוד שמשנת ראב"י קב ונקי. ובהשגות א"א דוקא שלא חזרו וכו' רב פפא בעירובין, ע"כ.

וביאור דבריו כך היא, גרסינן התם (שם מ"א ב') אמר רב פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מאי טעמא אנוסין נינהו איתיביה רב יוסף ברבי שמעיה לר"פ רבי נחמיה וראב"י אומרים לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין בשוגג אין במזיד לא. ותירצו תנאי היא דתניא פירות וכו'. ופירוש ור"פ ס"ל כת"ק וא"כ יש לנו לפסוק כת"ק אחר שר"פ סובר כמותו. ועוד אני מוסיף להקשות על דברי רבינו ז"ל שהוא בעצמו פסק כר"פ פרק ה' מה' יו"ט בביאור. ונ"ל בתירוץ כל זה שאין גרסת רבינו תנאי היא אלא ההיא בשבת היא. והטעם בזה לפי שדברי ר"פ בהכרח הם ביו"ט שאדם יכול להוליכן ברשות הרבים תוך התחום והמקשה היה סבור שדברי ר' נחמיה ור' אליעזר היה ביו"ט ואמרו לו דבשבת היא ולא נחלקו אלא לענין אכילה ולא לענין הגבלת התחומים ואין דברי ר"פ תלויין בהן. כן נ"ל לדברי רבינו ונכון הוא אילו היו הספרים מודים לו. והרשב"א ז"ל כתב בהפך מכולם והעמיד דבריהם דוקא ביו"ט אבל בשבת כיון שהעבירן ישראל ד"א ברה"ר או שהחזירן מרה"ר לרה"י לא יאכלו. וכבר ראיתי שדעת הר"א ז"ל בזה כדברי רבינו לפרשם בשבת וצ"ל לפי דבריהם ביצאו ע"י נכרי אי נמי אפילו ע"י ישראל החמירו בתחומין דדבריהם יותר מארבע אמות דרשות הרבים דאורייתא לפי שדבריהם צריכין חזוק וזה צ"ע. ומ"מ כונת דבריהם על ידי ישראל היא ודאי כיון שחלקו בין שוגג למזיד:

הלכה כה

השוכר את הפועל וכו'. ברייתא הובאה פ' הזהב (מציעא נ"ח) כלשונו עד אחריות שבת עליו. ובהלכות פרק השואל הובאה כולה:

פרק ז

הלכה א

מלאכות שחייבין עליהן כו'. זה מפורסם בגמ' ועיקרו פ' כלל גדול:

ומנין כל אבות מלאכות וכו'. משנה שם (שבת ע"ג) וכולן נזכרו שם בלשון האדם הפועל כאמרם הזורע החורש. ורבינו הזכיר שם הפעולה וכולן שם במשנה חוץ מן השרטוט ונזכר שם במקומו המולח העור. והקשו (שם ע"ה:) היינו מולח היינו מעבד ואמר ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אפיק חדא מנייהו ועייל שרטוט ע"כ. ובאור מהות מלאכות אלו וענינם יתבאר בפרקים הבאים.

הלכה ב

כיצד הוא ענינם החורש או החופר וכו'. בגמ' (שם ע"ג ב') תנא החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן:

הלכה ג

וכן הזורע כו'. גם זה שם תנא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כלן מלאכה אחת הן:

הלכה ד

וכן הקוצר תבואה או קטנית וכו'. תנא הקוצר והבוצר והגודר והמוסק והאורה כלן מלאכה אחת הן. ודע שכוונת רבינו היא שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל הרי זו אב כמותה אבל מלאכה הדומה לה במקצת זו היא הנקראת תולדה. והמשל בזה הקוצר והבוצר שהם בדמיון גמור אלא שחלוקין הנפעלים וכן הזורע והנוטע וכן החורש והחופר שהם חלוקי איכות הפעולה אבל הם בדמיון גמור. עליהם אמרו כולם מלאכה אחת הם. שאם באנו לחלק בהן נחלק במיני הזרעים גם כן ובמיני הכלים אשר יעשה בהם וכיוצא בזה. אבל בשאין שם אלא קצת דמיון כגון המחתך את הירק שאינו דומה לטחינה רק בהעשות מגוף אחד גופים רבים אע"פ שהטחינה משנה הגוף הראשון לגמרי ואין החתוך כן זו הוא תולדה והיקש זה ניתן לכלן. זהו דעת רבינו. ויש מי שפירש כלן מלאכה אחת הן שהן תולדות לאב אחד ואע"פ שאין לנו בזה אלא שינוי השמות הפירוש הראשון נראה עיקר וזהו חידוש הברייתות:

הלכה ה

התולדה היא המלאכה הדומה וכו'. **כיצד המחתך ירק וכו'**. בגמ' (שבת ע"ד:) אמר רב פפא האי מאן דפריס סלקא חייב משום טוחן:

וכן הלוקח לשון של מתכת כו'. **וכן הלוקח חלב ונתן בו קיבה וכו'**. פ' המצניע (שבת צ"ה.) מסקנא דגמ' מחבץ חייב משום בורר מגבן חייב משום בונה, ע"כ:

הלכה ז

אחד העושה אב וכו'. זה פשוט בכמה מקומות בגמרא:

אם כן מה הפרש יש וכו' כיצד הרי שחרש וזרע וכו'. בגמרא (שם ע"ז:) מנינא (פי' דארבעים אבות מלאכות חסר אחת) למה לי ליתנינהו ולא למנינהו ואמר ר' יוחנן שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ופירוש דברים אלו ביודע שהוא שבת ושגג במלאכות כמו שמבואר בהלכות שגגות פרק שביעי:

הלכה ח

אבל אם טחן וחתך את הירק וכו'. זה מחלוקת ר' אליעזר ור"ע פ' אמרו לו בכריתות (דף ט"ז) במשנה וקי"ל כר"ע דאמר אינו חייב אלא אחת ובגמרא פרק כלל גדול (שבת ע"ה:) גבי מתניתין לאפוקי מדר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב וזה פשוט:

הלכה ט

העושה מלאכות הרבה וכו'. משנה פ' כלל גדול (שבת ס"ח) העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה א' אינו חייב אלא א':

פרק ח

הלכה א

החורש כל שהוא וכו'. משנה פ' הבונה (שבת ק"ג) החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב ובגמ' ת"ר התולש עולשין והמזרד זרדין אם לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלוא פי הגדי אם להסק כדי לבשל ביצה קלה אם ליפות את הקרקע כל שהוא. ומפני כך כתב רבינו כדי ליפות את הקרקע כל שהוא. ופירש"י ז"ל מקרסם קוצץ ענפים יבשים מן האילן מזרד זרדים לחים של שנה זו, עכ"ל:

וכן המשוה פני השדה וכו'. פ' כלל גדול (שבת ע"ג:) אמר רב ששת היתה לו גבשושית ונטלה בבית חייב משום בונה בשדה חייב משום חורש אמר רבא היתה לו גומא וטממה בבית חייב משום בונה בשדה חייב משום חורש ע"כ. וכבר נתבאר שהחורש בכל שהוא:

וכן כל המשוה גומות וכו'. זה בהרבה מקומות ומהם פ' המצניע (שבת צ"ה):

הלכה ב

הזורע כל שהוא חייב. שנינו פרק המצניע (שבת צ"ב) המצניע לזרע והוציאו בשבת חייב עליו בכל שהוא מכאן שהזורע בכל שהוא ובפרק הבונה (שבת ק"ג) החורש כ"ש למאי חזי לביזרא דקרא. פירוש לגרעין של דלעת וגם מכאן שהזריעה בכל שהוא ועוד שלא נזכר בה שיעור:

הזומר את האילן וכו'. ברייתא (שם ע"ג:). הזכרתיה פרק ז'. וכבר ביארתי שם שבאור מעין זורע הוא שהוא אב כמותה:

אבל המשקה צמחים וכו'. מימרא פ"ק דמ"ק איתמר המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבא אמר משום חורש ורב יוסף אמר משום זורע ופסק רבינו כר"י. ואמרו שם בטעמו מפני שכוונתו כוונת הזורע והיא להצמיח הפרי:

וכן השורה וכו'. מהסוגיא שבזבחים (דף צד:) פרק דם חטאת:

הלכה ג

הקוצר כגרוגרת חייב וכו'. ברייתא פרק הבונה (שבת ק"ג) הזכרתיה בפרק זה שאמרו אם לאכילה כגרוגרת וקוצר סתמו לאכילה הוא. וכל העוקר דבר פרק שמנה שרצים (שבת ק"ז:) מבואר בגמ': **ולפיכך צרור וכו'** פ' המוציא (שם פ"א:) אמר רשב"ל צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו והתולש ממנו בשבת חייב חטאת. ובפ' שמנה שרצים (שבת ק"ז ק"ח) האי מאן דתליש כשותא מהיזמי והיגי חייב משום עוקר דבר מגדולו האי מאן דתליש פטרא מאונא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגדולו. מיתיבי התולש מעציץ נקוב חייב משאינו נקוב פטור התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה:

אבל התולש וכו'. משנה פ' המצניע הזכרתיה בסמוך. **ומ"ש בכדי שרש קטן** נלמד ממימרא דרבא האמורה (שם ע"ה) גבי חמש מדות בכלי חרס. ניקב בשרש קטן טהור מלהכשיר בו זרעים פירוש לפי שהוא כמחובר ואין הכשר במחובר וכן הדין לענין שבת וכן פירשו ז"ל:

הלכה ד

כל זרע וכו'. פ' כלל גדול (שבת ע"ג:) האי מאן דקטיל אספסתא בשבת חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע האי מאן דקניב סלקא חייב שתים וכו':

וכן הזומר וכו'. שם זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע:

גבשושית של עפר וכו'. פרק המוציא (שבת פ"א:) פרפיסא היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש היה מונח ע"ג יתדות והניחו על גבי קרקע חייב משום נוטע ע"כ, ופי' רבינו פרפיסא גבשושית. ורש"י ז"ל כתב ול"נ דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לתולש דאי חייב משום תולש קאמר היכי שרו רבנן לצורך קינוח איסור כרת וסקילה, עכ"ל. ונראה שלא היה גורס בההיא דצרור חייב חטאת אלא חייב בלבד. ורבינו לא הזכיר היתר קנוח בצרור שעלו בו עשבים והוא מבואר שם במימרא דרשב"ל הזכרתיה למעלה. ואפשר שדעת רבינו ז"ל היא שההיתר הוא כשהצרור מונח על גבי יתדות ונסמך על מה שהזכיר פרק ט' היה לפניו צרור וכו'. ואע"פ שלא נזכר שם צרור שעלו בו עשבים כיון שמונח על גבי יתדות אין איסור מחמת עשבים:

תאנים שיבשו באיביהם וכו'. בהעור והרוטב (חולין קכ"ז) מימרא תאנים שצמקו באיביהן מטמאות טומאת אוכלין במקומן והתולש מהן בשבת חייב חטאת, ע"כ. וגם האילן נזכר שם בסוגיא:

הלכה ה

התולש עולשין וכו'. ברייתא פרק הבונה (שבת ק"ג) כתבתיה למעלה בפרק זה:
המעמר אוכלין אם לאכילה שיעורו כגרוגרת וכו'. זה נלמד מדין המנכש והקוצר:
וביצה האמורה בכל מקום וכו'. פרק המוציא (שם פ' ב') מי שמיע לך ביצה קלה מהו ביצת תרנגולת ואמאי קרו לה רבנן ביצה קלה שיערו חכמים אין לך קלה לבשל יותר מביצת תרנגולת. ומאי שנא כל שיעורי דשבת כגרוגרת והכא כביצה. אמר ליה הכי אמר ר"נ כגרוגרת מביצה קלה, ע"כ:
וגרוגרת אחד משלשה בביצה. זה למד רבינו ממה שהזכיר פ"א מהלכות עירובין שי"ח גרוגרות הן שש ביצים ושם אבאר מאין יצא לו זה:
ואין עמור אלא בגידולי וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ג:) אמר רבה האי דכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר אביי אמר אין עמור אלא בגידולי קרקע ופסק כאביי דהוא בתרא:

הלכה ז

(ו-ז)
המקבץ דבלה ועשה ממנה עגול או שנקב תאנים וכו'. הדש כגרוגרת חייב וכו'. פרק המצניע (שבת דף צ"ה) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת חייב וכו'. ואמרינן עלה חולב חייב משום מפרק. והמפרק הוא תולדת הדש. ומכאן ששעור הדש הוא כגרוגרת:
ואין דישה אלא בגדולי קרקע והמפרק הרי הוא וכו'. פרק כלל גדול (שבת דף ע"ה) ת"ר הפוצע חלזון רבי יהודה אומר פציעה בכלל דישה אמרו לו אין פציעה בכלל דישה אמר רבא מאי טעמייהו דרבנן אין דישה אלא בגידולי קרקע:
החולב את הבהמה וכו'. ברייתא פרק המצניע (שבת דף צ"ה) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת והמכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את הארבעים דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינן אלא משום שבות. ונחלקו הראשונים ז"ל בביאור ברייתא זו יש מהן מי שסובר שחכמים נחלקו על כולן שאינן אלא משום שבות. ויש מי שפירש שלא נחלקו אלא מהמכבד ואילך. וכן הכריע ר"ח ז"ל בראיות וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה. וזה דעת רבינו. ולדבריהם אע"פ שאמרו שאין דישה אלא בגידולי קרקע בהמה נקראת גידולי קרקע ומבואר בקצת מקומות בגמרא מההיא דאמרינן שלהי פרק הפרה (ב"ק נ"ד:) גבי ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע וע"ש בתוס'. ולזה אפשר שכתב רבינו החולב את הבהמה חייב וכו':

וכן החובל בחי וכו'. דין החבלה שיהיה בה חיוב מבואר במשנה (שבת דף ק"ז) כמו שיתבאר, אבל מה **שכתב שהוא מפני שהוא מפרק והיא תולדה דדש** הוא מסברתו ז"ל וכמו שכתבתי למעלה שאע"פ שאין דישה אלא בגידולי קרקע זהו דוקא למעט חלזון וכיוצא בו ר"ל דגים הגדלים בים שאינם נקראים גידולי קרקע אבל בהמה חיה ועוף קרויים הם גידולי קרקע. זה דעת רבינו ז"ל וחלקו עליו. ורש"י פי' שהחיוב בחבלה הוא מפני שהוא צובע. ויש מי שפירש שהוא מפני נטילת נשמה שבאותו מקום. ולדברי שניהם אין צריך כגרוגרת אלא בפחות מכאן חייב:

והוא שצריך לדם וכו'. פרק האורג (שבת דף ק"ז) תני רבי אבהו קמי רבי יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר אמר ליה ר"י פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו וזה מבואר:

והוא שיהא בדם כו'. כיון שדעת רבינו שהחובל הוא משום מפרק ודאי שיעורו כגרוגרת וכמו שנזכר למעלה ששעור הדש כגרוגרת אבל כבר כתבתי דעות אחרים:

הלכה ח

בד"א בחובל בבהמה וחיה וכיוצא בהן וכו'. פירוש דעת רבינו הוא לחייב אף בחובל בבהמה של חברו דרך נקמה שאע"פ שאינו צריך לדם חייב מפני שנתקררה דעתו וכמו שיתבאר פרק י' גבי הקורע בחמתו ובפרק י"ב גבי המבעיר גדישו של חבירו. והדין הזה יצא לו מסוגיא שבפ' האורג (שם ק"ה ב') ששנינו שם הקורע בחמתו ועל מתו פטור וכל המקלקלין פטורין והקשו מברייתא דתניא הקורע בחמתו ובאבלו על מתו חייב ואע"פ שחלל שבת יצא ידי קריעה ודחקו בתירוץ מתו (וחמתו). ולבסוף תירצו גבי חמתו הא ר' יהודה הא ר"ש מתני' ר"ש דפטר מלאכה שאינה צריכה לגופה ברייתא ר' יהודה דמחייב. פירש"י ז"ל שזה התירוץ עולה אפילו לקושית מתו (וחמתו) והקשו אימר דשמעת ליה לר' יהודה במתקן במקלקל מי שמעת ליה ותירצו הא נמי מתקן הוא דקא עביד נחת רוח ליצרו ואקשינן וכה"ג מי שרי והא תניא ר"ש ב"א אומר הקורע כליו בחמתו כו' יהי בעיניך כעובד גלולים ותירצו לא צריכא דקא בעי למירמי אימתא אאינשי ביתיה. וממ"ש מתקן הוא דקא עביד נחת רוח ליצרו למד רבינו שכיון שהוא פוסק כר' יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה שהוא חייב עליה כל שהוא עושה הדבר דרך נקמה וכעס הרי זה נקרא מתקן אצל יצרו וחייב. ומ"ש וכה"ג מי שרי לא רצו להקשות על הדין שאמרו שהוא מתקן אצל יצרו אלא לומר ובחול נמי מי שרי כלומר שהיה להם לומר בברייתא ודבר זה אף בחול אסור וכמו שהזכירו בכיוצא בזה בברייתא פרק המצניע (שבת צ"ד:) גבי נוטל פי הזוג ואזכירה פרק ט'. ועוד שבכאן שנו קורע

בחמתו אצל קורע באבלו על מתו ונראה שכשם שבחול זה מותר כך מותר זה ולא היה להם לשנות סתם דבר שהוא אף בחול כעובד גלולים ותירצו שהברייתא מדברת בדבר שהוא מותר גמור בחול או שחלק ממנו מותר גמור בחול וכגון דקא בעי למרמי אימתיה אאינשי ביתיה ולפיכך לא הזכירו איסור קצת הדבר בחול ולענין חיוב שבת כולן שוין. כנ"ל לדעת רבינו. אבל רש"י ז"ל והמפרשים האחרונים פירשו שהוא מקשה על התירוץ לומר דכיון דלא שרי לאו מתקן הוא ותירצו דברייתא דמחייב בגוונא דשרי הוא בדוקא וכגון דקא עביד למירמא אימתא אאינשי ביתיה. וזה דעת ההשגות וכ"כ שם א"א כמה נפלאים דבריו ומתמיהים אסופותיו שהרי אפילו קריעת בגדיו אם לא להטיל אימה קראוהו עובד גלולים כ"ש חובל בחבירו ואפילו לנקמה, ע"כ:

הלכה ט

שמנה שרצים האמורים בתורה וכו'. משנה (שם דף ק"ז) שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור וכו' חיה ועוף שברשותו החובל בהן חייב:

ואחד החובל בבהמה חיה ועוף או וכו'. בברייתא שם אי זו היא חבורה שאינה חוזרת נצרר הדם אע"פ שלא יצא. מדברי רבינו נראה ששאר שקצים ורמשים אפי' הוציא מהן דם פטור אבל בפרק א"ט גבי ריאה שהאדימה אמרו בגמרא מי לא תניא ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהן דם. ופירש"י ז"ל ושאר המפרשים שאינו חייב בחבלתן בצרירת הדם עד שיצא. אבל אם הוציא דם חייב. וכתב רש"י ז"ל הך מתני' לא ידענא היכא מיתניא. וכבר הקשו מזה לרבינו ז"ל ואפשר שהוא סבור דההיא ברייתא אתיא דלא כהלכתא לפי ששנינו במשנה החובל בהם פטור סתם ולא חלקו בין יצא מהן דם ללא יצא. ואף לדברי רש"י ז"ל שפירש שחיוב החבלה משום צובע צריכין אנו לומר כן. ומכל מקום אין זה משמעות הסוגיא ודברי רבינו צ"ע:

הלכה י

הסוחט את הפירות וכו'. פ' חבית משנה (שבת קמ"ג ע"ב) אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין. ואמר רבא דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד וכן תנא דבי מנשה. ושיעור כגרוגרת כבר נתבאר שהדש הוא בכגרוגרת:

ומותר לסחוט אשכול של ענבים וכו'. (שם קמ"ד:) אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמוד חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה אלמא קסבר משקה הבא לאוכל כאוכל הוא. ובהלכות פירשו הקדרה יש בה אוכל והקערה אין בה אוכל ושם בהלכות

פירשו מימרא דשמואל אפי' בשבת ודרב חסדא דוקא ביו"ט אבל בשבת אסור לחלוב אפי' לתוך הקדרה ויש דעות אחרות לאסור הכל בשבת ויש מתירין הכל ודברי ההלכות עיקר:

והחולב לתוך האוכל או היונק בפיו פטור ואינו חייב וכו'. כבר נתבאר זה שמה שהתיר רב חסדא לא התיר אלא ביו"ט וכדעת ההלכות. אבל יש תימה בדברי רבינו למה לא כתב ההיתר בהל' יו"ט וצ"ע. **ומ"ש היונק בפיו פטור** מפורש בפרק אע"פ בכתובות (דף ס') דיונק מפרק כלאחר יד הוא ואיסורו מדרבנן:

הלכה יא

הזורה או הבורר כגרוגרת חייב והמחבץ וכו'. פרק המצניע (שבת צ"ה) מחבץ חייב משום בורר וכבר נזכרה למעלה ברייתא השנויה שהמחבץ כגרוגרת והזורה והבורר והמרקד שיעור אחד להם לפי שענין אחד הם וכמ"ש. ופירש"י ז"ל מחבץ עושה כלי כמין גומא ונותן הקום לתוכו ומי החלב שהן נסיובי נוטפין, עכ"ל:

וכן הבורר את השמרים וכו'. פ' תולין (שבת קל"ח) אמר רב כהנא שימר חייב חטאת ואמרינן משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר ר"ז אמר משום מרקד:

ומפני מה מנו אותם וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ג ע"ד) היינו זורה היינו בורר היינו מרקד אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל מלתא דהואי במשכן אע"ג דאיכא דמיא לה חשיב לה:

הלכה יב

הבורר אוכל מתוך פסולת וכו'. דברי רבינו ז"ל בדינין אלו הם כפירוש ר"ח ז"ל שפי' הסוגיא והברייתא שבפרק כלל גדול (שבת ע"ד) דבבורר לאכול לאלתר ביד מותר אוכל מתוך פסולת בדוקא ובקנון בתמחוי פטור אבל אסור בנפה ובכברה חייב חטאת ובורר לבו ביום אפילו ביד חייב חטאת ופסולת מתוך אוכל לעולם חייב וכן הסכים הרמב"ן ז"ל וכן נראה מן ההלכות שפסולת מתוך אוכל לעולם חייב ושני מיני אוכלין הרי הן כאוכל מתוך פסולת ולבאר זה מן הגמרא יאריכו הדברים:

הלכה יג

והבורר תורמוסין וכו'. מימרא דחזקיה שם:

הבורר אוכל מתוך פסולת וכו'. אוקימתא דאביי שם. ופירוש לאלתר כתב ר"ח ז"ל שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד ע"כ. ודע שלדבריו ודברי רבינו אוקימתא דאביי ופלוגתא דרב אשי ורב ירמיה כולן לאלתר הן:

היו לפניו שני מיני אוכלין וכו'. שם וכפי מה שנתבאר:

הלכה יד

משמר יין או שמן זית או מים וכן שאר משקין במשמרת שלהן חייב והוא שישמר כגרוגרת. כבר נתבאר זה:

אבל מסננין יין וכו'. פ' תולין (שבת קל"ט:) משנה נותנין מים ע"ג השמרים בשביל שיצולו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ונותנין ביצה במסננת של חרדל, ע"כ. ופירש הרשב"א ז"ל מסננין את היין יין עכור שאינו צלול שאם היה צלול אף במשמרת היה מותר כמו שיתבאר וגם אין בו שמרים כלל ע"כ דבריו ז"ל. וכתב רבינו בפירוש המשנה טבע הביצים שטורפין אותן ונותנין אותם בדברים העכורים ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק, עכ"ל. ובגמ' אמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורין לא מיתיבי רשב"ג אומר טורד אדם חבית יינה ושמריה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש (ומסיק לפני האורחים ואינו חושש) תרגמה זעירי בין הגתות שנו, ע"כ:

חרדל שלשו מע"ש וכו'. פסק הלכה (שם דף מ') חרדל שלשו מערב שבת למחר ממחו בין ביד בין בכלי, ע"כ:

וכן יין מגתו וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה טו

הטוחן כגרוגרת חייב וכו'. כל אלו השיעורין שהן במלאכת האוכלין נראה שהן שוין וכגרוגרת. ובפרק כלל גדול (שבת ע':) קצר וטחן כגרוגרת וזה מבואר:

וכל השוחק תבלין. זה מבואר בהרבה מקומות שחיקת סמנין. ובודאי שהוא משום טוחן:

המחתך ירק תלוש וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ד:) מימרא נזכרה פרק שביעי:

וכן הנוסר עצים וכו'. שם אמר רב מנשה האי מאן דסלית סלתי חייב משום טוחן. וחלוקי השיעורין למד רבינו מחלוקיהן בהוצאה וכמו שיתבארו פי"ח שהוצאת האוכלין כגרוגרת והמתכות בכל שהוא והעצים כדי לבשל כגרוגרת מביצה קלה:

הלכה טז

והמרקד כגרוגרת חייב וכו'. כבר הזכרתי זה:

הלש כגרוגרת חייב וכו'. כבר הזכרתי שכל אלו הן כגרוגרת ואמרו פרק המוציא (שבת דף פ':) מאי שנא דכל שיעורי שבת בכגרוגרת:

והמגבל את העפר הרי זה וכו'. מבואר פ"ק (שם דף י"ח) בברייתא וסוגיא שלדברי הכל חייב בגיבול עפר. והשיעור למד רבינו משיעור ההוצאה שהמוציא טיט כשיעור הזה חייב כמבואר פרק י"ח:

ואין גיבול באפר וכו'. מהסוגיא שבפרק מי שהחשיך (שבת קנ"ה:) נראה בביאור שאין חיוב גיבול דבר תורה במורסן שכך אמרו שם אמר אביי אמריתה קמי דמר מתני' דנותנין מים למורסן אבל לא גובלין מני ואמר לי ר' יוסי ברבי יהודה היא דתניא אחד נותן את הקמח ואחד נותן לתוכו מים האחרון חייב דברי רבי ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל דילמא ע"כ לא קאמר ר' יוסי התם אלא בקמח דבר גיבול הוא אבל במורסן דלאו בר גיבול הוא אפילו ר' יוסי מודה פירוש דזהו גיבולו בנתינת מים ואסור. תניא בהדיא אין נותנין מים למורסן דברי רבי ור' יוסי בר' יהודה אומר נותנין ואידחי סברא דמ"ד דבמורסן דלאו בר גיבול הוא אפילו ר' יוסי מודה דנתינת מים אסור ואדרבה מותר. והטעם משום דאינו בר גיבול ולכך אפי' יגבול לא יהא בו חיוב אלא אסור מדבריהם ומתוך כך הותר נתינת מים ואם היה גיבולו דבר תורה היה אסור נתינת מים מדבריהם. והסברא הראשונה היתה דעת אביי בפרקא קמא ושם לא העלו בדחייתא. ולפי זה מה שנזכר בברייתא (דף י"ח) פ"ק גבי אפר אינו חייב עד שיגבול ר"ל הדבר הראוי לגיבול אבל באפר לדברי רבי יוסי בר' יהודה אינו חייב בשום צד והלכה כמותו ויעיד על זה מה שאמרו ביו"ט פרק המביא וקיטמא שרי ופירושו בהלכה שהאפר אינו בר גיבול ולפיכך מותר לגבלו ביום טוב, ע"כ. ובהשגות א"א כמדומה אני וכו' ובנתינת מים לבדה חייב, ע"כ. וכדעתו דעת האחרונים ז"ל:

והנותן זרע שומשמין וכו'. בזבחים פרק דם חטאת (זבחים דף צ"ד:) גבי שריית בגד במים בשבת אלא זרע פשתן מ"ט פירוש מ"ט חייב השורה זרע פשתן במים ושקלו וטרו בהא ואסיקו משום דקא עביד לישה כמבואר שם:

פרק ט

הלכה א

האופה כגרוגרת חייב אחד האופה את הפת וכו'. בגמרא (שבת דף ע"ד:) שביק תנא דידן בישול סמנין דהוה במשכן וכו'. ושיעור הגרוגרת כבר הזכרתיו:

הלכה ב

שיעור המחמם את המים וכו'. **הנותן ביצה בצד המיחם וכו'**. במשנה בפרק כירה אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל וכו' ובגמ' (שם ל"ח:) גלגל מאי אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת:

וכן המדיח בחמין וכו'. משנה פ' חבית (שבת קמ"ה:) כל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן מליח ישן וקולייס האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. ובגמ' הדיח חייב חטאת, ע"כ:

הלכה ג

המפקיע את הביצה וכו'. פ' כירה (שבת ל"ח:) במשנה ולא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה. ובגמ' אמר רב נחמן בחמה כ"ע לא פליגי דשרי בתולדת אור כ"ע ל"פ דאסיר כי פליגי בתולדת חמה מר סבר גזרינן תולדת חמה אטו תולדת אור ומר סבר לא גזרינן ופסק רבינו כת"ק והיתר החמה מבואר פרק כ"ב:

וכן המבשל בחמי טבריא וכו'. בגמרא אמר רבינא ש"מ המבשל בחמי טבריא בשבת חייב ואסיקנא מאי חייב נמי דקאמר מכת מרדות דרבנן:

המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ה:) במשנה כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת ואמרו בגמ' כגון מאי אמר רב ספרא כגון תרנגולתיה דר' אבא. ופי' כגון מאי הוא מבושל כל צרכו בביאה בחמין מלפני השבת כדי שיהא מותר לשהותו בחמין בשבת כגון תרנגולתיה דר' אבא שהיתה מלוחה ביותר והיה די לה בביאה בחמין ומכאן שהמבשל דבר המבושל אפילו באור ממש פטור שאם היה בו משום בשול אפילו בחמי האור היה חייב. ודעת הרשב"א ז"ל וקצת מהמפרשים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום חיוב בשול דבר תורה ומ"מ באור ממש אסור וזה נלמד מדין חזרת מצטמק ורע לו כנזכר פ"ג ופשוט הוא. **ומה שכתב וכן דבר שאינו צריך בישול** פשוט הוא ונלמד ממה שנחלקו פרק כירה (שבת מ"ב) שמן אם יש בו משום בשול אם לאו מכאן שדבר שאינו צריך בשול אין בו בשול לדברי הכל:

הלכה ד

אחד נתן את האור וכו'. ברייתא במסכת ביצה פרק המביא (דף ל"ד) ובגמ' שופת את הקדרה מאי קא עביד. פירוש אחר שהיא ריקנית. ותירצו הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה, ע"כ. וחיוב ההגסה יש מי שכתב שאין חייב בה אלא

בהגסה ראשונה שאינו מתבשל מהרה אלא בהגסה זו אבל משהגיס פעם אחת דבלא מגיס מתבשל אף המגיס פטור דמאי עבד ולזה נוטה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ובודאי לדברי הכל כל שאין בבשולו חיוב אין חיוב בהגסתו ר"ל שאין חיוב בהגסת מבושל כל צרכו לדעת רבינו. ולא בהגסת מבושל כמאכל ב"ד לדעת אחרים ז"ל: **אבל וכו'** שם:

הלכה ה

הניח בשר על גבי גחלים וכו'. פרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נ"ז) אמר ר' יוחנן הניח בשר על גבי גחלים הפך בו חייב לא הפך בו פטור ה"ד אילימא דאי לא הוה מהפך ביה לא בשיל פשיטא אלא דאי לא הוה מהפך ביה הוה בשיל אמאי לא מחייב לא צריכא דאי לא מהפך ביה בשיל מצד אחד כמב"ד ואי מהפך ביה בשיל משני צדדין כמב"ד וקמ"ל דכל מצד אחד כמב"ד ולא כלום הוא, ע"כ. ועוד שם אמר רבא ואם נצלה בו כגרוגרת במקום אחד חייב איכא דאמרי אמר רבא אפילו בב' וג' מקומות. ופסק רבינו כלשון אחרון. ופירשו כמאכל בן דרוסאי חצי בשול. אבל רש"י ז"ל פי' ליסטים היה והיה מבשל מאכלו שליש, עכ"ל:

שכח והדביק וכו'. פ"ק דשבת (דף ג' ד') מימרא הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה ולמעלה מזה בסוגיא מפורש דלאו דוקא הדביק במזיד אלא אפילו בשוגג וכן פירשו ז"ל ולזה כתב רבינו שכח וכ"ש הדביק במזיד:

הלכה ו

המתיך אחד מכל מיני מתכות וכו'. ירושלמי ופרק קמא דיבמות (דף ו') מה לי בשול פתילה מה לי בשול סמנין וכו':

וכן הממסס וכו'. שם (שבת ע"ד:) האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל מהו דתימא כיון דהדר ואקיש אימא לא קמ"ל:

וכן המבשל כלי אדמה וכו'. שם האי מאן דשדא סיכתא חייב משום מבשל. וראיתי בספר העתים שיש גאונים פירשו שהוא מבשל כלי אדמה דקין. ורש"י ז"ל פירש יתד של עץ לח, וכבר הזכרתי למעלה יותר מבואר מזה גבי שופת קדרה:

כללו של דבר וכו'. כבר נתבאר:

הלכה ז

הגוזז את הצמר או שער וכו'. תוספתא הגוזז מן החיה מן הבהמה מן העופות אפילו מן השלח מלא הסיט כפול חייב ע"כ. וכמה רוחב הסיט פירוש פשוט. ופרק האורג (שבת ק"ה:) במשנה שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה כמלא רוחב הסיט כפול והאורג ב' חוטין שיעורו כמלא הסיט. ובגמ' (שם ק"ו) רב יוסף מחוי כפוף ר' חייא בר אמי

מחוי פשוט. ורבינו פי' מלא הסיט רוחב שבין גודל לאצבע, ופירוש כפוף שאינו פושט אצבעותיו ככל הצריך אלא כפוף ופירוש פשוט שהוא פושטן. ופסק כן רבינו שאין לחייב אלא בראיה ברורה. והזרת הוא ג' טפחים לפי שהאמה היא בת ו' טפחים ויש בה שתי זרתות במדת הזרת האמור בכתוב ולא המשוער ביד. שהמשוער ביד מלא הסיט יותר הוא משני שלישים במורגש ונמצא שרוחב הסיט כפול הוא ד' טפחים זה דעת רבינו. ורש"י ז"ל פירש סיט שהוא הפסק בין אצבע לאמה כמה שאדם יכול להרחיבן, ע"כ. ובגמרא פירש רב יוסף אחוי האי הסיט כפול דמתניתין כפול ממש בריוח קצר שבין אצבע לאמה משער שתי פעמים. מחוי פשוט שבין גודל לאצבע פעם אחת והוא כפול דמתני' שיש בזה כפלים כאותן שבין אמה לאצבע, עכ"ל:

התולש כנף מן העוף הי"ז תולדת וכו'. פ' כלל גדול (שבת ע"ד:) התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב ג' חטאות ארשב"ל תולש חייב משום גוזז קוטם חייב משום מחתך ממרט חייב משום ממחק, ע"כ:

הטווה את הצמר מן החי פטור שאין דרך וכו'. שם אר"י הטוה צמר מעל גבי בהמה בשבת חייב ג' חטאות משום גוזז ומשום מנפץ ומשום טויה רב כהנא אמר אין דרך טויה בכך ואין דרך גזיזה בכך ואין דרך נפוץ בכך עכ"ל:

הלכה ח

הנוטל צפרניו או שערו או שפמו או זקנו הרי זה וכו'. משנה פרק המצניע (שבת דף צ"ד:) הנוטל צפרניו זו בזו או בשניו וכן שערו וכן זקנו וכן שפמו וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת ר"א מחייב חטאת וחכמים אוסרים משום שבות ובגמ' מחלוקת ביד אבל בכלי ד"ה חייב:

וכן החותך יבלת מגופו וכו'. הכלי שכתב רבינו הוא מתמיה אצלי כי לפי הסוגיא שבסוף עירובין (דף ק"ג) נראה בביאור שהיבלת הלחה החותכה בכלי הרי הוא כחותך צפרניו בכלי שהוא חייב וזה נ"ל כמוכרח שם ודברי רבינו צל"ע:

ומותר לחתך יבלת במקדש ביד אבל לא וכו'. במשנה שם חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור. ובגמרא הקשו ממה ששנינו גבי קרבן פסח חתיכת יבלת אינה דוחה את השבת. ותירצו חד אמר הא והא בלחה הא ביד הא בכלי וחד אמר הא והא ביד הא בלחה והא ביבשה. ושאלו למאן דאמר הא ביד הא בכלי מאי טעמא לא אמר הא בלחה והא ביבשה. והשיבו יבשה אפילו בכלי נמי שריא פרוכי מפרכא. ופסק רבינו כמ"ד הא והא בלחה הא ביד הא בכלי ויבשה אפילו בכלי שרי:

הלכה ט

הנוטל שערו בכלי וכו'. פ' המצניע (שבת צ"ד:) הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתים רבי אליעזר אומר אחת ומודים חכמים לר' אליעזר במלקט לבנות מתוך שחורות שאפילו אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה:

צפורן שפירשה רובה וכו'. (שם) תניא רשב"א אומר צפורן שפרשה רובה וציצין שפירשו רובן ביד מותר בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת. אמר ר' יהודה הלכה כרשב"א אמר ר' יוחנן והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערות אותו:

הלכה י

המלבן את הצמר וכו'. במשנה פרק האורג שעור המלבן כתבתיה בפרק זה:

הלכה יא

המכבס בגדים הרי זה תולדת מלבן וחייב וכו'. זה מוזכר בהרבה מקומות. ופירש רבינו שהוא תולדת מלבן ופשוט הוא:

הסוחט את הבגד וכו'. בהרבה מקומות דלמא אתי לידי סחיטה ופירשו קצת המפרשים ז"ל שהסחיטה בבגד יש בה שני פנים האחד כשהיא ממים שהבגד בסחיטה זו מתלבן וזו היא תולדת המלבן והשני כשהיא משאר משקין כגון יין ושמן שאין הבגד מתלבן בהן ואסורה מפני תולדת הדש לפי שהוא מפרק ומוציא המשקין המובלעין וזו אינה אסורה אלא כשהמשקין היוצאין אינן הולכין לאבוד. ולזה נראה שנוטה דעת הרשב"א ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב סוף פ' שמונה שרצים כך ראוי לומר בכל סוחט פירות תולדת מפרק בצריך למשקים ושיעורן כגרוגרת ואין דישה אלא בגידולי קרקע כלומר בפירות וכיוצא בהן. והסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבן והוא נמי בכל שמכבס בין במים בין ביין כדאמרינן התם לאכלה ולא למשרה ולא לכביסה והוא שמתכבס הבגד בכך מעט ושיעורו כמלא רוחב הסיט כפול בחוטין ובארוג ג' על ג' כשיעורן להוצאה וכענין הזה כתב הרב משה הספרדי ז"ל. ושנינו בתוספתא המכבס והסוחט מלאכה אחת ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה אומר צבעים שבירושלים קבעו סחיטה מלאכה בפני עצמה עכ"ל וכן דעת רבינו וכמ"ש:

ואין סחיטה בשער וכו'. פרק מפנין (שבת קכ"ח) רבה ור"י דאמרי תרוייהו אין סחיטה בשער ע"כ, ומיהו איסורא איכא:

הלכה יב

המנפץ את הצמר וכו'. משנה פ' האורג (שבת ק"ה:) נזכר בפרק זה:
והמנפץ את הגידים וכו'. ירושלמי:

הלכה יג

הצובע חוט שארכו וכו'. משנה פרק האורג נזכרה בפרק זה:
ואין הצובע וכו'. זה נלמד מדין הכותב שאינו אלא בדבר המתקיים כמבואר פרק י"א ובמשנה פ' הבונה (שבת ק"ב:) זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב, ע"כ:

הלכה יד

העושה עין וכו'. נראה שרבינו ז"ל מפרש מ"ש בפרק קמא (שם י"ח) מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתו להתחייב משום צובע. ויש לפרש כל הסוגיא בדרך זו שמה שאינו בר גיבול נגמרה בו מלאכת הצביעה. ומה שהוא בר גיבול דעתו על הלישה ואין בו צביעה וזה דוחק וצ"ע. ובהשגות א"א בשול סמנין דגמרינן מיניה מבשל תיפוק לי משום צובע המים ואני לא הייתי סבור שיתחייב משום צובע עד שיצבע דבר שנגמרה בו מלאכת הצבע אבל צביעת מים שאינה לצורך לא ושריית דיו וסמנין משום לש באו לה ולא משום צבע המים כמו שריית הכרשינין וכעין מים וקמח או מים ועפר, עכ"ל. ודברי רבינו נכונים בעיקר דינו. ואי משום מבשל סמנין שהקשה הראב"ד ז"ל תיפוק לי משום צובע אה"נ וחייב שתים אבל אנן ילפינן שהבשול מלאכה וחייבין עליה:

הלכה טו

הטווה אורך וכו'. משנה פרק האורג (שבת דף ק"ה:) נזכרה בפרק זה:
העושה את הלבד וכו'. ירושלמי:

הלכה טז

העושה שני וכו'. משנה פרק האורג (שבת דף ק"ה:) העושה שני בתי נירין בנירין ובקירוס בנפה ובכברה בסל חייב. ופירש"י ז"ל שני בתי נירין שנתן שני חוטין של שתי בנירה אחת שקורין ליצ"א, עכ"ל:

הלכה יז

דרך האורגים שמותחין וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ג וע"ה:) במשנה המיסך ובגמ' ר"י מוסיף את השובט והמדקדק אמרו לו שובט הרי הוא בכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג. ופירש רש"י ז"ל מיסך אורדי"ר בלעז. ובגמרא השובט משוה השתי בכרכר, מדקדק כשמותח חוט הערב ומכה בכרכר עליו במקומות מקומות לישבן שלא יהא

מתוח יותר מדאי שהמתיחה מעכבתו מהתחבר יפה על האריגה, עכ"ל. וכל אלו שיעור אחד להם:

הלכה יח

וכן האורג שני חוטין וכו'. משנה פרק האורג (שבת ק"ה:) והאורג שני חוטין שיעורן כמלא הסיט. ופירש רבינו ז"ל שתי אצבעות מפני שלא אמרו כמלא רחב הסיט אלא כמלא הסיט ואין נראה כן מדברי רש"י ז"ל כמו שאכתוב למטה. ועוד שם במשנה וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שיעורו שני חוטין ע"כ:

ואם ארג חוט אחד וכו'. ברייתא פרק הבונה (שבת קד:) ארג חוט אחד והשלימו לבגד חייב והעמידה רב אשי אפילו כחכמים ולהשלים שאני:

ארג בשפת היריעה וכו'. ברייתא פ' האורג (שבת ק"ה) ובשפה שני חוטין וכו' כלשון רבינו. ופי' רש"י ז"ל יש שאורגים סביב [הבגד] השפה באורך הבגד כולו מין אחר של (ערב) [שתי] ורוחב ברוחב הבגד כשיעור ג' בתי נירין והאורג שני חוטין חייב הא למה זה דומה כלומר להכי מיחייב באריגה כי האי ולא אמרינן כמלא רוחב הסיט כדמשערינן במתני' באורג באמצע הבגד זה דומה לאורג צלצול קטן חגורה קצרה שאינו רחב יותר מג' בתי נירין, עכ"ל:

הלכה כ

(יט-כ)

המדקדק את החוטין ומפרידן בעת האריגה ה"ז תולדת אורג. ברייתא פרק כלל גדול (שבת דף ע"ה:) זכרתיה למעלה:

וכן הקולע וכו'. . **הבוצע שני חוטין וכו'**. במשנה פרק כלל גדול (שבת דף ע"ג) והבוצע שני חוטין. ופירש"י ז"ל מנתק לצורך וזה כדברי רבינו. ובהשגות א"א זה הפירוש נוטה וכו' חייב בחתיכה זו, עכ"ל. ואני אומר שפירושו נוטה ודומה למכה בפטיש שהוא גמר מלאכה וכבר שנוי במשנה. ומה שאמר שפירוש רבינו נוטה לקורע על מנת לתפור י"ל שאין דומה קורע החוטין עצמן וחותך אחת לשנים לזה שאינו חותכן אלא מפריד הארוג:

פרק י

הלכה א

הקושר קשר של קיימא וכו'. משנה (שבת קי"א:) ואלו קשרים שחייבין עליהם קשר הגמלין קשר הספנין ובגמרא ברייתות וביאורן בהלכות ומתבאר מהן מה שהזכיר רבינו ז"ל:

הלכה ג

קושרת אשה וכו'. משנה קושרת אשה מפתחי חלוקה וחוטי שבכה ושל פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדרה של בשר. ובגמ' מפתחי חלוקה פשיטא לא צריכא דאית ליה תרתי דשי וכו' חוטי שבכה ושל פסיקיא פשיטא לא צריכא דרויח מהו דתימא שלופי משלפא ליה קמ"ל דאשה חסה על שערה ומישרא שריא ליה, ע"כ. ופירש"י ז"ל סבכה קופי"א בלעז ושל פסיקיא אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקשרו בהן ובגמ' קמ"ל דאשה חסה על שערה שמא תצא בדוחק וינתק שערה ודפסיקיא נמי איכא לשנויי כה"ג מהו דתימא מחתה לה דרך רגלה ויוצאה קמ"ל דלא עבדא הכי משום צניעותא. עכ"ל. וגבי רצועות מנעל וסנדל יש בגמ' הרבה צדדין מהן לחיוב ומהן לפטור ומהן להיתר והרבה פירושים נאמרו בהן. וביאור רבינו שהמותרים הם שקושרים אותם על הרגל בשעת מלבוש שאלו ודאי אינן מעשה אומן ולא של קיימא, ועוד בגמ' ונודות יין ושמן פשיטא לא צריכא דאית ליה תרתי אוני ופי' רש"י ז"ל אזנים שכופלין לתוכו ובאחד מהן יכול להוציא היין, עכ"ל. **ומ"ש רבינו בקדרה של בשר** ג"כ בגמ':

וקושר דלי במשיחה וכו'. משנה שם (קי"ג) וקושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל ופירש"י ז"ל קושרין דלי בפסיקיא על פי הבור דפסיקיא ודאי לא מבטל לה התם אבל לא בחבל דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהדלי תלוי וקשור שם תמיד עכ"ל. ונתבאר בגמרא שאפילו חבל דגרדי שאינו מבטלו אסור גזירה אטו חבל דעלמא ולזה סתם רבינו ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל כתבו בתוס' דלא מיירי בדליים שלנו שאין קבועים בבור אלא בדליים הקבועים אבל שלנו אפילו חבל דעלמא דלאו דגרדי אינו קשר של קיימא כיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה עכ"ל:

וקושרין בפני בהמה וכו'. במשנה (שם קי"א:) ראב"י אומר קושרין בפני בהמה בשביל שלא תצא. ובגמ' (דף קי"ב:) פשיטא לא צריכא דאית ליה תרתי איסרי מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטל ליה קמ"ל:

וחבל שהיה קשור וכו'. (שם קי"ג) אמר רב מביא אדם מתוך ביתו חבל וקושרו בפרה ובאבוס. איתיביה חבל שבאבוס קושרו בפרה ושבפרה קושרו באבוס ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשרנו בפרה ובאבוס התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי ע"כ. ופירש"י ז"ל וקושרו בפרה ובאבוס ראשו אחד בפרה וראשו השני באבוס ולא חיישינן כשיתיר שמא לא יתיר אלא קשר שבראשה ויבטל החבל באבוס שהוא מוכן לכך או יתיר שבאבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא של קיימא, עכ"ל. **ומ"ש רבינו מפני שכל אלו הקשרים וכו'** פשוט הוא לפי מה שנתבאר. ובהשגות א"א זה הטעם אינו מספיק וכי

קשר הדלי מעשה אומן הוא וגם אינו של קיימא שהרי הוא חבל של גמי אלא הטעם שהוא חס עליה שלא תשבר בכח הפרה ובודאי לא יניח אותם יום שלם אבל בדלי יניח אותם יום או יומים ומש"ה גזרינן עכ"ל. ודברי תימה הם בעיני אם קשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן אינו מותר אי זה קשר הוא מותר. ומ"ש שאינו של קימא שהרי הוא חבל של גמי ג"כ מתמיה שאין קשר של קיימא תלוי באיכות החבל אלא במהות הקשר ולמה שקושרין אותו ולדבריו אין קשר של קיימא אלא בדבר חזק הרבה שיעמוד זמן זמנים. והטעם שכתב גם כן אינו שיש חבלים שגם הסוסים לא ישברום ואולי שאין לגרדי חבלים חזקים כ"כ ודברי רבינו פשוטים. אבל צ"ע במ"ש בחבל גרדי שמותר לטלטל ונראה מדבריו שאיסור שאר החבלים הוא משום טלטול ובגמרא גבי קושרין דלי נראה כדברי רש"י ז"ל שחלוק החבלים הוא מפני ביטול ועיקר:

חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך ונוטל ואוכל. פ' חבית (שבת קמ"ז) תני חדא חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך ואוקימנא לה כרבנן ופי' רש"י ז"ל חותלות כלים של כפות תמרים ועשויין כמין סלים, מתיר את הכסוי הקשור בחבל. מפקיע סותר שלשלת החבל בכלי, עכ"ל:

הלכה ד

כל שראוי למאכל בהמה וכו'. (שם קי"ב) רבי ירמיה הוה קא אזיל בתריה דר' אבהו בכרמלית פסיק רצועה דסנדליה א"ל שקיל גמי לח דחזי למאכל בהמה וכריך עלויה ע"כ. עוד שם אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף בחצר איפסיק רצועה דסנדליה א"ל מאי אעביד ליה א"ל שבקיה ומאי שנא מדר' ירמיה התם לא מינטר הכא מינטר. ורבינו ז"ל לא כתב חילוק זה אלא הביא הדין הראשון כפשוטו. ואולי דעתו כדעת קצת מפרשים שסוברים דהא דרב יוסף אתיא דלא כהלכתא שסובר שכלי שנשבר אינו ראוי לטלטלו אא"כ עושה מעין מלאכתו הראשונה וכר"י ואין הלכה כן וכמו שיתבאר בפרק כ"ה:

נשמטה לו רצועת מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל מותר להחזיר הרצועות וכו'. תוספתא:

הלכה ה

העניבה מותרת לפי שאינה מתחלפת בקשירה וכו'. ברייתא שם (קי"ג) חבל דלי שנפסק לא יהיה קושרו אלא עונבו ר' יהודה אומר כורך עליו גונדא או פסיקיא ובלבד שלא יענבנו. והלכה כת"ק. ומעשה העניבה ידוע:

הלכה ו

מותר לקשור קשר שאינו של קיימא וכו'. במשנה פרק מי שהחשיך (שבת קנ"ז) מדבריהם למדנו שמודדין ופוקקין וקושרין בשבת ונתבאר בגמ' שהוא בדוקא לדבר מצוה. ופירש"י קושרין קשר שאינו של קיימא וכדעת רבינו ומוכרח הוא שלא התירו אלא מה שהוא פטור אבל אסור:

נימת כנור שנפסקה וכו'. משנה פרק המוצא תפילין (עירובין ק"ב ק"ג) קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואם בתחלה כאן וכאן אסור. והקשו עליה מהא נימת כנור שנפסקה לא יהא קושרה אלא עונבה. ונאמרו הרבה לשונות בתירוצה. ופסק רבינו כלישנא קמא דאמר הא רבי שמעון הא רבנן:

הלכה ז

כל קשר שחייבין על קשורו כך חייבין על היתרו וכל קשר שהקושר אותו פטור כך וכו'. במשנה פרק אלו קשרים (שבת קי"א:) וכשם שהוא חייב על קשורן כך הוא חייב על היתרן, עכ"ל:

הלכה ט

(ח-ט)

הפותל חבלים מן ההוצין וכו'. **התופר שתי תפירות וכו'**. משנה פרק כלל גדול (שבת ע"ד:) התופר שתי תפירות ובגמרא והא לא קיימא אמר רבי יוחנן והוא שקשרן, ע"כ. ופירש רבינו לשלש תפירות אין צריך קשר לפי שהרי בלא קשר מתקיים ופשוט הוא:

והמותח חוט של תפירה וכו'. מימרא שם (ע"ה). אמר רב המותח חוט של תפירה בשבת חייב חטאת. ופירש רש"י ז"ל בגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטי התפירות נמשכין ומותח את ראש החוט להדק ולחבר החתיכות זו היא תפירתו וחייב, עכ"ל. ורבינו פירש טעם אחר לפי שהמתיחה היא מצורך התפירה:

הלכה י

הקורע כדי וכו'. שם במשנה (שם ע"ג) והקורע על מנת לתפור שתי תפירות. ופרק האורג (שבת ק"ה) כל המקלקלין פטורין:

הקורע בחמתו וכו'. ברייתא שם. וכבר בארתי הענין בארוכה פרק ח' וכתבתי שם דעת החולקין עליו:

הפותח בית הצואר וכו'. מימרא כלשונה פרק במה טומנין (שבת מ"ח) ופירש"י ז"ל צואר של חלוק לכתחלה חייב חטאת דהשתא קא משוי ליה מנא, עכ"ל:

הלכה יא

המדבק ניירות וכו'. . **וכן המפרק ניירות וכו'**:

הלכה יב

הבונה כל שהוא חייב וכו'. משנה פרק הבונה (שבת ק"ב:) הבונה כל שהוא חייב:

המשוה פני הקרקע וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ג:) מימרות כתבתים פרק ח':

אחד נתן את וכו'. פרק הבונה (שבת קב) אמר שמואל המצדד את האבן חייב משום מכה בפטיש מיתיבי אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט הנותן את הטיט חייב ולטעמיך אימא סיפא ר' יוסי אומר אפילו העלה והניחה על גבי דימוס של אבנים חייב אלא ג' בניני הוו תתאה בעי צדודי ועפרא מציעא בעי נמי טינא עילאה בהנחה בעלמא, ע"כ. ורבינו ז"ל הזכיר שם הבנינים. וראיתי מי שהקשה עליו למה לא הזכיר התחתון ואינה קושיא שכבר הזכיר למטה בפרק זה המצדד את האבן ביסוד הבנין. וזו היא מימרא דשמואל בבנין התחתון וכן פירש"י ז"ל ומוכרח הוא. והרמב"ן ז"ל מפרש שזה הבנין שלישי אין חייבים בו בהנחה בלבד בלא צרור ועפר אלא לדעת ר' יוסי אבל לדעת חכמים דברייתא לא אלא הרי הוא כתחתון ודעת התוספות שכל אלו החלוקים מוסכמים בלא מחלוקת. וכן נראה מן התוספתא וזה דעת רבינו:

והבונה על גבי וכו'. בירושלמי אמרו היכן מצינו בנין במקדש שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים ושאלו הדא אמרה בנין על גבי כלים בנין ודחו אדנים בקרקע הן ומכאן למד רבינו זה:

הלכה יג

העושה אהל וכו'. ברייתא פרק תולין (שבת קל"ח) אהל קבוע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת ופשוט הוא בהרבה מקומות שהוא משום בונה:

וכן העושה וכו'. פ' כלל גדול (שבת ע"ד:) אמר אביי האי מאן דעביד חביתא חייב ז' חטאות תנורא חייב ח' חטאות ואחד מהם הוא בונה. וכן פירשו הגאונים ז"ל וכן הוא בירושלמי. והענין שאע"פ שאמרו אין בנין בכלים זהו בכלים שנתפרקו להחזירן כמו שנתבאר פרק כ"ב. אבל העושה כלי מתחלתו אין לך בנין גדול מזה ואין נקרא זה בנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי. והשמועות מוכיחות כן כמ"ש הגאונים ז"ל ועיקר:

וכן המגבן וכו'. ברייתא פרק המצניע (שבת צ"ה) המגבן כגרוגרת ואמרו עליה מגבן חייב משום בונה. וכבר כתבתי פ"ח מה שנחלקו קצת הראשונים לומר שאינו אלא משום שבות:

המכניס יד בקרדום וכו'. פ' הבונה (שבת ק"ב:) עייל שופתא בקופינא דמרא רב אמר חייב משום בונה ושמואל אמר חייב משום מכה בפטיש ופסק רבינו כרב באיסורי:
וכן התוקע וכו'. סוף פ' כירה (שבת מ"ז) ברייתא גבי מלבנות המטה לא יתקע ואם תקע חייב חטאת:

הלכה יד

העושה נקב כל שהוא וכו'. בהבונה (שם ק"ב:) העושה נקב בלול של תרנגולים רב אמר חייב משום בונה ושמואל אמר חייב משום מכה בפטיש והלכה כרב, ומפורש שם דעבדין ליה לאוירא:
והמחזיר דלת וכו'. בסוף עירובין (דף ק"ב:) דלת של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת:

הלכה טו

הסותר כל שהוא חייב וכו'. משנה פ' כלל גדול (שבת ע"ג) גבי אבות מלאכות והוא בסותר ע"מ לבנות כדאיתא בפ' ב"מ (דף ל"א:) בגמרא. והפטור דרך השחתה מבואר פרק האורג (שבת ק"ז) כבר הזכרתיו:
הסותר אהל קבוע וכו'. זה פשוט וכבר אמרו משום סתירת אהלים נגעו בה. וכן פריקת העץ התקוע שכל מה שיש בו בנין יש בו סתירה:

הלכה טז

המכה בפטיש הכאה וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ג) גבי אבות מלאכות. ובגמרא (דף ע"ה:) רבא ור"ז דאמרי תרוייהו כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש. ופירש"י ז"ל מכה בפטיש הוי גמר מלאכה שכן האומן מכה בסדן בשעת גמר מלאכה. ואין זה עיקר אלא כמו שפירש ר"ח ז"ל שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותיו וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותיה והיינו גמר מלאכה וזה נכון:
כיצד המנפח בכלי זכוכית וכו'. מימרא פרק כלל גדול הצר בכלי צורה והמנפח בכלי זכוכית חייב, ופירוש רבינו הצר צורה כולה או מקצתה בכלי צורה שהוא עומד לצורה וחשיבותו לכך. ובברייתא בפרק הבונה (שבת ק"ג:) והצר בכלי צורה כל שהוא והמגרד כ"ש והקודח כ"ש:
וכל פתח וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ו) מימרא דבר תורה כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח ורבנן הוא דגזור משום לול של תרנגולין דעביד לעיולי אוירא ולאפוקי הבלא ע"כ. וגזרת חכמים מבוארת פרק כ"ג:

הלכה יז

המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה וכו'. ברייתא הובאה סוף האורג (שבת ק"ז) אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהני תלת דפטור ומותר חדא וכו' ואידך המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה ליחה פטור ואידך הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור. וראיתי מי שהקשה על רבינו שפסק בשני אלו מותר כאן ובסוף פרק זה שהרי בפרק ח' שרצים שנינו הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור ובגמרא מאן תנא א"ר יהודה אמר רב ר"ש היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. איכא דמתני לה אהא המפיס מורסא מאן תנא א"ר יהודה אמר רב ר"ש היא. איכא דמתני לה אהא הצד נחש וכו' מאן תנא אר"י אמר רב ר"ש היא ע"כ. ואחר שרבינו פסק בפרק ראשון כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה שחייב עליה למה לא חייב באלו כשם שחייב למטה בפרק זה בצד שלא לצורך ושלשתן השוו בגמרא שהם כר"ש בדוקא. ונ"ל בתירוץ זה שרבינו ז"ל סבור שאין הלכה אלא כלישנא קמא ששנו הא דאר"י אמר רב על משנתנו דהצד שלא לצורך אבל אינך אפילו לר"י אתיין ויעיד ע"ז דשמואל אמר בהנהו פטור ומותר ואיהו הוא דפסק כר"י וכמ"ש פרק ראשון והטעם שהפסת המורסא הוא גמר מלאכה כשהוא להרחיב פי המכה ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב משום בונה. וכשהוא להוציא ממנה ליחה אינה גמר מלאכה וא"א לבא בה חיוב מכה בפטיש שהוא גמר מלאכה בשום פנים וכן צידת הנחש שאינו צד כדרכו אלא מתעסק בו וכמו שיתבאר למטה, א"נ דכיון דרבים נזוקין בו חשיב ליה כסכנת נפשות וכ"כ קצת המפרשים ז"ל בלשון הזה. ודעת רבינו האי ובעל ההלכות כדברי רבינו בהיתר שני אלו ועיקר: בספר הבתים יראה לי שאין זה מלאכה שאינה צריכה לגופה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא עושה המלאכה בעצמה ובכונה אבל דברים אלו אין כונתו למלאכה שכל כונתו הוא להוציא לחה ולהנצל כו' וכ"נ דעת הר"ם שכתב רמשים המזיקים וכו' עכ"ל:

הלכה יח

המסתת את האבן וכו'. כבר הזכרתי זה למעלה:

המצדד את האבן וכו'. מימרא פרק הבונה (שבת ק"ב:) כתבתיה למעלה:

הלוקט יבולת וכו'. כלל גדול (ע"ה:) אמר ר"י האי מאן דשקיל אקופי מגלימיה חייב משום מכה בפטיש וה"מ דקפיד עליהו ע"כ:

המנער טלית חדשה וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ז) אמר ר"ה המנער טליתו בשבת חייב ולא אמרן אלא בחדתי אבל בעתיקי לית לן בה ולא אמרן אלא באוכמי אבל בחיורי וסומקי לית לן בה והוא דקפיד עלייהו. עולא איקלע לפומבדיתא חזא רבנן דקא נפצי

גלימייהו אמר להו קא מחללי רבנן שבתא אמר להו רב יהודה נפוצו ליה באפיה אנן לא קפדינן ולא מידי ע"כ. ונ"ל לפרש לדברי רבינו מ"ש שם אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף אמר ליה הב לי כומתאי חזא דאיכא טלא עליה הוה קא מחסם למיתבה ניהליה אמר ליה נפוץ שדי אנן לא קפדינן מידי. שהענין היה בחשש אביי מפני הטל שהוא מצהיב ע"ג הבגד השחור לבן. ובחידושי הרשב"א ז"ל פירש"י ז"ל משום האבק ומשום מלבן. ובתוספות הקשו שלא מצינו ליבון בכיוצא בזה. אבל ר"ח ז"ל פירש מנער מן הטל כההיא דרב יוסף דבסמוך ומשום מכבס ולמאן דקפיד הוי פסיק רישיה ולמאן דלא קפיד ליכא אלא דבר שאין מתכוין שאינו כבוס גמור עכ"ל. ולכל הפירושים חוץ מפירוש רבינו קשה סומקי אמאי לית לן בה. ובהשגות מפרשים כפר"ח ז"ל ודברי רבינו עיקר:

הלכה יט

הצד דבר שדרך מינו לצוד וכו'. בפרק האורג (שבת דף ק"ו) ר"י אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב וחכ"א צפור למגדל וצבי לגינה לחצר ולביברין רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל כל מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב אמר שמואל הלכה כר"ש בן גמליאל. ושם אמר שמואל הצד ארי בשבת פטור עד שיכנסנו לגדורדקי שלו ופירש"י ז"ל בית משמר העשוי לו כעין סהר:

הלכה כ

כל מקום שאם ירוץ בו יגיע לחיה וכו'. שם בגמרא חלקו בין ביבר קטן לביבר גדול ואמרו היכי דמי ביבר קטן כל היכא דכי רהיט בתריה ומטי ליה בחד שחיא ביבר קטן ואידך ביבר גדול. א"נ כל היכא דנפלה טולא דכותלי אהדדי ביבר קטן ואידך ביבר גדול ע"כ. ופירשו המפרשים בחד שחיא כל שמגיע בריצה אחת ואינו צריך לישב בינתים, עכ"ל:

הלכה כב

(כא-כב)

אחד שמנה שרצים האמורים בתורה וכו'. במשנה שם (ק"ז) שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור וכבר הזכרתי למעלה שמ"ש שלא לצורך פטור הוא כר"ש ורבינו ז"ל סבור שאין הלכה כמותו וכמבואר למעלה:

הצד את הישן ואת הסומא חייב. בהאורג (שם ק"ו:) ת"ר הצד צבי סומא וישן חייב חגר וחולה פטור. מאי שנא הני ומאי שנא הני. הני עבידי לרבויי והני לא עבידי לרבויי. ופירש"י ז"ל סומא וישן עבידי לרבויי לישמט כשמרגישין ידי אדם. ועוד שם והתניא חולה חייב א"ר ששת לא קשיא כאן בחולה מחמת אישתא כאן בחולה מחמת אובצנא.

ופירש ר"ח ז"ל אובצנא כגון שהיו עייפים מחמת כלב או מחמת דבר אחר הרי זה חייב. והן הן דברי רבינו במ"ש המשלח כלבים וכו'. אבל רש"י ז"ל פירש בהפך אובצנא עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו נצוד ועומד הוא עכ"ל:

הלכה כג

צבי שנכנס לבית וכו'. שם משנה כלשון רבינו:

ישב אחד על הפתח וכו'. משנה כלשונה:

ישב הראשון ומלאהו וכו'. שם ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב אע"פ שעמד הראשון והלך לו חייב הראשון והשני פטור הא למה זה דומה לנועל ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו. ואמר שמואל בגמרא (דף ק"ז) דהאי פטור מותר הוא. וכתב הרמב"ן ז"ל שמדברי התוספתא נראה שפירוש המשנה כך הוא לנועל את ביתו לשומרו ולא נודע לו שהיה שם צבי כלל ונמצא שצבי היה שם והוא שמור בתוכו שמותר לו להעמיד הפתח נעול עד חשכה וכן אם ישב על הפתח ונמצא שצבי היה בבית מותר לו לישב מפני שקדמה צידה למחשבה ע"כ דבריו. והרשב"א ז"ל כתב שבירושלמי נראה שהתירו לנעול לכתחלה לשמור ביתו וצבי שבתוכו דכיון שהוא צריך לשמור ביתו אע"פ שע"י כך נצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד עכ"ל. ואין להקל כל כך:

נכנסה לו צפור וכו'. שם מימרא כלשונה ופירש"י כנפיו כנפי כסותו:

הלכה כד

הצד צבי זקן וכו'. ברייתא (דף ק"ו:) כתבתיה למעלה:

המפרק בהמה חיה ועוף וכו'. תוספתא פ' י"ג. ואני תמיה למה לא אמרו מותר ואולי מפני איסור טלטול אבל אם אינו מטלטל נראה שמותר לפתוח הבית בפני הצבי:

הצד חיה ועוף וכו'. בשמנה שרצים חיה ועוף שברשותו הצדן פטור. ובמקצת ספרי רבינו יש כגון אווזין ותרנגולין ויוני עליה פטור וט"ס הוא דיוני עליה אינם ברשותו כדאיתא בהדיא פרק אין צדין (ביצה דף כ"ד) הצד יוני שובך ויוני עליה שקננו בטפיחין ובבירה חייב. ופרק שלוח הקן (חולין דף קל"א). וכן מבואר סוף פרק כ"א דיוני הרדסיאות הוא שהן ברשותו והן הגדלים בבתים כאווזין ותרנגולין. ואמרו בירושלמי לא אמרן אלא שברשותו הא אינן ברשותו חייב אמר רבי יוסי הדא אמרה שור שמרד הצדו בשבת חייב ע"כ. וכתבו הרשב"א ז"ל:

הצד דבר שאין במינו נצוד וכו'. בהאורג (שם ק"ו:) הצד חגבין הגזין צרעין ויתושין בשבת חייב דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שבמינו נצוד חייב כל שאין במינו נצוד

פטור. ופרעושים מבואר בברייתא בשמנה שרצים (שם ק"ז:) הצד פרעוש ר' יהושע פוטר והטעם שאין במינו נצוד. ופירוש פטור אבל אסור. ובחידושי הרשב"א ז"ל ובתוספות כתבו שאם מתירא שמא ישכנו וכ"ש אם נושך יכול להסירו דאינו אלא כמתעסק מידי דהוה אקוץ ברשות הרבים עכ"ל. ובפרק י"א אבאר מהו פרעוש:

הלכה כה

רמשים המזיקין וכו'. מימרא דשמואל בהאורג (שם ק"ז) כתבתיה למעלה ואידך הצד נחש וכו' ואם לרפואה חייב וממאי דפטור ומותר דתנן כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל עקרב שלא תשוך עכ"ל:

פרק יא

הלכה א

השוחט חייב ולא שוחט בלבד אלא כל הנוטל וכו'. בכלל גדול השוחט ובגמרא שוחט משום מאי חייב אמר שמואל משום נטילת נשמה:

החונק את החי עד שימות וכו'. **לפיכך אם העלה וכו'**. בגמרא (שם ק"ז ע"ב) בשמונה שרצים אמר שמואל השולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב אמר ר' יוסי בר אבין ובין סנפיריו אמר רב אשי לא תימא יבש ממש אלא אפי' דעבד רירי. ונראה שאין רבינו גורס מן הים. ורש"י ז"ל פירש השולה דג שהיה נצוד ועומד מבעוד יום, ופשוט הוא שאין בכאן דין צידה כלל:

הושיט ידו למעי בהמה וכו'. מימרא כלשונה. ופירש הרמב"ן ז"ל שהוא חייב משום נטילת נשמה ועל דרך זה פירש הסוגיא שעל מימרא זו וכן עיקר, וזהו דעת רבינו. ופירש"י ז"ל דלדל עקר שהפילתו על ידי דלדול זה עכ"ל:

הלכה ב

רמשים שהן פרין ורבין מזכר ונקבה וכו'. מפורש בסוגיא שם במסקנא דרב יוסף ורב אשי סברי שדעת חכמים הוא שכל דבר שפרה ורבה חייבין עליו דומה לאילים מאדמים שהיו נשחטין במשכן וחייבין על הריגת פרעושין אע"פ שאין בהן גידין ועצמות. ופרעוש כתב הרמב"ן ז"ל יש שפירשו אותו המין השחור הנקרא בורגו"ת והוא הווה מן העפר בימות החמה ואע"פ שאינו פרה חייבין עליו כמי שהוא פרה ורבה מזכר ונקבה שכן ההורג עכבר שהשריץ מן העפר חייב ולא פטרו מאילים מאדמים אלא כגון כינה שהיא מן הזיעה וכן תולעים שבאשפות ובדברים המוסרחים וזה דעת הרמב"ם ז"ל. ולי משמע בעכבר שהשריץ מן העפר חייבים עליו ודאי מפני שמינו פרה ורבה הוא אלא שהוא

כמינין הסריסין אבל מינין שאין בהן מפריה ורביה כלל כגון בורגו"ת פטור ולכתחלה נמי מותר בין לצוד בין להרוג דבכלל מאכולת הן, עכ"ל. וזה דעת הרשב"א ז"ל וכתב שהפרעוש מין רחש אחר הוא שפרה ורבה ולא הבורגו"ת עכ"ל:

הלכה ג

המפלה כליו בשבת וכו'. ברייתא פ"ק (שם דף י"ב) המפלה כליו מולל וזורק ובלבד שלא יהרוג אבא שאול אומר וכו' אמר רב הונא הלכה מולל וזורק וזהו כבודו אפילו בחול רבה מקטע להו רבא שדי לקנא דמיא. וכתבו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שמעינן מינה דמשום כבודו בלחוד קאמר אבל אם בא להרוג ואפילו בשבת מותר וזה דעת רבינו ועוד שם תניא רשב"א אומר אין הורגין את המאכולת בשבת דברי ב"ש וב"ה מתירין, ע"כ:

הלכה ד

חיה ורמש שנושכין וממיתין וכו'. דברי רבינו בכאן **עד אסור להרגן** הם כדברי ההלכות ממש בפרק כל כתבי וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל בעיקרי הדין אבל כתבו שהיתר אלו המנויין בשאין רצין דוקא הוא כר"ש שפטר מלאכה שאצ"ל אבל לר"י אסור הוא שאין זה פקוח נפש גמור כיון שאין רצין אחריו וזה שלא כדברי רבינו שפסק כר"י ופסק כאן כן. ונראה שדעתו ז"ל שפקוח נפש הוא בהראותן בלבד:

ואם דורסן לפי תומו וכו'. שם (שבת קכ"א:) נחש דורסו לפי תומו עקרב דורסו לפי תומו, ופירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דורסו ואפי' במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאילו אינו מתכוין וכל זה משום דקי"ל כר"ש במלאכה שאצ"ל ואע"פ שרבינו פסק כר"י, כפירוש הזה נראה מלשונו, ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב שא"צ ליזהר ממנו שלא ידרסנו אלא דורסו לפי תומו ונראה מדבריו שלא התירו אלא משום דבר שאין מתכוין וכר"ש ואין זה עיקר:

הלכה ה

המפשיט מן העור לעשות קמיע חייב וכו'. משנה פ' המוציא (שם ע"ח:) עור כדי לעשות קמיע. ובגמרא (שם ע"ט) לעבדו בכמה לא שנא, והסוגיא מוכחת שהוא הדין בהפשטתו וכל המלאכות הנעשות בעור כך שיעורן כשם שהמלאכות הנעשות בצמר יש להם שיעור אחד.

ומ"ש ואחד המולח שהמליחה מין עבוד. בכלל גדול (שם ע"ה:) היינו מולח היינו מעבד וכבר הזכרתיו פרק ז':

ואין עבוד באוכלין וכו'. שם רבא אמר אין עבוד באוכלין:

וכן המוחק מן העור כדי לעשות קמיע חייב וכו'. (שם ע"ג) המוחקו ופירש"י ז"ל מגרד שערו. **ומ"ש רבינו עד שיחליק**, לפי שאמרו בגמרא ממרח רטיה חייב משום ממחק כמו שיתבאר וממרח הוא מחליק:

הלכה ו

המפרק דוכסוסטוס מעל הקלף הרי וכו'. . **והדורס על העור ברגלו וכו'**. זה נראה מההיא דפ"ק דיו"ט גבי נותנין את העור לפני הדורסן משמע שהוא תולדה:

המורט נוצה מן וכו'. ברייתא (שבת ע"ד:) הזכרתיה פ"ט התולש וכו':

וכן הממרח רטיה וכו'. (שם ע"ה:) מימרא והממרח בשבת חייב משום ממחק:

וכן השף בידו על העור המתוח בין העמודים חייב וכו'. מימרא שם השף בין העמודים בשבת חייב משום ממחק. ובירושלמי פירשו השף העור על גבי העמוד ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל ועיקר:

הלכה ז

המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב וכו'. (שם ע"ט) וכבר הזכרתי שכל מלאכות העור שיעור אחד להן:

והקוטם את הכנף וכו'. ברייתא (שם ע"ד:) הזכרתיה פרק תשיעי התולש וכו' ופירש"י ז"ל התולש את הכנף נוצה גדולה מכנף עוף חי, והקוטמו לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק ומניחו בכסת או בכר ולצד זנבו שהוא קשה הוא מורט שערו מכאן ומכאן ומשליך הקנה ונותן השער בכר וכסת, משום מחתך דקפיד עד מקום שהוא ראוי, עכ"ל:

וכן המגרד וכו'. הנוסחא המדוקדקת בגמ' (שם ע"ה) המגרד ראשי כלונסות בשבת חייב משום מחתך ולא המגרר ברי"ש. וכן נ"ל מוכרח מדברי רבינו שכתב למעלה פ' עשירי והמגרד כ"ש חייב משום מכה בפטיש וכן עיקר שהרי המגרר במגרה קודח ונוקב הוא אבל כאן הוא מגרד וכן הביאהו בערוך ופירש"י ז"ל מגרד ראשי כלונסות שיהיו שוין וחדין:

הנוטל קיסם של עץ מלפניו וכו'. פרק המביא ביו"ט (ביצה ל"ג א' וב') אמר רב יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תקון כלי איתיביה רב כהנא לרב יהודה מטלטלין עצי בשמים להריח בהן ולהניף בהן לחולה ומוללו ומריח בו ולא יקטמנו להריח בו ואם קטמו פטור אבל אסור לחצוץ בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת א"ל השתא פטור אבל אסור קשיא לי חייב חטאת מבעיא אלא כי תניא ההיא בקשין וחסורי מחסרא וה"ק מוללו ומריח בו וקוטמו ומריח בו בד"א ברכין אבל בקשין לא יקטמנו ואם קטמו פטור אבל אסור לחצוץ בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת תני חדא קוטמו

ומריח בו ותניא אידך לא יקטמנו להריח בו א"ר זירא אמר רב חסדא לא קשיא הא בקשין הא ברכין מתקיף לה רב אחא בר יעקב בקשין אמאי לא מאי שנא מהא דתנן שובר אדם את החבית וכו' ועוד הא רבה ורבין דאמרי תרווייהו כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלותא אלותא פי' מקלות גדולות ואע"ג דחזי לקתא דנרגי וחציני אע"פ שהיה קשה והיה ראוי לעשות ממנו בית יד לסכין ולקרדום ולפסיל ופרקינן אלא לא קשיא פי' הני ברייתות אהדדי ותרווייהו בקשין הא ר"א הא רבנן דתניא ר"א אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מאבוס של בהמה ושוין שלא יקטמנו קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו את הדלת בשבת בשוגג חייב חטאת במזיד ביו"ט סופג את הארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינן אלא משום שבות ר"א דקאמר התם חייב חטאת הכא אמר פטור אבל אסור פירש ר"א דהחמיר בקוטמו לכלי חייב חטאת הכא בקוטמו להריח בו פטור אבל אסור רבנן דקאמרי התם פירוש בקוטם לכלי פטור אבל אסור הכא פירוש בקוטם להריח מותר לכתחלה ע"כ שם. והנה כל הסוגיא הזאת מתמהת אצלי על דברי רבינו שכתב חייב. ואי אפשר לפרש דכי אמרי רבנן גבי קטמו לחצוץ בו שיניו שהוא משום שבות דלא קיימי אלא אאבוס של בהמה שהוא רך אבל בקשין אפילו רבנן מודו וכדי להעמיד הברייתא הראשונה שהקשו ממנה לרב יהודה אפילו כרבנן ומחייבת חטאת לפי שאין זה משמע הסוגיא משום פנים דכיון דקי"ל כר"י שהיה מפשח להריח מקלות קשים נראה בביאור שאפילו בקוטם לכלי אין שם חיוב חטאת ומעיקרא כי מקשו לר"י מההיא ברייתא בדין הוא דהוה מצי לתרוצי ר"א היא והכרח הוא שהוא שלא כהלכה דקאמר ואם קטמו להריח פטור אבל אסור ורב יהודה הוה מפשח אלותא לכתחלה. אלא דקושטא דמלתא קאמר ליה דאפי' ר"א לא מחייב אלא בקשין, ומ"ש בברייתא שניה קטמו לחצוץ בו שיניו אקיסם שהוא קשה קא מהדר וכן פירש"י ז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל. ופירש"י ז"ל שחכמים סוברים שאחד שבת ואחד יו"ט אינן אלא משום שבות דקטימה תיקון כלאחר יד ולאו תיקון מעליא הוא אא"כ מחתכו וממחקו בסכין, עכ"ל. ואם דברי רבינו הם בקוטם בסכין היה לו לבאר וחפשתי כל צדדי סוגיא זו ולא מצאתי דבר נאות ישען בו רבינו ז"ל. ובהלכות ג"כ נראה כדפירש"י ז"ל:

הלכה ח

כל דבר שהוא ראוי למאכל וכו'. כבר נתבארה כל הבבא הזאת ביאור שלם למעלה:

הלכה ט

הכותב שתי אותיות וכו'. בכלל גדול (שבת ע"ג) במשנה גבי אבות מלאכות והכותב שתי אותיות והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות:

הכותב אות אחת וכו'. ברייתא (שם ע"ה:) כלשון רבינו:

כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב. בהבונה (שם ק"ד:) תנא כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב:

הכותב על מנת לקלקל וכו'. תוספתא:

נפלה דיו על גבי וכו'. גם זה שם בתוספתא:

הלכה י

הכותב אות אחת כפולה וכו'. במשנה וסוגיא שם בגמרא (שם ק"ג:) וכר' יהודה. ונראה מדברי רבינו שאינו חייב אלא כשהן שם אחד ר"ל שיש להם כונה כגון אלו גג דד שכתב אבל אא דאאזרך וכיוצא בהן שאינן מלה אינו חייב וכן נראה מן הגמ':

והכותב בכל כתב וכו'. משנה (שם ק"ג) הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משני שמות בין משני סימניות בכל לשון חייב. ופירש רבינו האי שני סימניות שאינן אותיות ידועות בכתב שהן נקראות סימנין בעלמא כגון נוניי"ן הפוכים דכתיבי גבי ויהי בנסוע הארון כדמפורש פרק כל כתבי (שבת קט"ו:). אבל רש"י ז"ל פירש האחת בדיו והשנית בסקרא ודחה הרשב"א ז"ל פירוש זה:

הלכה יא

הכותב אות אחת סמוך וכו'. משנה (שם ק"ד:) כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק סופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב ע"ג כתב נתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני זייני"ן אחד בארץ ואחד בקורה כתב על שני כותלי הבית ע"ג שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור ע"כ. עוד שם למעלה כתב בדיו בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום וכל דבר שהוא רושם על שני כותלי זויות על שני לוחי פנקס והן נהגין זה עם זה חייב ע"כ:

והמתכוין לכתוב חי"ת וכו'. כבר נתבאר במשנה:

הכותב אות אחת בארץ וכו'. שם במשנה הכתובה למעלה:

כתבן בשני כותלי זוית או בשני דפי פנקס ונהגין זה עם זה חייב. במשנה הכתובה למעלה:

הלכה יב

לקח גויל וכיוצא בו וכו'. בגמרא א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא ואות אחת בצפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה והקשו והא אנן תנן על שני כותלי הבית על שני דפי הפנקס ואין נהגין זה עם זה פטור ותירצו התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה. ונ"ל פירושו לדעת רבינו שאפי' כל האותיות הם באמצע המגלות אתה יכול לקרבן בלא קציצה שהרי הגויל וכיוצא בו דבר הנכרך הוא ואתה יכול לקרב האותיות שיהיו נהגות. ואפשר שזהו פי' הירושלמי שאמרו בתירוץ קושיא זו תפתר בסיד דק פי' שהמגלות הם מסיד דק ואדם יכול לכרכן ולקרב האותיות שבאמצעיתם יפה. כך נ"ל לפי לשון רבינו אבל רש"י ז"ל פירש כגון אות אחת על שפת לוח זו בטבריא ואות אחת על שפת לוח זה בצפורי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה עכ"ל. ולרבינו האי בשם הראשונים יש ענין אחר בזה:

הלכה יג

הכותב אות אחת וכו'. במשנה כתב אות אחת נוטריקון ר"י בן בתירא מחייב וחכמים פוטרים ע"כ:

המגיה אות אחת כו'. בגמרא תני הגיה אות אחת חייב והקשו השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב ותירצו א"ר ששת הב"ע כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זייני"ן רבא אמר כגון שנטלו לתגו של ד ועשאו ר ע"כ והביא רבינו אוקימתא דרב ששת:

הלכה יד

הכותב בשמאלו או וכו'. כולם נזכרים במשנה הכתובה למעלה חוץ משמאלו שמבואר בגמרא (שם ק"ג) שהקשו על המשנה שאמרה בין בימינו בין בשמאלו חייב כנזכר למעלה. בשלמא אימינו מיחייב אלא אשמאלו אמאי והא אין דרך כתיבה בכך ותירץ ר' ירמיה באטר שנו והקשו ותהוי שמאל דידיה כימין דכ"ע ואשמאל לחייב אימין לא ליחייב אלא אמר אביי בשולט בשתי ידיו, ע"כ:

אטר שכתב וכו'. כבר הזכרתי זה בסמוך:

והשולט בשתי וכו'. גם זה נזכר בסמוך:

קטן אוחז וכו'. תוספתא:

גדול אוחז בקולמוס וכו'. ג"ז בתוספתא:

הלכה טו

אין הכותב חייב עד וכו'. משנה שם (ק"ד:) כתובה למעלה. **ומ"ש רבינו ויכתוב על דבר שמתקיים** מפורש בתוספתא זה הכלל כתב דבר של קיימא בדבר שאינו ש"ק או דבר

שאינו ש"ק בדבר שהוא ש"ק פטור עד שיכתוב דבר של קיימא בדבר שהוא ש"ק ע"כ. וכבר כתבתי פרק ט' משנה שם (ק"ב:) מוכחת שבכל מלאכת שבת בעינן דבר המתקיים:

הלכה טז

הכותב על בשרו וכו'. משנה הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר"א מחייב ור' יהושע פוטר ע"כ. וידוע שר"א ור' יהושע הלכה כר"י:

הקורע על העור וכו'. ירושלמי ותוספתא ובמקצת נוסחי התוספתא נמצא הפך מדברי רבינו שהקורע פטור והרושם חייב ועיקר הנוסחא הוא כדברי רבינו לחייב הקורע ולפטור הרושם וכדברי הירושלמי:

המעביר דיו ע"ג סקרא וכו'. פרק המביא תניין (גיטין דף י"ט) בגיטין איתמר המעביר דיו ע"ג סקרא בשבת ר"י ור"ל דאמרי חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק דיו על גבי דיו וסקרא על גבי סקרא פטור סקרא על גבי דיו אמרי לה חייב מוחק הוא ואמרי לה פטור מקלקל הוא ע"כ. ופסק רבינו כלישנא בתרא שלא לחייבו. ופירוש דיו על גבי דיו וסקרא על גבי סקרא כתב על גבי כתב הנזכר למעלה וכן מפורש בירושלמי ופשוט הוא:

הלכה יז

רושם תולדת כותב וכו'. משנה בהבונה (שבת ק"ג) אמר ר' יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכן כותבין על קרשי המשכן לידע אי זהו בן זוגו. ופירש רבינו בפירוש המשנה שדעת ר"י היא שהרושם הוא אב בפני עצמו. וכתיבת שתי אותיות בלבד הוא משום רושם לפי שכך היו עושין במשכן. ואין הלכה כמותו אלא תולדת הכותב הוא והאריך בזה שם ורש"י ז"ל פירש פירוש אחר:

המשרטט כדי לכתוב וכו'. בגמרא בכלל גדול (שם ע"ה:) הזכרתיו פרק ז'. והשיעור הוא שכל אלו הדברים הם מפני הכתיבה ושיעור אחד להם: **חרשי העצים וכו'**. **וכן הגבלים וכו'**:

פרק יב

הלכה א

המבעיר כל שהוא חייב והוא שיהיה וכו'. בהאורג (שבת ק"ו) תני ר' אבהו קמי דר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר אמר ליה פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תמצא לומר משנה חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו. והא אנן תנן וכולא סוגיא. ורבו הפירושין בסוגיא זו והעיקר שהדין שהזכיר רבינו בכאן אמת

הוא שאע"פ שאין תועלת האפר כנגד קלקול חפצים חייב וזה נראה דעת הרמב"ן ז"ל. ובהשגות א"א ואם הבעיר תחת תבשילו חייב שתים ע"כ. ואפשר שכן הוא וכבר הזכיר רבינו פרק ט' שהנותן העצים תחת הקדרה חייב משום מבשל ומ"מ אין זה בכל שהו אא"כ יש בו שיעור כדי לבשל כגרוגרת מביצה קלה שכיון שמשום מבשל אנו מחייבין אותו א"א בפחות משיעור תבשיל:

והמבעיר גדישו וכו'. כבר הזכרתי פרק ח' גבי חובל דעת רבינו וטעמו בזה ודעת החולקים עליו:

וכן המדליק וכו'. זה פשוט ומבואר פרק ספק אכל חלב (כריתות [כ'] ע"ב) שהמדליק את הנר חייב:

המחמם את הברזל וכו'. ובהשגות א"א ולמה לא משום מבשל כו' דצרוף דרבנן הוא, עכ"ל. ומ"ש לחייבו משום מבשל אינו נ"ל שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף אין ראוי לומר המבשל אלא מבעיר וכבר הזכירו גחלת של מתכת בלשון אש גמור וזה נראה ברור. אבל מ"ש שחיוב הצרוף הוא מפני מכה בפטיש זהו דעת רש"י ז"ל וזה תימה שאין עושין כן בגמר מלאכה ומכל מקום יש לדקדק במ"ש ז"ל שהצרוף הוא מדבריהם ומפשט הסוגיא שבפרק כירה (שבת מ"א) נראה שהצרוף הוא דבר תורה וכל שאינו מתכוין הוא מותר כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ואפילו למאן דסבר כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה וכמו שיתבאר פרק כ"ב גבי מיחם שפנה ממנה מים מפני שאפשר שלא הגיע לצרוף ואינו בהכרח גמור שיצרף אבל ביומא (דף ל"ד:) פ' אמר להם הממונה גבי טבילה שנינו ר' יהודה אומר עששיות של ברזל היו מחמין מעיוה"כ ומטילין לתוך צונן בשביל שתפוג צנתן והקשו והרי מצרף ותירץ רב ביבי בשלא הגיע לצרוף ואביי תירץ אפילו תימא שהגיע לצרוף דבר שאין מתכוין מותר והקשו ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי הלכה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ותירצו הני מילי בכל התורה כולה אבל הכא צרוף בעלמא דרבנן הוא ושבות היא ואין שבות במקדש. ע"כ. נראה מזו הסוגיא בבאור שהצרוף מדבריהם. ויש לדחותה ולומר שהיא לדעת אביי בלבד ואין הלכה כמותו אלא כרב ביבי דאמר דוקא שלא הגיע לצרוף. אבל הרמב"ן ז"ל דחה ואמר שאין בעששיות צרוף כמו בגחלת לפי שהן חמות הרבה ומפשירות המים ואין מצטרפות לגמרי אלא במים צוננין ולזה יראה לי דעת רבינו נוטה במ"ש פ"ב מהל' יוה"כ מלבנין עששיות של ברזל באש מבערב וכו'. עוד כתב הרמב"ן ז"ל ואי קשיא הא דאמרי' פר"א דמילה (שבת קל"ד) ממתיקין את החרדל בגחלת ואוקימנא בשל מתכת אלמא ליכא צרוף גמור במתכת איכא למימר שאני חרדל שאינו מצרף ואין צירוף אלא

במים עכ"ל. עוד כתב שמדברי הגאונים ז"ל נראה שסוברים שהצירוף הוא מן התורה ודברי רבינו הם כדעת זו, וממ"ש שהיו מחממין מבערב יוה"כ ולא היו מחממין ביום הכפורים יש ללמוד שיש בחמום חיוב לפי שאין שבות במקדש אע"פ שיש לדחות זו היא שטת רבינו:

הלכה ב

המכבה כל שהוא חייב אחד וכו'. רבינו הולך לשטתו שפסק כר"י בחיוב מלאכה שאצ"ל שאילו לר"ש המכבה כחס על הנר פטור ואינו חייב אלא כחס על הפתילה וצריך להבהבה שהוא עושה פחם כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת כ"ט ב') יא בגמרא וכבר כתבתי כן פרק ראשון:

אבל המכבה גחלת וכו'. פ' כירה (מ"ב) אמר שמואל מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ. ואקשינן אי כר"ש אפי' של עץ נמי ותירצו דכר"י ס"ל בדין מלאכה שא"צ לגופה שחייב עליה. ומדברי רבינו שכתב שהכל תלוי בכונתו נראה שכל שאינו מתכוין אין ראוי לומר בו פסיק רישיה ולא ימות הוא וליחייב מפני שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שהזכרנו פי"א שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו פטור שכל שהוא מפני תקון כלי מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לר"י המחייב בדבר שאין מתכוין. וקרובים לזה דברי הרמב"ן ז"ל והדבר מוכרח לומר כן לפי שטת רבינו:

ומותר לכבות וכו'. כבר הזכרתי זה ולדברי הפוסקים כר"ש אפילו גחלת של עץ מותר. ויש בהשגות שטה אחרת בענינים אלו:

הנותן שמן וכו'. ברייתא פרק שני דיום טוב (ביצה דף כ"ב) הנותן שמן לתוך הנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה ע"כ. ונראה שחיוב הכבוי הוא כרבי יוסי בדוקא:

הלכה ג

דליקה שנפלה בשבת וכו'. גם זה כר"י בדוקא דאי לר"ש פטור אבל אסור וכן מבואר בירושלמי פרק כל כתבי ופשוט הוא ופרק כ"ג אכתוב שיש בזה כעין סיוע לפסוק כר"י.

ומ"ש רבינו שאין אבוד ממון דוחה את השבת אלא אבוד נפשות, ר"ל שאם היה שם אבוד נפשות שא"א להצילן אלא על ידי כיבוי מכבין את הדליקה. ופשוט הוא שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ומבואר פרק שני ופ' יו"ט שחל אמרו מהו לכבות את

הדליקה ביו"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא תבעי לך דאפי' בשבת שרי כי תבעי לך היכא דאיכא אבוד ממון וכו' ע"כ:

הלכה ד

מותר לעשות מחיצה וכו'. במשנה בכל כתבי (שבת ק"כ) ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים מפני שאינן יכולין לקבל את האור ומתבקעין מאליהן ומכבין את הדליקה ואמרינן בגמרא דרבנן סברי גרם כיבוי מותר ור"י סבר גרם כבוי אסור וידוע שהלכה כרבנן:

וכופין קערה ע"ג הנר וכו'. (שם קכ"א) במשנה כופין קערה על הנר שלא יאחוז האור בקורה ע"כ:

הלכה ה

תיבה שידה ומגדל וגו'. במשנה (שם ק"ך) ר"ש בן ננס אומר פורסין עור של גדי ע"ג תיבה שידה ומגדל שאחז בהן האור מפני שהוא מחרך והלכה כמותו:

הלכה ו

טלית שאחז וכו'. בגמ' א"ר יהודה טלית שאחז בה האור מצד אחד נותנין מים מצד אחר ואם כבתה כבתה מיתיבי טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכן ס"ת שאחז בו האור פושטו וקורא בו ואם כבה כבה. פירוש ואילו נתינת מים לא שרו בברייתא ותירצו הוא דאמר כר"ש. והקשו אימר דאר"ש מפני שהוא מחרך גרם כיבוי מי אמר ותירצו אין מדקתני סיפא ר' יוסי אוסר וכו' מכלל דת"ק שרי ע"כ. והנה דברי רבינו מבוארים לפסוק כר"י וכר"ש ורבנן דסברי גרם כיבוי מותר אבל בהלכות לא הביאו אלא הברייתא והשמיטו הא דר"י. ופסקו כר"ש ודלא כר' יוסי. ויש תימה כיון שכן למה לא כתבו הא דרב יהודה ותירצו הראב"ד והרמב"ן ז"ל דהא דרב יהודה אינה הלכה לפי שהוא מדמה מחיצת מים ממש למחיצת כלים חדשים מלאים ואינו כן אלא אפי' רבנן ור"ש אוסרין מחיצת מים ממש והביאו ראיה לזה ממה ששנינו פ' כירה (שבת מ"ז:) נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה ואמרי' עלה בגמ' לימא תנן סתמא כר' יוסי דאמר גורם לכבוי אסור ודחו ותסברא אימר דאר"י בשבת בע"ש מי אמר וכ"ת הכי נמי בשבת והא תניא ולא יתן לתוכו מים אפי' בע"ש אלא א"ר אשי אפילו תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבויו ע"כ. ופירשו הם שזה כיון שנותן מים להדיא אפי' רבנן אסרי ונמצאו רב יהודה ורב אשי חולקין וקי"ל כרב אשי דהוא בתרא זהו דעתן ז"ל. והרשב"א ז"ל פסק כרב יהודה ופסק כרב אשי ואמר שאינן חולקין לפי שפירוש מקרב את כבויו שא"ר אשי הוא שאם אתה מתירו לעשות

כן בע"ש אתי למעבד אפי' בשבת ופעמים שעם נתינתו יפלו הניצוצות והוא משים הכלי ומכבה אותו. א"נ דהכא אין שום דבר מפסיק בין הניצוצות והמים אלא האויר והמים תחת הניצוצות ממש אבל בטלית אין המים תחת האש כדי לכבותו כשיפול אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוך המים להדיא ע"כ דבריו והאחרון נראה עיקר. ורבינו ז"ל פסק כר"י וכתב פ' חמישי דין לא יתן לתוכו מים כלל כדעת הרשב"א ז"ל:

שכח נר וכו'. בכל כתבי (שם ק"כ:) ת"ר נר שע"ג טבלא מנער את הטבלא והיא נופלת ואם כבתה כבתה אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ע"כ. ובסמוך לזו הביאו בגמרא תנא נר שאחורי וכו' לייט עליה רב וכבר הבאתי פרק חמישי. וכבר הקשו המפרשים היאך התירו לנער הטבלא והלא הכרח הוא שישפך השמן והמחסר השמן חייב משום מכבה כנזכר למעלה ואע"פ שאינו מתכוין פסיק רישיה ולא ימות הוא. ויש מי שתירץ שכל שאינו נהנה מאותה מלאכה אפי' פסיק רישיה כל שאינו מתכוין מותר וכדעת בעל הערוך שהזכרתי פ"א. ויש מי שתירץ הכא בנר של שעוה וכיוצא בו ושני תירוצים אלו בהשגות והאחרון עיקר. ועוד כתב בהשגות א"א בהא כבוד הרב יהא במקומו מונח דלא אתמר לייט עלה רב אהא אלא אנר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבה כבה ע"כ. נראה שר"ל כבוד הרב אלפסי ז"ל ונזדמנה לו נוסחת הלכות שלא הביאו זאת דנר שעל גבי טבלא או שדחאוה מהלכה אבל בנוסחי ההלכות שלנו מפורשת היא כלשון הגמרא:

הלכה ז

נכרי שבא וכו'. משנה (שם דף קכ"א) נכרי שבא לכבות א"א לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עלינו. ובגמרא שמעת מינה קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו בתמיה. ותירצו א"ר יוחנן בקטן העושה על דעת אביו. ופירש"י ז"ל בקטן היודע להבחין שכבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו והקשו ודכותה גבי נכרי דקא עביד לדעתיה דישראל מי שרי. ותירצו נכרי לדעתא דנפשיה עביד. ופירש רש"י ז"ל אפי' יודע שנוח לו לישראל להנאת עצמו נתכוין שיודע שלא יפסיד עכ"ל. והזכרתי פירש"י ז"ל לבאר מהו עושה על דעת אביו:

ובדליקה התירו וכו'. מימרא שם כלשונה:

הלכה ח

הוצאה מרשות וכו'. בכלל גדול (שם ע"ג) גבי אבות מלאכות המוציא מרשות לרשות ובהזורק (שם צ"ו:) מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא הוצאה גופא היכא כתיבא א"ר יוחנן דאמר קרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה וכו'. וכתב רבינו האי ז"ל דלא גרסי'

היכא כתיבא וטעות הוא דמעיקרא לא אסתפק להו אלא מנלן דהויא מלאכה ומהדרינן משום דכתיב לא יעשו מלאכה ויכלא העם מהביא אלמא הבאה דהיינו הוצאה קרויה מלאכה וזה דעת רבינו. וכתב הרשב"א ז"ל והוא הנכון:

וכן למדו מפי וכו'. שם בהזורק מסקנא דגמרא כל ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי לה:

הלכה ט

אין המוציא וכו'. שיעורי הדברים לענין הוצאה יתבארו פי"ח. **ומ"ש רבינו שאינו חייב עד שיעקור ויניח** מבואר במשנה ראשונה דשבת ובהרבה מקומות ויתבאר פי"ג. וכן דין המעביר מבואר בהרבה מקומות והוא תולדת המוציא:

הלכה י

הזורק מרשות לרשות וכו'. כבר הזכרתי למעלה מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא וכן ההושטה מרה"ר לרה"י או בהפך אם עקר כל החפץ מרשות זו והניח ברשות אחרת דרך הושטה פשוט הוא שהוא חייב ומבואר בגמרא פ' המצניע (שבת צ"א:) גבי היה מגרר ויוצא דלדעת ר' יוחנן שהלכה כמותו כמבואר בסמוך אינו חייב דרך גרירה שהוא דרך הושטה אלא בהעתקת כל החפץ מרשות לרשות:

וכן הזורק וכו'. כל זה פשוט שהם תולדת הוצאה לפי שבמשנה לא נזכר אב מלאכה אחר הדומה להם:

והזורק כלאחר יד פטור. מבואר פ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ג:) דזריק ליה כלאחר יד. ופירש"י ז"ל שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו:

הלכה יא

המוציא מקצת חפץ וכו'. מהמשנה שבפ' המצניע (שבת צ"א:) ומוסכם בגמ' שם כמו שיתבאר בסמוך:

קופה שהיא מלאה פירות כו'. משנה שם קופה שהיא מלאה פירות ונתנה על האסקופה החיצונה אע"פ שרוב פירות בחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה. ובגמ' אמר חזקיה לא שנו אלא בקופה מלאה קשואין ודלועין אבל מלאה חרדל חייב אלמא קסבר אגד כלי לא שמיה אגד ור' יוחנן אמר אפי' מלאה חרדל פטור אלמא קסבר אגד כלי שמיה אגד ואמרו שם דרבא ס"ל כר' יוחנן ואביי כחזקיה. ולפיכך פסק רבינו כר' יוחנן ורבא. ועד שיוציא את כל הקופה. פירש"י ז"ל אא"כ הוציא בראשונה את כל הקופה ע"כ. באור דבריו שאם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו עקרה וגמר להוציאה אינו חייב לפי שלא היתה בשעת עקירה שניה הוצאה בבת אחת שכבר היה מקצת הכלי ברה"ר:

הלכה יב

המוציא בין בימינו בין משמאלו וכו'. במשנה (שם צ"ב) המוציא בין בימינו בין בשמאלו חייב בתוך חיקו ועל כתפו חייב שכן משא בני קהת ובגמרא א"ר אלעזר המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב שכן משא בני קהת. ופירש"י ז"ל מעבירו בידו באויר ואינו מניחו על כתפו וגבוה מעשרה מן הארץ דאי במניח על כתפו מתני' היא ומאי הוה משמע לן ע"כ דבריו. ורבינו ז"ל פי' שדברי ר"א הם להשמיענו שמתני' אינה דוקא בשאין כתפו למעלה מעשרה. ולענין הדין דעתם שוה:

הלכה יג

אבל המוציא לאחר ידו וכו'. במשנה לאחר ידו ברגלו בפיו במרפקו באזניו בשערו באפונדתו ופיה למטה בין פונדתו לחלוקו בשפת חלוקו במנעלו ובסנדלו פטור שלא הוציא כדרך המוציאין. ופירשו המפרשים בפיו שלא דרך אכילה הא בשעה שהוא אוכל ומתכוין להוציא כך חייב כדאיתא בהדיא סוף פרק הזורק (שבת ק"ב) ומבואר פי"ג. ובמרפקו פירש"י ז"ל אצילי ידיו שקורין אישיליי"ש:

הלכה יד

המוציא משאוי על ראשו אם היה משאוי כבד וכו'. בגמרא (שם צ"ב) אמר רב משום ר' חייא המוציא משאוי על ראשו בשבת פטור. וא"ת אנשי הוצל עושין כן בטלה דעתם אצל כל אדם ע"כ. וראה רבינו לחלק בין משאוי כבד התפוס ביד שהוא דרך הוצאתו למשאוי קל שאינו תפוס ביד ואינו דרך הוצאתו אלא לבני הוצל ובאותו פטר ר"ח בדוקא. וכן פירש"י ז"ל אנשי הוצל היו נושאין כדי מים ויין על ראשם ואין אוחזים אותם בידם עכ"ל:

המעביר חפץ מתחלת ד' לסוף וכו'. פ"ק (דף ח' ט') אמר רבא המעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' בר"ה אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב. והקשו ממנה לדין הנזכר פי"ד היה עומד במקום פטור ונטל החפץ מרה"י והניחו ברה"ר פטור. ותירצו התם נח הכא לא נח. ופירש"י ז"ל שהעבירו דרך עליו שהגביהו למעלה מעשרה דלא שליט ביה אוירא דר"ה והוי מקום פטור חייב כי אנחיה ואע"ג דדרך מקום פטור אזל. ותירצו התם לא נח במקום פטור והוה ליה עקירה מרה"ר והנחה לרה"ר הכא נח במקום פטור ביד העומד שם עכ"ל. ופירושו כדברי רבינו. ובהשגות פירשו פירוש אחר והסכים אליו הרשב"א ז"ל. ולדברי הכל דינו של רבינו ז"ל אמת:

הלכה טו

מותר לאדם לטלטל ברה"ר וכו'. דין הטלטול בפחות מד' אמות להיתר מבואר בהרבה מקומות. ובהשגות אמרו שלא התירו אלא במקום הדחק ואינו מחוור אלא בכל גוונא

מותר. וכן דעת התוס' ולא אמרו במקום הדחק בדוקא אלא במעביר הרבה בפחות פחות מארבע כמו שיתבאר בפ' כ' ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ועיקר. **ומ"ש רבינו שהוא עומד בצדן** יצא לו ממה ששנינו פ' מי שהוציאוהו (עירובין מ"ה) מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ר"י בן נורי וחכ"א אין לו אלא ד"א ר' אליעזר אומר והוא באמצען ר' יהודה אומר לאי זה רוח שירצה ומודה ר' יהודה שאם ברר לו שאינו יכול לחזור בו ואמרו בגמ' דחכמים סבירא להו ד' לכל רוח שהן ח' על ח' ואמר רבא מחלוקת להלך אבל לטלטל דברי הכל ד"א ותו לא וקי"ל במהלך כר"י בן נורי כמבואר (דף מ"ח) הני ד"א היכא כתיבן כדתניא שבו איש תחתיו וכו'. וכתבו מקצת המפרשים ז"ל שלטלטל בבת אחת קאמר שאסור לעקור מתחלת ח' ולהניח בסוף ח' אבל ודאי כיון ששמונה אלו מקומו הן מותר לו לטלטל בכל השמונה ובלבד שלא יטלטל בבת אחת יותר מד"א. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ואפשר שזה דעת רבינו שלא כתב לרוח אחת בדוקא אבל ממ"ש פכ"ז בשבת מי שיצא חוץ לתחום נראה שרבינו סבור שאין מקומו של אדם אלא ד' אמות לרוח אחת כר' יהודה. ולזה נתכוין בכאן שכתב והוא עומד בצדן ולא כתב לכל רוח וכן נראה דעת ההלכות שלא הזכירו ח' על ח' ושם אבאר פכ"ז:

ובאמה שלו וכו'. מסקנא דגמ' (שם מ"א) לעולם באמה דידיה יהבינן ליה דאי לא עוג מלך הבשן היכי יתיב ודקא קשיא לך מ"ט לא קתני לה גבי יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם לא פסיק ליה משום דאיכא ננס באיבריו ופירש"י ז"ל שגופו בינוני ואמתו קצרה ולא סגי ליה באמה דידיה ובעו למיתב ליה באמה של קדש ע"כ. והיא בת ששה טפחים וכ"כ הרשב"א ז"ל. ורבינו כתב בינונית של כל אדם והוא השיעור הנזכר:

הלכה טז

היו שנים וכו'. פ' מי שהוציאוהו (עירובין מ"ה) כלשון רבינו ופירש הוא ז"ל בפי' המשנה זו המשנה כוללת לשבת ויו"ט והוא כי האדם בשבת מותר הטלטול בארבע אמות ובכאן מדבר כשאירע השיתוף לשני בני אדם ונשתמשו במקום המשותף וזה מבואר עכ"ל:

הלכה יז

לפיכך מותר לאדם לעקור חפץ מרה"ר וכו'. משנה ריש פרק המוצא תפילין (עירובין דף צ"ה:) ר' יהודה אומר נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו לחבירו חוץ לתחום אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה. והקשו בגמ' (דף צ"ז:) וכי לית ליה לר"י הא דתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. פי' שאפי' בי"ט אין מוליכין הבהמה והכלים חוץ לתחום בעליהם. ומסקנא דשמעתא רב אשי אמר הכא בחבית דהפקר ומים דהפקר עסקינן ומאן

אמרו ליה ר' יוחנן בן נורי דאמר חפצי הפקר קונין שביתה ומאי לא תהלך זו יותר מרגלי בעלים לא יהלכו אלו יותר מכלים שיש להם בעלים ע"כ. ובהלכות לא הביאו סוגיא זו גם רבינו לא הזכיר כי אם המשנה כפשוטה. והכוונה להם בזה הוא שענין התחומין מתבאר במקומו ופשוט הוא דלא עדיף שבת להיתר מיו"ט ואם ביו"ט הכלי שיש להם בעלים לא ילך חוץ לתחום כל שכן בשבת וידוע שאין הלכה כריב"נ. וכן דעת הראב"ד והר"י ז"ל. אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין הלכה כרבי יהודה משום דאוושא מלתא ואפילו במוצא תפילין אסור כה"ג כל שכן בדבר הרשות ע"כ דבריו:

הלכה יח

הואיל ויש לו לאדם וכו'. **לפיכך אין המעביר או הזורק וכו'**. פרק מי שהוציאוהו (עירובין נא.) אמר ר' אחא בר יעקב המעביר ד' אמות ברה"ר אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן. ומדברי רש"י ז"ל נראה כפירוש רבינו שלעולם אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן. וכן כתב ר"ת ז"ל וכן הסכים הרשב"א ז"ל לפי שיש מן המפרשים שאומרים שכשהוא מעביר ד' אמות ביושר כנגד פניו בד' אמות בלבד חייב. וכן יש מי שאומר שלא אמרו הן ואלכסונן אלא במעביר באלכסון העולם אבל לרוחות העולם אפי' הן בלא אלכסונן. ודעת רבינו ז"ל עיקר. והוא סובר דדוקא חיובא ליכא אבל איסורא איכא בד' אמות בלבד. והוכרח בזה ממה שאמרו אינו חייב ולא אמרו מותר דהוה ליה רבותא טפי ולשון אינו חייב מורה איסור וזהו שלא הזכירו כן על המשנה שהזכרתי למעלה. ועוד שאל"כ חכמים לא היו עושים כלל סייג לתורה. אלא ודאי בעינן דבר תורה הן ואלכסונן ופחות מכאן מותר גמור וחכמים התירו ד' אמות בלבד בלא אלכסון כלל שאם היו מתירין הן ואלכסונן פחות משהו דילמא נגע באיסורא דאורייתא אלא העיקר כדברי רבינו ז"ל. ואע"פ שמדברי הרשב"א ז"ל נראה שהוא סבור שכל שהוא פחות מהן ואלכסון מותר גמור עיקר הדין כדברי רבינו ז"ל:

הלכה יט

נמצאו כאן שלש מדות וכו'. כבר נתבארו מדברי מדות אלו. ובהשגות שטה אחרת בענינים אלו והוא שהתיר ד' אמות אינו אלא במקום הדחק ובמקום הדחק מותר הן ואלכסונן פחות משהו. ודעת רבינו ז"ל המחוור שבכולן:

פרק יג

הלכה א

אין המוציא מרשות לרשות וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם פ"ק דשבת (דף ד') בדרך פשיטות הא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה. ובפי"ד אכתוב דעת מי שסובר דברה"י לא בעינן הנחה ע"ג מקום ארבעה:

הלכה ב

ידו של אדם חשובה לו וכו'. בסוף אותה סוגיא (שם דף ה') אמר רבא ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה וכן אמר ר' יוחנן וכו':

וכן אם היה עומד באחת וכו'. משנה (שם דף ב') העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או נטל מתוכה והוציא העני חייב ובעה"ב פטור פשט בעה"ב את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס בעל הבית חייב והעני פטור ע"כ לשון המשנה. ובירושלמי מפרש שאין חיוב בבעה"ב אלא כשידו של עני תוך י' לר"ה ולזה נראה שהסכים הרשב"א ז"ל וי"ח:

הלכה ג

היה אוכל ויוצא וכו'. סוף פרק הזורק (שבת ק"ב) גבי אוכל והוציאו שחייב והקשו ואמאי והא אין דרך הוצאה בכך אלא כיון דקא מיכוין מחשבתו משויא ליה מקום:

וכן מי שהיה עומד וכו'. בעירובין פרק אחרון (דף צ"ח צ"ט) משנה לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברה"ר ברה"ר וישתין ברה"י וכן לא ירוק ר' יהודה אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק ע"כ במשנה, ובגמרא השתין ורק אמר רב יוסף חייב חטאת וכו' מחשבתו משויא ליה מקום. עוד שם בעי רבא הוא ברה"י ופי אמה ברה"ר מהו בתר עקירה אזלינן או בתר הוצאה אזלינן תיקו ונראה מדברי רבינו שאין דברי ר' יהודה הלכה:

היה עומד ברשות זו וכו'. בעיא כבר הזכרתיה ומשום דסלקא בתיקו פסק רבינו פטור שאין לחייב על הספק:

הלכה ד

היה עומד באחת וכו'. פ"א דשבת (דף ה' א' וב') א"ר יוחנן הכניס ידו לחצר חברו והכניס וקבל מי גשמים והוציא חייב והקשו עליה ותירצו לא תימא קבל אלא קלט, פירוש שהוא עושה העקירה ואסקה רבא כגון שקלט מעל גבי גומא ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא מים ע"ג מים היינו הנחתן אגוז ע"ג מים לא היינו הנחתו. בעי רבא אגוז בכלי וכלי צף

על גבי מים מהו בתר אגוז אזלינן והא נייח או דלמא בתר כלי אזלינן והא לא נייח תיקו, ע"כ. וכבר הזכרתי למעלה שרבינו כותב פטור במה שנשאר בתיקו:

וכן אם היה שמן וכו'. שם (ה':) שמן ע"ג מים מחלוקת ר"י בן נורי ורבנן וקי"ל כרבנן דסברי שאין השמן כמונח כשהוא ע"ג מים:

הלכה ה

כבר אמרנו שאין וכו' לפיכך מי שהיה עומד וכו'. במשנה שם (דף ב') פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא שניהם פטורים ע"כ:

הלכה ו

במה דברים אמורים בשהיתה ידו וכו'. פרק המצניע (שבת צ"ב) ורמי דאביי אדאביי ורמי דרבא אדרבא דאיתמר המוציא פירות לרה"ר אביי אמר ביד חייב בכלי פטור ורבא אמר ביד פטור בכלי חייב ואמרינן איפוך. והקשו וביד חייב והא תנן פשט בעל הבית את ידו וכו' שניהם פטורין ותירצו התם למעלה מג' הכא למטה משלשה, ע"כ. ורבינו ז"ל מפרש איפוך דרבא אמר ביד חייב בכלי פטור ואביי אמר ביד פטור בכלי חייב ומשנתנו לרבא למעלה מג' היא וקי"ל כרבא וכן פירשו מקצת המפרשים ז"ל. ופירש"י ז"ל ביד חייב משיצאו הפירות אע"פ שאגוד גופו ברה"י ולא אמרינן אגד גופו שמיה אגד. בכלי פטור כל זמן שיש בבית מקצת הכלי, עכ"ל. ויש מי שפירש איפוך דכלי בלבד הוא דמפרש אבל יד כדקאי קאי דאביי אמר בין ביד בין בכלי חייב ורבא אמר בין ביד בין בכלי פטור וקי"ל כרבא, ודעת רבינו האי כדעת רבינו ועיקר:

הלכה ז

היה עומד באחת משתי רשויות אלו וכו'. משנה שם (דף ב') הזכרתיה בראש הפרק.

ומ"ש זה העומד לא עשה כלום כן הוא האמת שאין לומר בכאן פטור אבל אסור כיון שלא עשה שום דבר וכן מפורש בסוגיא דהנך פטורי אינן פטור אבל אסור אלא פטור ומותר כיון דלא עשה מעשה. וכתב הרשב"א ז"ל יש מי שהורה שאסור לעשות כן משום ולפני עור לא תתן מכשול, עכ"ל:

הלכה ח

היה עומד באחד משתי רשויות אלו וכו'. (שם דף ג') בעא מיניה רב מרבי הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ מהו עקירת גופו כעקירת חפץ דמי ומיחייב או לא א"ל חייב ותנ"ה:

לפיכך אם יצא בחפץ שבידו וכו'. שם (דף ה') היה טעון אוכלין ומשקין ונכנס ויצא כל היום כולו אינו חייב עד שיעמוד אמר אביי והוא שעמד לפוש מדאמר מר המעביר

ד"א ברה"ר ועמד תוך ד"א עמד לפוש פטור לכתף חייב חוץ לד"א עמד לפוש חייב לכתף פטור:

הלכה ט

וכן מי שהיתה חבילתו על כתפו לפיכך וכו'. פרק מי שהחשיך (שבת קנ"ג:) אמר רב אדא בר אהבה היתה חבילתו מונחת על כתפו רץ תחתיה עד שמגיע לביתו דוקא רץ אבל קלי קלי לא מ"ט כיון דלית ליה היכרא אתי למיעבד עקירה והנחה. ופירוש ומתוך כך אסור קלי קלי כלומר במהלך מעט מעט שלא ינוח אבל כל זמן שלא נח פטור הוא דמהלך לאו כעומד דמי. וזהו שכתב רבינו אבל אם הלך מעט מעט הרי זה כעוקר ומניח ואסור ולא כתב וחייב ופשוט הוא. והקשו בגמ' סוף סוף כי מטי לביתיה אי אפשר דלא קאי וקא מעייל מרה"ר לרה"י ותירצו דזריק ליה כלאחר יד ע"כ. ופירש"י ז"ל כלאחר יד שלא כדרך זריקה כגון מכתפו לאחריו עכ"ל. וכתב הרמב"ן ז"ל דה"ה מי שהחשיך לו בדרך וכיסו בידו שיכול לרוץ בו ולעשות כדרך שהוא עושה בחבילה:

הלכה י

עקר חפץ מרשות הרבים והלך וכו'. זו היא מימרא (שם דף ה':) דאמר מר המעביר ארבע אמות וכו' שהזכרתי למעלה:

הלכה יא

היה קנה או רומח וכו'. שם פ"ק (ח':) אמר רב יהודה האי זירזא דקני רמא וזקפיה רמא וזקפיה לא מיחייב עד דעקר ליה, ופירוש רבינו בה פשוט וכן פירש רש"י ז"ל:

ואם משך החפץ וגררו מעל גבי הארץ וכו'. זה יצא לרבינו מהברייתא המוזכרת בהמצניע (צ"א:) במקומות רבים גבי הגונב כיס בשבת היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור שהרי איסור שבת ואיסור גניבה באין לו כאחד, ופירושה פטור מתשלומי גניבה אם אבדה לפי שהוא מתחייב משום שבת בהוצאתו דרך גרירה ואין אדם מת ומשלם כמבואר פ"ג מהל' גניבה ומכאן שהגרירה עקירה גמורה וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתב הרמב"ן ז"ל והכי נמי מוכח בפסחים בפ' כיצד צולין (פסחים דף פ"ה:) בנגררין דעקירה והנחה היא, עכ"ל:

הלכה יב

עקר חפץ מזוית זו להניחו וכו'. שם פ"ק (שבת ה':) א"ר יוחנן המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך:

וכן העוקר חפץ וכו'. פרק מי שהחשיך (שבת קנ"ג:) גבי מניח כיס על החמור תנא כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלו הימנה והקשו א"ה אפילו חבירו

נמי אמר רב פפא כל שבגופו חייב חטאת בחבירו פטור אבל אסור כל שבחבירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחלה, ע"כ:

הלכה יג

הזורק חפץ מרשות לרשות וכו'. סוף הזורק (שבת ק"ב) אמר רבא זרק בפי הכבשן או בפי הכלב חייב והא אנן תנן קלטה אחר או קלטה כלב או שנשרף פטור התם לא קא מכוין הכא קא מכוין, ואמרו שם מ"ט מחשבתו משויא ליה מקום:

הלכה יד

הזורק חפץ מרשות לרשות וכו'. מפורש בסוגיא שם לכתא ומתנא אגדו בידו הוא פי' ופטור וביאור זה כדברי רבינו:

הלכה טו

הזורק ונחה בתוך ידו של חבירו כו'. פ"ק (שם דף ה') א"ר יוחנן זרק ונח בתוך ידו של חבירו חייב ואר"י עמד במקומו וקבל חייב. נעקר ממקומו וקבל פטור. בעי ר"י זרק ונעקר הוא ממקומו וקבלה מהו מאי קא מבעיא ליה אמר רב אדא שני כחות באדם אחד כשני בני אדם דמי ופטור או דלמא כאדם אחד דמי ומיחייב תיקו. ופירש"י ז"ל עמד המקבל במקומו וקבלו חייב הזורק. פטור הזורק דלא עביד הנחה. מאי קא מיבעיא ליה מאי זה טעם יפטר הא עבד עקירה והנחה. כשני בני אדם דמי ופטור דהוה ליה שנים שעשאוה דכיון שלא הניח את החפץ לילך עד מקום הלוכו ולנוח אלא רץ אחריה ועכבה הויא לה עקירה קמייתא בלא הנחה, עכ"ל. ורבינו ז"ל כותב פטור במקום תיקו וזה דרכו באלו הספקות ומוכרח הוא:

הלכה טז

הזורק מרה"י לרה"י וכו'. משנה פרק הזורק (שבת צ"ו) הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ר"ע מחייב וחכמים פוטרין ואמרו עלה במסקנא דגמ' (דף צ"ו) אמר רב חלקיה תוך שלשה דברי הכל חייב למעלה מי' ד"ה פטור משלשה ועד י' מחלוקת ותניא נמי הכי. ושם באותו פרק אמר רבא תוך שלשה לרבנן צריך הנחה על גבי משהו. ופירש"י ז"ל דרב חלקיה סובר בתוך שלשה אפילו בלא הנחה כלל הרי הוא כמונח וחייב ופליגא דרבא ופסק ר"ח ז"ל כרב חלקיה משום דתניא כוותיה ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל ויש פוסקים כרבא דהכי משמע סוגיין דהתם וזה דעת רבינו ז"ל:

וכן הזורק מרשות הרבים וכו'. שם (צ"ו) תנו רבנן הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע רבי מחייב וחכמים פוטרים וקי"ל כחכמים. **וכתב רבינו שאם עבר בפחות משלשה**

ונח על גבי משהו ד"ה חייב ופשוט הוא לפי שיטתו שפסק כרבא בזורק מרה"י לרה"י ור"ה באמצע, ולפי השיטה האחרת אפילו לא נח כל תוך שלשה חייב:

הלכה יז

המעביר ארבע אמות ברה"ר וכו'. שם הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ארבע אמות חייב פחות מארבע אמות פטור מאי קמ"ל הא קמ"ל רשויות מצטרפות וכו':

הלכה יח

המושיט מרה"י לרה"י וכו'. משנה שם (צ"ו) שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברה"ר המושיט והזורק מזו לזו פטור היו שתיהן בדיוטא אחת הזורק פטור והמושיט חייב שכן היתה עבודת הלוים שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין את הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין, ע"כ. ופי' גזוזטראות הם רה"י. ופי' דיוטא אחת שהיו שתיהן בשוה בעליה אחת האחת נמשכת אחר חברתה ורשות הרבים ביניהן עכ"ל רבינו בפירוש המשנה ועוד האריך:

הלכה כ

שכח ופשט ידו והיא מלאה פירות וכו'. סוגיא ובעיא פ"ק (שם דף ג' וד') והרבה אוקימתות נאמרו בגמ' שם ודעת רבינו בכל זה כדעת ההלכות ופי' בשהוציאה תוך י' נאמרו הדברים דאי למעלה מי' בכל גונא ודאי מותר להחזירה וכן נראה בגמ' בהדיא ונתבאר זה בדברי רבינו במ"ש באויר רה"ר ויתבאר לפנינו פ' י"ד שאין רה"ר תופסת למעלה מעשרה וזה ברור. **ובמ"ש רבינו ואם הוציא במזיד הרי זה אסור** כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דדוקא כשהוציאם מבע"י במזיד דאפילו משליך אותם בשבת אין בו חיוב מן התורה כיון שההוצאה נעשית מע"ש אבל הוציא במזיד משחשכה התירו לו להחזירו לאותה חצר שאם יקנסוהו להיות ידו תלויה שמא ישליך הפירות בארץ ויבא לידי חיוב גמור, ודקדקו כן מן הסוגיא:

הלכה כא

המתכוין לזרוק שמנה אמות וכו'. בהזורק (שם צ"ז:) פשיטא נתכוין לזרוק ח' וכו' ויש שם גרסאות חלוקות וכן בפ' כיצד הרגל (ב"ק כ"ו:) ולפי גי' רש"י ז"ל אפילו נתכוין לזרוק שמנה וזרק ארבע אם לא חשב בעת הזריקה שינוח החפץ בכ"מ שירצה פטור. זה דעת רבינו האי גאון ז"ל וקצת הגאונים וגירסת הספרים ושטת הגמרא כדברי רבינו:

הלכה כב

זרק לתוך ד"א וכו'. משנה שם (שבת דף ק') זרק לתוך ד"א ונתגלגל חוץ לד"א פטור חוץ לארבע אמות ונתגלגל תוך ארבע אמות חייב ובגמ' הקשו גבי חייב אמאי והא לא נח

א"ר יוחנן והוא שנח ע"ג משהו. וכתב הרשב"א ז"ל הא דתני זרק תוך ארבע ונתגלגל חוץ לארבע מסתברא שהוא בזורק לתומו על דעת שתנוח באי זה מקום שירצה דאי לא אלא שנתכוין לזרוק בדוקא תוך ארבע פשיטא ומאי איריא נתגלגל ה"ל נתכוין לזרוק ב' וזרק ארבע פטור וכיון שכן רישא נמי כיון דבכה"ג הוא דוקא כשנח משהו תוך ארבע וחזר ונתגלגל הא לאו הכי אמאי פטור הא נח מכחו חוץ לארבע וכן פירשו בתוספות דדוקא בשנח תוך ארבע. ולפי זה ה"ה דהוה מצי לאקשויי אירישא אמאי והא לא נח ולוקמה בשנח על גבי משהו אלא שהוא נוח לו לחזר אחר פטור כנ"ל ע"כ דבריו. אבל הרב ברצלוני כתב פטור מ"ט שלא היתה מחשבתו חוץ לד' אמות ע"כ:

פרק יד

הלכה א

ארבע רשויות לשבת וכו'. ברייתא (שבת דף ו') כלשונו:

אי זהו רה"ר המדברות והיערים והשווקים וכו'. מ"ש רבינו המדברות והיערים בכלל רה"ר הוא דבר מתמיה אצלי שהרי פ"ק [ו'.] שנינו אי זהו רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין זו היא רה"ר גמורה והקשו וליחשב נמי מדבר דהא תניא אי זהו רה"ר סרטיא וכו' והמדבר ותירץ אביי לא קשיא כאן בזמן שהיו ישראל שרויים במדבר כאן בזמן הזה. ופירש"י ז"ל בזמן ההוא חשובה רה"ר בזמן הזה אינו מקום הלוך לרבים עכ"ל. ופירוש ברייתא דקתני בה המדבר הא קמ"ל דאי איכא רבים מצויין עכשיו במדבר תדיר ג"כ הוא בכלל רה"ר וא"כ רבינו ז"ל לא היה לו להזכיר מדברות ויערים בסתם ואין כן דעת רש"י ז"ל שפירש [ג:] כרמלית לשון יער וכרמל שאינו לא הלוך תדיר לרבים ולא תשמיש ליחיד עכ"ל. והרשב"א ז"ל כתב בכלל כרמלית מדברות והיערות ודברי רבינו צ"ע. **ומ"ש רבינו ובלבד שיהא רחב הדרך ט"ז אמה** מבואר בהזורק (שם דף צ"ט) דקי"ל ר"ה ט"ז אמה דגמרינן לה ממשכן והרשב"א ז"ל כתב מבואות הרחבים ט"ז אמה אע"פ שמקצתן מתקצרין ואין בו ט"ז אמה הרי זה רה"ר שא"א לרה"ר להתלקט במלקט. לפיכך מבואות המפולשין לרה"ר וארכן לאורך רה"ר אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה הרי הן רה"ר גמורים היה ארכן מפולש לרחב רה"ר אין זה רה"ר עכ"ל. וסברא זו שכשארכה לאורך רה"ר הרי הן כמוהו אע"פ שאין רחבן ט"ז אמה היא סברת התוס' ואינה מוכרחת בגמ'. ודע שיש מן הגאונים והאחרונים סוברין שאין רה"ר אלא במקום שבוקעין בו ששים רבוא כדגלי המדבר. ואין לזה רמז בגמ' ואינו עיקר וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל.

ומ"ש רבינו ולא יהיה עליו תקרה. מימרא בהזורק (שם דף צ"ח):

ואי זו היא רה"י וכו'. כל אלו החילוקים שכתב רבינו בביאור רה"י גמורה הם במקומות חלוקים בגמ' מהם בברייתא הנזכרת בפ"ק (שם דף ו') ובעירובין יארך לכתבם בפרט וכולם מוסכמים לענין טלטול שאינו נקרא רה"י להיות מותר גמור לטלטל בו אלא אלו שהזכיר וכיוצא בהן. ובענין חיוב ההוצאה מרה"ר להם יש מי שכתב שמבואות שיש להם שלש כתלים אפילו בלא לחי הזורק לתוכן מרה"ר חייב ואין כן דעת רבינו ויתבאר לפנינו:

הלכה ג

עובי הכותלים של וכו'. בפ' הזורק (שבת דף צ"ט) קל וחומר לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן:

אויר רה"י כרה"י וכו'. פ"ק דשבת (דף ז') מפני שרה"י עולה עד לרקיע ואויר רה"ר שאינו תופס למעלה מעשרה אלא מקום פטור הוא שם מבואר:

הלכה ד

אי זהו כרמלית וכו'. חלקי הכרמלית כולן מהן מבוארים (שם דף ו') בברייתא הנזכרת ובגמרא וכולן מוסכמים חוץ ממקום שהוקף בשלש מחיצות שדעת הרבה מהמפרשים ז"ל שדבר תורה הוא רשות היחיד והזורק לתוכו חייב ופירשו קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים בית הסמוך לרה"ר וקרן אחד נכנס לרה"ר וקרן אחד יוצא מפני שהקרן היוצא מעכב מלעבור שם אלא דרך אלכסון ע"כ. ופי"ז אבאר דעותיהם ז"ל. ופירוש בקעה שדות שאינן מוקפין מחיצה עשרה:

הלכה ה

אויר כרמלית וכו'. (שם דף ז') ותופסת עד עשרה דעד עשרה הוא דהויא כרמלית טפי מי' לא הויא כרמלית. ופי' כרמלית כבר הזכרתי למעלה לשון רש"י ז"ל שכתב שהוא מלשון כרמל ויש שפירשו מלשון ארמלות שר"ל אלמנות שזהו כאשה אלמנה שאין לה בעל ואין לה שלמות גדרים. ובירושלמי תני ר' חייא כרמלית כרמל רך מל לא לח ולא יבש אלא בינוני והכא אינה לא כרה"י ולא כרה"ר:

לפיכך מעל פני המים וכו'. מחלוקת אמוראים בהזורק (שם ק':) ופסק כרב חסדא ורבה בר רב הונא דסברי כרמלית משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא וכן פסקו בהלכות משום דהוו להו תרי לגבי רב הונא דפליג עלייהו התם:

הלכה ו

הבור שבכרמלית וכו'. בספרי רבינו הראשונים שבאו בארץ הזאת היה כתוב כך הבור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית ואפי' עמוק מאה אמה ורחב ד' ונוסחא זו נזדמנה לו לר"א

ז"ל ולפיכך השיג עליו דודאי עמוק י' ורחב ד' בכ"מ שיהיה רה"י גמור הוא והזורק מרה"ר לתוכו חייב. וכבר שאלו חכמי לוני"ל דבר זה מרבינו והשיב להם שעיקר נוסחאתו כך הבור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ד'. ואף זה צ"ע מאין לו לרבינו שלא יהא דינו כמקום פטור כדין חריץ שאין בו ד' על ד' ועמקו מג' ועד התהום שנזכר לפנינו שהוא מקום פטור וכי יהיה דינו חמור משאם היה ברה"ר וזו הקושיא הקשה עליו הרשב"א ז"ל וצ"ע:

ר"ה שהיתה עליו תקרה וכו'. בהזורק (שם צ"א) אמר רב המעביר ד' אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר ומדקאמר פטור משמע אבל אסור כדין הכרמלית וכן כשאין בו ט"ז אמה אי אפשר לדונו כרה"י שהרי אינו מוקף מחיצות ולא כמקום פטור שהרי יש ברחבו יותר מד' על ד' ויתבאר לפנינו שאין זה מקום פטור א"כ בהכרח דינו ככרמלית וזה פשוט. ובהשגות א"א נ"ל במקום [שאין רשות] הרבים קבוע בו ודבריו סתומים ודברי רבינו פשוטים:

אצטבא שבין העמודים וכו'. (שם דף ז') א"ר יוחנן בין העמודים נדון ככרמלית מ"ט כיון דלא מסתגי להו בהדיא ככרמלית דמיא אמר רב יהודה אצטבא שלפני העמודים תדון ככרמלית אצטבא הוא דלא ניחא תשמישתיה אבל בין העמודים כרה"ר דמיא. ופסק רבינו כרב יהודה דהוא בתרא ועוד שבברייתא לא הזכירו בכלל הכרמלית אלא האסטוונית. אבל הרשב"א ז"ל פסק כר' יוחנן וכ"כ אצטבאות שברה"י שהתגרין יושבים בהם ולפניהם עמודים שהתגרין תולין בהם פרקמטיא העומדת לימכר אין האצטבאות ולא מה שבין העמודים נדונים משום רה"ר, עכ"ל. וצדי רה"ר הוא מחלוקת חכמים ור"א פ' כל גגות בעירובין (דף צ"ד) ופסק כחכמים. וכתב הרשב"א ז"ל אי זהו צדי רה"ר בית הסמוך לרה"ר וכותליו בולטין ונכנס ובנה והניח בין הכותלים קצת מקום פטור סמוך לרה"ר, עכ"ל:

הלכה ז

אי זהו מקום פטור מקום שיש בו פחות מד' וכו'. מפורש שם (שבת ח') פחות מג' מדרס דרסי לה רבים. ודין קוצים וברקנים וגללים ג"כ מסקנא שם דפחות משלשה אינן חולקין רשות לעצמן. ודע שמקום פטור אינו אלא כשהוא ברה"ר או בכרמלית אבל אם הוא תוך רה"י כיון שרה"י מקיפו הרי הוא כמוהו שאויר רה"י עולה עד לרקיע כמו שנתבאר:

וכן חריץ שאין בו ד' וכו'. לדעת רבינו שכתב למעלה בדין הבור שהוא בכרמלית שהוא ככרמלית אין דין זה אלא בחריץ שברה"ר בדוקא ואי אפשר לעשותו כרה"ר לחייב הזורק

מרה"י לתוכו. אבל לדעת הרשב"א ז"ל הוא בין בכרמלית בין ברה"ר אבל ברה"י דברי הכל אינו חולק רשות וזה פשוט:

וכן מקום המוקף ושאין בו ד' וכו'. זה יצא לרבינו ז"ל ממה שאמרו (שבת ח':) אסקופה מקום פטור וכגון דלית ביה ד' על ד' וכי הא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. ופירש רבינו שאין ד' ברחב וד' באורך וכן מוכיח בסוגיא במ"ש באסקופת מבוי. ואין ספק שארכה יותר מד' אלא שאין רחבה ד' וכן נראה פ' חלון (עירובין ע"ז) גבי כותל שבין שתי חצרות. זהו פירוש רבינו וכן מוכיח בבירור בשמועה דזרק כוורת דפ"ק (שבת דף ח') שאינו ר"ל תשבורת ד' על ד' אלא שיש בו ממש רחב ד' על ד'. ודע שאם המקום עגול אם אפשר לרבע בו ד' על ד' הרי זה רה"י ואם לאו אע"פ שיש בו בתשבורת יותר מכן אינו רה"י כמבואר באותה שמועה וכן הדין בשאר התמונות כמשולשות וכיוצא בהן, וכל מקום שהזכיר רבינו עמוד רחב ד' אם הוא עגול ר"ל שיש באלכסונו חמשה ושלשה חומשין כדי לרבע בו ד' על ד' ואם הוא מרובע כבר יש באלכסונו כן:

וכן אויר רה"ר וכו'. מבואר (שם פ"ק):

הלכה ח

מקום שיש בגבהו ט' טפחים וכו'. אמר עולא עמוד ט' בר"ה ורבים מכתפין עליו וזרק ונח על גביו חייב מ"ט פחות מג' מדרס דרסי ליה רבים משלשה ועד ט' לא מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי עילויה תשעה ודאי מכתפי עלויה. ופירש"י ז"ל וכיון דצריך לרבים הוא רה"ר הוא בין רחב בין קצר וזה דעת רבינו ומוכרח כן ממה שלא הזכיר שיעור הרוחב כלל. אבל הראב"ד ז"ל כתב בפירושיו דוקא ברחב ד' ודוקא שמכתפין עליו אבל בשאין מכתפין עליו ואע"ג דראוי לכתף עליו לא. וכתב הרשב"א ז"ל שראוי לחוש לדברי רבינו:

הלכה ט

גג הסמוך לרה"ר וכו'. מימרא בכיצד משתתפין (עירובין פ"ד). וכתב הרשב"א ז"ל גג הסמוך לר"ה בתוך י' ולמעלה מי' לחצר ורבים משתמשין בו ומורגלין להניח שם כלים קטנים כובעין וסודרין וכיוצא בזה הרי זה כרה"ר ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו עד שיעשה לו סולם קבוע מחצרו. עשה לו סולם קבוע הרי זה מיוחד לו וסלק את הרבים ממנו ומותר להכניס ולהוציא לחצר ולבית ומהם לו אי זהו סולם קבוע כל שקבעו שם בין לחול בין לשבת קבעו לשבת ולא לחול אין זה קבוע ומה בין זה לעמוד ברה"ר שאינו גבוה י' וגג זה גבוה מצד החצר י' למה הדבר דומה לבור ברה"ר עמוק ז' וחוליא ג'

משלימתו לי' שהחוליא נדונת רה"י אע"פ שאינה גבוהה מרה"ר יותר מג' עכ"ל. ורבינו כתב איסור טלטול הוא בד"א:

עמוד בר"ה וכו'. פ' חלון בעירובין (דף ע"ח) אמר רב הונא עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ונעץ בו יתד כל שהוא מיעטו אמר רב אדא בר אהבה ובגבוה ג' אבייי ורבא דאמרי תרווייהו אע"פ שאין גבוה ג' מ"ט לא משתמש ליה רב אשי אמר אפי' שגבוה ג' מ"ט אפשר דתלי ביה מידי אמר ליה רב אחא לרב אשי מלאו כולו ביתדות מהו א"ל לא שמיע לך הא דאר"י בור וחוליתה מצטרפין לעשרה אמאי והא לא משתמש ליה אלא מאי אית לך למימר דמנח ביה מידי ומשתמש ה"נ דמנח ביה מידי ומשתמש ע"כ. ואין דברי רבינו עולין לפי גירסא זו ונראה שהוא גורס במימרא דרב אשי אפי' אין גבוה ג' וזה פירוש השמועה נעץ בו בגבהו ובגבוה ג' כשגבוה היתד מן הקרקע ג' הוא שממעט לפי שהוא רשות בפ"ע שהוא מקום פטור אבל פחות מג' כיון שהוא ברה"ר אינו ממעט אע"פ שאין גבוה ג' ממעט לפי שאין נוח לו להשתמש בעמוד ואין חושבין לו אלא מן היתד ולמעלה. ורב אשי נתן טעם אחר שדין הוא שימעט היתד שהרי בני רה"ר משתמשין בו ותולין בו והרי הוא כאילו קרקע רה"ר מגעת עד שם. מילאו כולו ביתדות מהו לדידך דאמרת דטעמא משום תשמיש בני רה"ר היכא שמילא כולו יתדות אין נוח לתלות בו דבר א"נ שלא מעטו אלא עד שלש בדוקא ואמר לו שממעט לפי שמניח דף ביתדות ומשתמש בו. זהו פירושה לדעת רבינו בדוחק ולפי גירסת הספרים רב אשי חולק על כולם והלכה כמותו ופירושה בשנעץ ברוחב היתד על גבו וזהו פסק הדין אם נעץ ברחב גבו יתדות בין יתד אחד בין הרבה בין גבוהין שלש בין אינן גבוהין אין ממעטין את רחבו שעדיין ראוי להשתמש בו אם יתד יחידי הוא לתלות בו אי זה דבר אם יתדות הרבה להניח דף עליהם ולהשתמש על גביו עכ"ל רשב"א ז"ל. וזה דעת הראשונים והאחרונים ז"ל:

הלכה י

חורי רה"ר וכו'. פרק קמא דשבת (דף ז':) איתמר חורי רה"י כרה"י דמו חורי רה"ר אביי אמר כרה"ר דמו ורבא אמר לאו כרה"ר דמו ע"כ. וקיי"ל כרבא. **ומ"ש רבינו כיצד חור בצד רה"ר וכו'**, פשוט ומבואר בהלכות. וכתב הרשב"א ז"ל ומהו שיקרא חור רה"י חור שבכותלים של רה"י ועוברים כלפי פנים עכ"ל. וחורי הכרמלית הרי הן נדונין לפי גבהן ורחבן כדין חורי רה"ר:

הלכה יא

רשות היחיד ומקום פטור מותר לטלטל בהן וכו'. זה פשוט בהרבה מקומות ומבואר בברייתא פ"ק (שם ו'):

לפיכך אם לא היה צריך לגוף ההוצאה וכו'. מימרא שם פ' כירה (שבת מ"ב) אמר רבינא הילכך קוץ ברה"ר מוליכו פחות פחות מד' אמות ובכרמלית אפילו טובא ע"כ. ופירוש דוקא כגון קוץ שיש בו היזק לרבים אבל דבר אחר אע"פ שאינו צריך לגוף ההוצאה אסור וכל שכן לדעת רבינו שפסק כרבי יהודה לחיוב במלאכה שאינה צריכה לגופה וכן נראה מפירש"י ז"ל:

הלכה יב

כשם שמותר לטלטל וכו'. ברייתא שם פרקא קמא (דף ו') ומימרא אמר ר"י מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו, ע"כ:

כשם שאסור לטלטל וכו'. פרקא קמא (שם ו') בברייתא הנזכרת:

הלכה יג

המוציא מרה"י לרה"ר וכו'. זה פשוט ויתבארו דינין אלו ממה שאכתוב למטה. ופירוש כשהוא פטור במוציא מרה"ר לרה"ר וכרמלית באמצע דוקא כשלא העבירו בין שתי רשויות הרבים ד' אמות הא לאו הכי חייב לפי שהן מצטרפות כל זמן שלא נח החפץ בכרמלית כמבואר פי"ג:

וכן המושיט וכו'. כל זה פשוט לפי שהכרמלית דבר תורה הרי היא כמקום פטור ואין איסורה אלא מדבריהם:

הלכה טו

המוציא מרה"י וכו'. פ"ק (שם ה' ו') ת"ר המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר ואמרי שם טעמא דרבנן משום דמהלך לאו כעומד דמי אבל עמד בסטיו פטור. ופי' חנות הוא רה"י ופלטיא רה"ר וסטיו הוא כרמלית כמו שנתבאר בדין האצטבאות למעלה. ורבינו ז"ל כתב מקום פטור לרבותא ולא מבעיא כרמלית ושם אמרו אחד המכניס ואחד המוציא ואחד המושיט ואחד הזורק חייב ומכלל דברים אלו דוקא מרה"י לרה"ר דרך כרמלית הא מרה"י לרה"י דרך כרמלית פטור. ודבר פשוט הוא לא ניתן ליכתב:

היה עומד במקום פטור וכו'. במימרא (שם ח':) שהזכרתי למעלה ובלבד שלא יחליפו ולפיכך כתב רבינו פטור אבל אסור:

הלכה טז

עמוד בר"ה וכו'. עיקר הנוסחא האמתית בספרי רבינו כך היא. עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ואין בעיקרו ד' ויש בגובה הקצר שלו ג' הרי הוא רה"י וכו' ובריייתא היא בהזורק (שם ק"א) עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעיקרו ארבעה ויש בקצר שלו שלשה

וזרק ונח על גביו חייב. ופירש"י ז"ל ויש בקצר שלו שלשה גובה שלשה ואפי' שלשה קאמר וכל שכן פחות מכן דהוה ליה כלבוד. והרשב"א ז"ל כתב אמרו בתוס' שלא יתכן שא"כ ה"ל כנעץ קנה ברה"ר דפליגי רבנן עליה דר' יוסי משום דה"ל מחיצה שהגדיים בוקעין בה. והם ז"ל פירשו דבעובי קאמר כלומר אם בצד הקצר שלו יש לו ג' טפחים בעובי ע"כ. ודברי רבינו הם כפירש"י ז"ל ויש לחלק בין זו להההיא דנעץ קנה. והרשב"א ז"ל הסכים לדעת התוס' בספרו דדוקא יש בעובי הקצר ג' הא פחות מכן אינו כרה"י:

תל המתלקט גובה י' טפחים מתוך אורך וכו'. בהזורק (שם דף ק') אמר רב תל המתלקט י' מתוך ד' וזרק ונח על גביו חייב. ופירש"י ז"ל כל שהוא מדרון ומתלקט והולך גבהו מעט מעט עד שמגיע לעשרה מתוך ארבע אמות הרי הוא זקוף והוי רה"י במקום גבהו ודוקא נקט מתוך ארבע אמות דאי מתוך חמש אמות הרי הוא כשאר רה"ר דניחא תשמישתיה להלוך עכ"ל:

הלכה יז

נעץ קנה ברה"י וכו'. בפ"ק (שם דף ז':) אמר רב חסדא נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו אפי' גבוה מאה אמה חייב מפני שרה"י עולה עד לרקיע ואמרו עלה לימא רב חסדא דאמר כרבי וכו'. ואמר אביי ברה"י דכ"ע לא פליגי כדרב חסדא וכו' ומימרא זו בהלכות. ויש שהקשו והא בעינן הנחה ע"ג מקום ד' כמבואר ריש פי"ג. ומדברי רש"י ז"ל וקצת הגאונים ז"ל נראה דברה"י אע"ג דבעינן עקירה מע"ג מקום ד' הנחה ע"ג כל שהוא הוי הנחה. וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ותמה על רבינו שלא ביאר זה ריש פי"ג:

אילן שהוא עומד ברה"י וכו'. שם (דף ח':) תשלום מימרא דאביי שהזכרתי בסמוך הכא באילן העומד ברה"י ונופו נוטה לרה"ר וזרק ונח על נופו דרבי דמחייב סבר שדי נופו בתר עיקרו ורבנן פטרי דלא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו והלכה כרבנן:

הלכה יח

נעץ קנה ברה"ר וכו'. בהזורק (שם ק"א) תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו חייב. ותני עלה וחכמים פוטרין. ופי' בין זרק מרה"ר לתוכו בין זרק מרה"י פטור. והטעם לפי שזה אפי' גבוה הקנה י' והטרסקל רחב ד' אינו כרה"י אלא אמרי' גוד אחית מחיצתא במחיצה שהגדיים בוקעין בה וכן מבואר שם. ועל מ"ש **רבינו שאין רה"ר תופסת אלא עד י'**, כתוב בהשגות א"א אפי' עד י' בזה פטור דרה"י לא הוי דלא אמרינן גוד אחית מחיצתא דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ורה"ר נמי לא הוי אלא כרמלית הוי דאין ראוי לכתף עליו ע"כ. ואני אומר שלא נתכוין רבינו לחלק בדין בין אם הטרסקל תוך י' או למעלה שא"כ היה לו לכתוב נעץ קנה גבוה יותר

מעשרה. אלא נתינת טעם כתב למה אין דין קנה זה כשהוא ברה"ר כרה"ר כמו שהוא כרה"י בהיותו שם כנזכר למעלה ואמר שאין אויר רה"ר עולה עד לרקיע אלא עד י' וכיון שאין האויר תופס אלא עד י' בדין הוא שכל דבר גבוה יתר מג' יחלוק בו רשות בין תוך י' בין למעלה מעשרה. וכבר הזכיר רבינו דין זה בבאור הכרמלית ומקום פטור כנ"ל:

הזורק ד"א ברה"ר. משנה (שם דף ק':) הזורק ד"א בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ. והזורק בארץ ד"א חייב. ובגמרא והא לא נח א"ר יוחנן בדבילה שמינה שנו ע"כ. ופי' ודוקא בדבילה שמינה שכיון שהוא תוך י' על פני הכותל חייב אבל אם נחה בחור שבר"ה כ"ש פטור שחורי רה"ר אינן כר"ה כמבואר למעלה:

זרק למעלה מעשרה ונח בחור כל שהוא פטור וכו'. ברייתא שם זרק למעלה מעשרה והלכה ונחה בחור כל שהוא ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ומפרש התם דטעמא דר"מ משום דס"ל חוקקין להשלים והרי חור זה כאילו רחב ד' ודינו כדין רה"י והזורק מרה"ר לתוכו חייב וחכמים לית להו חוקקין ולפיכך פטור:

הלכה יט

זרק קנה או רומח וכו'. זה מבואר פ"ק (שם דף ח') בשמועה דזרק כוורת דאמר רבא אפי' אינה רחבה ו' פטור אי אפשר לקרומית של קנים שלא יעלו למעלה מי' ע"כ. ופירש"י ז"ל שהוא אויר מקום פטור וכיון דלא ניחא כולה ברה"ר לא הויא הנחה לאיחיובי עכ"ל. וזה מבואר:

זרק כלי מרה"י לרה"ר וכו'. זו היא מימרא דזרק כוורת שהזכרתי ושם אמרו שאם לא היה גבוה עשרה בין כפאה על פיה בין זרקה ופיה למעלה חייב. ולפיכך סתם רבינו:

הלכה כ

בור ט' ברה"ר וכו'. בהזורק (שם דף צ"ט:) בעי רבי יוחנן בור תשעה ועקר הימנה חוליא והשלימה לעשרה מהו עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו ומיחייב או לא מיחייב ואת"ל כיון דלא הויא עשרה מעיקרא לא מיחייב בור י' ונתן לתוכה חוליא ומיעטה מהו הנחת חפץ וסלוק מחיצה כהדדי נינהו ומיחייב או לא מיחייב ולא איפשיטא. ופירש"י ז"ל עקר הימנה חוליא והניחה בר"ה:

היה הבור עשרה וכו'. בעיא דלא איפשיטא הזכרתיה בסמוך. וכבר כתבתי שרבינו כותב פטור באלו הספקות וכ"ש בזו שאביי פוטר כמו שאזכיר בסמוך. ומפרש בגמ' דדוקא חוליא פטור משום דמבטל ליה התם אבל חפץ אחר דלא מבטל ליה התם ודאי חייב ובסמוך אבאר זה:

הלכה כא

הזורק דף ונח ע"ג יתדות וכו'. שם בעי רבא זרק דף ונח ע"ג יתדות וחפץ על גביו מאי כיון דבהדי הדדי קא אתו כהנחת חפץ ועשיית מחיצה דמי או דילמא כיון דלא אפשר דלא מדליא פורתא והדר נייח כעשיית מחיצה והנחת חפץ דמי תיקו. וכתב הרשב"א ז"ל צריך לי תלמוד שהרי הוא מחיצה שהגדיים בוקעין בה ואינה מחיצה ע"כ. ובספרו העמידה בכותל המוקף לרשות היחיד ואין בקיעת גדיים מבטלת שהרי הוא כחורי רשות היחיד:

הלכה כב

בור שהוא עמוק י' וכו'. (שם דף ק') אמר אביי בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה שמונה וזרק לתוכה מחצלת חייב חלקה במחצלת פטור לאביי דפשיטא ליה דמחצלת מבטלא מחיצתא כ"ש חוליא (דמבטל לה) דמבטלא מחיצתא לר' יוחנן דמיבעי ליה חוליא מחצלת פשיטא דלא מבטלא מחיצתא ע"כ. ורבינו ז"ל פסק כאביי דהוא בתראה. וכתב הרשב"א ז"ל דדוקא דמבטל ליה המחצלת התם הא לאו הכי אפילו אביי מודה ורישא דקתני חייב ה"ה דאי מבטל ליה וממעטו מעשרה דפטור אלא דאורחא דמלתא נקט דאדם עשוי לעשות מחיצה במחצלת ואינו עשוי למעט העומק במחצלת עכ"ד. ורבינו ז"ל לא חילק בין מבטל ליה ללא מבטל ליה וכתב המחוור שבגמרא כלשונו:

הלכה כג

בור ברה"ר וכו'. שם אמר אביי בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה ארבעה מלאה מים וזרק לתוכה חייב מלאה פירות וזרק לתוכה פטור מאי טעמא מיא לא מבטלי מחיצתא פירות מבטלי מחיצתא ע"כ. ויש מן הגאונים שכתבו שאין פירות מבטלין מחיצות אלא דוקא כשבטלן שם ואין דעתו לפנותו, ואין זה עיקר אלא בכל גונא מבטלין מחיצות כיון שהם היו שם קודם זריקה נמצא שכשזרק לא היו שם מחיצות ניכרות וזה דעת רבינו וכן העלה הרמב"ן. והרשב"א ז"ל כתב דדוקא בפירות של טבל שא"א לטלטלן בשבת וכן כתב בספרו. וחלוק המים והפירות נראה שה"ה בכל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים והם הדברים הלחים הרבה והדברים היבשים דינן כפירות. והטעם בזה לפי שאין המחיצות ניכרות:

הלכה כד

רקק מים שהוא עובר ברשות הרבים וכו'. משנה (ק':) וסוגיא דגמרא בב' אוקימתות כדברי רבינו ז"ל והדברים פשוטים שם:

פרק טו

הלכה א

עומד אדם ברה"ר וכו'. משנה פ' המוצא תפילין (עירובין צ"ח:) ונמצא בקצת ספרי רבינו בסיום זאת הבבא ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות ואם הוציא פטור מפני שהוא ברשות אחרת ופטור. וזה אינו אמת שהרי מבואר שם בגמרא אליבא דרבא דאמר המעביר חפץ דרך עליו חייב שכבר פסק רבינו כמותו פי"ב שהוא חייב וכן כתב הר"א ז"ל בהשגות ופשוט הוא שם וא"א לפרש הסוגיא בדרך אחרת. ובקצת ספרי רבינו נמצא חייב מפני שהוא ברשות אחרת. וזה אמת אלא שאין משמע לשונו מכוון והיה לו לומר אע"פ שהוא ברשות אחרת:

וכן עומד אדם ברה"י וכו'. במשנה (שם ק"א) מחלוקת רבי מאיר דס"ל שאין אדם עומד ברה"י ומטלטל ברשות הרבים וכן בהיפך ורבינו פסק כרבנן. ובגמרא (שם ק"א) דינין באיכות המנעול אם הוא עומד למעלה מעשרה ובמהותו אם הוא רחב ד' לענין ליטול מפתח מאי זה רשות אחרת שיהיה ולפתוח ולנעול בו על איזה דרך יותר ויאסר. ורבינו ז"ל לא הזכירם לפי שהכל מבואר בדבריו בחלוק הרשויות וענינם זה עם זה וכל מבין יכול להבין מדבריו מה שנזכר שם:

בהמה שהיתה בחוץ וראשה בפנים וכו'. פרק עושין פסין (עירובין כ':) מסקנא דגמרא. ופירש"י ז"ל אובסין שתוחב לה מספוא הרבה על כרחה עד בית הבליעה יותר מכדי אכילתה עד שנעשית כאבוס במעיה ואם אינו אוחז בצוארה אינו יכול לתחוב עכ"ל. וכן מבואר שם שהאבוס הוא באחיזת הבהמה:

הלכה ב

לא יעמוד אדם ברה"י וכו' במה דברים אמורים כשהיה שותה בכלים נאים וכו'. בפרק המוצא תפילין (עירובין צ"ט) לא יעמוד אדם ברה"י וכו'. כלשון רבינו עד למקום שהוא שותה, ובגמרא הקשו ממה שאמרו חכמים דעומד אדם ברה"ר ומטלטל ברשות אחרת והכא בעינן ראשו ורובו לימא דמתניתין דהכא כרבי מאיר ותירץ רב יוסף בחפצין הצריכים לו ודברי הכל. איבעיא להו כרמלית מאי מי בעינן ראשו ורובו או לא ואמר אביי היא היא ואמר רבא היא גופא גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה ע"כ. ורבינו ז"ל פירש בחפצים הצריכין לו חפצים נאים שהוא צריך להם. ונראה שלדבריו שאר טלטולין חוץ משתיה אפילו כלים נאים מותר לטלטלן וזהו שלמעלה בהיתר הטלטול לא חלק כלל לפי שלא גזרו שמא יוציאם אלא בכלים נאים ובשותה בהן שהוא מקרבן לפיו. אבל רש"י ז"ל פירש בחפצים הצריכין לו אפילו רבנן מודו דגזרינן בהו דמתוך שהוא צריך

להם יכניסם אצלו הלכך משקין הללו צריכין לו וגזרינן עכ"ל. וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל בקוצר עומד אדם ברה"ר ומטלטל ברה"י וכו' במה דברים אמורים בחפצים שאין צריכין לו להמשך במקום שהוא אבל בחפצים הצריכין לו אסור חוששין שמא ישכח וימשוך אצלו כיצד היה צריך למים אסור שמא ישכח וימשכם אצלו וישתה בין שהמים נתונין בכלים נאים בין בכלים שאינן נאים וכן כל כיוצא בזה באוכלין ובמלבושין לפי שהן חפצים הצריכין לו במקומו. היה צריך לטלטל בפנים מפתח זה מותר שאין צריך למפתח במקום שהוא עומד בו וכן כל כיוצא בזה הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה מותר ע"כ. וכדבריהם נראה מן ההלכות שלא הביא אוקימתא דרב יוסף אלא המשניות כפשטן דמשמע דבכל שתיה יש לחוש. אבל לשון הגמרא מתחוור יותר לדעת רבינו שאם בכל שתיה אסור היה לו לרב יוסף לומר שאני מים דצריכין לו ומדקאמר בחפצים הצריכין לו משמע דלאו בכל גווני שהיה אסור. ולמעשה ראוי להחמיר כדעת רש"י והרשב"א ז"ל:

הלכה ג

עומד אדם ברה"ר וכו'. (שם צ"ט:) משנה קולט אדם מן המזחילה למעלה מעשרה טפחים ומן הצינור ומכל מקום ושותה כך היא הגרסא בהלכות . ובגמרא קולט אין אבל מצרף לא. מ"ט אמר ר"נ הכא במזחילה פחות משלשה סמוך לגג עסקינן דכל פחות משלשה סמוך לגג כגג דמי תנ"ה וכו'. תניא אידך לא יעמוד אדם ברה"ר ויגביה ידיו למעלה מעשרה בפחות משלשה סמוך לגג ויצרף אבל קולט הוא ושותה מן הצינור ומכל מקום ושותה תנא ואם יש בצינור ארבעה על ארבעה אסור מפני שמוציא מרשות לרשות, ע"כ. וזהו הפירוש לדעת רבינו. קולט תופס כלומר מקבל את המים היורדין מן האויר ושותה. ושתיה זו בכל גונא מותרת בין למטה מעשרה בין למעלה מעשרה ולא הזכירו במשנה למעלה אלא משום דאיכא למידק מינה מצרף לא ואינו אסור הצרוף אלא דוקא בלמעלה כמו שהזכיר. ומכל מקום בא לרבות הכותל. ושאלו בגמרא מ"ט אסור הצרוף שהרי זה המקום אחר שאין בצינור ובמזחילה רחב ארבעה מקום פטור הוא. ותירצו הכא במזחילה פחות משלשה וכו'. פירוש מכותל שאין בו אלא י"ג טפחים שכל שהמזחילה למעלה מעשרה היא תוך שלשה סמוך לגג ודינה כגג. אבל כשהמזחילה תוך עשרה אפילו היא תוך שלשה לגג אין דינה כגג. ונ"ל טעם הדבר לפי שרה"ר תופס עד עשרה ואין פחות משלשה לגג ממעט דין רה"ר שאין זה לבוד גמור ואם באנו לדונו כגג נמצא חומרו קולו לענין הזורק מרה"י אבל כל שהוא למעלה מעשרה והוא פחות משלשה נחמיר בו כגג. תאנא ואם יש בצינור ד' על ד' בין שהוא למעלה מעשרה בין שהוא תוך

עשרה בין רחוק בין סמוך לגג ה"ז אסור שדין הצינור כרשות בפני עצמו ונמצא מוציא מרשות לרשות. וביאר רבינו למה אינו חייב כשהצינור רחב ד' והוא למעלה מעשרה שהרי היא רה"י גמורה ותירץ לפי שהמים נזחלין כמ"ש. כנ"ל פירוש סוגיא זו נכון ויש שיטות אחרות ומדבריהם שכל תוך שלשה סמוך לגג אפילו תוך עשרה סמוך לרה"ר אסור לצרף. וכ"כ הרשב"א ז"ל בספרו:

הלכה ד

זיז שלפני החלון וכו'. משנה (שם צ"ח:) זיז שלפני החלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת. ובגמ' האי זיז דנפיק היכא אילימא דנפיק לרה"ר ליחוש דילמא נפיל ואתי לאיתויי אלא דנפיק לרשות היחיד פשיטא אמר אביי לעולם דנפיק לרה"ר מאי נותנין עליו כלים הנשברים תנ"ה זיז היוצא לרה"ר נותנין עליו קערות וכוסות וצלוחיות ומשתמש בכותל עד עשרה התחתונים אם יש שם זיז אחד למטה הימנו אינו משתמש אלא כנגד חלונו בלבד. וגרסת רבינו היכי דמי אי דאית ביה ד' אפילו כנגד חלון לא ישתמש אי דלית בהו ד' מאי איריא כנגד חלון אפילו בכותל כולו נמי. אביי אמר תחתון דאית ביה ד' ועליון דלית ביה ד' וחלונו משלימתו לד' כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור ע"כ. ופירוש הסוגיא לדעת רבינו, זיז הוא דף היוצא מכותל רה"י. והעמידו אביי בשיוצא על אויר רה"ר ולמעלה מעשרה בדוקא וכמו שאמרה הברייתא לפי שאויר רה"ר למעלה מעשרה מקום פטור ולפיכך מניחין עליו כלים שאם יפלו ישברו. ואין לחוש שמא יביאם לכשיפלו. ובאה הברייתא ואמרה אם יש שם זיז אחר. פי' ואפי' למעלה מעשרה דאי התחתון בתוך עשרה הוה ליה כרמלית אם רחב ד' אינו משתמש בעל העליון אלא כנגד חלון בלבד. והקשו היכי דמי אי דאית ביה ד' בעליון אפילו כנגד חלונו לא ישתמש לפי שהוא רשות בפני עצמו אפי' בלא צרוף חלון והתחתון ג"כ רשות אחרת ואסר עליו. ונראה מדברי רבינו שאפי' אין בתחתון ד' אוסר עליו. וכן נראה שאסור להשתמש בתחתון ממה שאמר ואסרו זה על זה אי דלית בהו ד' הרי אין לאחד מהם שום רשות אלא מקום פטור ולמה יאסרו זה על זה ישתמשו בשניהם. ותירץ אביי שהתחתון רחב ד' וישנו רשות בפני עצמו ואוסר על העליון אלא שכיון שאין העליון רשות בפני עצמו מה שהוא כנגד החלון מותר שהוא כחורי חלונו. וכל היתרין אלו בכלים הנשברים כדברי אביי שלא מצא היתר למשנתנו אלא בכך. זה פירוש הסוגיא לפי גרסת רבינו. וכתב הרשב"א ז"ל אפילו היו כמה זיזין לאדם אחד משתמש בכל הכותל. ופירוש אם יש שם זיז אחר לאדם אחר ואפשר שאף רבינו לכך נתכוין. ויש גרסא אחרת לרש"י ז"ל ולשאר המפרשים שגורסין היכי דמי אי דלית ביה

ד' אפילו כנגד חלון נמי לא ישתמש אי דאית ביה ד' מאי איריא כנגד חלון אפילו בכולי כותל נמי. ופסק הרשב"א ז"ל זה לשונו היה זיז אחר לאדם אחר תחתיו רחב ד' ואין העליון רחב ד' העליון אסור לפי שאויר התחתון עד לרקיע ועליון באוירו של תחתון למה הדבר דומה למוציא זיז על חצר חברו שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיערבו. היו שניהם רחבים ד' זה משתמש בשלו וזה משתמש בשלו למה"ד לבית ועליה של שנים היה התחתון רחב ד' והעליון אינו רחב ד' אם הוא כנגד החלון ותוך שלשה לחלון החלון משלימו לד' והרי הוא כחורי רה"י ואם לא היה כנגד החלון אסור להשתמש עליו כמו שביארנו ע"כ. ולכשתדקדק בלשון רבינו ובלשונו תמצא שלדעת רבינו זיזין אלו אוסרין זה על זה אפילו אינן זה כנגד זה. ולדעת הרשב"א ז"ל דוקא בזה כנגד זה. ועוד חלוק אחר מבואר במה שאמרו נגד החלון ודעת רבינו נ"ל עיקר. עוד כתב הרשב"א ז"ל שכל שרחב ד' נותנין עליו אפילו כלים שאינן נשברים וגם זה שלא כדעת רבינו. עוד כתב ואם היה דף אחד לבדו יוצא על אויר כרמלית כל שהוא גבוה עשרה לעולם מותר בין רחב בין קצר ואפילו כלים שאינן משתברין שאין גוזרין בכרמלית. ובזה יודה רבינו ועיקר:

הלכה ח

שני בתים בשני צדי רה"ר וכו'. בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פ"ה:) שני גגין בשני צדי רה"ר אמר רב אסור לזרוק מזה על זה ושמואל אמר מותר ואמרו שם כגון דמידלי חד ומתתי חד זמנין דמגנדר ואתי לאיתויי ע"כ. וקי"ל כרב באיסורי דגזר דילמא מגנדר ואתי לאתויי כיון שאין הגגין שוין. ודוקא בכלים שאין נשברים הא בכלים המשתברין אין לחוש כדברי רבינו. וכן כתבו ז"ל. **ומה שכתב רבינו והוא שיהיו שניהם שלו או עירבו** פשוט הוא שאם לא כן אסור לטלטל מרשות היחיד של אדם אחד לרשות של אדם אחר כמו שיתבאר בהלכות עירובין וכן פירשו ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל ואם היתה כרמלית עוברת ביניהם כיון שהגגין שלו כל הצדדין מותרין:

הלכה ט

בור ברשות הרבים וכו'. בהמוצא תפילין (שם צ"ט:) בור ברה"ר וחוליתו גבוהה עשרה טפחים חלון שעל גביו ממלאין ממנו בשבת ובגמרא במאי עסקינן אילימא בסמוכה למה לי חוליא עשרה א"ר חמא במופלגת מן הכותל ד' טעמא דיש בחוליתה עשרה אבל אין בחוליתה י' קא מטלטל מרה"י לרה"י דרך רה"ר ר' יוחנן אמר לעולם בסמוכה והא קמ"ל דבור וחוליתה מצטרפין לעשרה, ע"כ. ופירש"י ז"ל דר' יוחנן אמר לא כדס"ד

דתהוי חוליא עשרה לבד מבור אלא הכא בבור ברה"ר וחוליתו סביביו סך הכל עשרה עד קרקעיתו הוי רה"י, ע"כ. ונתבארו דברי רבינו:

הלכה י

אשפה ברה"ר וכו'. שם אשפה ברה"ר וכו' כלשון רבינו. ובגמ' הקשו ולא חיישינן שמא תנטל אשפה והא אמר רבא וכו'. ותירצו לא קשיא הא דרבים הא דיחיד. וזה מבואר. וכתב הרשב"א ז"ל ולמה אין חוששין שמא יתגלגל מה שמשליך לתוכה וילך ויטלנו באשפה כמו שחשש בשני גגין כנזכר למעלה לפי שאין מטילין לאשפה כלי אשר חפץ בו אלא מים או שברי כלים, עכ"ל:

הלכה יא

אמת המים שהיא עוברת בחצר וכו'. דינין אלו עד כצוצרה שהיא למעלה מן המים הוציא רבינו מן המשנה שבכיצד משתתפין (שם פ"ז) והברייתא והסוגיא שעליה (דף פ"ו) והמימרא דרב יהודה ומברייתא דלשון ים שבפ"ק (שם י"ב) ודימה לשון ים לאמת המים והשיגוהו בזה ודעת האחרונים כדעת ההשגות ואין דברים אלו מצויין כדי להאריך בהן. ודעת הרשב"א ז"ל בספרו תמצאנו:

הלכה טו

כצוצרה שהיא למעלה מן המים וכו'. שם בכיצד משתתפין (פ"ז:) כצוצרה שהיא למעלה מן הים אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה עשרה טפחים בין מלמעלה בין מלמטה ע"כ. ופי' רבינו כצוצרה הוא המקום המקורה יוצא מן כותל רה"י על מעיינות המים והנהרות כמו גג ונוקבין בו נקב וממלאין מאותו הנקב מן המעין או מן הנהר, ואינו מותר למלאת עד שיעשה מחיצה מעל הנקב היורד למטה כמו כוורת ואז נאמר גוד אחית או תהיה המחיצה למעלה מן המים ואז נאמר גוד אסיק ונחשוב כאילו תהיה השאיבה כלה תוך המחיצה ע"כ:

ומ"ש כך שופכין ממנה וכו'. בגמ' (דף פ"ח) שתי לשונות פסק כלישנא בתרא דאמר התם לא תימא למלאת הוא דשרי אבל לשפוך אסור אלא אפילו לשפוך נמי שרי והטעם מפני שהוא כחו בכרמלית ולא גזרו בו וכמו שכתב רבינו:

הלכה יט

(טז-יט)

חצר שהיא פחותה מארבע אמות וכו'. שם חצר שהיא פחותה מארבע אמות אין שופכין לתוכה מים אא"כ עשו לה עוקה מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה בין מבפנים בין מבחוץ אלא שמבחוץ צריך קמור ומבפנים אין צריך קמור רבי אליעזר בן יעקב אומר ביב

שהוא קמור ד' אמות ברה"ר שופכין לתוכו מים בשבת וחכ"א אפילו גג או חצר מאה אמה לא ישפוך על פי הביב. אבל שופך הוא לביב והן יורדין לביב החצר והאכסדרא מצטרפין לד' אמות. ובגמ' אין שופכין לתוכה מ"ט אמר רבה לפי שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום בד' אמות אדם רוצה לזלפן פחות מד' אמות שופכן אי איכא עוקה שרי ואי לא אסיר ור' זירא נתן טעם אחר. ואמרו מאי בינייהו אמר אביי אריך וקטין איכא בינייהו דלרבה בעי ד' על ד' אמות ולרבי זירא אפילו אריך וקטין. והביאו ברייתא סיוע לרבה דתניא חצר שאין בה ד' אמות על ד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת. והעמידה ר' זירא כרבנן דפליגי עליה דר"א בן יעקב אבל לר"א בן יעקב אפילו אריך וקטין אינה צריכה עוקה. עוד בגמ' וחכ"א אפילו גג וכו' תאנא בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע מ"ט אדם רוצה שיבלעו מים במקומן פירוש אינו מקפיד. ואמרי התם מאי ליחוש ליה אי משום קלקול חצרו הא מקלקלה וקיימא אי משום דאמרת גזירה שמא יאמרו צינורו של פלוני מקלח מים בשבת סתם צינורות מקלחין הם. אמר ר"נ בימות הגשמים עוקה מחזקת סאתים נותנין לה סאתים סאה נותנין לה סאה בימות החמה מחזקת סאתים נותנין לה סאתים סאה אין נותנין לה כל עיקר גזרה דלמא אתי למעבד סאתים א"ה בימות הגשמים נמי לגזור התם למאי ליחוש אי משום קלקול וכו' עד מקלחין הן אמר אביי הילכך אפילו כור ואפילו כורים שרי, ע"כ. והנה רבינו פסק כרבנן דרבים נינהו ולפיכך כתב כלשון הברייתא חצר שהיא פחותה מד' אמות על ד' אמות להוציא אריך וקטין. ופי' אריך וקטין שאין שופכין לתוכה כגון שמנה על שתים שאע"פ שתשבורתן כתשבורת ד' על ד' אין שופכין בלא עוקה. ויש פי' אחר וזה עיקר. ופי' מבחוץ צריך לקמור שאם העוקה מבחוץ צריך לכסותה ולבנות עליה כיפה כמ"ש רבינו. ובמחלוקת הביב כבר כתבתי שרבינו פסק כחכמים. ועל דין הביב לבד הזכירו בגמרא תנא בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים וכו'. ואמרו התם בימות הגשמים למאי ניחוש וכן פירשו קצת מפרשים שעל דין הביב בלבד היא ברייתא זו וכן מוכחת לכאורה מימרא דרב נחמן שדבר בעוקה בימות הגשמים. סאה נותנין לו סאה. פי' כל פחות מסאתים דינו כסאה שאין נותנין לתוכה אלא מלואה. ואמר אביי הלכך כיון דבימות הגשמים לא גזרינן אפילו כור ואפילו כורים נותנין לתוכה כל שמחזקת סאתים אבל אם מחזקת פחות ודאי אפילו בימות הגשמים אין נותנין לתוכה אלא מלואה דאי לא רב נחמן למה היה מחלק בין סאתים לפחות מסאתים ומשנתנו דקתני עוקה מחזקת סאתים בכל זמן היא. זהו פירוש הסוגיא לדעת רבינו. ויש בה שטות אחרות ופסק הלכה כר"א בן יעקב והוא דעת הרשב"א ז"ל. וכתב כל שיש בתשבורתה י"ו אמה אינה צריכה

עוקה וכן בימות הגשמים אפילו קטנה אינה צריכה עוקה. ובימות החמה אם יש לה עוקה מחזקת סאתים נותן לתוכה אפילו כור ואפילו כורים. אינה מחזקת סאתים אין נותנין לתוכה כל עיקר. ובדין הביב כל שהוא קמור ד' אמות ברה"ר אפילו בימות החמה שופכין לתוכו וכר"א בן יעקב זהו דעתו ז"ל. ודברי רבינו נראין להחמיר:

היה שופך על פי הביב וכו'. זה למד רבינו ממ"ש פ' הזורק (שבת ק':) גבי ספינה כחו בכרמלית לא גזרו רבנן. ודע שהוא הדין לחצר שאם היא סמוכה לכרמלית אפילו היא קטנה אינה צריכה עוקה אפילו בימות החמה ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. וכן דעת רבינו שהזכיר רה"ר גבי חצר ופשוט הוא שכך דעתו ועיקר:

הלכה כ

לא ימלא אדם מים מן הים וכו'. בהזורק אתמר ספינה רב הונא אמר מוציא ממנה זיז כל שהוא וממלא רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי מוציא ממנה זיז ד' וממלא רב הונא קסבר כרמלית מארעא משחינן ואוירא מקום פטור הוא ובדין הוא דזיז נמי לא ליבעי אלא כי היכי דתהוי ליה היכרא רב חסדא ורבה סברי כרמלית משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא ואי לא עביד מקום ד' קא מטלטל מכרמלית לרה"י, ע"כ. והלכה כרב חסדא ורבה. וכתב רבינו אם הזיז למעלה מעשרה משפת המים אף רב חסדא ורבה מודים שבכל שהוא די שהרי מקום פטור הוא והרי שפת המים להם כמו קרקעית הים לרב הונא וכמבואר שם בגמרא. ומתוך דברים אלו אתה למד שלא אסרו להחליף דרך מקום פטור כמבואר פרק י"ד בבבא המתחלת היה עומד במקום פטור אלא מרה"י לרה"י שהם רשויות של תורה אבל מרה"י לכרמלית דרך מ"פ מותר לכתחלה כמבואר בסוגיא זו לדעת ר' הונא וכן הורו מגדולי המורים וזה דעת רבינו. אבל הרשב"א ז"ל הסכים לדעת אחרים שאפי' ברשות של דבריהם אסור להחליף ולפיכך אפילו הזיז למעלה מעשרה צריך שיהא בו ד' על ד'. ושאלו המפרשים ז"ל מקום ד' זה מהו מועיל שהרי אם הוא תוך עשר לשפת הים דינו ככרמלית והספינה רה"י. ופירש רבינו האי ז"ל שדרך הזיז הוא ממלא כלומר שזה הזיז חלול באמצעיתו ומשלשל כליו דרך שם וממלא וכיון שהוא מקום חשוב אמרינן כוף הצדדים וגוד אחית מחיצתא כאילו הן עד שפת המים והכל רה"י ואע"פ שבכצוצרה שהיא על גבי המים צריך מחיצה עשרה בספינה הקילו מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בביתו ע"כ דבריהם. ורבינו ז"ל כבר ביאר זה באמרו שהרי דרך מקום פטור ממלא נראה מזה שדרך הזיז נכנס הדלי:

הלכה כא

הקורא בספר בכרמלית וכו'. משנה בהמוצא תפילין (עירובין צ"ז:) הקורא בספר על האסקופה נתגלגל הספר מידו גוללו אצלו ובגמ' (דף צ"ח) הביאו ברייתא זו דתניא תוך ד' אמות גוללו אצלו חוץ לד' אמות הופכו על הכתב ואוקים אביי באסקופת כרמלית ורה"ר עוברת לפניה תוך ארבע אמות דאי נפל ומייתי ליה לא אתי לידי חיוב חטאת לא גזור רבנן. ועוד שם מתוך הסוגיא דדוקא כתבי הקודש אבל שאר דברים מכי נחו להו אסור אפי' תוך ד' אמות וכן כתב הרשב"א ז"ל. וכתב רבינו וכן אם נתגלגל לרה"י גוללו אצלו ודבר פשוט הוא שהרי אין לחוש בשום צד ברה"י לחיוב חטאת:

היה קורא ברה"י וכו'. שם (צ"ז ב') היה קורא בראש הגג וכו' ואוקמוה (דף צ"ח) הכי, היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו הגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב. בד"א בכותל משופע אבל בכותל שאינו משופע אפי' למטה משלשה גוללו אצלו שר' יהודה אומר אפי' אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו מ"ט בעינן הנחה ע"ג משהו ע"כ. ופי' בכותל משופע לפי שנח בו:

הלכה כב

המעביר קוץ כדי שלא יזוקו וכו'. מימרא דרבינא פ' כירה (שבת דף מ"ב) כתבתיה פי"ד:

וכן מת שהסריח ונתבזה וכו'. פ' המצניע (שבת דף צ"ד ב') א שכיבא דהוה בדרוקרת שרא להו רב הונא ור"נ בר יצחק לאפוקי לכרמלית וכו' ואמרו שם דלרה"ר אסור לכרמלית מותר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה. ופירש רבינו כבוד הבריות כבוד החיים שהסריח ומזיק להם בריחו וכן פירש הראב"ד ז"ל. ונחלקו המפרשים ז"ל אם צריך ככר או תינוק להוצאתו ואכתוב דבריהם פכ"ו:

היורד לרחוץ בים כו'. פ' תולין (שבת קמ"א) אמר רב יהודה מאן דסחי במיא לינגיב נפשיה ברישא והדר ליסליק דילמא אתי לאתויי ד"א בכרמלית אי הכי כי נחית נמי קא דחי כחו ארבע אמות בכרמלית ואסור כחו בכרמלית לא גזרו:

פרק טז

הלכה א

מקום שלא הוקף לדירה וכו'. דין המקום הזה שהוא כרשות היחיד גמור דבר תורה הוא מבואר בהרבה מקומות ומהם פ"ק דשבת (דף ז') א"ר יוחנן קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אפי' כור ואפי' כורים (מחזיק) הזורק לתוכו חייב מחיצה היא אלא

שמחוסרת דיורין ע"כ. ודין הטלטול גם כן בהרבה מקומות ועיקרו במשנה (עירובין כ"ג) בעושין פסין וכר' עקיבא ובגמרא שם:

הלכה ב

וכן עמוד שגבוה י' וכו'. בהרבה מקומות מהם פ"ק דשבת (דף ט') גבי תל ופ' כל גגות (עירובין דף פ"ט):

סלע שבים היה גבוה פחות מעשרה. פ' הדר (עירובין ס"ז:) ברייתא סלע שבים גבוה עשרה ורחב ד' אין מטלטלין מתוכו לים ולא מן הים לתוכו פחות מכאן מטלטלין עד כמה עד בית סאתים. ופירש רב אשי דה"ק דיותר מבית סאתים מטלטלין מתוכו לים מ"ט הם אמרו והם אמרו הם אמרו קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות והם אמרו אין מטלטלין מרשות היחיד לכרמלית בית סאתים דשרי לטלטולי בכוליה לא שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומהים לתוכו יותר מבית סאתים דאסור לטלטולי בכוליה שרו רבנן מ"ט דילמא אמרי רה"י הוא ואתי לטלטולי בכוליה. והקשו מאי שנא פירוש למאי אלימא האי תקנתא לדחות האחרת מפניה ותירצו תוכו שכיח מתוכו לים ומים לתוכו לא שכיח עד כאן. ומדברי רבינו נראה שלא התירו אלא לים אבל אם היה קרפף יותר מבית סאתים סמוך לכרמלית שביבשה אסור לטלטל מתוכו לכרמלית וכן דעת הראב"ד. אבל בתוספות פירשו שה"ה לכרמלית שביבשה והתירו מכאן לגנה שפתוחה אצל כרמלית לטלטל מפתח מכרמלית לתוכה כיון שהיא יתירה מב"ס. וכתב הרשב"א ז"ל ולזה הדעת נוטה. וסלע פחות מארבעה אפילו היה ארכו אלף אמה כבר נתבאר פי"ד שהוא מקום פטור:

הלכה ג

כמה בית סאה וכו'. פ' עושין פסין (עירובין כ"ג:) כמה הם סאתים כחצר המשכן ושם אמרו שהוא מאה על חמשים והתשבורת חמשת אלפים וכן הוא מספר הכאת מאה בחמשים. ופירוש שבעים אמה ושירים שבעים אמה וחמש שביעיות בקרוב.

ומ"ש בין שהיה מרובע וכו'. מבואר בגמרא בפסק הלכה:

הלכה ד

מקום שלא הוקף לדירה שהיה בו בית סאתים וכו'. שם במשנה ובגמרא אם ארכה יותר משנים ברחבה אין מטלטלין לתוכה:

הלכה ה

מקום שהוקף שלא לשם דירה וכו'. (שם כ"ד) אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה פורץ בו פרצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר ודיו. ופירש רבינו

וגודרו לשם דירה. ורש"י ז"ל פירש שלא הוקף לדירה ואחר כך בנה אצלו דירה ואמר לקמן הוקף שלא לדירה ולבסוף פתח לו פתח לדירת ביתו לא מהני כיצד הוא עושה פורץ פרצה יותר מעשר דהוי כמי שאין בו מחיצות וגודר וסותם אותה פרצה ומעמידה על עשר והוי פתח ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו עכ"ל. ורבינו כתב מימרא כפשטה ונראה מדבריו שהכל תלוי בכונת הגדרים אם נעשו על דעת דירה. ונראה שא"א שתועיל כוונתו אא"כ היה בדעתו לעשות ממנו בית ראוי לדור אבל אם היה דעתו לקרפף ואינו סמוך לבית דירה היאך יאמר רבינו שגדרתו לשם דירה יועיל והוא מכוין לדבר שא"א ודבריו צריך לי עיון. והרשב"א ז"ל כתב גבי קרפף אי זהו מוקף לדירה כל שפתח לתוכו פתח דירה ואח"כ הוקף ובמימרא זו כתב שטת רש"י ז"ל:

ואפילו פרץ אמה וכו'. שם בעיא דאיפשיטא שמועיל:

הלכה ו

מקום יתר מבית סאתים שהוקף לדירה וכו'. (שם כ"ג כ"ד) קרפף יתר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגנה ואסור נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר. ונאמרו שם לשונות והלשון האחרון כך הוא הא נזרע מיעוטו שרי אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרו אלא בית סאתים אבל יתר מבית סאתים אסור. ובנטע רובו הרי הוא כחצר העלו שם אע"פ שאינו נטוע שורות שורות הרי הוא כחצר ולפיכך סתם רבינו. ודע כשנזרע שאסור לטלטל בו אף במה שלא נזרע אסור לפי שנפרץ במלואו למקום האסור לו ולזה כתב רבינו אסור לטלטל בכולו:

נתמלא מים אפילו היו עמוקים וכו'. (שם כ"ד א' וב') נתמלא מים הכי אמרינן משמיה דרבא מים כנטעים דמו אמר אמימר לא אמרן אלא דחזו לתשמישתן אבל לא חזו לתשמישתן אסור והעלו שם דכי חזו לתשמישתן אפי' יש בעמקן יתר מבית סאתים מותר. וכתב הרשב"א ז"ל כשאמרו שכשאינן ראוים לתשמיש הרי הן כזרעים בשיש בעמקן עשרה טפחים אבל פחות מכאן הרי הן כטיט בחצר רקק הוא זה ורקק אינו חולק רשות לעצמו בשום מקום עד כאן:

הלכה ז

מקום שהוקף שלא לשם דירה וכו'. (שם כ"ה ע"ב) קרפף בית שלש וקירו בו בית סאה רבה אמר אויר קירויו מתירו ר' זירא אמר אין אויר קירויו מתירו לימא בפלוגתא דרב ושמואל דאתמר אכסדרא בבקעה רב אמר מטלטלין בכולה אמרי' פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד' לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ואמרו אי דעביד כאכסדרה הכי נמי פי' דכ"ע כרב הכא במאי עסקינן דעביד כי ארזלא. ונ"ל פירושו לדעת

רבינו אי דעביד כאכסדרה שיש לה ג' מחיצות כמבואר פי"ז כ"ע מודו דפי תקרה יורד וסותם הב"ע דעביד כי ארזלא כמלונה שעושין שומרי גנות ופרדסין שנועצין ד' קונדסין ופתוח מכל צדדיו דבכי הא אפילו רב מודה דבכרמלית דהיינו בקעה אין קירוי זה מתיר אבל בקרפף שדינו כרה"י דבר תורה נחלקו אם קירוי זה מתיר ופסק רבינו כדברי המיקל ולפיכך סתם רבינו. אבל הרשב"א ז"ל כתב דדוקא כשקירה ע"ג שתי מחיצות דבוקות זו לזו הא לאו הכי לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ודברי רבינו נראין לי עיקר:

נפרץ במלואו לחצר וכו'. (שם כ"ה:) קרפף שנפרץ במלואו ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת וקרפף אסור זו היא גרסת רבינו. וכשכתב נפרץ במלואו בקרפף של יותר מבית סאתים הוא ולא בזה שדבר עתה שהוא מבית שלש ויש בו קירוי מבית סאה. ועיקר המימרא להודיענו שהחצר מותרת כשהיתה ואינה חשובה כנפרצת במלואה למקום האסור לה. והטעם לפי שזה דינו כרה"י גמור דבר תורה והחצר עומדת בפני עצמה. ובאמת שאין הסוגיא ששם נוחה לפי זה. לפיכך כתב הרשב"א ז"ל קרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה ונפרץ במלואו לחצר אם יש באויר רוחב המחיצה שנפרצה כדי ליתר הקרפף על בית סאתים חזר הקרפף ליאסר בטלטול אלא בד"א אע"פ שהקרפף והחצר לאדם אחד שאויר מקום המחיצה מצטרף עם הקרפף ומייתרו בד"א בשנפרץ הקרפף במלואו וכותליו נכנסין בתוך חלל החצר או שהיו כותלי החצר שבצד זה ושבצד זה יתירים על רוחב הקרפף ד' אמות ואם לאו אין זה נפרץ במלואו שכל שנראה מבחוץ אע"פ ששוה מבפנים נדון משום לחי:

הלכה ט

(ח-ט)

היה יותר מבית סאתים וכו'. מפורש בגמרא (שם כ"ה) מעטו באילנות אינו מיעוט. וכתב הרשב"א ז"ל שהטעם מפני שדרך לטעת אילנות בקרפפות לפיכך אפילו היו האילנות גבוהים עשרה ורחבים ד' שחולקים רשות לעצמם אין ממעטין. עוד כתב לפיכך יראה לי שהבורות שבגנה אפי' עמוקין עשרה ורחבין ד' תשמיש הגנה הם ואין ממעטין וכן בית כנוס המים להשקות הגן אינו ממעט ומן הטעם שאמרנו עכ"ל:

בנה עמוד בצד הכותל וכו'. שם בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט פחות מג' לא הוי מיעוט מג' ועד ארבעה רבה אמר הוי מיעוט כיון דנפק מתורת לבוד רבא אמר לא הוי מיעוט כיון דליכא מקום ארבעה לא חשיב. ופסק רבינו כרבה דהוא מיקל ויש מי שפסק כרבא שפחות מארבעה אינו מיעוט ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:

וכן אם הרחיק מן הכותל וכו'. גרסת רבינו שם כך היא הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הוי מיעוט פחות מג' אינו מיעוט משלשה ועד ארבעה רבה אמר מיעוט רבא אמר אינו מיעוט רבה בר שמואל מתני לה לקולא טחו בטיט ויכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט אין יכול לעמוד בפני עצמו רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט הרחיק מן התל ארבעה ועשה מחיצה הועיל פחות מג' או שעשה מחיצה על שפת התל רב חסדא ורב המנונא חד אמר מועיל וחד אמר אינו מועיל. בעי רבה בר רב חנן נבלעו מחיצות התחתונות ועליונות קיימות מהו ואיפשיט דמועיל. וזהו פירוש הסוגיא לדעתו ז"ל שכל מיעוט שהזכירו הוא בנתמעט הקרפף מיותר מבית סאתים ע"י הבנין והבנין הזה אפי' פחות מעשר אמות ושלא לשם דירה ופסק רבינו כלישנא קמא דכ"ע מודו דפחות מג' לאו כלום הוא דלא כרבה בר שמואל דס"ל דבפחות מג' פליגי וטעמא משום דקי"ל כלישנא קמא דגמרא וכן פסקו ז"ל. וטחו בטיט מילתא באפי נפשיה היא ופסק רבינו כרבה דאמר הוי מיעוט ולקולא בשל דבריהם. אח"כ אמרו הועיל ולא הועיל והוא בעושה מחיצות עשר אמות לשם דירה ושלא נתמעט הקרפף כלל ופסק כמ"ד דמחיצה ע"ג מחיצה אינו מועיל אא"כ נבלעה התחתונה וכבעיא דרבה בר חנין: **ויש** בכאן שאלה לדעת רבינו הוא אומר שאם מיעט במחיצה סמוכה לכותל תוך ג' לא עשה כלום וטעמא משום לבוד והיאך יאמר שכשטח את הכותל בטיט יהא מיעוט והלא כ"ש הוא שאין ראוי להיות מיעוט. ויש להשיב שכשהמחיצה תוך ג' לכותל כבר ניכר שיש בשטח קרפף זה יותר מבית סאתים שהרי המחיצה הזו מוקפת שטח הקרפף מכל צד והיא בעצמה אינה ראויה למעט כל שהוא תוך ג' אבל כשטח הכותל בטיט אין טיחה זו מוקפת השטח והרי זה כאילו מעיקרו לא היה בו יותר מבית סאתים. כך נ"ל לדעת רבינו וגרסתו ויש גרסא אחרת שגורסין הועיל ולא הועיל בכל חוץ מגבי טחו בטיט שגורס רש"י ז"ל מיעוט ואינו מיעוט וכבר בארתי פירוש מלות אלו שהועיל ולא הועיל שהועיל הוא במקיף עשר לשם דירה ומיעוט הוא מיעוט השטח ופסקו כרבא דאמר פחות מד' אינו מועיל והגרסא יותר נכונה אלא שיש לפסוק כרבה ולקולא:

הלכה י

רחבה שאחורי הבית כו'. (שם כ"ד) אמר רב כהנא רחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בה אלא בד' אמות א"ר נחמן אם פתח בה פתח מותר לטלטל בכולה ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח לא ע"כ. ופירוש רבינו בה מבואר:

הלכה יא

רחבה הפתוחה למדינה מצד אחד וכו'. מעשה (שם כ"ד:) ההיא רחבה דהוה בפומבידתא והוה חד גיסא פתיח למתא וחד גיסא פתיח לשביל של כרמים ושביל של כרמים סליק לגודא דנהרא ואמרו שם היכי ליעביד ולא מצאו שם תקנה אלא כדאמר רבא ליעביד לחי מהך גיסא דלהדי מתא מיגו דמהני למתא מהני נמי לרחבה טלטולי במתא גופא שרי ברחבה גופא שרי מרחבה למתא וממתא לרחבה פליגי בה רב אחא ורבינא וקי"ל כדברי המיקל. ויש בזה לפי דעת המפרשים צדדין דבלאו הכי מועיל ורבינו ז"ל תפס המחוור שבגמרא ודינין אלו אינן מצויין להאריך בהם ואין מהם בהלכות כלום:

הלכה יב

יחיד ששבת בבקעה וכו'. משא ומתן הרבה יש בזה פירקא קמא (שם ט"ז י"ז) ומסקינן יחיד נותנין לו בית סאתים שנים נותנין להם בית סאתים שלשה נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן ובלבד שלא יהיה ב"ס פנוי מכלים הוצרכו לחמש והקיפו לשבע אפילו בחמש אסורין. **ומ"ש רבינו ואין הקטן משלים בשיירא** בירושלמי כך איתא אין הנכרי משלים בשיירא קטן מהו שישלים בשיירא ע"כ. ורבינו פסק להחמיר בקטן וכ"ש בנכרי:

הלכה יג

שלשה שהקיפו כדי צרכן כו'. שם (י"ז) איתמר שלשה ומת אחד מהם שנים ונתוספו עליהם רב הונא ור' יצחק חד אמר שבת גורמת וחד אמר דיורין גורמין ופסק רבינו כרב הונא דהתם מוכח דרב יהודה הכי ס"ל וכן פסקו ז"ל:

הלכה יד

שלשה מקומות המוקפין וכו'. בכל גגות (עירובין צ"ג) אמר רב יהודה שלשה קרפפות זה בצד זה ושנים החיצונים מגופפים והאמצעי אינו מגופף ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן ודאי אמצעי מגופף ושנים החיצונים אינם מגופפין ויחיד בזה ויחיד בזה אין נותנין להם כל צרכן איבעיא להו שנים באמצעי ויחיד בזה ויחיד בזה שנים בזה ושנים בזה ויחיד באמצעי מהו תיקו. והלכתא בעיין לקולא ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל כשנותנין להם כל צרכן באי זה מקום שירצו ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים כדאיתא פ"ק וכשהם יחידים נותנין בית סאתים לכל אחד במקומו כדברי רבינו ורבינו לא הזכיר בכאן ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים וגם בגמרא לא נזכר. ויש לחלק ולומר שאפילו בית סאתים פנוי בקרפפות שכבר היו מוקפין נותנין להם כל צרכן שלא אמרן אלא כשאין מוקפין. אבל בתוספתא מפורש כך בשיירא

ששבתה בגנה מוקפת גדר גבוה עשרה וכיון שכן י"ל שרבינו סמך על הנזכר למעלה וקצר במובן:

הלכה טו

כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד וכו'. מימרא פרק הישן בסוכה (דף כ"ד:) כלשון רבינו: **וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה**. כך נמצא ברוב ספרי רבינו ובהשגות א"א נוסחא אחרינא העשויה לנחת ע"כ. וגרסאות הן פרק עושין פסין (עירובין כ"ו). ופירוש שאינה עשויה לנחת שאינה עשויה להניח שם דבר או לנוח שם. ופירוש העשויה לנחת לנחת בה כלים ולא לדור בתוכה. ודע שכשאמרו אינה מחיצה ר"ל מענין מוקפת לדירה וביותר מבית סאתים וכך פירש הרשב"א ז"ל דודאי בפחות מבית סאתים מחיצה היא וכן ג"כ דבר תורה מחיצות גמורות הן. ואין נ"ל כן מלשון רבינו ולפיכך הוא גורס שאינה עשויה לנחת. ואע"פ שהמחיצות העשויות מאליהן כתל וסלע מועילות אלו העשויות בידי אדם ללא תועלת סופן ליבטל ואינן כלום וכן הדין במחיצה העשויה לצניעות. זה נראה לי בדעתו ז"ל:

וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות וכו'. שם מימרא האי מחיצה דאדרכלין לא שמה מחיצה כיון דלצניעותא בעלמא עבידא לא הויא מחיצה. ופי' אדרכלין חוצבי אבנים שעושין בה מחיצה שאוכלין בראש הבנין לצניעות:

וכל מחיצה שאינה גבוהה וכו'. זה בכמה מקומות. **וכתב רבינו אינה מחיצה גמורה** לפי שבפחות מכן הויא מחיצה וחולקת רשות כמבואר בדיני הכרמלית ומקום פטור:

גידוד ה' וכו'. בכל גגות (צ"ג:) והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין. ופי' גידוד קרקע עולם גבוה מהסמוך לו:

הלכה טז

כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה וכו'. פ"ק (שם ט"ו.) משנה שיירא שחנתה בבקעה הקיפוה כלים בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים ולא יהיו פרצות יתרות על הבנין כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכן אסור. ובגמרא (דף ט"ז:) הלכתא פרוץ כעומד מותר:

ואם היה לפרצה זו צורת פתח וכו'. למד זה רבינו ז"ל מהמשנה הראשונה שאמרה אם יש לו צורת פתח אע"פ שרחב מעשר אמות אינו צריך למעט וכ"פ פי"ז. **ומ"ש רבינו והוא שלא יהא פרוץ מרובה על העומד** לפי שדעתו ז"ל שבהוא יתר מעשר עם צה"פ כעשר בלא צה"פ מה עשר בלא צ"פ פרוץ מרובה על העומד לא אף יתר מעשר בצ"פ פרוץ מרובה על העומד לא. ואע"פ שנראה מסוגיא (דף י"א) שעל משנה זו דמאן דאית

ליה כי האי מתני' חצר שרובה פתחים וחלונות נתרת בצורת הפתח ובריייתא דקא אמרה בפתחים ובלבד שיהיה עומד מרובה על הפרוץ היינו בפתחים שאינן עשויין כתקנן כדאיתא התם. רבינו ז"ל תפס לו פשט הברייתות ופשט מימרא דר"י דאמר לכלאים התירו ולא לשבת. וסובר דאפי' מאן דאית ליה מתני' אית ליה הכין ומבוי שאני דבקורה בעלמא סגי ליה ואינו סומך על דחיות הנזכרות שם. זהו דעתו ז"ל. ובפרצה עשר ויש לה צ"פ אפשר שהוא ז"ל יודה שאפי' פרוץ מרובה על העומד כשר הוא. וכן הכשיר הוא ז"ל גבי סוכה פ"ד מהל' שופר וסוכה. ואולי שהוא מחלק בין סוכה לשבת בענין זה ומפרש ההיא ברייתא דסוכה כפשטה וכבר כתבתיה שם. אבל התוספ' והרשב"א ז"ל סבורים דכל שיש שם צ"פ עשוי כתקנו אפי' פרוץ מרובה על העומד בארבע מחיצות ובכולן צ"פ הרי הן כעומדים. ודע שאף לדעת רבינו יש צ"פ מועילה אפי' בפרוץ מרובה על העומד כגון ברוח שלישית כמבואר פי"ז בדין הכשר המבוי המפולש. וכן לפעמים שפרוץ מרובה בלא צ"פ מועיל כגון בפסי ביראות כמבואר פי"ז. ולא בא רבינו להזכיר בכאן אלא המחיצה שבעצמה בלא חברותיה היא מחיצה וזה פשוט וברור:

הלכה יז

בד"א בזמן שהפרצות וכו'. זה פשוט ומתבאר מן המשנה (שם ט"ו:) שנזכר בסמוך:

הלכה יח

כיצד הרי שהקיף בקנים ואין בין קנה לקנה וכו'. משנה שם מקיפין שלש חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהיו בין חבל לחבירו ג' טפחים שיעור חבלים עבין יתר על טפח כדי שיהא הכל עשרה טפחים. מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים בשיירא דברו דברי ר"י וחכ"א לא דברו בשיירא אלא בהווה כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה דברי ר' יוסי בר"י וחכ"א אחד משני דברים ופסק רבינו כחכמים בשני הדברים. ואמרו שם בגמרא חכמים היינו ת"ק. פירוש דאמר אחד משני דברים. ותירצו איכא בינייהו יחיד בישוב. ובהלכות דרבנן בתראי סברי יחיד בישוב שרי לטלטולי בתוך מחיצה של שתי או ערב כדין המדבר והלכתא כותייהו ע"כ. פירוש לדעת רבינו והרב אלפסי ז"ל לענין בית סאתים ויחידים ושיירא כבר נתבאר למעלה:

הלכה יט

צורת פתח האמור בכ"מ וכו'. פ"ק (שם י"א:) תנא צורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. צריכין ליגע או אין צריכין ליגע. רב ששת אמר צריכין ליגע ר"נ אמר אין צריכין ליגע ופסקו בהלכות כר"נ. וכן הסכימו האחרונים ז"ל וכדעת רבינו. **ומ"ש רבינו גובה השני לחיים עשרה**, כן מוכיח שם בברייתא דכיפה שאזכיר בסמוך:

וצורת פתח שאמרו וכו'. שם א"ר חסדא צ"פ שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת ואפילו דלת של קשין. אמר רשב"ל צ"פ צריכה היכר ציר והסוגיא ששם לפי דעת ההלכות דוחה זו דצריכה היכר ציר אבל צריכה דלת של קשין ודברי רבינו וההלכות עיקר:

הלכה כ

פתח שצורתו כיפה וכו'. שם נלמד ממחלוקת ר"מ וחכמים גבי מזוזה כדאיתא התם. ופסק כחכמים. וסבר רבינו דלא בעינן רחב ד' לענין צורת פתח ולענין מזוזה. ועד כאן לא הזכירו שם רחב ד' אלא משום ר"מ דאית ליה חוקקין להשלים ואינו סובר כן במה שאינו רחב ד' שאין לו שיעור אבל בשיש ברגליה עשרה ודאי אינה צריכה רחב ד' כך כנ"ל. והרשב"א ז"ל לא כתב כן:

וצורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום. שם. ובהלכות פירש רבינו האי גאון ז"ל כגון שעשאה מצדה של כותל דהוי ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ע"כ. וזה דעת רבינו שכתב שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא באמצע. אבל הרשב"א ז"ל כתב שאין דברים אלו מחווירין אלא אפילו בראש הכותל צורת פתח גמור הוא. ופי' מן הצד קנה מכאן וקנה מכאן וקשר קנה באמצע ואינו פתח עד שיעמיד קנה על גביהן עכ"ד:

הלכה כא

בכל עושין מחיצה וכו'. משנה (שם ט"ו) בכל עושין לחיים ואפי' בדבר שיש בו רוח חיים ובהרבה מקומות מתבאר זה. **ומ"ש רבינו והוא שיהיו כפותין וכו'**, אבהמה ושאר מיני חיה ועוף קאי שהן נדין שלא לדעת ובעינן מחיצה יכולה לעמוד ועומדת ומהסוגיא שבפ' הישן (סוכה כ"ג) הוציא זה אע"פ שאינה מוכרחת. אבל באדם א"צ שיהי' כפות כמו שמוכח בסמוך:

מחיצה העומדת מאליה וכו'. פ"ק דעירובין (דף ט"ז) מבואר בסוגיא כלשון רבינו ז"ל:

מחיצה שנעשית בשבת וכו'. פרק עושין פסין (עירובין דף כ"ה) כל מחיצה שנעשית בשבת בין שוגג בין מזיד שמה מחיצה ואתמר עלה א"ר נחמן בר יצחק לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אסור. ואמרו שם כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר ובפרק מי שהוציאוהו (עירובין מ"ג מ"ד) אמרו נחמיה נפק חוץ לתחום אמר לו ר"נ לרב חסדא עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס. והביאו שם ברייתא דקתני נפל דופנה ביום טוב לא יעמיד בה אדם וכו' והקשו עליה מההיא דקתני עושה אדם את חבירו דופן. ותירצו אדם אאדם לא קשיא כאן לדעת כאן שלא לדעת והקשו והא רב חסדא לדעת הוה. ותירצו רב חסדא

שלא מן המנין הוא ע"כ. וכמדומה לי שרבינו דימה דין שאר מחיצות בשוגג למחיצת אדם שכשם שמחיצת אדם אין בה איסור עשייה כך שאר המחיצות בשוגג ואעפ"כ אמרו במחיצת אדם שאם היה נעשית לדעת נחמיה אע"פ שהעומדים לא ידעו היה אסור לו ליכנס מדבריהם שלא היתה מחיצה. וכן הדין במחיצת שוגג שאם נעשית על דעת לטלטל בה אסורה. וידוע הוא שיש חלוק בכאן בין לדעת בין שלא לדעת לשוגג ומזיד, זה נ"ל להעמיד דברי רבינו ז"ל. אבל הרשב"א ז"ל כתב שכל שנעשית בשגגה אפילו נתכוין העושה לטלטל בה הרי זה מותר לטלטל בה. וכתב שאינו יודע עיקר לדברי רבינו. ומ"ש נ"ל:

הלכה כג

מותר לעשות מחיצה כו'. כבר הזכרתי זה בסמוך ועוד מבואר שם בגמרא:

הלכה כד

אילן שהוא מיסך על הארץ וכו'. בהמוצא תפילין (שם צ"ט ק') אילן שהוא מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מטלטלין תחתיו ובגמרא אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו יתר מבית סאתים משום דהויא דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בית סאתים, ע"כ:

וממלא בין בדיו וכו'. מבואר בסוכה בהישן (סוכה דף כ"ד כ"ה) דעביד ליה בהוצא ודופנא:

פרק יז

הלכה ב

(א-ב)

מבוי שיש לו שלשה כתלים וכו'. דע שדעת רבינו היא שדין מבוי שלו שלשה מחיצות דבר תורה כדין כרמלית וכבר ידעת שדין הכרמלית ד"ת הוא כדין מקום פטור ושניהם דין אחד להם מן התורה שמטלטלין בהם אפילו באלף אמות ומכניסין מתוכן לרשות היחיד ומרה"י לתוכן וכן מרה"ר וחכמים גזרו בכל זה בכרמלית. וכל זה מבואר פי"ד ולא הוצרכתי לשנותו כאן אלא מפני שראיתי רבנים מקשים בספריהם מדברי רבינו לדבריו וזה לשון אחד מהם. הגה"ה, בפי"ד כתב דלא מקרי רה"י כי אם בג' מחיצות ולחי ברוח רביעית וכאן כתב דבג' מחיצות מותר לטלטל דין תורה וכתב נמי דאם עשה לחי או קורה ברוח רביעית מיקרי רה"י ולקמן כתב במבוי שהכשרו בקורה דהזורק לתוכו פטור דלא מיקרי רה"י וצ"ע גדול ליישב דבריו, עכ"ל. ודברי רבינו מבוארים שמ"ש

בכאן שדין תורה בשלשה מחיצות מותר לטלטל הוא כדין כל כרמלית שבעולם כמו שנתבאר. **וכן מ"ש ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכולו** כבר הזכיר שאינה כרה"י גמורה ולא שהזורק לתוכו יהיה חייב. והענין שהחכמים שגזרו בכרמלית בזה שיש לו לחי או קורה עשאוהו כרה"י לכל דבריו אבל ד"ת אינו כרה"י להתחייב עליו עד שיהיו לו ד' מחיצות או שיהיה הכשרו בלחי שהוא עומד במקום מחיצה כמו שנתבאר פי"ד ויתבאר למטה. ואני תמה איך נפל ספק בדברים פשוטים כאלו. ומ"מ לענין הדין אפשר שאין דברי רבינו מחוורין אלא כל שיש לו ג' מחיצות ד"ת הוא כרה"י גמורה בלא שום ד"א ולמטה אבאר דעתו ודעת החולקין עליו ז"ל. **ומ"ש רבינו בהכשר המבוי הסתום** פ"ק דעירובין (י"א:) משנה ובהרבה מקומות:

הלכה ג

והיאך מתירין מבוי המפולש וכו'. ממה שסתם רבינו את לשונו נראה שהוא סבור שאפילו מפולש לרה"ר מכאן ומכאן הכשרו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן. וזה דעת ההלכות שם אבל י"ח בזה ואומרים שאין הכשרו בכך אלא כשאחד מן הצדדין הוא מפולש לכרמלית אבל אם מפולש בשני צדדיו לרה"ר צריך דלת ראויה לנעול אע"פ שאינה ננעלת מכאן ולחי או קורה מכאן ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ולמטה בדין שני כותלים ברה"ר אבאר דעותיהם. ופי' מפולש לרה"ר מכאן ומכאן בשאינו רחב ט"ז אמות אבל רחב זהו רה"ר גמורה. וכבר כתבתי ריש פי"ד סברת מי שאומר שיש רה"ר גמורה בלא רוחב ט"ז כשאורך המבוי לאורך רה"ר:

ומבוי עקום תורתו כמפולש. שם (דף ו') איתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום וקי"ל כרב. ופירוש מבוי עקום עשוי כמין ג"ם כזה (עיין בסוף הספר ציור א). וכבר ידעת חלוק הסברות בדין המפולש. וכתב הרשב"א ז"ל א"צ לעקמומיתו כלום אלא בשני ראשיו ועוד כתב היה עקום ומפולש כמין חי"ת יראה לי שהוא כסתום ואינו צריך אלא לחי או קורה מכאן ומכאן ע"כ:

הלכה ד

מבוי שהוא שוה מתוכו וכו'. ברייתא בהזורק (שבת דף ק') מבוי שהוא שוה לתוכו ונעשה מדרון לרשות הרבים או שוה לרשות הרבים ונעשה מדרון לתוכו אותו מבוי אינו צריך לא לחי ולא קורה ר' חנינא בן גמליאל אומר תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח על גביו חייב, ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל רישא נמי שהוא בדין מבוי במתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות הוא ובהדיא קתני בתוספתא מבוי ששוה לרה"י ועשוי מדרון לרה"ר אם יש בו גובה עשרה טפחים בתוך ד' אמות אינו צריך לחי וקורה ובכיוצא בזה

שנויה שם בשוה לרה"ר ועשוי מדרון לרה"י ואח"כ הביאו דין התל דר' חנינא וזו היא הברייתא עצמה שהביאו כאן בגמרא אלא שדרך בעלי הגמרא לקצר בלשון הברייתות בהרבה מקומות ע"כ דבריו. וכן פסק בספרו דדוקא מתלקט עשרה מתוך ארבע אמות:

הלכה ה

מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה וכו'. פ"ק דעירובין (דף ח'.) מעשה במבוי שצדו אחד כלה לים וצדו השני כלה לאשפה ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בו לא איסור ולא היתר איסור לא אמר ביה דהא קיימין מחיצות היתר נמי לא אמר שמא תבטל האשפה ויעלה הים שרטון. ואמר שם וחכמים אוסרין. ואמרו דאשפה דיחיד הוא דאי דרבים לא חיישינן שמא תנטל. עוד שם מרימר פסק לה לסורא באיזלי אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון. כך היא גירסת רבינו חננאל ז"ל וגרסת רבינו. ופירש סורא מבואות המפולשין שלה היו כלין מצד אחד לים ושם אין לחוש לפי שאין הים בת טלטול עם המבוי ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון כלומר שיתרחק הים ממקומו וישאר אותו מקום רפש וטיט ויטלטלו מן המבוי לו. אבל לצד אחר היה צריך מחיצה והיה עושה אותה ברשתות והיו קלים להסירם בחול ולהניחם בערב שבת. זה נראה לי בפירוש השמועה לפי גרסתם. ולפי דבריהם כשאמרו וחכמים אוסרין לא אסרו אלא משום אשפה של יחיד שעשויה לינטל ולא משום חשש צדו של ים. אבל רש"י ז"ל והאחרונים גורסים בהא דמרימר חיישינן שמא יעלה הים שרטון. ופירשו דהוה פסיק לה לצד הים. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל וכן פסק בספרו:

הלכה ו

מבוי מפולש שהיה כלה לאמצע רחבה. שם (עירובין ז' ח') משא ומתן של הלכה הרבה והעולה מכלל ההלכות היא כדעת רבינו וטעם דברים אלו כשהוא כנגד פתח הרחבה הרי זה ככלה שם. ופתח הרחבה הוא לרה"ר או לכרמלית וכשהוא כלה לצדי הרחבה כגון זה (עיין בסוף הספר ציור ב'). הרי הוא כמבוי עקום דקי"ל שתורתו כמפולש אבל כשהוא באמצע רחבה ואין פתח רחבה כנגדו אינו נראה עקום וצורתו כגון זה (עיין בסוף הספר ציור ג'). וכיון שאין כותל המבוי נמשך בשוה עם כותל הרחבה אינו נראה כעקום ואם היתה רחבה של יחיד יש לחוש כמו שכתב רבינו. ויש בדין זה הרבה חלוקין למפרשים ז"ל בין יש דיורין ברחבה בין אין דיורין. ואם יש שם דיורין בין ערבו ללא ערבו ואין דברים אלו מצויים להאריך כמו שכתבתי כמה פעמים:

הלכה ז

אין המבוי ניתר וכו'. פ"ק (שם דף ה') א"ר נחמן נקטינן אי זה הוא מבוי שניתר בלחי או קורה כל שארכו יתר על רחבו ובתים וחצרות פתוחין לתוכו. ופירוש בתים וחצרות יתבאר בסמוך. עוד שם משך מבוי בכמה רב יוסף אומר בד' טפחים אביי אמר בד' אמות וק"ל כאביי כדאיתא בהלכות. וכתב הרשב"א ז"ל אי זה הוא ארכו של מבוי זהו כניסתו ומה שאינו דרך כניסתו קרוי רחבו ואע"פ שרחבו יתר מארכו עכ"ל:

אבל שארכו וכו'. מבואר (שם י"ב) הרי הוא כחצר ושם מבואר הכשר החצר או בפס ד' מרוח אחת או בשני לחיין משהו לכאן ולכאן:

הלכה ח

חצר שארכה יתר וכו'. (שם י"ב:) אי ארכה יתר על רחבה ה"ל מבוי ומבוי בלחי וקורה סגיא וכמה אפילו משהו. ופירוש חצר זה יש לה ג' דפנות כמבוי סתום. וכתב הרשב"א אי זהו שנדון משום חצר כל שאין דרך כניסתו יתר על רחב תוכו. ויש מגדולי המורים שאמרו שאינה נדונית משום חצר אלא כל שהיא מרובעת ואין ארכה יתר על רחבה ואין רחבה יתר על ארכה, עכ"ל. והראשון נראה מדברי רבינו וכן עיקר שכל שרחבה יתר על ארכה יש לה דין חצר:

ומבוי שאין בתים וחצרות וכו'. נראה שרבינו ז"ל מפרש בתים וחצרות או חצרות ולפי דבריו ז"ל י"ל דשמואל דאמר בפ' הדר (עירובין ע"ד) אפילו בית אחד וחצר אחת או חצר קאמר ולא ק"ל כותיה. אבל צ"ע ממ"ש פ"ה מהל' עירובין ועוד שבפירוש מוכח בשבת (ק"ל קל"א) פ' ר"א דמילה שרב בתים וחצרות קא בעי כמו שנזכר שם בסוגיא שאכתוב פ"ה מהלכות עירובין. ולפיכך נ"ל שביאור לשונו שכתב כאן כך הוא כגון שלא היה בו אלא בית אחד אע"פ שיש בו כמה חצרות או שלא היה בו אלא חצר אחת אע"פ שיש בו כמה בתים ויהיה דעת רבינו שהבתים צריך שיהו פתוחין למבוי. אבל רש"י ז"ל פי' בתים וחצרות שני בתים לכל חצר ושתי חצרות לכל מבוי. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. עוד כתב כל פתח ופתח מאלו צריך שיהא ברחבו ד' טפחים או יותר וכן מוכיח פ"ק בסוגיא במשך מבוי גבי פלוגתא דאביי ורב יוסף. עוד כתב צריך שיהיו דיורין אוכלין בכל בית ובית מהם שמקום הפת גורם ולא מקום לינה היה הבית האחד לאב והבית השני לבן אע"פ שהבן מקבל פרס משלחן אביו ואוכל בביתו של עצמו הרי הן נדונין כשנים וכן הרב ותלמיד המקבל פרס משלחן רבו ע"כ דבריו. הוציאם מסוגיא דפ' הדר (עירובין ע"ב ע"ג) כפי דעתו ז"ל:

וכן מבוי וכו'. מבואר פרק קמא כאביי כדאיתא לעיל:

הלכה ט

מבוי שאין ברחבו וכו'. כבר בארתי שם (י"ב) וכמה א"ר אחילאי ואי תימא רב יחיאל עד ד'. פי' ובפחות מכן אינו צריך כלום. ואחר כן אמרו ואיבעית אימא דרב אחילאי גופא תנאי היא ולזה לא פסקה רבינו אלא בפחות מג' ומדין לבוד. אבל הרשב"א ז"ל פסק וכך כתב ויש מגדולי המורים שהורו שכל שאינו רחב ד' או שאין בפתחו ד' אין צריך כלום ולזה הדעת נוטה עכ"ל:

מבוי שהכשירו בקורה וכו'. כבר בארתי בראש הפ' שדעת רבינו ז"ל הוא שדין תורה הוא שכל שיש בו שלש מחיצות הוא ככרמלית ואפי' מוכשר בקורה ובמוכשר בלחי דינו כדין רה"י גמורה דבר תורה ויצא לו ממה שאמרו (שם י"ב:) הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב. הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור. לחי משום מחיצה קורה משום היכר. ומפרש רבינו בג' מחיצות ולחי ואינו גורס בסוגיא (שם י"א:) דילמא קא סברי ב"ש ארבע מחיצות דאורייתא וכו' מיחייב אלא אסור. וכך היא גרסת ר"ח ז"ל. ויש לרבינו פירוש לפי שטתו בגרסא זו והסוגיא שבפרק כל גגות (עירובין צ"ד) דקאמר בחצר שנפרצה ברוח רביעית דאמרו ליה רבנן לר"א מי לא מודית היכא דטלטל מתוכה לרשות הרבים דפטור מפני שהיא ככרמלית ע"כ. ופשטו של לשון זה מורה כדברי רבינו ובאמת שיש לו לידחק בפירוש הסוגיא שבפ"ק ובעלי התוס' והרשב"א ז"ל סבורים דכל שיש לו ג' מחיצות רה"י גמורה דבר תורה ונדחקו בפי' סוגיא זו דכל גגות. ויש מחלקים בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית. והר"א ז"ל בהיות פשוט אצלו דג' מחיצות כרה"י גמורה דבר תורה. כתב בהשגות א"א הא מילתא קשיא לי טובא וכו' להטעינו בקורה עכ"ל. ומדבריו נראה שלא דקדק בדברי רבינו שהוא סבור שדבר תורה הוא ככרמלית. ועוד אני תמה לפי דעתו בדברי רבינו למה לא השיגו פי"ד:

הלכה י

שני כותלים ברה"ר וכו'. שם (דף ו') ת"ר כיצד מערבין רה"ר וכו'. ושקלו וטרו בה אמר רב יהודה ה"ק כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר עושה צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן חנניא אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל ב"ה אומר עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן. אתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניא איבעיא להו לחנניא ואליבא דב"ה צריך לנעול או אין צריך לנעול. ואסיקנא ראויות לינעל אע"פ שאינן ננעלות. ובהל' פסקו כרב דפסק כת"ק דמבואות המפולשין בצ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן סגי. וזה דעת רבינו כמ"ש בראש הפרק אבל ברה"ר גמורה צריך דלתות מכאן ומכאן. וכ"ד ההלכות. וסובר רבינו דלא בעינן ננעלות

בלילה שכחן של מחיצות יפה דרבים לא מבטלו ליה וכדעת מי שאמר כן פ' עושין פסין (עירובין כ' כ"ב) וסובר שזו הסוגיא שאמרו לחנניא אליבא דב"ה וכו' היא משום דנפקא מינה לדידן בהכשר רה"ר ושערי דנהרדעא שהיו סתומים עפר ואמר להם רב נחמן פנו העפר כדי שיהו ראויין לינעל שערי רה"ר גמורה היו. אבל בהלכות דבעינן ננעלות בלילה וכר"י ולא הביאו מסוגיא דצריך לנעול כלל. ודברי רבינו עיקר לפסוק דלא כר"י מכח ההיא דעושין פסין. והרשב"א ז"ל פסק כשמואל דמבואות המפולשין לרה"ר מכאן ומכאן צריך דלת מכאן ולחי או קורה מכאן. אי זה דלת אמרו דלת הראויה לנעול. ואינו צריך לנעול. ובהכשר רה"ר כתב כיצד הוא מכשירו עושה לו דלתות ננעלות בלילה והרי זה רה"י. עוד כתב ויראה לי שא"צ דלתות ננעלות מכאן ומכאן אלא כל שיש כאן לחי או קורה ודלת ננעלת בלילה ה"ז רה"י שאין רה"ר אלא המסור לרה"ר בכל עת והואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה וחוסמת היא את העוברים שם בלילה אין זה רה"ר עכ"ל:

הלכה יא

מותר לטלטל במבוי תחת הקורה או בין לחיים וכו'. שם מחלוקת אמוראים ויש בזה שטות הרבה. וכבר העלה הרשב"א ז"ל כדברי רבינו שכל שהם פתוחין לר"ה בכל עת אפי' בלחי רחב ד' מותר להשתמש בכולו וכל שפתוחין לכרמלית אפילו תחת הקורה אסור שלא כדברי הר"א ז"ל שכתב בהשגות. א"א שבוש הוא זה תחת הקורה לעולם מותר וכו' ואינו אלא כדברי רבינו וכ"נ מלשון ההלכות. וכתב הרשב"א ז"ל היתה הקורה רחבה ד' ובריאה לקבל מעזיבה אפי' פתוח לכרמלית יראה לי שמותר להשתמש תחתיה לפי שפי התקרה יורד וסותם עכ"ל:

הלכה יב

בכל עושין לחיים וכו'. משנה (שם ט"ו) בכל עושים לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ור"מ פוסל. ופסק רבינו כת"ק ודוקא כשהבעלי חיים קבועין ואינם נדים אבל אם נדים לא כמו שנתבאר למעלה פרק ט"ז בבבת בכל עושין מחיצה וידוע שהלחי משום מחיצה:

ואפילו באיסורי הנאה וכו'. פ' חלון (עירובין פ' ב') איתמר רב חייא בר רב אשי אמר רב עושין לחי אשרה רשב"ל אומר עושין קורה אשרה. מ"ד עושין קורה אשרה כ"ש לחי מ"ד עושין לחי אבל קורה כתותי מיכתת שיעוריה ע"כ. ופסק רבינו כמ"ד לחי דוקא וכ"פ הרשב"א ז"ל בחדושיו. ופי' רבינו דלחי כיון דעביו ורחבו כל שהוא אין אומרין כתותי מיכתת שיעוריה אבל הקורה כיון שיש לרחבה שיעור לא. וזה פירוש השמועה

לפי הנראה. אבל הר"א ז"ל הרבה בזה דברים ואמר. א"א ואם עביו כל שהוא גבהו מיהת צריך שיהא י' אלא בין לחי בין קורה מותר וכו' ואע"ג דאמרי' בגמרא מ"ד לחי וכו' לאו פלוגתא היא בהדיא אלא אפשר דלא אמר בקורה ואת"ל דפליגי וכו'. ה"ק לחי אע"ג דחשבה ליה כקש נדף אפשר להעמידה בצד הכותל ע"י קשירה אבל קורה כי הוי כקש נדף לא קיימא כלל ובעינן ממ"נ דבר העומד וכיון דהאי מיכתת לא קאי כלל עכ"ל. ואיני צריך להשיב על פירושו ועל דבריו אלא במה שהקשה לדברי רבינו מגובה הלחי והתירוץ בזה שיש נקודות וקוים ושטחים וכל זה לקוח בדמיון ואין מציאות בפועל לנקודה אלא בקו והקו לא ימצא אלא בשטח והשטח לא ימצא אלא בגולם והגולם הוא שיש לו ג' רחקים שהם ששה צדדים וזה מבואר. ולפיכך כל מה שיצטרך לרחקיו שיעור כקורה ושופר וכיוצא בהן אין עושין אותו מאשרה לפי שהוא כמכותת וחסרת השיעור. וכל מה שאין צריך לרחקיו שיעור אלא לארכו בלבד הרי הוא כקוים ומותר בכל דבר. וזה דעת רבינו ז"ל ועיקר ודברי הר"א ז"ל מן המתמיהין:

גובה הלחי אין פחות מעשרה טפחים וכו'. משנה פ"ק (שם י"ד ב') לחיים שאמרו גבהן עשרה טפחים רחבן ועביין כל שהוא ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים, ואין הלכה כר"י כדמסיק בגמרא. וכתב הרשב"א ז"ל הגביהו למעלה מן הקרקע פחות מג' טפחים שאין בארכו אלא ז' טפחים ומשהו כשר שכל לבוד רואין אותו כמלא עכ"ל:

הלכה יג

בכל עושין קורה אבל לא באיסורי הנאה. כבר נתבאר זה בסמוך:

וכמה רוחב הקורה וכו'. במשנה (שם י"ג:) קורה שאמרו רחבה לקבל אריח והאריח חצי לבינה של שלשה טפחים דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח ובריאה לקבל אריח ר' יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה ואין הלכה כר' יהודה, ובירושלמי נראה שצריך שתהא בריאה כדי לקבל דימוס של אריחין שוכבין ארכו לאורך הקורה ואילו קורה של עשר אמות צריך שתהא בריאה כדי לקבל כ' אריחין שאורך האריח ג' טפחים ורחבו טפח וחצי וכ"כ הר"א ז"ל. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. עוד כתב ויראה לי שדי אם יכולה לקבל י"ח אריחין לפי שקורה ט' אמות ושני משהויין מתרת מבוי רחב י' אמות מדין לבוד ע"כ. ואין בגמ' שלנו מכל זה כלל ולזה לא כתב רבינו רק לשון המשנה:

ומעמידי קורה וכו'. מחלוקת אמוראי בגמרא (שם י"ד) ופסק כרב חסדא דאמר מעמידי קורה צריכין שיהיו בריאין לקבל קורה ואריח. וכן פסקו ז"ל. ויש מי שפי' שמעמידין הכותל שהקורה עומדת עליו. ויש מי שפירש יתדות היוצאות מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן שלשה והקורה קצרה ונשענת עליהם וזה עיקר. ויש מן המפרשים

שכתבו שאם היתה הקורה רחבה ד' אינו צריך שתהא בריאה והוכיחו כן לדעתם מן הסוגיא. ואין נראית כן דעת רבינו ז"ל וההלכות ולראשון הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה יד

כמה יהיה פתח מבוי כו'. דע שהמבוי שהכשרו בלחי אין גובה יתר על כ' אמה פוסלו, שהרי הלחי סמוך לקרקע הוא ואין גבהו אלא י' ומה לנו אם המבוי גבוה כמה. וזה פשוט. ורבינו ז"ל שכתב ויהיה די להכשרו בלחי או קורה לא הזכיר לחי אלא מפני פסול גבוה פחות מעשרה ורחבה יתר מעשר. והדינין האלו הם במשנה ובגמ'. שנינו שם (ב') מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט ר' יהודה אומר אינו צריך הרחב מעשר אמות ימעט אם יש לו צ"פ אע"פ שרחב מעשר אינו צריך למעט ובגמרא היה פחות מעשרה טפחים חוקקין בו להשלימו לעשרה:

בד"א בשלא היה לו צורת פתח וכו'. כבר נתבאר במשנה שהזכרתי למעלה הכשר הצ"פ ברחב יתר מעשר. ובגמרא (דף י"א) תניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט. ומתוך כך סובר רבינו שה"ה לפחות מעשרה שצורת פתח מועילה בו ונחלקו עליו ואמרו שאין מחיצה פחותה מעשרה טפחים וכ"ש צורת פתח וזה דעת הרשב"א ז"ל:

הלכה טו

וכן אם היה בקורה וכו'. זה כתב רבינו בפירוש אמלתרא שהוזכר בגמ' (דף ג') ואמרו עלה בגמרא מאי אמלתרא ר' חמא אמר קיני במערבא אמרי פסקי דארזא מ"ד פסקי דארזא כ"ש קיני ומ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא. ופסק רבינו כמ"ד קיני. פירוש צורת קיני יונים וכיוצא בהן. והרשב"א ז"ל פסק כמ"ד פסקי דארזא וכן כתב היתה למעלה אם עשה בסמוך לה חתיכות ארזים חשובים כשר שכל שיש לה דבר חשוב יש לו קול וכן אם עשה לה צורות נאות וכיורין כשרה שהכל מסתכלין בה עכ"ל. עוד כתב חתיכות ארזים וכיורים אלו בלא קורה אע"פ שיש להם היכר אין מתירין את המבוי ע"כ. ופשוט הוא:

הלכה טז

מבוי שהיה גבוה מן הארץ וכו'. מחלוקת אמוראים שם (ג') ומסקנא כרבא דאמר חלל מבוי תנן. וכן פסקו ז"ל דכל שאין חלל המבוי מקרקעיתו ועד קרקעית הקורה יותר מעשרים כשר:

היה גובהו יותר מכ' וכו'. בגמרא (ד':) היה גבוה מכ' אמה ובא למעטו כמה ממעטו. והקשו כמה ממעט כמה שצריך לו אלא רחבו בכמה רב יוסף אמר טפח אביי אמר ד'. ובהלכות פירשו בא למעטו ממעטו בקורה שרחבה טפח ודיו דקורה משום היכר הוא

והיכר של מטה כהיכר של מעלה כדתנן (י"ג:) דיה לקורה שתהא רחבה טפח עכ"ל. וזה דעת רבינו ז"ל. והרשב"א ז"ל כתב שכונתם ז"ל שמשים קורה למעלה מי' טפחים ולמטה מכ'. והקשה א"כ היאך יאמר אביי בד' תיפוק ליה משום קורה תחתונה ועוד קושיות אחרות ובאמת שאין סוגית הגמרא מתישב לפירוש זה ולפיכך פי' הוא ז"ל שמגביה את המבוי ועושה אצטבא על פתח מבוי רחבה טפח כדעת רב יוסף וכן מפורש בירושלמי. ואני אומר כבודו במקומו מונח שלא נתכוון בכונת הרב אלפסי ז"ל שלא היתה כונתו וכונת רבינו ז"ל אלא קורה שמשים על שפת המבוי כדי שיהא מעליונית קורה זו עד קרקעית הקורה פחות מעשרים ועל זה אמרו בהלכות שהיכר של מטה די ברחב טפח כהיכר של מעלה ואם על קורה אחרת למעלה מעשרה מה היינו צריכין להיכר של מעלה. וסעד לדברי מצאתי בספר העתים שהוא מחזר אחר דברי ההלכות בכ"מ וכותב לשונו וכתב כך צריך שיהא באותה אצטבא או באותה הקורה שמניח על שפת המבוי למטה בקרקע טפח עכ"ל. עוד שם היכר של מטה כהיכר של מעלה כשם של מעלה דיה טפח כך הקורה שממעט בה למטה דיה טפח עכ"ל, וזה מבואר:

היה גבוה פחות מי' וכו'. (שם דף ה') היה פחות מעשרה חוקק בו להשלימו לעשרה וכו' משכו בכמה רב יוסף אמר בד' טפחים אביי אמר בד' אמות וק"ל כאביי כדאיתא בהלכות:

הלכה יז

נפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו וכו'. שם איתמר מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו איתמר משמיה דרב אמי ורב אסי אם יש שם פס ד' מתיר בפרצה עד י' ואם לאו פחות מג' מתיר ג' אינו מתיר ע"כ. ונ"ל שכונת ההל' ורבינו שאותה מימרא שהזכירו שם (ה' ו') מבוי שנפרץ מצדו בעשר מראשו בד' ואמרו שם כגון שנפרץ בקרן זוית וכו' חולקת היא על הא דרב אמי ורב אסי וכלה סוגיא דאיתא התם ליתא לענין הלכתא. ופירוש קרן זוית הנזכר שם לדעתם ז"ל מן הצד כנזכר פט"ז. וכן גידודי שאמרו שם פירוש לדעתם פסין ועל כן לא נכתב זה בהל' ולא הזכירו רבינו ז"ל, והרשב"א ז"ל הטיל שלום ביניהם וכתבן בספרו בפנים אחרים:

הלכה יח

נפרץ המבוי במלואו וכו'. שם (ח') גופא אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור ומפורש שם חצר מותרת אפי' היכא דקא דרסי בה רבים דתניא חצר שהרבים נכנסין לתוכו בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת. ובהלכות ומבוי אסור משום דה"ל מבוי מפולש לרה"ר וזה דרך רבינו ולא הזכירו

כלל הסוגיא שלמעלה מזו שהיא מחלקת בין עירבו ללא עירבו ובתנאין אחרים. והרבה מן המפרשים ז"ל פסקום. והרשב"א ז"ל הזכירם בספרו ואין דברים הללו מצויין כדי להאריך בהם:

הלכה יט

מבוי שהיו לו שבילין מצד זה וכו'. שם (ח':) איתמר מבוי שהוא עשוי כנדל פירוש שרץ הוא שהוא בהרבה רגלים אמר אביי עושה צורת פתח לגדול ואינך כלהו משתרו בלחי או קורה א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר מבוי עקום תורתו כסתום והא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא וחשו לה לדרב דאמר תורתו כמפולש אלא אמר רבא עושה צ"פ לכולהו מחד גיסא ואינך כולהו משתרו בלחי וקורה ע"כ. וכבר הזכרתי למעלה שדעת רבינו שאפי' מבוי המפולש בשני צדדיו ברשות הרבים די להכשירו בצורת פתח מכאן וקורה או לחי מכאן וזו היא צורת המבוי (עיין בסוף הספר ציור ד'). אבל הרשב"א ז"ל כתב שאם היו מפולשין כאן וכאן לרה"ר צריך דלת מצד אחד ולחי או קורה מכאן כמו שפירשתי למעלה בדין מבוי מפולש:

הלכה כ

מבוי שצדו האחד ארוך וצדו השני קצר. שם איתמר מבוי שצדו אחד ארוך וצדו הב' קצר פחות מד' אמות מניח את הקורה באלכסון ד' אמות מניח את הקורה כנגד הקצר ורבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר וק"ל כרבא וכן פסקו ז"ל וכתב הרשב"א ז"ל בא להתיר כנגד האלכסון אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצ"פ עשה צורת הפתח אפי' באלכסון מותר שהפתח משום מחיצה עכ"ל:

העמיד לחי בחצי מבוי וכו'. (עירובין י"ד:) תנא עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי פשיטא מהו דתימא דילמא אתי לאשתמושי בכוליה קמ"ל. וכתב הרשב"א ז"ל וה"ה לקורה ובהדיא תנו בתוספתא העמיד לחי או קורה באמצע מבוי אין לו אלא עד מקום לחי וקורה. ומיהו דוקא בשיש באותו חצי מבוי המוכשר תורת מבוי שלא יהא ארכו פחות מארבע אמות ושיהא ארכו יתר על רחבו ושיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכן הא לאו הכי צריך לחי מכאן ולחי מכאן א"נ פס ארבע כחצר עכ"ל:

הלכה כא

מבוי שהוא וכו'. שם (דף י') תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו רב ושמואל ולוי דאמרי אין הלכה כאותה משנה אלא היכי עביד אמר אביי עושה פס גבוה עשרה במשך ד' אמות ומעמידו לארכו של מבוי פירוש ונעשה כשני מבואות ונותן קורה על שניהם או לחי בזה ולחי בזה. וכתב הרשב"א ז"ל ואם הכשירו בקורה

צריך שתהא הקורה נתונה על הפס ההוא אמצעו או למעלה ממנו תוך ג' הא לאו הכי לא משום דבעינן קורה על גבי מבוי זהו דעתו ז"ל. עוד כתב וכן צריך שיהא בכל מבוי ומבוי משני אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצרות פתוחים לתוכו וכל תנאי מבוי ע"כ דבריו ז"ל:

או מרחיק שתי אמות וכו'. שם (י':) עביד כדרב יהודה דאמר רב יהודה מבוי שיש לו ט"ו אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות. ובהלכות והיכא דרחב עשרים אמה עביד הכי מהאי גיסא ומהאי גיסא ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל וכן הדין אף במרחיק שתי אמות ושני טפחים ועושה פס שתי אמות וארבעה טפחים מצד זה ומצד זה שכל שהפס רבה על האויר שבינו ובין הכותל נדון משום עומד ומכאן אתה דן לכל כיוצא בזה עכ"ל ודבר פשוט הוא:

הלכה כב

לחי הבולט מדפנו של מבוי כשר וכו'. שם (ה') אמר רב הונא לחי הבולט מדפנו של מבוי פחות מד' אמות נדון משום לחי ואינו צריך לחי אחר להתירו ד' אמות נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו, אותו לחי היכן מעמידו אמר רב פפא מוקים לה באידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפי' תימא דמוקים ליה בהדיה דמטפי ביה או דמבצר ביה ולא אמרן אלא במבוי שמנה אבל במבוי שבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ רב אשי אמר אפי' תימא במבוי שמנה אין צריך לחי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ אי פרוץ נפיש נדון משום לחי מאי אמרת דכי הדדי נינהו ה"ל ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל. עכ"ל ההלכות מן הגמרא. עוד שם והלכתא כרב אשי. ומשמעה של שמועה מורה שבמבוי תשע לחי של ד' אמות אינו כשר בו לפי שאינו נדון משום לחי כל שיש בו ד' אמות ואינו מכשיר משום עומד שהרי הוא מועט מן הפרוץ. ואין כן דעת רבינו שסתם דבריו בכאן ובסמוך כתב לחי שהיה רחב הרבה וכו' נראה מדבריו שהוא סובר דרב אשי לאו דוקא נקט מבוי שמנה אלא ה"ה לכל מבוי ומשום דרב הונא נקט שמנה וכ"ש לדידן דקי"ל דעומד כפרוץ כשר ולא אמר רב אשי מאי אמרת כי הדדי נינהו אלא להכשירו אפי' למ"ד עומד כפרוץ אסור ואין זה מתישב אצלי שאם כך היתה סברת רב אשי היל"ל אפי' יתר מד' אמות נדון משום לחי ויחלוק על מימרא דרב הונא דאמר ד' אמות נדון משום מבוי ודברי רבינו צל"ע. והרשב"א ז"ל כך פסק דכל שאין עומד כפרוץ ויש בעומד ד' אמות אינו נדון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו. ורש"י ז"ל פירש דהא דלחי הבולט כשלא נעשה לשם לחי הוא דאמרינן דכי הוי ד' אמות אינו נדון משום לחי אבל עשאו לשם לחי קול יוצא עליו כיון שהלחי

משום מחיצה משום דרבה בסתימתו לא גרע. וזה מסכים בדין רבינו בלחי שאינו עומד מאליו. ועם כל זה היה לו ז"ל לחלק. ויראה לי שרבינו מפרש שצריך לחי אחר להתירו לאותו לחי הבולט ולא למבוי וקסבר ההוא מותר להשתמש בין לחיים ואף זה צ"ע. ופי' לחי הבולט שהוא בולט מחודו של כותל לרחבו של מבוי:

ולחי העומד מאליו וכו'. (שם ט"ו) ובהלכות לחי העומד מאליו אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי בדלא סמכו עליה כ"ע ל"פ דלא הוי לחי כי פליגי בדסמכו עליה מאתמול וקי"ל כאביי דאמר הוי לחי ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל כיצד העמיד לחי במבוי וניטל בשבת אפי' היה שם אילן וכיוצא בו ואפי' נטעו הוא בידים אינו מועיל כיון שלא סמך עליו מע"ש לא העמיד שם לחי אחד או שהיה שם ונפל מע"ש אילן זה מתיר משום לחי וכן כל כיוצא בזה. ויראה לי שהקורה העומדת מאליה כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק את הכותלים אינה קורה שהקורה משום היכר ואין כאן היכר ע"כ דבריו:

ולחי שהוא נראה מבפנים לחי וכו'. שם (ט' י') נראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי והוא כגון זה (עיין בסוף הספר ציור ה). שבחוץ אינו מובדל מן הכותל כלל. נראה מבחוץ ושוה מבפנים נחלקו בו והלכתא משום לחי והוא כזה (עיין בסוף הספר ציור ו). שבפנים נראה שהוא ממשך הכותל:

לחי שהגביהו מן הקרקע וכו'. (שם י"ד) אמר רבה עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל ג' לא עשה ולא כלום. ופי' אם הגביהו פחות מג' אע"פ שאין בו אלא ז' ומשהו כשר שכל לבוד רואין אותו כמלא. וכן כתב הרשב"א ז"ל ופשוט הוא:

לחי שהיה רחב הרבה וכו'. כבר בארתי זה בסמוך בדין לחי הבולט:

הלכה כג

קורה שפרס עליה מחצלת וכו'. (שם דף י"ז) אמר רב ששת הניח קורה על גבי מבוי ופרש עליה מחצלת והגביה מן הקרקע ג' קורה אין כאן דהא מכסיא מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ע"כ:

נעץ שתי יתדות וכו'. (שם ח':) ובהלכות נעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן לא מהני ולא מידי משום דבעינן קורה ע"ג מבוי וליכא והוא כזה (עיין בסוף הספר ציור ז):

הלכה כד

קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל השני וכו'. ברייתא (שם י"ד) כלשון רבינו, ופירושו אפילו רחוקה מכל אחד מן הכותלים בג' וכגון שסמוכה ע"ג יתדות שאין ברחבן טפח כשרה שיש דין לבוד אפילו משני צדדים וזה פשוט:

הלכה כה

וכן שתי וכו'. שם וכן שתי קורות המתאימות לא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבו טפח א"צ להביא קורה אחרת אם לאו צריך להביא קורה אחרת. פי' רבינו אם יש בין שתיהן רחב טפח ובשאין בין זו לזו ג' טפחים. ופירוש אחר יש:

היתה אחת וכו'. שם היתה אחת למעלה ואחת למטה ר' יוסי בר"י אמר רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אמה והתחתונה למטה מי'. **וכתב רבינו ולא יהא ביניהם ג'**, לפי שאפי' במתאימות אם היה ביניהם מרחק ג' אין מצטרפות זו לזו. ומתוך דברי רבינו נראה שכל שהן תוך כ' אמה ולמעלה מי' אפי' יש ביניהם במרחק גובה יותר מג' מצטרפות. וקשה לי בזה שהרי רבינו פסק פרק ה' מהלכות סוכה כרבה דאמר פרק הישן (סוכה כ"ב) דכל דבר שאין בגגו טפח אין רואין אותו כאילו ירד. ושם הקשו עליו מברייתא זו. ואמר תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא תחתונה למטה מעשרה אלא למעלה מעשרה והעליונה סמוכה לה פחות מג' א"נ ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אלא בתוך כ' והתחתונה סמוכה לה פחות מג' אבל ג' כיון דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי עכ"ל הגמרא שם והיאך הביא רבינו ברייתא כפשטא ולא כתב אוקימתא זו וצ"ע. והרשב"א ז"ל פסק בספרו כדברי האוקימתא ועיקר:

הלכה כו

היתה הקורה וכו'. שם (עירובין י"ג:) במשנה עקומה וכו' כלשון רבינו וכתב הרשב"א ז"ל דדברי הכל היא וכן דעת רבינו לפסוק כמשנה זו ושלא לומר שהיא כר"י ואין הלכה כמותו. ודע שמה שאמרו אם היה הקיפה ג' טפחים יש בה רחב טפח אינו מדוקדק בחשבון אלא פחות מטפח הוא כחלק מכ"ב על דרך הקרוב ולא דקדקו בשל דבריהם והקילו בו:

היתה הקורה וכו'. (שם י"ד) א"ר זירא היא בתוך מבוי וכו' כלשון רבינו:

הלכה כז

באר שעשה וכו'. שם פ' שני (י"ז) עושין פסין לביראות ד' דיומדין נראין כשמנה דברי ר"י ר"מ אומר וכו' וידוע שהלכה כר"י. עוד שם במשנה גבהן עשרה טפחים ורחבן ו'

ועביין כל שהוא וביניהן כמלא שתי רבקות של שלשה שלשה בקר דברי ר"מ ר"י אומר של ארבעה ארבעה קשורות ולא מותרות אחת נכנסת ואחת יוצאה. ובארו שם בגמ' (דף י"ט:) ששיעורו של ר' יהודה הוא שלש עשרה אמה ושליש:

הלכה כח

היה במקום אחד וכו'. (שם) היתה שם אבן מרובעת רואין אותה כל שאילו תחלק ויש בה אמה מכאן ואמה מכאן נדון משום דיומד ואם לאו אינו נידון משום דיומד, עוד שם היה שם אילן או גדר או מחיצת קנים נדון משום דיומד:

חמשה קנים ואין בין זה לזה שלשה וכו'. שם בעא מיניה אביי מרבה מחיצת קנים קנה קנה פחות משלשה נדון משום דיומד או לא ופשט ליה רבה דנדון משום דיומד ואף ע"ג דדחי ליה אביי קיימא לן כפשיטותיה דרבה. ופירוש דיומד דו עמוד כלומר שני עמודין אחד לכאן ואחד לכאן לשני רוחות וסמוכין זה לזה:

הלכה כט

מותר להקריב ארבע הזויות אלו וכו'. משנה (שם י"ז:) מותר להקריב לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה. ושם (דף י"ט) אמרו בגמרא כמה ראשה ורובה של פרה שתי אמות.

ומ"ש רבינו אע"פ שלא יאחוז ראש הבהמה עם הכלי. בעיא שניה בגמרא (דף כ':) ולפום בעיא קמייתא פשוט הוא שאינו צריך לאחוז וכדברי רבינו.

ומ"ש ואפי' של גמל. מפורש בירושלמי כשיעור הזה ואפי' גמל וכלו מבחוץ מותר פחות מכשיעור אפי' גדי וכולו מבפנים אסור ע"כ:

ומותר להרחיק כל שהוא וכו'. משנה (שם י"ז י"ח) מותר להרחיק כל שהוא ובלבד שלא ירבה בפסים. פי' כל שהוא כל כמה שהוא רוצה. ובגמרא (דף י"ט:) בעא מיניה אביי מרבה יותר מי"ג אמה ושליש לר' יהודה מהו פשוטין עביד או בדיומדין מאריך א"ל תניתוה דפשוטין עביד ודחה אביי הראיה. מיהו קי"ל כמאי דהוה פשיט רבה. ופי' פשוטין שהוא משים בין הפסים שבזויות פסים פסים פשוטים גבהן עשרה ורחבן מבואר בירושלמי כל שהוא כדי שלא יהא ביניהם לזוית יותר מי"ג ושליש:

הלכה ל

לא התירו הפסין האלו וכו'. במשנה (שם כ"ב:) ר' יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד ולשאר עושין חגורה גבוהה עשרה טפחים. ופי' באר מים חיים ובור מים מכונסין. ומפורש בגמרא (דף כ"ג) הלכה כריב"ב. עוד שם לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד. עוד שם (דף כ' כ"א) לא הותרו פסי ביראות אלא

לבהמה בלבד. ופירשו מאי בהמה בהמה של עולי רגלים אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד. אם היו רחבין אפי' לאדם נמי ע"כ:

הלכה לב

הממלא לבהמתו וכו'. (שם דף כ':) ברייתא לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאליה. והקשו א"כ מה הועילו ראשה ורובה של פרה. ותירצו אמר אביי הכא באבוס העומד ברה"ר עסקינן גבוה עשרה ורחב ארבעה וראשו אחד נכנס לפסים גזרה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל ומפרק ודרי לדוולא בהדיה וחזי לאידך גיסא דמקלקל ומנח ליה וקא מפיק מרה"י לרה"ר. והקשו וכה"ג מי מיחייב. והא לא היתה עקירה משעה ראשונה לכך וכל שאין בו חיוב מן התורה אין ראוי לגזור מחמתו ותירצו דילמא הדר מעייל ליה וקא מעייל מרה"ר לרה"י ע"כ. ורבינו ז"ל תפס החשש הראשון שהיא הסבה הקודמת לאיסור ולא רצה להאריך:

הלכה לג

הזורק מרה"ר לבין הפסין וכו'. (שם:) א"ר אלעזר הזורק לתוך פסי ביראות חייב והקשו פשיטא ותירצו לא צריכא דעבד כעין פסי ביראות בר"ה וזרק לתוכו והקשו הא נמי פשיטא. ותירצו לא צריכא אף ע"ג דקא בקעי בה רבים ע"כ:

ומותר להשקות הבהמה ביניהן אם היה ביניהן באר וכו'. שם (כ"ב) במשנה רבי יהודה אומר אם היתה דרך הרבים מפסקת יסלקנה לצדדין וחכ"א אינו צריך. ובגמרא ר"י ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כחן של מחיצות דלא אתו רבים ומבטלי להו ואמרי שם דר"י אמר כאן ולא ס"ל דאיהו בעי דלתות ננעלות בלילה אבל רבי אלעזר ס"ל הכי ורבינו פסק כמותו:

הלכה לד

חצר שראשה אחד וכו'. ברייתא שם (כ') חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסים מותר לטלטל מתוכה לבין הפסים ומבין הפסים לתוכה ושתים אסורות ואם עירבו מותרות ואע"ג דרב הונא עביד בה אוקימתא רבינו ז"ל פסק כרבה דפליג עליה וכפשט הברייתא:

יבשו המים בשבת וכו'. שם בעא מיניה אביי מרבה יבשו מים בשבת מהו א"ל כלום נעשית מחיצה אלא משום מים אין כאן מים אין כאן מחיצה. עוד שם אמר אביי באו מים נמי לא קא מיבעיא לי דהא תניא כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה ע"כ. ופי' באו מים אפי' יבשו מערב שבת ופשוט הוא:

מבוי שנטלה קורתו או לחיו וכו'. פ' כל גגות (עירובין צ"ד) משנה וכן מבוי שניטלה קורתו או לחיו מותרים באותה שבת ואסור לעתיד לבא ד"ר יהודה. ר' יוסי אומר אם

מותרין וכו'. ופי' בגמרא (דף צ"ה) ר' יוסי אומר כשם שאסורים לעתיד לבא אסורין לאותה שבת אמר רב הלכה כר' יוסי. ושמואל אמר הלכה כר' יהודה ופירשו שם דשמואל דאמר הלכה כר' יהודה לא אמר אלא בנפרץ לכרמלית וקי"ל כרב ואפילו נפרץ לכרמלית אסור ולפיכך סתם רבינו ז"ל וכן בהלכות לא הביאו אלא הא דרב:

הלכה לה

אכסדרה בבקעה. שם (צ"ד:) אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד'. בעשר כ"ע לא פליגי כי פליגי ביותר מעשר. איכא דאמרי ביותר מעשר כ"ע ל"פ כי פליגי בעשרים. ומן ההלכות נראה שפוסקין כלשון הראשון וכרב דהלכתא כותיה באיסורי. והביאו הא דרב בלבד בסתם משמע דאפי' יתר מעשר וזה דעת רבינו. והטעם לדבריהם הוא לפי שמחלוקת לשונות אלו הוא בשל דבריהם כמבואר פ' י"ד שאיסור הכרמלית מדבריהם והולכין בו אחר המיקל ויש מי שפוסק כלשון אחרון דכל שנפרץ מלואו ברוח אחת והוא יתר מעשר אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם וכן פסק הרשב"א ז"ל בספרו. ודעת ההלכות ורבינו נראה עיקר וגם בספר העתים לא הביא אלא דברי רב כפשטן:

והזורק מרשות וכו'. כבר הזכרתי בפרק זה דעת רבינו בכ"מ שיש לו ג' מחיצות שאינו רה"י גמור דבר תורה כיון שאין לו לחי ואף כאן נמשך אחר שטתו ז"ל וכבר כתבתי שיש חולקין עליו ולזה כתב בהשגות א"א זה שבוש ע"כ:

בית או וכו'. (שם צ"ד) במשנה חצר שנפרצה משתי רוחותיה וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו ר' יוסי אומר אסורין אפי' לאותה שבת כדאיתא התם ובגמרא הקשו גבי חצר שסתמו אינו מקורה. במאי עסקינן אילימא בעשר מ"ש מרוח אחת דאמרינן פתחא הוא משתי רוחות נמי לימא פתח הוא אלא ביתר מעשר א"ה אפי' מרוח אחת נמי אמר רב לעולם בעשר וכגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. עוד הקשו גבי בית מ"ש מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם אמרי בי רב משמיה דרב כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם ע"כ בהלכות מלשון הגמרא. ופירש"י ז"ל דהא דאמרי בי רב אפי' בעשר הוא באוקימתא דחצר דאי משום פתחא אין עושין אותו בקרן זוית ואי משום פי תקרה כגון שקירויו באלכסון, ופירוש בקרן זוית שהפרצה אוכלת בשני רוחות. כך פירש"י ז"ל ורוב המפרשים. ופירוש קירויו באלכסון, פירש"י ז"ל בשיפוע כעין גגי רעפים שלנו. והקשו עליו. ופירשו כגון שנפרץ גם הקירוי עם הפרצה ונשאר מקורה באלכסון. ויש מי שפירש בהפך שאם נפרץ גם הקירוי אמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל הכא הוא

שהתקרה נשארה שלימה ולא אמרינן אמצע התקרה שהוא באלכסון יורד וסותם. אלו דבריהם ז"ל ולשון הגמרא נאות יותר לפירוש השני וכוונת רבינו אינה מבוארת:

הלכה לו

האצבע שמשערין וכו'. שיעור הטפח מפורש במנחות (דף מא:) פרק התכלת ארבע בגודל חמש באצבע שש בקטנה:

וכל אמה וכו'. פ"ק דעירובין (דף ג':) אמר אביי משמיה דרב נחמן אמת מבוי ואמת סוכה באמה בת חמשה אמת כלאים בת ששה ואמרו שם שכונתו להחמיר והקשו והא איכא מינייהו שהשיעור המיעוט הוא קולא ותירצו רוב אמות קאמר. ורבא משמיה דר"נ אמר אחד זה ואחד זה באמה בת ששה. אלא הללו שוחקות והללו עצבות. ומפרש רבינו אחד זה ואחד זה בין מבוי בין סוכה בין כלאים בת ששה אלא שהללו של כלאים שוחקות שהוא חומרא ואף במבוי. והסוכה אם השוחקות חומרא משערין בהם שלא כוונו אלא להחמיר וזה דעת הר"ז הלוי ז"ל ועיקר. וכתב הרשב"א ז"ל ושיעור יתרון השוחק על העצב יראה לי שהוא חצי אצבע לאמה והביא סמך לדבריו מפרק כיצד צולין בפסח שני והאריך בזה בספרו:

פרק יח

הלכה א

המוציא וכו'. פרק כלל גדול (שבת ע"ו:) משנה המוציא אוכלים כגרוגרת ומצטרפין זה עם זה מפני ששוים בשיעוריהם חוץ מקליפיהם וגרעיניהם וסובן ומורסנן. ופי' אוכלין אוכלי אדם, וכן פירש"י ז"ל ומוכרח הוא שם:

הלכה ב

יין כדי רובע רביעית. ריש פ' המוציא יין כדי מזיגת הכוס ופירשו בגמרא (שם ע"ז) רובע רביעית פירוש רביעית לוג שהוא ביצה ומחצה. עוד שם תנא יין יבש בכזית דברי ר' נתן ע"כ:

חלב בהמה טהורה וכו'. (שם ע"ו:) במשנה חלב כדי גמיעה. וכתב הרמב"ן ז"ל אין שיעורו ידוע לנו אבל פירושו כדי גמיעה של אדם בינוני והוא פחות אפי' מכדי לוגמיו ואצ"ל מרביעית:

וחלב בהמה טמאה וכו'. . **חלב אשה וכו'**. ברייתא (שם ע"ז:) כלשון רבינו. ופירש"י ז"ל במשיפה של קילור שרגילין לשופו בחלב אשה עכ"ל:

שמן כדי לסוך אצבע וכו'. משנה ומסקנא בגמרא (שם ע"ח) שמן לסוך בו אבר קטן של קטן בן יומו:

טל כדי לשוף וכו'. כל הבבא הזאת היא בירושלמי וסמך עליו רבינו ואע"פ שאין נוסחאות הגמרא הבבלית כן וכבר השיגו עליו למה לא כתב כדי לשוף את הקילור שכך הוא בגמרא שלנו. ונ"ל שהוא פוסק כאביי דאמר בגמרא שלנו שלא שיערו במים כדי לשוף את הקילור אלא במי גליל שהן ידועים שמועילין לעין אבל לא בשאר מים. ואע"ג דרבא פליג עליה הירושלמי מכריע, זהו דעתו ז"ל:

דבש וכו'. משנה וגמרא (שם ע"ז:) תנא דבש כדי ליתן על פי כתית ופירש רש"י ז"ל כתית מכת הסוסים והגמלים מחמת משאן והכי אמרינן בהמפקיד (ב"מ ל"ח) דבש והדביש למאי חזי לכתיתא דגמלי. אבל רבותי פירשו כתית מכה שעל גבי היד וגב הרגל עכ"ל:

דם ושאר משקין וכו'. משנה (שבת ע"ו:) ושאר כל המשקין ברביעית וכל השופכין ברביעית ובגמ' (ע"ח) דם וכל מיני משקין ברביעית. ופירש"י ז"ל שופכין מים סרוחים. ואמרו בגמרא חזו לגבל בהן את הטיט:

הלכה ג

תבן תבואה וכו'. בכלל גדול (שם ע"ו) משנה תבן כמלא פי פרה עצה כמלא פי גמל ובגמרא אמר רב יהודה מאי עצה תבן של קטנית. עוד שם כי אתא רבין אמר המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל דכ"ע ל"פ דחייב כי פליגי במוציא עצה מלא פי פרה לפרה ור' יוחנן אמר פטור אכילה על ידי הדחק לא שמה אכילה רבי אושעיא אמר חייב אכילה ע"י הדחק שמה אכילה ע"כ. ופסק רבינו כרבי אושעיא שהלכה כמותו לגבי ר"י:

עמיר כמלא פי טלה וכו'. שם באותה משנה עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי גדי ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן. ובגמרא אמר ר' יוסי בר' חנינא אין מצטרפין לחמור שבהן אבל מצטרפין לקל שבהן ע"כ. ופירש"י ז"ל עמיר קשין של שבלין. פי טלה נפיש מפי גדי הילכך עמיר לא חזי לגדי אבל עשבים הואיל וחזו בין לטלה בין לגדי מיחייב כמלא פי גדי. לחין הראויין לאדם כגרוגרת דזה שיעור לכל מאכל אדם בשבת אבל כמלא פי גדי לא דגדי לא חזו ליה לחין עכ"ל. ובגמרא אין מצטרפים לחמור שבהן פירש"י ז"ל מי ששיעורו גדול הוי קל ואינו מצטרף להשלים חמור דהא לא חשוב אבל החשוב משלים את הקל לכשיעור עכ"ל. כדעת רבינו:

הלכה ד

המוציא עצים כדי לבשל כגרוגרת וכו'. בפ' ר"ע (שבת פ"ט:) היא עצים כדי לבשל ביצה קלה. ובהמוציא (שם פ':) קנה כדי לעשות קולמוס אם היה עבה או מרוצץ כדי

לבשל בו ביצה קלה שבביצים טרופה ונתונה באלפס. ובגמרא תנא כדי לעשות קולמוס המגיע לקשרי אצבעותיו. עוד שם תנא טרופה בשמן ונתונה באלפס. ופירשו ביצה קלה ביצת תרנגולת וקרו ליה ביצה קלה לפי ששיערו חכמים אין לך קלה לבשל יותר מביצת תרנגולת. והקשו ומאי שנא כל שיעורי דשבת כגרוגרת והכא כביצה. ופירש ר"נ כגרוגרת מביצה קלה ע"כ:

הלכה ה

המוציא תבלין וכו'. פרק ר"ע (שבת פ"ט:) מ תבלין כדי לתבל ביצה קלה ומצטרפים זה עם זה. ומ"מ נראה לפי הגמרא שאין מצטרפין אלא בשכולן מיני מתיקה וכן פירש"י ז"ל (עיין כאן בשיטמ"ק). ויש לרבינו שם פירוש אחר:

פלפל כל שהוא וכו'. משנה (שם צ') ובריייתא וגמרא כלשון רבינו. ופירש"י ז"ל ארגמן צבע שצובעין בו ארגמן ולי נראה שגם הוא ראוי להריח. בתולת הורד עלה של ורד בחור אחת. מקק אכילת תולעת האוכל בספרים ומרקיבן שמו מקק. שמצניעין אותו לגנוז שכל דבר קדש טעון גניזה עכ"ל:

גחלת כל שהוא והמוציא וכו'. בי"ט (ביצה ל"ט) פרק משילין ברייתא:

הלכה ו

המוציא זרעוני גינה וכו'. פרק ר"ע (שבת צ' א' וב') משנה זרעוני גינה פחות מכגרוגרת ר' יהודה בן בתירא אומר חמשה זרע קשואין שנים זרע דלועין שנים זרע פול המצרי שנים. ע"כ. ורבינו ז"ל אינו פוסק כרבי יהודה וסובר דהך סיפא דזרע קישואין וכו' דברי ת"ק היא והלכה כמותו:

המוציא סובין כדי ליתן וכו'. בהמוציא (שם ע"ח:) משנה כלשון רבינו פירש"י ז"ל במקום שאין פחמים צורפין הזהב באש של סובין, עכ"ל:

המוציא מורסן אם לאכילה וכו'. תוספתא פ"ט עד לולבי זרדין וכו' אבל הלוף וכו':

הלכה ז

המוציא גרעינין אם לאכילה חמש וכו'. ברייתא ס"פ ר"ע (שבת צ'). ן גרסתו כגרסת קצת ספרים שגורסין אם לאכילה כמלא פי חזיר וכמה מלא פי חזיר אחת ופירש"י ז"ל גרעינין גרעיני תמרה עכ"ל: **המוציא אזוב וכו'**:

הלכה ח

המוציא קליפי אגוזים וכו'. משנה פרק ר"ע (שבת פ"ט:) קי אגוזים קליפי רמונים אסטיס ופואה כדי לצבוע בהן בגד קטן פי סבכה:

וכן המוציא מי רגלים וכו'. שם מי רגלים נתר ובורת קמוניא ואשלג כדי לכבס בהן בגד קטן פי סבכה ובגמרא (דף צ') תנא מי רגלים בן ארבעים יום. נתר תנא נתר אלכסנדריא ולא נתר אנטיפטרי, ע"כ:

הוציא סמנין וכו'. ברייתא (שם ע"ט) פרק המוציא כלשון רבינו ופירש"י ז"ל דוגמא לאירא כלומר מעט כעין שמראין לדוגמא רוצה אתה כזה, עכ"ל:

הלכה ט

המוציא דיו על הקולמוס וכו'. משנה פרק המוציא (שם ע"ח:) דיו כדי לכתוב שתי אותיות. ובגמרא (דף פ') תנא שתי אותיות בדיו שתי אותיות בקולמוס שתי אותיות בקלמרין. פי' קלמרין קסת הסופר. בעי רבא אות אחת בדיו אות אחת בקולמוס אות אחת בקלמרין מהו תיקו. ויש לרש"י ז"ל בזה פי' אחר שלא כדרך רבינו:

הוציא שתי אותיות וכו'. שם מימרא כלשון רבינו:

הוציא אות אחת וכו'. שם מימרא אמר רבא הוציא אות אחת וכתבה וחזר והוציא אות אחת וכתבה פטור בעידנא דאפקא לבתרייתא חסר לה שיעור דקמייתא, ע"כ:

הלכה י

המוציא כחול וכו'. משנה (שם ע"ח:) כחול כדי לכחול עין אחת. ובגמרא הקשו הא לא כחלי פי' אלא שתי עינים א"ר הונא שכן צנועות כוחלות עין אחת. מיתיבי אמר רשב"א כחול אם לרפואה כדי לכחול עין אחת אם לקשוט בשתי עינים ותירצו כי תניא ההיא בעירניות ע"כ. ופירש"י ז"ל עירניות בנות כפרים אינן צריכות צניעות כל כך ואינן מכסות פניהן וכוחלות שתי עיניהן, עכ"ל:

זפת וגפרית וכו'. משנה (שם ע"ח) כלשון רבינו. ופירש"י ז"ל כדי לעשות נקב קטן כלי שנותנין בו כסף חי סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו עכ"ל:

שעוה כדי ליתן בו וכו'. שם כלשון רבינו. ובגמרא (דף פ') כדי ליתן על פי נקב קטן של יין. ופירש"י ז"ל למעוטי של שמן ודבש שהיין זב דרך נקב קטן יותר מדבש ושמן עכ"ל. ולא חשש רבינו לכתוב זה שהכל נכלל בלשון קטן:

דבק כדי ליתן וכו'. במשנה (שם דף ע"ח. ודף פ') ובגמרא בראש השפשף שבראש קנה של ציידין. ופירש"י ז"ל מושיבין נסר קטן ונותנין עליו דבק והעוף יושב עליו ונדבק בו וצריך לתת שם הרבה שיהא העוף נדבק בו, עכ"ל:

רבב וכו'. ברייתא (שם ע"ח):

הלכה יא

המוציא אדמה וכו'. משנה (שם פ' ב') כלשון רבינו ופסק כחכמים, ופירש"י ז"ל אדמה ארזילא, עכ"ל:

טיט וכו'. ברייתא שם כלשון רבינו:

זבל וחול דק וכו'. משנה כלשון רבינו כדברי חכמים. ופירש"י ז"ל כרישא קפלוט:

חול הגס וכו'. משנה וברייתא כלשון רבינו:

חרסית וכו'. במשנה (ע"ח) חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב ופירש רש"י ז"ל חרסית לבינה כתושה. ובקצת ספרי רבינו נמצא סיד חרסית ואין כן בספרים מדוקדקים אלא חרסית כדי לעשות וכו' כלשון המשנה:

שיער כדי לגבל טיט וכו'. ברייתא שם פ' ב' כלשון רבינו ופירש"י ז"ל שיער יפה לטיט, עכ"ל:

סיד כדי לסוד וכו'. משנה שם ובריייתא כלשון רבינו:

עפר ואפר וכו'. . **צרור אבן וכו'**. משנה (שם דף פ"א) צרור אבן כדי לזרוק בעוף ר"א בן יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה. ובגמרא א"ר יוחנן והוא שמרגשת בה וכמה שיעורה תניא ראב"י אומר משקל עשרה זוזים ע"כ, ולכך פסק רבינו כראב"י:

חרס כדי לקבל בו וכו'. במשנה (שם פ"ב) ג' מחלוקות רבי יהודה ור"מ ורבי יוסי ופסק כרבי יוסי דידוע שהלכה כמותו אצל כל אחד מאלו:

הלכה יב

המוציא חבל כדי לעשות וכו'. משנה (שם ע"ח) כלשונה:

גמי וכו'. משנה כלשונה כת"ק:

הוצין וכו' סיב וכו' מוכין וכו'. כלם בברייתא (שם ע"ח) כלשון רבינו. ופירש"י ז"ל הוצין של לולבי דקל כפיפה מצרית סל העשוי מצורי דקל. סיב גדל סביב הדקל. על פי משפך לסנן את היין שמעכב את הפסולת, עכ"ל:

עצם כדי לעשות תרווד וכו'. משנה (שם פ"א) כלשונה כדברי ת"ק. ולשון רש"י תרווד כף קוליר"א:

זכוכית כדי לגרוד בה ראש הכרכר או עד שיפצע שתי נימין כאחת וכו'. משנה ובריייתא כלשון רבינו:

הלכה יג

המוציא שני נימין וכו'. ברייתא סוף ר"ע (שבת צ':) היא שני נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה חייב מפני שמצניעין אותן לנשבין מקשה של חזיר אחת צורי דקל שתים תורי דקל

אחת ע"כ. ופירש רש"י ז"ל לנשבין לצוד עופות. מקשה של חזיר נימין קשין שבשדרה של חזיר עכ"ל:

מצמר גפן וכו'. תוספתא פרק המוציא:

המוציא מן הבגד וכו'. בהמוציא (שם ע"ט) הביאו משנה דתנן הבגד שלשה על שלשה למדרס השק ארבעה על ארבעה העור חמשה על חמשה ותני עלה כשיעורן לטומאה כך שיעורן להוצאה, ע"כ. והעור הוא משנגמר עיבודו הנקרא קרטבלא בלשון הגמרא כדאיתא התם ומבואר בסמוך:

הלכה יד

המוציא עור וכו'. שם שלש עורות הן מצה כמשמעו דלא מליח ולא קמיח ולא עפיץ וכמה שיעורו לצור בו משקולת קטנה וכמה אמר אביי רבעא דריבעא דפומבדיתא. חיפה דמליח ולא קמיח ולא עפיץ וכמה שיעורו כדתנן העור כדי לעשות קמיע. דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ וכמה שיעורו כדי לכתוב עליו את הגט:

נגמר עיבודו וכו'. זהו קרטבלא הנזכר בגמרא. אבל רש"י ז"ל פירש קרטבלא שבשלוהו ברותחין ומתקשה לישב עליו, עכ"ל:

הלכה טו

המוציא קלף וכו'. משנה שם (דף ע"ח:) כלשונה:

דוכסוסטוס כדי לכתוב וכו'. ברייתא (שם ע"ט:) ופירש"י ז"ל דוכסוסטוס קלף שנטלה קליפתו העליונה עכ"ל:

נייר כדי לכתוב וכו'. משנה (שם ע"ח) נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין ותנא כמה קשר מוכסין שתי אותיות ומפורש שהם גדולות משלנו. ולשון רש"י ז"ל קשר של מוכסין יש לך שנותן את המכס לראש הנהר במקום אחד או מוחל לו במתנה והוא מוסר לו חותם להראות למוכסין שמחלו לו המכס:

המוציא קשר מוכסין וכו'. משנה ובגמרא ת"ר המוציא קשר מוכסין עד שלא הראהו למוכס חייב משהראהו למוכס פטור ר' יהודה אומר אף משהראהו למוכס חייב מפני שהוא צריך לו. ופסק רבינו כרבי יהודה מפני שהמשנה שנויה סתם דמשמע דבכל גונא הוא חייב כדברי ר"י וכו':

המוציא שטר פרוע וכו'. ברייתא (שם ע"ח:) וגמרא כלשון רבינו ודין השטר פרוע הוא כדברי ת"ק דברייתא אחרת שהביאו שם והלכה כמותו:

הלכה טז

המוציא בהמה חיה ועוף וכו'. פרק המצניע (שבת צ"ד) המוציא בהמה חיה ועוף לרשות הרבים בין חיין בין שחוטין חייב ר' נתן אומר על שחוטין חייב על החיין פטור שהחי נושא את עצמו ואמרו שם ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר' נתן אלא בבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשייהו אבל אדם חי נושא את עצמו אפי' רבנן מודו ע"כ. ופירש"י ז"ל דמשתמטין כלפי מטה ומכבידין עצמן להשתמט מיד הנושאן:

ואם היה כפות וכו'. שם ומודה ר' נתן בכפות. **וכן החולה** נלמד ממ"ש שם והני פרסאי כמאן דכפיתו דמו וכו':

והאשה מדדה וכו'. פ' מפנין (שבת קכ"ח ב') ה מדדה את בנה אמר ר' יהודה וכו' אימתי בזמן שנוטל אחת ומניח אחת אם היה גורר אסור עד כאן וקי"ל ס"פ חלון בעירובין (דף פ"א פ"ב) כל מקום ששנה ר' יהודה אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים. ופירש"י ז"ל מדדה את בנה אוחזתו בזרועותיו ומאחריו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך. שנוטל אחת ומניח אחת שהתינוק מניע רגליו כשמגביה אחת מניח אחת אבל גורר אסור מפני שנושאתו עכ"ל:

הלכה יז

המוציא תינוק חי וכו'. פרק נוטל (שבת קמ"א קמ"ב) אמר רבה הוציא תינוק חי וכיס תלוי לו בצוארו חייב ותניא המוציא אדם וכליו עליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידיו פטור שאילו הוציאן כמות שהן חייב. ופירש"י ז"ל שאילו הוציאן כמות שהן שהיה עליון אחוז בהן ולא מלובש חייב הנושא עכ"ל כדברי רבינו:

הלכה יח

המוציא חגב חי כל שהוא וכו'. משנה כלשונה סוף פרק ר"ע כדברי ת"ק. ומפורש בגמרא דלדברי ת"ק דוקא חגב חי טהור אבל טמא אינו בכל שהוא. ורבינו כתב המשנה כלשונה ובגמ' מפרש מהו צפורת כרמים ואינו ברור אצלנו:

המת והנבלה והשרץ וכו'. משנה פ' המצניע (שבת צ"ג צ"ד). וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב ור"ש פוטר. ומפרש בגמרא שפטור ר"ש הוא מפני מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכבר נתבאר פרק ראשון לפסוק כסתם משנתנו שבכאן ויש חולקין עליו כמו שכתבתי שם:

הלכה יט

היה שם כזית מצומצם וכו'. (שם צ"ד:) בגמרא תנן וכן כזית מן המת הא חצי זית פטור והא תניא חצי זית חייב. ופירש רב ששת הא דתניא חייב דאפיק חצי זית מכזית הא

דתניא פטור דאפיק חצי זית מכזית ומחצה. ופסק רבינו כרב ששת אע"ג דרב נחמן פליג עליה התם דלא אמרו הלכתא כותיה דר"נ אלא בדיני:

הלכה כ

במה דברים אמורים שאינו וכו'. משנה ריש פרק המצניע (שבת דף צ"ב) ובגמרא ל"ל למיתני המצניע ליתני המוציא לזרע ולדוגמא ולרפואה חייב עליו בכל שהוא אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהצניעו ושכח למה הצניעו וקא מפיק ליה בסתמא מהו דתימא בטולי בטלה למחשבתו קמ"ל כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה ע"כ:

הלכה כא

המצניע דבר וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך:

זרק זה שהוציאו כבר בתוך האוצר וכו'. שם במשנה חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו. ובגמרא (שם צ"א:) הקשו פשיטא ופירש"י דכיון שלא זרעו בטלה מחשבתו קמייתא והוי ליה ככל אדם ותירץ אביי הב"ע כגון שזרקו לאוצר ומקומו ניכר מהו דתימא כיון דמקומו ניכר במלתא קמייתא קאי קמ"ל מדזרקיה לאוצר בטוליה בטליה. ופירש"י ז"ל מתני' בשלא נמלך עליו בפירוש אלא שזרקו לאוצר וכו' ע"כ. ומתוך לשון רבינו נ"ל שחזר והכניסו ר"ל הוציאו ומפורש פ"ק (דף ב':) תנא להכנסה נמי הוצאה קרי לה וה"ה להוצאה הכנסה. ומ"מ אין זה מעלה ומוריד לענין הדין:

הלכה כב

דבר שאין דרך בני אדם וכו'. משנה פרק כלל גדול (שבת ע"ה:) עוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע ומצניעין כמוהו המוציאו בשבת חייב וכו'. כך פירושה כל דבר הראוי להצניע שהוא מדבר שמצניעין ומצניעין כמוהו שיש בזה שיעור חשוב אצל בני אדם כל אדם חייב עליו ואפי' עשיר שאינו חשוב אצלו זה. וזה כלל לכל השיעורים הנזכרים בפ' זה וע"כ לא כתבו רבינו ראש המשנה בדין בפני עצמו. וכל שאינו כשר להצניעו שאינו ממין הראוי להצניעו ואין מצניעין כמוהו נ"ל פירושו שהוא ממין ראוי אלא שהוא פחות מכשיעור אינו חייב אלא המצניעו. ורבינו ז"ל לא כתב ואין מצניעין כמוהו לפי שכבר נתבאר למעלה בבבת המצניע דבר וכו' ואמרו בגמרא גבי כל הכשר להצניעו לאפוקי דם נדה וכ"ש עצי אשרה רב עוקבא אמר לאפוקי עצי אשרה אבל דם נדה מצנע ליה לשונרא ואידך כיון דחלשא לא מצנע ליה. ופסק רבינו כרב מתנא. ומכאן שדם נדה או עצי אשרה וכיוצא בהן בשום שיעור אין חייבין עליהן:

הלכה כג

המוציא חצי שיעור פטור וכו'. משנה בהמצניע (שם צ"ג:) ובכמה מקומות:

הוציא חצי שיעור וכו'. בהמוציא (שם פ') אמר רבא הוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת והניחה ראשונה נעשית כמי שנקלטה או נשרפה ופטור והקשו אמאי והא מנחא ותירצו ה"ק אם קדם והגביה את הראשונה קודם הנחת שניה נעשית כמי שנקלטה או שנשרפה ופטור ע"כ. ופירש"י ז"ל ואמאי והא מנחא וכיון דבהעלם אחת הוא מצטרפי לכי גמרה הוצאה עכ"ל. וכן עיקר שאם היתה לו ידיעה לחצי שיעור [פשיטא דפטור] כמבואר פ"ו מהלכות שגגות ויתבאר בסמוך שהכוונה בהעלם אחת בדוקא:

הוציא חצי שיעור והניחו וחזר והוציא חצי אחר וכו'. שם אמר רבא הוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת והעבירה דרך עליה חייב והקשו ואמאי הא לא נחה ותירצו כגון שהעבירה בתוך שלשה והקשו והא אמר רבא תוך שלשה לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו. ותירצו ל"ק כאן בזורק כאן במעביר ע"כ. ופירש"י מעביר לא צריך דהא מנחא בידו וידו סמוכה לקרקע עכ"ל כדברי רבינו:

הלכה כד

הוציא חצי שיעור וחזר והוציא חצי שיעור וכו'. שם ת"ר הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחת חייב בשתי העלמות פטור ר' יוסי אומר בהעלם אחת לשתי רשויות פטור לרשות אחת חייב אמר רבא והוא שיש חיוב חטאת ביניהם אבל כרמלית לא אביי אמר אפי' כרמלית אבל פסלא לא רבא אמר אפי' פסלא. ורבינו פסק כר' יוסי משום הנך אמוראי ופסק כרבא להחמיר משום דאביי ורבא תלמידיו הוו זהו דעתו ז"ל. ופי' והוא שיש חיוב חטאת ביניהן ששתי רשויות הרבים אלו מופסקות ברה"י שהזורק מאחת מהן לאותו רשות חייב חטאת:

הלכה כה

המוציא פחות מכשיעור וקודם שיניחו נתפח וחזר וכו'. זה מבואר בסוגיא שבהמצניע (שבת דף צ"א) אזכרה בסמוך:

וכן המוציא כשיעור וקודם שיניח צמק וחזר פחות וכו'. גם זה באותה סוגיא:

הלכה כו

המוציא כגרוגרת וכו'. שם בעיא הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה ונמלך עליה לזריעה מהו הכא ודאי כי אשתיק ולא חשב עליה אמחשבה קמייתא לא מיחייב או דילמא בתר השתא אזלינן ומיחייב ואת"ל בתר השתא אזלינן ומיחייב וכו'. ופסק רבינו כאת"ל וכן דרכו ז"ל ובכאן נתבאר דין וכן המוציא כשיעור הנזכר למעלה דקאמרי אמחשבה קמייתא לא מיחייב:

הוציא פחות מגרוגרת. שם אמר ר"נ הוציא כגרוגרת לאכילה ונמלך עליה לזריעה לזריעה ונמלך עליה לאכילה חייב והקשו פשיטא דבכל גונא איכא שיעורא ותירצו קמ"ל דלא בעינן עקירה והנחה בחדא מחשבה. עוד שם בעי רבא הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך עליה לאכילה מהו התם (במימרא דרב נחמן) הוא דמיחייב משום דבכל גונא איכא שיעורא אבל הכא כיון דבעידנא דאפקה לא הוה ביה שיעור אכילה לא מיחייב או דילמא כיון דאילו אישתיק ולא חשיב עליו מיחייב אמחשבה דזריעה הא נמי מיחייב את"ל מיחייב וכו'. ופסק רבינו כאת"ל ולא הוצרך להביא מימרא דרב נחמן. ובכאן התבאר דין הוציא פחות מכשיעור שלמעלה. **וכתב רבינו ואם תפחה קודם הנחה ונעשה כגרוגרת קודם שימלך עליה** לפי שכך לשון הבעיא מורה דקאמרה ותפחה ונמלך עליה ומוכרח הוא:

הלכה כז

הוציא כגרוגרת וכו'. בעיא שם הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה וחזרה ותפחה מהו יש דיחוי אצל שבת או לא תיקו:

זרק כזית אוכלין וכו'. שם זרק כזית תרומה לבית טמא מהו למאי אי לענין שבת כגרוגרת בעינן אי לענין טומאת אוכלין כביצה בעינן ואסיקנא לעולם לענין שבת וכגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין וכזית משלימו לכביצה מאי מדמצטרף לענין טומאה מיחייב נמי לענין שבת או דילמא כל לענין שבת כגרוגרת בעינן ואתו למיפשטה ולא איפשיטא. ואני תמה למה כתב רבינו אוכלין סתם ולא כתב אוכלי תרומה כלשון הבעיא ומשמע דלא מספקא להו אלא תרומה דאילו חולין כיון שאין טומאתן אוסרתן אינה חשובה כלום וכן ראיתי לבעלי התוס' והרמב"ן והרשב"א ז"ל שפירשו דדוקא תרומה:

הלכה כח

המוציא פחות מכשיעור וכו'. משנה (שם דף צ"ג:) המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שהכלי טפלה לו את החי במטה פטור כו' מפני שהמטה טפילה לו. ובהשגות א"א בירושלמי מפרש כהלין תותים שהן צריכים לכלים עכ"ל. ואיני רואה כן דרך גמרתנו אלא כל מידי דמבטל ליה לגביה אע"פ שאינו צריך לו פטור. והכין משמע בהדיא פרק נוטל (שבת קמ"א:):

המוציא קופת הרוכלין וכו'. משנה פרק ר"ע כלשונה (שם צ'.)

ומ"ש ואפילו הוציאו בתוך כפו. פשוט הוא ומבואר. ובירושלמי תמהו פשיטא שהכל בהעלם אחת. ותירצו צריכא לר' אליעזר:

פרק יט

הלכה א

כל כלי המלחמה אין יוצאין בהן וכו'. פרק במה אשה יוצאה (שבת דף ס') משנה לא יצא האיש לא בשריון ולא בקסדא ולא במגפיים ואם יצא אינו חייב חטאת. וכתב רבינו לפי שהן דרך מלבוש וכן פירש"י ז"ל ופשוט הוא. עוד שם (דף ס"ג) לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת. ובגמרא (דף ס"ב) קסדא אמר רב סנורתא. ופירש רש"י כובע עור תחת כובע המתכת וכן פירש רבינו כובע. עוד שם מגפיים פוזמקי פירש"י אנפלאות של ברזל כמ"ש רבינו. עוד שם (דף ס"ג) מאי אלה קופלא ופירש"י ז"ל מס"א בלע"ז:

הלכה ב

אין יוצאין בסנדל המסומר וכו'. שם (דף ס'.) לא יצא האיש בסנדל מסומר ובגמרא (דף ס':) מבואר דאפילו ביו"ט אסור. ועוד שם אמר שמואל לא שנו אלא לחזק אבל לנוי מותר. ושם נחלקו אמוראים כמה הם לנוי. וכן נאמרו שם צדדין אחרים להתיר כשחפהו כולו במסמרים כדי שלא תהא קרקע אוכלתו ודרך אחרת. ומבואר כל זה בהלכות. ורבינו לא הזכיר אלא מימרא דשמואל מפני שאין בינינו אלא מסומרים לחזק ואין רגילות באותה של נוי וגם בגמרא לא העלו פסק אי זה מהן הוא נקרא לנוי אלא א"ל איפה לרבה בר בר חנה אתון דתלמידי דר"י אתון עבידו כר"י אנן נעביד כר"ח ומתוך כך קצר רבינו:

ומותר לצאת וכו'. (שם נ"ט:) אמר רב ששת קמרא שרי איכא דאמרי דארוקתא ואמר רב ספרא מידי דהוה אטלית מוזהבת. ואיכא דאמרי דאניסכא מידי דהוה אאבנט של מלכים. ופירש"י קמרא אבנט חשוב. ארוקתא עושין אותה רצועה ומשובצת זהב ואבנים טובות קבועות בה. אניסכא כולו טס של זהב, עכ"ל. ובהלכות קמרא הוא חגור שבמתנים. ורבינו פירש אניסכא שחתיכות נסכא קבועות בו וכן עיקר. ומכאן הביא ראיה ר"ת ז"ל שאין גוזרין בתכשיטי האיש שמא יראם לפי שהאיש אינו מתפאר בתכשיטיו כמו שהאשה עושה שדעתה קלה וכן מפורש בירושלמי וזה דעת רבינו כמו שיתבאר בדין הטבעת שיש עליה חותם ועיקר.

ומ"ש רבינו והוא שלא יהיה רפוי וכו'. נלמד מהסוגיא שבראש הפרק. ורבינו כתב כלישנא בתרא דאניסכא שריא וכ"ש דארוקתא וכן מפורש בהלכות:

הלכה ג

טבעת שיש עליה חותם מתכשיטי האיש היא ואינה וכו'. (שם נ"ז) לא תצא אשה לא בטבעת שאין עליה חותם ולא במחט שאינה נקובה ואם יצאת אינה חייבת חטאת. עוד שם (דף ס"ב) לא תצא אשה לא במחט הנקובה ולא בטבעת שיש עליה חותם ואם יצאת חייבת חטאת. ובגמרא על המשנה זו אמר עולא וחלופיהן באיש אלמא קסבר עולא כל מידי דחזי לאיש לא חזי לאשה וכל מידי דחזי לאשה לא חזי לאיש והקשו על זה ותירצו אלא אמר רב יוסף קסבר עולא נשים עם בפני עצמן הן. והקשו והא הוצאה כלאחר יד היא ותירץ רבא פעמים שאדם נותן לאשתו טבעת שיש עליה חותם להוליכה לקופסא ומניחתה בידה עד שמגעת לקופסא ופעמים שהאשה נותנת לבעלה טבעת שאין עליה חותם להוליכה לאומן ומניחה בידו עד שמגיע אצל אומן ע"כ. וביאור זה בדברי רבינו מפורש דעולא דאמר וחלופיהן באיש קאי אטבעת שאין עליה חותם ואמחט שאינה נקובה שהאשה פטורה והאיש חייב חטאת ובטבעת שיש עליה חותם ובמחט נקובה האיש פטור והאשה חייבת חטאת ולא עוד אלא שבטבעת שיש עליה חותם האיש מותר אפילו לכתחלה לפי שהוא לו תכשיט ואין דרך האיש להראותו והקשו בגמרא בדין הטבעות היאך תהיה האשה חייבת ביש עליה חותם והאיש באין עליה כשהוציאוה באצבעותיהן והלא אין דרך הוצאה בכך ואין חיוב חטאת אלא במי שמוציא כדרך המוציאין כמו שמבואר פי"ב. ותירץ רבא שדרך ההוצאה זו היא לטבעת בחול לפעמים באצבעות ולפיכך יש בה חיוב בשבת. זה דרך ההלכות ורבינו בדברים אלו ולזה הסכימו רוב המפרשים האחרונים ועיקר. אלא שנחלקו בדין המחטין שדינן שוה בנשים ובאנשים. ולא דיבר עולא אלא בטבעות בלבד וכן פירש"י ז"ל וכן פירש רבינו שרירא ורבינו האי גאונים ז"ל. וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ועכשיו שלא הוזהרו בכך אנשים ואפילו נשים הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין:

הלכה ד

לא תצא אשה בטבעת וכו'. כבר נתבאר בסמוך:

אבל האיש מותר לצאת בטבעת וכו'. גם זה נזכר בסמוך. **וכתב רבינו ז"ל ונהגו העם שלא יצאו בטבעות כלל** ומנהג חסידים הוא באותן ארצות ואילו היה אפשר להחזיר כל המקומות לאותו מנהג היה טוב מאד:

הלכה ה

אשה שיצאה במחט וכו'. גם זה נזכר בסמוך:

זה הכלל כל היוצא וכו'. החלק הראשון פשוט שעל זה אמרו במשניות ובגמרא חייב חטאת. והחלק הב' בכל דבר שהוא רפוי וכו' מפורש בסוגיא בראש הפרק. וכן גבי מוך שבאזנה ומוך שבסנדלה כמו שיתבאר בפרק זה. וכן תכשיטי האשה שדרכן לשלוף וכו' כבר נתבארו בפרק זה ועוד יתבארו לפנינו. והחלק השלישי הם קצת מן הדברים שהאשה יוצאה כמו שיתבאר וכל זה פשוט:

לפיכך אצעדה וכו'. במשנה (שם ס"ג) בירית טהורה ויוצאין בה בשבת אמר רב יהודה בירית זו אצעדה מתיב רב יוסף בירית טהורה ויוצאין בה בשבת ואילו אצעדה טמאה היא. אלא א"ר יוסף קסבר רב יהודה בירית במקום אצעדה עומדת, ורש"י ז"ל פי' אצעדה של זרוע והיא טמאה דכתיב במעשה מדין אצעדה וצמיד וכתיב תתחטאו אתם ושביכם. בירית במקום אצעדה עומדת בירית בשוק במקום אצעדה שבזרוע עומדת להחזיק בתי שוקים שלא יפולו ויוצאין בה דצורך לבישה היא ומשלף ואחווייי נמי ליכא למיחש דלא מגלי שוקה, עכ"ל. ומדבריו נראה שאצעדה שבזרוע אין יוצאין בה דילמא משלפא ומחויא ורבינו סבור דרב יוסף לא בא לברר ולחלק בין זו לזו אלא בדין הטומאה אבל לענין שבת כדקאי קאי דאפילו אצעדה שבזרוע מותר וקאמר הכי בירית לענין שבת להתיר במקום אצעדה עומדת שכשם שהאצעדה מותרת בשבת כך הבירית. ולענין טומאה יש בהן חלוק, וכתב רבינו והוא שתהיה דבוקה וכו' כמו שנתבאר פעמים:

הלכה ו

לא תצא אשה וכו'. במשנה ובגמ' (נ"ז) לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה מפני שאמרו חכמים בחול לא תטבול בהן עד שתרפם וכיון דבחול לא תטבול בהן עד שתרפם בשבת לא תצא דילמא מתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאיתויינהו ד"א ברה"ר ע"כ ופירש"י שבראשה אכולהו קאי אחוטים וארצועות ופשוט הוא:

ולא בציץ וכו'. במשנה (שם) ולא בטוטפות ולא בסרביטין בזמן שאין תפורין ובגמרא טוטפת המקפת מאוזן לאוזן סרביטין שמגיעין עד הלחיים. ושם תניא יוצאה אשה בשבכה המוזהבת ובטוטפות ובסרביטין הקבועים בה ומכאן שהותר לצאת בהן בקבועים בשבכה וכן כתב רבינו לפנינו ויוצאה בציץ ולחיים של זהב בהן בזמן שהן תפורים בשכבה שעל ראשה כדי שלא יפולו וכאן כתב בזמן שאין תפורים זה בזה הא תפורים מותר. והטעם שהוא מפרש שהאיסור הוא משום דילמא נפול ואתי לאיתויי ולפיכך אם תפורים זה בזה אין לחוש ואם קבועים בשכבה אין לחוש. וזהו שהזכירו במשנה תפורים ובברייתא קבועים. אבל רש"י ז"ל פי' שהאיסור הוא דילמא שלפה

ומחויא ופי' שאין תפורים בשבכה וטעמא משום דלא שלפא שבכה דמיגליא רישא וזה דעת ההשגות וכ"כ שם. אמר אברהם זה שבוש שאע"פ שהן תפורים זה בזה וכו'. וכבר הזכרתי טעם דברי רבינו:

ולא בעטרה של זהב שמונחת בראשה וכו'. במשנה (שם נ"ז ונ"ח) ולא בעיר של זהב ובגמרא מפרש ירושלים דדהבא ופי' רבינו עטרה וכן מוכיח בפרק אחרון דסוטה (דף מ"ט:) דאמרו שם גזרו על עטרות כלות ופירשו ג"כ שם ירושלים דדהב והנה בכאן שהן קרויות עטרות. עוד שם (שבת ס"ג.) כבלים טמאים ואין יוצאין בהן. ופירשו בגמרא שהן כמו בירית אלא שהן בשתי שוקים ומטילים שלשלת ביניהן ועושין אותם כדי שלא יפסעו פסיעה גסה כמפורש שם. ונראה מדברי רבינו שהן נטלים על ידי השלשלת שביניהן ומתוך כך רפויין. אבל רש"י ז"ל פירש שהשלשלת קבועה בהן ומפני כן נאסרו שמא תראה השלשלת ולא תגלה שוקיה שהרי בירית במקומה עומדת:

הלכה ז

לא תצא אשה בקטלא וכו'. שם (נ"ז וס"ב) במשנה לא בקטלא ולא בכובלת ולא בנזמים ולא בצלוחית של פלייטון. עוד שם ולא בכבול לרשות הרבים ע"ש (דף ס"ד:) יוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר משמע הא לרשות הרבים אסור וכן מפורש בגמרא שם. עוד שם שן תותבת ושן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים וידוע שהלכה כחכמים ובגמרא תניא לא שנא אלא בשל זהב אבל בשל כסף דברי הכל מותר. ובגמרא (שם נ"ט:) מאי קטלא מנקטא פארי ובהלכות ושמה בלשון ישמעאל מכנסה. נזמים נזמי האף ובכבול נחלקו בגמ' (דף נ"ז:) והעלו בהלכות כמ"ד כפה של צמר ופירוש חוטי דעמרא דגדילן ועבידן כהוצא ורחבה שתי אצבעות כדאמרינן כפה של צמר היה מונח בראש כ"ג ועליו ציץ נתון שנאמר ושמת אותו על פתיל תכלת ע"כ בהלכות:

הלכה ח

כל שאסרו חכמים וכו'. שם (ס"ד:) אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה נכרית ואע"ג דפליגי עליה התם הלכה כרב דמוכחת מתני' כותיה כדאיתא בהלכות ומבואר בגמרא שהיתר שני אלו כדי שלא תתגנה על בעלה כמ"ש רבינו ופירש רבינו שאינה מעורבת שאם במעורבת הרי היא כבית ואם אסור אפילו בבית דרך מלבוש שמא ישכח ויצא היה להם להזכיר בית שהוא רבותא גדולה וכן נראה ממה שאמרו לצאת בו לחצר נראה שבבית מותר. והטעם נ"ל שהם אסרו לצאת בהן לחצר מפני שידוע שאין מוציאים שום דבר מן הבתים לחצרות שאינן מעורבות מפני גזרת חכמים כמבואר פ"א מהלכות עירובין. ואלו שהן דרך מלבוש

ותכשיט בדין היה שיהיו מותרים להוציאן שהרי אפילו ברה"ר לא נאסרו אלא מפני חשש שמא יטלטלם ד' אמות ברה"ר ובחצר אין בו אותו חשש אבל חשו חכמים שאם אתה מתיר להוציאן לחצר דרך תכשיט יאמרו אף לרה"ר מותר שהרי שאר דברים כשם שאסורין להוציאן לרה"ר כך אסורים להוציאן לחצר. ואלו שהן מותרין להוציאן לחצר הרי הן כמלבוש גמור ואף להוציאן לרה"ר מותר ומפני כך גזרו להוציאן לחצר ושלא להתקשט בהן בחצר מפני חשש זה והכל גזרה אחת היתה כך נ"ל טעם הענין. והרבה מפרשים בזה כדעת רבינו שבבית ובחצר מעורבת מותרות להתקשט בהם אבל הרמב"ן ז"ל והרשב"א הסכימו לאסור אפילו בבית דרך מלבוש ותכשיט שמא ישכח ויצא ופירשו לחצר אפילו מעורבת. אבל דרך טלטול ביד מותר שאין לחוש שמא ישכח ויצא בהן שאין דרכו בחול בכך. וכתב הרשב"א ז"ל ולפיכך אסור לצאת אפילו בחצר מעורבת ובמבואות המשותפין ומפתח תיבתו תלויה לו בחגורו, עכ"ל. והביא ראיה לזה מן הירושלמי וראוי לחוש לדבריהם:

והיוצאת בצלוחית וכו'. (שם ס"ב:) וחכמים פוטרים ובגמרא במה דברים אמורים בשיש בה בושם אבל אין בה בושם חייבת חטאת, ע"כ:

הלכה ט

יוצאת אשה בחוטי שיער וכו'. משנה (שם ס"ד:) יוצאה אשה בחוטי שיער בין משלה בין משל חבירתה בין משל בהמה ומפורש בגמרא בראש הפרק שהטעם מפני שאין חוטי שער חוצצין:

לא תצא וכו'. שם תנא ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה והקשו בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה אלא ילדה בשל זקנה גנאי הוא לה ותירצו כדי נסבה. ומפרש רבינו לחנם ובלא אמת לקחה תנא דברייתא ואגב גררא דזקנה בשל ילדה דודאי בילדה אין לחוש שמא תראה שגנאי הוא לה:

וכל שהוא ארוג וכו'. מימרא (שם נ"ז):

הלכה י

יוצאה אשה בחוטין שבצוארה וכו'. שם גבי אמר רב הונא וכולן בראש הבנות שנינו. פי' חוטי צמר וחוטי פשתן כמפורש שם ואמרו למעוטי צואר דלא לפי שאין אשה חונקת את עצמה. **וכתב רבינו ואם היו צבועין אסורין וכו'**, לפי שאמרו (שם ס"ה) אבוה דשמואל לא שבק להו לבנתיה דנפקן בחוטי משום דמיני צבעונין הוו ומפורש בגמרא ובהלכות דדוקא חוטין אבל חבקין שבצואר כגון קטלא וכיוצא בה חוצצין דאשה חונקת את עצמה כדי שתראה בעלת בשר וכן הזכיר רבינו פ"ב מהל' מקואות ולפיכך אין יוצאין

בהו כדאיתא בגמרא ורבינו לא הזכיר בכאן איסור ההוצאה לפי שסמך על מ"ש ולא בקטלא שבצוארה. וגרסתו בגמרא כגרסת רש"י ז"ל:

ויוצאה אשה בכליל וכו'. מסקנא דגמרא (שם נ"ט:) כלילא שרי ואפי' דאניסכא וכדאיתא בהלכות. ופי' טס של זהב שמנחת על פדחתה וקושרתו מאוזן לאוזן:

ויוצאה בציץ ולחיים וכו'. ברייתא (שם נ"ז:) הזכרתיה למעלה בדין ולא בציץ כו'. ולא הזכיר רבינו בכאן בלחיים בזמן שהן תפורין זה בזה שמותר כפי שיטתו שהוא מפרש תפורין שבמשנה זה בזה מפני שהוא סומך על מ"ש למעלה ושם כתבתי דעת החולקים עליו:

הלכה יא

יוצאה אשה וכו'. משנה שם (ס"ד ס"ה) יוצאה אשה במוך שבאזנה ובגמרא והוא שקשור לה באזנה ובמוך שבסנדלה ובגמרא והוא שקשור לה בסנדלה. ובמוך שהתקינה לנדתה ובגמרא אמר רבא אע"ג דאינו קשור לה כיון דמאיס לא אתי לאיתויי ושם שאפי' עשתה לו בית יד מותר:

הלכה יב

ויוצאה אשה בפלפל וכו'. משנה (שם ס"ד:) יוצאה אשה בפלפל ובגרגיר של מלח וכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר. ורבינו לא כתב ואם נפל לא תחזיר מפני שנסמך על מה שביאר בדין הרטיה וחזרתה פרק כ"א. ויש מחלקים ביניהם ומעמידין משנה זו כפשטה. ובגמרא (דף ס"ה) פלפל לריח הפה. גרגיר מלח לדורשני פי לחולי השינים. וכל דבר זנגבילא אי נמי דרצינא:

יוצאות הנשים בקיסמין וכו'. שם הבנות יוצאות בחוטין ואפי' בקיסמין שבאזניהם ערביות רעולות מדיות פרופות וכל אדם אלא שדברו בהוה. ופירש"י ז"ל הבנות קטנות שמנקבות את אזניהן ואין עושים להם נזמים עד שיגדלו ונותנין חוטים או קסמים באזניהם שלא יסתמו נקבי אזניהם עכ"ל. ורעלות פירשו בהלכות שמן בלשון ערבי גרץ. פרופות פירש רש"י ישראליות שבמדי מתעטפות בטליתות ותולה רצועה בשפתה האחת כנגד צוארה ובשפתה השניה כורכת אבן או אגוז וקושרה הרצועה בכרך ואין נופלת מעליה עכ"ל:

ופורפת לכתחלה וכו'. במשנה שם ופורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת והקשו בגמרא (דף ס"ה:) והא אמרת רישא פורפת ותירץ אביי סיפא אתאן למטבע ופירש"י ז"ל אתאן למטבע דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהקצה לכך ראויה לטלטול עכ"ל:

ולא תערים וכו'. בעיא שם מהו שתערים ותפרוף על האגוז כדי להוציאה לבנה קטן ולא איפשיטא ופסק רבינו לחומרא:
וכן לא וכו'. כבר נתבאר בסמוך:

הלכה יג

יוצא אדם וכו'. תוספתא הובאה רובה בהלכות פ' במה אשה יוצאין במוך:
ויוצא בקליפת וכו'. שם באותה תוספתא יוצאין בקליפת השום ובקליפת בצל שע"ג מכה ואם נפל לא יחזיר וא"צ לומר שלא יתן לכתחילה בשבת יוצאין באגד שע"ג המכה וקושרו ומתירו בשבת אספלנית שפרשה מן האגד מחזירה עם האגד יוצאין באספלנית ובמלוגמא וברטיה שע"ג המכה ואם נפל לא יחזיר ואין צ"ל שלא יתן לכתחלה בשבת ע"כ. וכתוב בהלכות הא דקתני אם נפל לא יחזיר קא חזינן בגמרא דעירובין (דף ק"ב:) הלכה מחזירין את הרטיה ותמן ברירנא לה עכ"ל. ואף רבינו לא הזכיר בכאן אלא מה שהוא מענין הוצאה אבל החזרה והנתינה לכתחלה שהם אפילו ברה"י ומשום רפואה סמך על מ"ש בעניינים אלו פכ"א:
ובסלע שעל כו'. משנה שם (שבת ס"ה) יוצאים בסלע שע"ג הצינית. עוד שם (דף ס"ז) יוצאים בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר הצלוב משום רפואה דברי ר' יוסי ע"כ ונפסקה הלכה בגמרא כר"י שכל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי וכתב רבינו בפירוש המשנה צינית חולי הנקרא בערבי סלעא וחכמים קורין אותה בת ארעא לעובי חמרה וקושי עצמה וסלע כמו פשוט מפותח מכסף או נחשת או זולתו כי סגולת התועלת הוא בפתוח עכ"ל. עוד כתב חרגול מין חגב את החרגול למינהו וזה יועיל לחולשת עצם הירכים בסגולה, ושן של שועל חי יתלו אותו על מי שארך שנתו להקיצו ואם משועל מת יעשה להפך וכמו זה יאמרו בעלי הסגולות כי כשיוקח מסמר מעץ הצלוב ויתלו אותו על גרגרת מי שיש לו קדחת שלישית יועיל לו ע"כ. וכל זה ביאור למה שנזכר בגמרא:

הלכה יד

יוצאה אשה וכו'. שם (ס"ז:) ת"ר יוצאין באבן תקומה בשבת משום ר"מ אמרו אף במשקל אבן תקומה ולא שהפילה אלא שמא תפיל ולא שנתעברה אלא שמא תתעבר ותפיל אמר רב יימר והוא דאיכוון ותקל ובהלכות דאיכוון ותקל לרפואה והלכה כר"מ כדאיתא התם ופירש רש"י ז"ל אבן תקומה נשים עוברות נושאות אותה שלא יפילו וקורין אותה קונטנ"ה בלעז עכ"ל:

ויוצאין בקמיע וכו'. במשנה שם (דף ס') ולא בתפילין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ואם יצא אינו חייב חטאת ונתבאר בגמרא (דף ס"א) דאי אתמחי גברא אע"ג דלא אתמחי קמיע יוצאין וכ"ש אי אתמחי קמיע ולא אתמחי גברא כדתניא התם אי זהו קמיע מומחה כל שריפא ושנה ושילש מדברי רבינו שהוא מפרש לג' בני אדם בדוקא אבל לאדם אחד ג' פעמים אין זה נקרא מומחה ונראה כדבריו ממ"ש רב פפא שם חד קמיע לתלתא גברי קמיע אתמחי גברא לא אתמחי אבל רש"י והרשב"א ז"ל פירשו דלאו דוקא לתלתא גברי דהוא הדין לחד גברא תלתא זמני והאריכו להעמיד זה. עוד שם בברייתא אחד קמיע של כתב אחד קמיע של עקרים ואפי' חולה שאין בו סכנה ולא שנכפה אלא שלא יכפה וכו' ורבינו הזכיר קמיע סתם ואדם סתם ודי בכך:

הלכה טו

מי שיש ברגלו מכה וכו'. במשנה (שם ס') ולא בסנדל יחיד בזמן שאין ברגלו מכה ובגמרא (דף ס"א) הא יש ברגלו מכה נפיק בהי מיניהו א"ר הונא באותה שיש בה מכה ר' חייא בר רב אמר באותה שאין בה מכה ופסק רבינו כחייא בר רב וכן פסקו בהלכות:

ולא יצא קטן וכו'. סוף פרק תולין (שבת קמ"א:) לא יצא קטן במנעל של גדול אבל יוצא בחלוק של גדול ולא תצא אשה במנעל מרופט ואין יוצאין במנעל חדש ובאי זה מנעל אמרו במנעל של אשה תני בר קפרא ל"ש אלא שלא יצאתה שעה אחת מבע"י אבל יצאתה שעה אחת מבע"י מותר ע"כ. ורבינו ז"ל פירש מרופט רפוי וכן פירשו בהלכות והטעם לפי שהיא מקפדת בכך ודילמא שלפא ומתיא ליה ד"א ברה"ר. אבל רש"י ז"ל פירש מרופט קרוע מלמעלה דגנאי הוא לה וכי חייכי עלה שלפא ומתיא ליה עכ"ל:

ואין הקטע יוצא וכו'. פרק במה אשה (שבת ס"ה ס"ו) משנה הקטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ר' יוסי אוסר והעלו בגמ' הלכה כר"י. עוד במשנה אנקטמין טהורין ואין יוצאים בהן ובמשנה עוד סמוכות שלו טמאים מדרס ויוצאים בהם בשבת ומתוך זה העלו המפרשים שכל שא"א לו לילך כלל בלתי אותו דבר מותר לצאת בו וכן התיר ר"ת ז"ל למי שנכווצו גידי שוקיו לצאת במקלו שבידו ע"כ בחדושי הרשב"א ז"ל. ובגמרא (שם ס"ו:) גבי אנקטמא הרבה פירושים וכתב רבינו בפירוש המשנה כמו מנעל מעץ עכ"ל:

הלכה טז

יוצאין בפקריון וכו'. בבמה טומנין (שבת נ') תניא יוצאין בפקורין ובציפא (צמר) בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהם ואם יצא בהם שעה אחת מבע"י אע"פ שלא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה מותר לצאת בהם ע"כ. ומתוך מ"ש רבינו שבראשי בעלי חטטין נ"ל שהוא מפרש כפי' רב האי שהוא

מפרש פאה נכרית שעושה איש קרח לכסות את ראשו כמי שיש לו שיער ע"כ. אבל רש"י ז"ל פי' פקורין פשתן סרוק שנותנין אותה ע"ג המכה ולא משום רפואה אלא שלא ישרטו מלבושיו את המכה עכ"ל:

הלכה יז

יוצאין בשק עבה וביריעה ובסגוס וכו'. ברייתא בנדרים פרק הנודר מן הירק (נדרים דף נ"ה:) ותוספתא הובאה בהלכות כלשון רבינו בפרק במה אשה:

הכר והכסת וכו'. פרק חבית בי סדיא רב אסר ושמואל שרי ברכין כולי עלמא לא פליגי דשרי בקשין כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי במיצעי ואסיקנא דהא דרב אסר לאו קושטא הוא הלכך קי"ל דכל היכי דאינם קשין מותרין:

הלכה יח

יוצאין בזוגין הארוגין וכו'. שבת (ס"ו ס"ז) ובני מלכים בזוגין וכל אדם אלא שדברו חכמים בהוה ואמרו בגמרא באריג בכסותו ודברי הכל:

ויוצא העבד בחותם של טיט שבצוארו וכו'. שם (דף נ"ח) יוצא העבד בחותם שבצוארו אבל לא בחותם שבכסותו והקשו מברייתא דתניא לא יצא העבד בחותם שבצוארו ולא בחותם שבכסותו ותירצו הא דיוצא בשל טיט הא דלא יצא בשל מתכת ומכאן שבכסות אף של טיט אסור. ורבינו ז"ל לא הוצרך לפרש אחר שהזכיר בצוארו בדוקא. ודע שיש מפרשים מעלין מן הסוגיא דאפילו בחותם של טיט אם עשאו העבד לעצמו אינו יוצא בו ולא התירו אלא של טיט ועשאו רבו שיש לו אימה להסירו. וכן יש להחמיר:

המתעטף בטליתו וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ז) על קפול הטלית אמרו שם א"ר פפא נקוט האי כללא בידך כל אדעתא לכנופי אסור כל להתנאות שפיר דמי ע"כ. ופירש רבינו לכנופי לקבץ כנפיו כדי שלא יתקרעו וכו' ה"ה כדי שיוכל ללכת מהר שכל שאינו להתנאות אסור, ופירוש אחר יש וזה עיקר:

הלכה יט

היוצא בטלית מקופלת וכו'. מימרא שם כלשונו:

אבל יוצא וכו'. ברייתא ופסק הלכה בגמרא כלשונו:

וכל סודר וכו'. (שם קמ"ז:) א"ר יוחנן האוליירין מביאין בלורי נשים לבי בני ובלבד שיתכסה בהן ראשו ורובו סכניתא א"ר יוחנן צריך לקשר שני ראשיה למטה מכתפים. ופי' הבלנין מביאים סדינין שהנשים מסתפגות בהן לבית המרחץ דרך מלבוש ובלבד שיהיו רחבים כל כך שיתכסה בהם ראשו ורובו סכניתא הוא כלי צמר ארוך וצר שמתעטפין בה הראש ומעט מן הכתפים כשיוצאין מבית המרחץ:

הלכה כ

מותר להתעטף בטלית וכו'. פרק תולין (שבת קל"ט:) מתעטף אדם בכילה ובכסכסיה ויוצא לר"ה ואינו חושש והקשו ומ"ש מדרב הונא היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב חטאת ותירצו ציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי הני לא חשיבי ובטלי ע"כ. ופי' כסכסיה רצועות התלויות בה כך פירש"י ז"ל ורבינו **כתב שיש בשפתה וכו'** שכך הם כסכסי הכילה:

אבל טלית מצוייצת וכו'. היה מי שסובר שהטלית המצוייצת אסור לצאת בה בלילה מפני שאין הלילה זמן ציצית ונמצא יוצא בציצית שלא במקום מצוה. ורבינו הכריח שאין היתר ההוצאה מפני המצוה אלא מפני שהמצוה עושה הציציות נוי לטלית והרי אינו מוציא אלא דבר שאינו משאוי כלל שאם היה הדבר משאוי אלא שהתירוהו במקום מצוה לא היתה מצות עשה שאין בה כרת דוחה שבת אלו דברי רבינו. והיתר היציאה בטלית המצוייצת פשוט ומבואר סוף פרק הקומץ רבה במנחות (דף ל"ז ל"ח) ושם נזכר שאם נפסק חוט אחד מן הציצית בכרמלית שיכול ללבשו עד ביתו ואינו צריך לפושטו שם שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה של דבריהם:

הלכה כא

לא יצא החייט וכו'. ברייתא פרק קמא דשבת (י"א:) כלשונה וסופה אם יצא פטור אבל אסור דברי ר"מ ר"י אומר אומן דרך אומנתו חייב ורבינו פסק כר"מ. ונ"ל שהביאו לזה סוגית הגמרא שלמעלה מברייתא זו ששנינו שם לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא ולא הלבלר בקולמוסו והביאו על משנה זו משנה דלא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י ושאלו כרמלית מהו ואמר אביי אסור ורבא אמר היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה והלכה כרבא כמו שמבואר פט"ו והקשו על רבא שאמר שאין גוזרין גזרה לגזרה מהמשנה ששנינו לא יצא החייט וכו' מאי לאו דתחובה בבגדו פי' ואפילו בשבת פטור מן התורה אבל אסור מדבריהם מפני שאינו דרך הוצאה ואעפ"כ גזרו עליו בע"ש ושמענו שגוזרין גל"ג כזה ותירץ רבא לא דנקיט לה בידיה שאם הוציא כן בשבת חייב חטאת. עוד הקשו מברייתא לא יצא חייט במחט התחובה לו בבגדו מאי לאו בע"ש. ותירצו לא בשבת דוקא. והקשו מדתניא לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו ע"ש עם חשיכה. ותירץ הא מני ר"י היא דאמר אומן דרך אומנתו חייב ומפני שלא העמידו ברייתא הראשונה והמשנה כר' יהודה ועוד שהקשו דרך פשיטות מאי לאו דתחובה לו בבגדו כלומר שאין בהוצאתה דרך כך בשבת חיוב חטאת כמבואר למעלה למד רבינו שאין הלכה בזו כר' יהודה כנ"ל. ופי' קיסם פרש"י קיסם ארוך ושוה ובו

משוה את הנסרים. סורק במשיחה הוא קושר הקוצים שקורין קרדונ"ש. גרדי באירא הוא צמר או צמר גפן שסותם בה פי קנה וכו'. עכ"ל:

הלכה כב

הזב שיצא וכו'. שם תני חדא לא יצא הזב בכיס שלו ואם יצא פטור אבל אסור ותניא אידך חייב חטאת ובאו להעמיד הא דפטור כר"מ דלעיל בסמוך והא דחייב כר"י. והקשו אימר דשמעת ליה לר"מ דפטור במידי דלאו אורחיה במידי דהיינו אורחיה מי שמעת ליה. ומתוך כך אביי ורבא אמרי הא דאמר חייב כר"י דאמר מלאכה שאצ"ל חייב עליה והא דתני פטור כר"ש דאמר דפטור עליה. וכבר נזכר פרק ראשון דעת רבינו לפסוק כר"י ודעת החולקין עליו:

הלכה כג

המוצא תפילין וכו'. בעירובין (צ"ה:) המוצא תפילין מכניסן זוג זוג רבן גמליאל אומר בד"א בישנות אבל בחדשות פטור מצאן צבותים או כרוכות מחשיך עליהם ומביאן ובסכנה מכסן והולך לו ר"ש אומר נותנן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה ופרשו בגמ' צבתים זוי זוי כרוכות דכריכי טובא. והקשו אמאי מחשיך עליהן ניעיילינהו זוג זוג ותירצו כל שאילו מכניסן זוג זוג כלות קודם שקיעת החמה מכניסן זוג זוג ואם לאו מחשיך עליהן ומביאן. והקשו על מ"ש ובסכנה מכסן והולך לו מדתניא בסכנה מוליכן פחות פחות מד"א. ותירצו משנתנו בסכנת כותים פי' שגזרו גזרה על מצות תפילין ברייתא בסכנת ליסטים. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני ובסכנה מכסן והולך לו בד"א בסכנת כותים אבל בסכנת ליסטים מוליכן פחות פחות מארבע אמות ר"ש אומר נותנן לחבירו וחבירו לחבירו וכו'. ורבינו פסק כת"ק דלא כר"ג וכן נראה מן ההלכות וכן פסקו ז"ל. ופסק כדברי האומר בהולכה פחות מד' וכדברי ר"ש ואפילו בדבר הרשות כמבואר פי"ב ושם כתבתי שהרמב"ן ז"ל חלוק בזה דנתינה לחבירו:

הלכה כד

במה דברים אמורים כשהיו בהן רצועותיהן והיו מקושרין וכו'. דברי רבינו בזה הוא כדברי ההלכות שכתבו בחדשות מ"ט לא דחיישינן שמא קמיע נינהו אבל ישנות כיון דמקושרין נינהו לא טרחי אינשי כולי האי בקמיעי עכ"ל. ודע שהם דיעות בגמ' (עירובין צ"ו צ"ז) רבא סבר דטעמא דחדשות הוא מפני חשש קמיעים דטרח איניש בקמיע ולדבריו המוצא תכלת בשוק אפילו מצא חוטין פסוקין ושזורין פסולה דטרח איניש לזייף כולי האי וכ"כ רבינו בעיקר הנוסחא הראשונה שלו פ"ב מהל' ציצית. ובאמת שאין מסקנת השמועה כדברי ההלכות ולא כדבריו אלו אלא דכולי עלמא לא טרח איניש

לעשות קמיע כעין תפילין וכן המוצא חוטי תכלת בשוק פסוקין ושזורין כשרה דלא טרח לזייף כולי האי וטעמא דתפילין חדשות שאינו נזקק להן הוא מפני שא"א לו לקשרן בשבת ולהכניסן ולפיכך אינו מכניסן אבל להחשיך עליהן מחשיך שלא בשעת הסכנה וכן כתוב בהשגות כאן ואף רבינו נשאל על דין הציצית מחכמי לוני"ל ז"ל והשיב להן ודאי אמת כדבריכם ובעיקר העתקתי לנוסחא שלי טעיתי וכך הן הדברים וכזה תקנו הנוסחא אפי' מצא חוטין פסוקין פסולה ואם שזורין כשרה עכ"ל:

הלכה כה

המוצא ספר תורה וכו'. תוספתא פ"ח:

הלכה כו

לא יצא החייט וכו'. משנה פ"ק דשבת (דף י"א) כבר כתבתיה למעלה. וכתב רבינו במחט שבידו שאם היתה תחובה לו בבגדו אין לחוש לפי שאין גוזרין גל"ג כנ"ל:
וחייב אדם וכו'. שם (י"ב) תניא חנניה אומר חייב אדם למשמש בבגדו ע"ש עם חשיכה:
ומותר לצאת וכו'. שם תנא דבי ר' ישמעאל יוצא אדם בתפיליו ע"ש עם חשיכה מ"ט כיון דאמר רבה חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה וכו' הלכך מידכר דכיר להו:
שכח ויצא בהן וכו'. סוף פ"ק דיו"ט (ביצה ט"ו) היה בא בדרך ותפיליו בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו וכו' כדאיתא בהלכות פ' המוצא תפילין:

פרק כ

הלכה א

אסור להוציא משא על וכו'. בב"ק פרק שור שנגח את הפרה (בבא קמא דף נ"ד:) משנה אחד שור ואחד כל בהמה בשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן אלא שדבר הכתוב בהווה:
ואם הוציא על הבהמה וכו'. מסקנא דגמרא מי שהחשיך (שבת קנ"ד) א"ר יוחנן המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום בשוגג לא מיחייב חטאת במזיד נמי לא מיחייב סקילה בלאו נמי לא מיחייב דה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ומפרש שם דאפי' למ"ד לאו כזה לוקין עליו הכא אין לוקין עליו ורבינו פוסק כדברי האומר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו כמוזכר באלו הן הלוקין במכות וכר"ע. וביאור דבריו שבכאן לפי הנ"ל כך הוא. איסור הבהמה בהוצאת המשאוי הוא מכלל עשה שנזכר בתורה למען ינוח שורך וחמורך וכו' שהוא עשה מפורש לבהמה והקשה רבינו והלא לאו מפורש בתורה גבי בהמה וילקה עליו. ותירץ שהלאו ההוא אינו בא למלאכת הבהמה בלא סיוע האדם אלא למלאכות שהאדם

והבהמה שותפין בהן ויש בכלל זה החרישה וכו' שאף היא בכלל זה אלא שכיון שלא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך כולל אף בבהמה מלאכה שהעושה אותה במזיד נהרג עליה והיא החרישה אפי' בשאר מלאכות הבהמות אע"פ שהאדם שותף בהן כגון מחמר אינו לוקה לפי שיש בלאו זה אזהרה למלאכה שיש בה מיתת ב"ד. ופירש רבינו כן ולא כדברי רש"י ז"ל שכתב שהלאו הזה נתן לאזהרת מיתת ב"ד מפני שכתוב בו אזהרה לאדם לפי שאין פירוש זה מחוור שאם לא היה באזהרת הבהמה שום צד מיתת ב"ד אע"פ שהזכירה בלאו אחד עם האדם היה לוקה על הבהמה שהרי אין בה צד מיתה. אלא ודאי עיקר הפירוש כדברי רבינו שאף בבהמה יש צד לאזהרת מיתת ב"ד ומפני כך אינו לוקה על שאר מלאכות. וזה נ"ל מבואר בלשונו שהוא סובר שבמחמר יש לאו ואין לוקין עליו שאל"כ לא הוצרך לומר ונמצא לאו זה שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. והרמב"ן ז"ל סבר בדעת רבינו שאין במחמר לאו כלל שלא תעשה כל מלאכה לא בא אלא למלאכות שחייבין עליהן מיתה כגון חרישה והקשה עליו בזה. ומה שנ"ל בזה כתבתי ואע"פ שלא מנה רבינו לאו המחמר במנין המצות הוא מפני שכבר מנה לא תעשה כל מלאכה והכל בכלל יש מלאכות שחייבין עליהן מיתה ויש שאפילו מלקות אין בהם והוא מחמר כמו שנתבאר:

הלכה ג

אסור לישראל וכו'. מפורש פ"ק דע"ז (דף ט"ו) מסקנא דגמרא שם שהשאלה והשכירות אסורין בבהמה גסה העושה מלאכה:

ואסרו חכמים וכו'. משנה פ"ק דע"ז (דף י"ד:) ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחים שלמים ושבורים ר' יהודה מתיר בשבורה בן בתירא מתיר בסוס ואין הלכה כר"י:

ואם מכר וכו'. פ' השולח בגיטין (דף מ"ד) מימרא המוכר בהמה גסה לנכרי קונסין אותו עד עשרה בדמיה ויש לשון אחר עד מאה בדמיה ופסק רבינו כדברי המיקל ושם נזכר בגמרא דטעמא משום דהדרא ליה וזהו שכתב ומחזירה:

ומותר למכור להם וכו'. שם פ"ק דע"ז (דף ט"ו) רב אחא שרא לזבוני חמרא אידא דספסירא משום דספסירא לא משאיל ולא מוגר:

הלכה ד

ומותר למכור להם סוס. במשנה כבן בתירא ובגמ' תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת אר"י הלכה כב"ב:

וכדרך שאסרו וכו'. מימרא שם כלשונו:

ומותר למכור וכו'. ברייתא (שם כ':) בהמה ע"מ לשחוט ושוחט דברי ר' יהודה ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא שחוטה. ורבינו פסק כר"י מפני שידוע שר' מאיר ור"י הלכה כר"י. ונ"ל ראיה לדבריו ממה שאמרו (דף ט"ו) רב הונא זבין ההיא פרה לנכרי א"ל רב חסדא מ"ט עבד מר הכי א"ל אימא לשחיטה זבנה ודקדקו בזה שם, ואע"פ שהמפרשים פירשו שמכר לטבח שקונה לשחיטה ולחרישה מ"מ אם איתא דהלכה כר"מ דאפילו ע"מ לשחוט ושוחט אסור היכי עדיף טבח הקונה לכך ולכך מאיש אחר שקונה בפירוש ע"מ לשחוט ועושה כן. ועוד מ"ט דרב הונא דאמר אימר לשחיטה זבנה אם איתא דהלכה כר"מ זהו דעת רבינו. אבל בהלכות פסקו כר"מ משום דסתם מתניתין כותיה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וגם הוא כתב כן וכתב שאם הקונה טבח הקונה לשחיטה אע"פ שלפעמים לוקח גם כן לחרישה וכן לנכרי שעושה סעודה שיש לתלות שלשחיטה רוצה אותה מותר אפילו בסתם, ואלו דברים תמה אצלי שלא יהא יותר מותר על מנת לשחוט ושוחט בפניו ממוכר סתם לאנשים אלו על סמך לומר שלשחיטה רוצים אותה:

ולא ימכור סתם וכו'. (שם ט"ז) בעיא שור של פטם מהו ונראה ממסקנת הגמרא שאסור:

הלכה ה

מקום שנהגו וכו'. משנה (שם י"ד:) כלשונה. ופירש"י ז"ל מקום שנהגו למכור כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפורש בגמ', עכ"ל:

ובכל מקום וכו'. מימרא שם (דף ט"ז.) ומסקנא חיה גסה היא כבהמה גסה למכירה. ועכשיו בדורות האלו במקומות אלו נהגו היתר בדברים אלו ואין להם על מה שיסמוכו לפי שכיון שע"י סרסור מותר אפשר להם בסרסור:

הלכה ו

מי שהיה מחשיך בדרך וכו'. בשבת (דף קנ"ג:) ראש פרק מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי אם אין עמו נכרי מניחו על החמור. ובגמרא טעמא דאין עמו נכרי הא יש עמו נכרי לנכרי יהיב ליה מאי טעמא חמור אתה מצווה על שביתתו נכרי אין אתה מצווה על שביתתו אמר מר מניחו על החמור והלא מחמר תנא כשהיא מהלכת מניחו עליה כשהיא עומדת נוטלו הימנה. **וכתב רבינו ואסור לו להנהיגה אפילו בקול** ונראין דבריו שהרי החמור הזו טעונה ואע"פ שאינה עושה עקירה והנחה מ"מ אין לו להנהיגה שהרי אם הוא היה עושה כיוצא בזה היה אסור וכשהוא מנהיג בקול כמי שעשה המעשה דמי, ואע"פ שהרשב"א ז"ל כתב עליו ואינו מחוור בעיני כלל שהרי כיון שאינו מניח עליה עד שתהא מהלכת אינו מחמר עוד דהא אמרינן כל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה עכ"ל. ואני אומר שאין כוונת הגמרא להתיר אלא כשהוא אינו עושה מעשה

כלל אבל כשהוא מנהיג מה תועלת יש כשהבהמה אינה עושה עקירה והנחה ומפני כך למה יהיה מותר להנהיגה הוא אלא ודאי לא התירו בכך אלא משא הבהמה שאסור מן התורה להטעינה וכשאינה עושה עקירה והנחה מותר לכתחלה זה נ"ל לדעת רבינו:

הלכה ז

היה עמו וכו'. שם בגמרא חמור חרש שוטה וקטן אחמור מנח ליה לחרש שוטה וקטן לא יהיב ליה מ"ט הני אדם והני לאו אדם. חרש ושוטה לשוטה. שוטה וקטן לשוטה. איבעיא להו חרש וקטן מאי איכא דאמרי לקטן יהיב ליה א"ד לחרש יהיב ליה. ולזה כתב רבינו חרש וקטן נותנו למי שירצה. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ושאר מפרשים שכשהוא נותנו לאחד מאלו מניחו עליו כשהוא מהלך ונוטלו הימנו כשהוא עומד הא לאו הכי אסור דודאי לא גרע מבהמה ואסור הוא להאכילו בידים כמבואר סוף הלכות מאכלות אסורות אלו דבריהם. ורבינו סתם בכאן דבריו ונראה לדעתו שמותר לתת לאלו בכל צד. ונ"ל טעם לדבריו שאין אנו מצווים על שביתת אלו כמו שאנו מצווים על שביתת בהמתנו וזה פשוט ולא נאסרו אלא להאכילן בידים ולפי זה כשנותנו לאחד מאלו אינו נותנו בשבת שיהא כמאכילו בידים אלא מע"ש הוא נותן להם קודם שקדש היום והן עושין המלאכה בשבת ואצל מי שהחשיך לו בדרך לא החמירו. ומ"מ אפשר שרבינו כתב דברי הגמ' כפשטן ואף הוא סובר כדעת המפרשים ז"ל:

לא היתה עמו וכו'. שם (קנ"ג:) עוד אחרת היתה ולא רצו לגלותה מטלטלו פחות פחות מד"א ואמאי לא רצו חכמים לגלותה דלמא אתי לאתויי ד"א ומכאן למד רבינו שאין ההיתר הזה אלא כשאין לו צד היתר אחר. **וכתב רבינו שאפילו מציאה שבאת לידו וכו'** ובפ"ו כתב ג"כ שמציאה אינו נותנה לנכרי אבל יוליכנה פחות פחות מד"א והוא כשבאה לידו וכשאינו יכול להחשיך עליה. וכבר נחלקו עליו כל המפרשים ז"ל בזה ואמרו שכשם שאסור לתתה לנכרי כך אסור להוליכה וגם הוא ז"ל נשאל על זה והשיב שלא חלקו בגמרא בין כיס למציאה להולכת פחות פחות מד"א שזו ההולכה צנעה גדולה יש בה ולא אוושא מלתא כמו שנתבאר בהמוצא תפילין (עירובין צ"ז:) ואין צריך דבר אחר ולא איש אחר לסעדו ולא יכיר בו אדם ולא יהא נחפז ולפיכך לא נחוש לו שלא יעביר ד"א ברה"ר זה דעתי בדבר זה והרוצה לחלוק על זה יחלוק, עכ"ל. דימה הרב דין זה לדין הנזכר למעלה בפי"ט במציאת התפילין ולזה כתב שאם לא באת לידו אם יכול להחשיך מחשיך שלא התירו ההולכה במקום שאפשר להחשיך אלא בתפילין בדוקא וביכול להכניסן זוג זוג כנזכר למעלה. ומ"מ [מפני] שאף הוא עצמו מודה שאין דבריו מוכרחים לפיכך יש להחמיר כדברי שאר המפרשים ז"ל:

הלכה ח

מותר למשוך את הבהמה וכו'. (שבת דף נ"א:) ריש פרק במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה יוצא גמל באפסר נאקה בחטם והסוס בשיר. ובגמרא חיה בסוגר. ופי' אפסר קבישטר"י. נאקה בהמה ידועה. בחטם מפרש בגמ' זממא דפרזלא מורא"ל בלעז. נוקב את חוטמו ומכניסו בתוכו והוא כמין טבעת. סוגר קולא"ר. שיר. כמין אצעדה סביב צוארו וטבעת קבועה בה ומכניסין בה רצועה או חבל ומושכין הבהמה עכ"ל רש"י ז"ל:

אבל אם הוציא בהמה וכו'. החלק הראשון בשאינה משתמרת בכך מוסכם הוא בגמ' (שם נ"א נ"ב) והחלק השני בשמירה מעולה מחלוקת תנאים ואמוראים רב סובר שכל נטירותא יתירתא הוי משוי ושמואל סבר דלא הוי משוי ופסקו בהלכות וכל הגאונים כרב באיסורי וכ"פ רבינו ועיקר אף על פי שיש מן האחרונים פוסקים בזו כשמואל:

הלכה ט

לא יקשור גמלים וכו'. במשנה (שם נ"ד) לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכניס חבלים לתוך ידו ובגמ' אמר שמואל ובלבד שלא יצא חבל מתחת ידו טפח והקשו והתניא ובלבד שיגביה מן הקרקע טפח ותירץ רבינא כי תניא ההיא בחבלא דביני ביני ופירש"י לא יצא חבל מתחת ידו טפח דדמי כמי שנושאה בידו ולא מתחזי מאפסר הגמל בחבלא דביני ביני שבין ידו לגמל צריך שיגביהנו מן הקרקע דאי לא לא מתחזי נטירותא דבהמה אלא כמשוי בעלמא, עכ"ל:

ומפני מה וכו'. שם (מ"ט) אמר רב מנשה משום דמיחזי כמאן דאזיל לחנגא. ומכאן נראה שאפילו קשורים מע"ש אסור כמ"ש רבינו:

הלכה י

לא תצא בהמה וכו'. משנה (שם נ"ד:) ולא בזוג אעפ"י שהוא פקוק ובגמ' משום דמיחזי כמאן דאזיל לחנגא:

לא תצא בהמה בזוג שבכסותה וכו'. ברייתא בפ' במה אשה (שבת נ"ח) כלשון רבינו:

ולא ברצועה שברגלה וכו'. בגמרא (דף נ"ד:) סולם בי לועא למאי עבדי לה להיכא דאית לה מכה דלא הדר חייך ליה. ופירש"י בי לועא שקושרו אצל הלחי. דלא הדר חייך ליה שלא יוכל להחזיר צוארו לצד המכה לחככה בשניו וקושרין בצוארו דפין וחשובין הן יותר מקשישין שעל גבי השבר ואי נפלי חייס עלייהו ומייתי להו בשגגה עכ"ל ועוד בגמרא רצועה דעבדי לה לגיזרא. ופירש"י בהמה שפסיעותיה קצרים ומכה רגליה

זה בזה קושרין לה רצועות עבות למעלה מפרסת רגל מקום שמנקשין זה בזה עכ"ל. ובהלכות כתוב פי' זה ופי' אחר וזה עיקר:

ואין חמור יוצא במרדעת אלא וכו'. משנה אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו. ובגמרא (שם נ"ג) אמר שמואל אינה קשורה לו מע"ש וכתב הרשב"א ז"ל שאסור הקשירה בשבת כדי שלא ישתמש בצדי הבהמה וכ"נ מן הירושלמי עכ"ד:

ולא יצא הגמל וכו'. משנה (דף נ"ד) לא יצא הגמל במטוטלת לא עקוד ולא רגול וכן שאר הבהמות ובגמרא תנא לא יצא הגמל במטוטלת הקשורה לו בזנבו אבל יוצא הוא במטוטלת הקשורה לו בזנבו ובחוטרתו ופירש"י ז"ל מטוטלת כמין כר קטן מלא מוכין נותנים לו תחת הזנב וחוטרתו חלדרוב"א שיש לכל הגמלים על גביהם עכ"ל. ובגמרא א"ר הונא עקוד יד ורגל כיצחק בן אברהם רגול שלא יכוף ידו על גבי זרועו ויקשור ופירש"י ז"ל יד ורגל אחת מן הידים ואחת מן הרגלים הכל ביחד יד על גבי זרוע אחת מידיו כופף כלפי מעלה כדי שלא יהיו לו אלא שלש רגלים לברוח עכ"ל ורבינו ז"ל הזכיר עקוד יד ועקוד רגל שר"ל יד אחת או רגל אחת והכל בכלל זה:

הלכה יא

אין התרנגולים וכו'. משנה (שם דף נ"ד:) אין התרנגולין יוצאים בחוטים ולא ברצועה שברגליהן ואין הזכרים יוצאים בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלות יוצאות חנונות ואין העגל יוצא בגימון ולא פרה בעור הקופר ולא ברצועה שבין קרניה. ובגמ' בחוטין דעבדי להו סימנא כי היכי דלא ליחלפו. ברצועות כי היכי דלא ליתברו מאני. בעגלה כי הכי דלא לחמטן אליתייהו. ופירש"י ז"ל שלא ילקו בסלעים ובטרשים. חנונות אסיק רב הונא עץ אחד יש בכרכי הים ויחנון שמו מביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו דרני ראשה. גימון אמר רב הונא בר נירא. פי' עול קטן. עור הקופר כי היכי דלא לימצוה יאלי. ופירש"י שרץ הוא שנימיו חדים כמחט וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יינקוה שרצים. ולא ברצועה שבין קרניה לרב בין לנוי בין לשמר אסור לשמואל לשמר מותר וכבר כתבתי למעלה שהלכה כרב. עוד ברייתא בגמ' (דף נ"ג) ולא הפרה בחסם שבפיה:

עז שחקק לה וכו'. שם (נ"ב) תנא דבי מנשה עז שחקק בקרניה יוצאה באפסר בשבת. בעי רב יוסף תחב לה בזקנה מהו תיקו. ופסק רבינו לחומרא ופירש"י ז"ל שקשר שערות הזקן כמין נקב ותחב האפסר לתוכו עכ"ל. ופי' ואין האפסר שמירה יתירה לעז שהרי מנתח הוא ומורד. והוי יודע שכל בהמה שעסקיה רעים אע"פ שאין בנות מינה צריכות לאותה שמירה והיא צריכה מותרת לצאת בה וכן כתבו ז"ל:

הלכה יב

הזכרים יוצאין בעור וכו'. משנה (שם נ"ב:) הזכרים יוצאין לבובין ובגמ' (דף נ"ג:) מאי לבובין תותרי ופירשו בהלכות מטלניות מרוקמות שמיפין ומקשטים בהן את הבהמה עולא אמר עור שקושרין לה כנגד לביהן שלא יפלו עליהן זאבים ר' נחמן בר יצחק אמר עור שקושרין כנגד זכרותן שלא יעלו על הנקבות. ופסק רבינו כשלש דעות אלו לפי שאינן חלוקים בדין:

והרחלות יוצאות ואליה וכו'. (שם נ"ב) במשנה רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות ובגמרא שחוזות שאוחזים אליה שלהן למעלה כדי שיעלו עליהן זכרים. כבולות שכובלין אליה שלהן למטה כדי שלא יעלו הזכרים עליהן. כבונות שמכבנים אותן למילת ע"כ:

העזים יוצאות ודדיהן קשורות וכו'. משנה וגמרא רב ורבי יוחנן העלו הלכה העזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלוב דרב פסק כרבי יהודה דמתני' דאמר הכין ורבי יוחנן פסק כת"ק דברייתא דאמר הכין. ופירש"י ז"ל שכשהוא ליבש מהדקין אותו יפה ואין לחוש שמא יפול אבל כשהוא לחלוב אין מהדקין אותו כ"כ. וה"ר יונה פירש לחלוב אסור מפני שאין דרכן לצאת כן בחול שתכף שהחלב רבה חולבין אותן אבל בשבת א"א לחלוב וקושרין להן בגד והוה ליה משאוי:

הלכה יג

אין חמור יוצא באוכף וכו'. ברייתא ולא באוכף אע"פ שקשורה לו מע"ש:

ולא יצא הסוס וכו'. ברייתא שם (נ"ג) ולא יצא הסוס בזנב שועל ולא בזהורית שבין עיניו ולא סייחין בקרסטלין שבפיהן ולא בהמה בסנדל שברגליה ולא בקמיע אע"פ שהוא מן המומחה. ופירשו בגמרא אע"פ שהוא מומחה לאדם כל שאינו מומחה לבהמה אבל יוצא הוא באגד שעל גבי מכה ובקשקשין שעל גבי השבר ובשליא המדולדלת בה ופוקק לה זוג שבצוארה ומטיילת בחצר. ופירש"י ז"ל זנב שועל שתולין לו בין עיניו שלא ישלוט בו עין הרע. זהורית לנוי. בסנדל שעושין לה סנדל של מתכת שלא יזיקוה האבנים וכל הני משום דלאו שמירת גופה והוי משוי וסנדל משום דלמא משתליף. קשקשין. בהמה שנשבר בה עצם עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרין אותם שם והם מעמידין העצם שלא ינוד אנה ואנה עד שיתחבר עכ"ל. והקשו המפרשים ממה שאסרו זהורית נראה שכל נוי בבהמה אסור וכ"נ ממה שאסרו רצועות הפרה בין קרניה אפילו לנוי ואילו גבי זוג נתבאר למעלה שלא אסרו אלא משום דמיחזי כמאן דאזיל לחנגא. ויש מי שתירץ דנוי הרגיל לכל בחול אפילו בשבת שרי ולכך הוצרכו לאיסור הזוג אותו טעם ולא אסרו אלא כעין זהורית ורצועה שאינו נוי הרגיל לכל בחול:

ונותן מרדעת וכו'. שם מהו ליתן מרדעת ע"ג חמור בשבת והעלו מרדעת מותר. קרסטל רב שרי ושמואל אסר והלכתא כותיה דשמואל בהא כדאיתא בהלכות:

הלכה יד

כשם שאדם מצווה וכו'. שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר העבד והאמה וכו' הואיל וגר תושב וכו'. דע שיש שלשה מיני עבדים חוץ מעבד עברי שהוא כישראל אחר לכל דבריו לבד שיש צד שמותר בשפחה כנענית. האחד הוא עבד שמל וטבל לשם עבדות והוא חייב בכל מצות ל"ת כדין ישראל גמור ובכל מ"ע שהנשים חייבות לפי שדינו כדין אשה. השני עבד ערל שהתנה שלא יטבול ולא ימול אלא ישמור שבע מצות שנצטוו בני נח וזה נקרא עבד תושב ונקרא בקצת מקומות עבד ערל ודינו כגר תושב. והשלישי הוא עבד ערל שעובד עכומ"ז שלו. ונ"ל מדברי רבינו שכתב פי"ד מהל' א"ב ופ"י מהלכות ע"ז שזה אסור לקיימו כלל בארץ ישראל וכן הוא האמת. והכונה לרבינו בכאן הוא בשני חלקים הראשונים. האחד והוא שמל אסור בכל מלאכה ומוזהר עליה ונענש כמו שאמרה תורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ומלבד זה בהיותו ברשות אדוניו דעת רבינו שהאדון מוזהר עליו כמו שמוזהר על בהמתו. והשני רבו מוזהר עליו במלאכת רבו אבל הוא מותר במלאכת עצמו. וכן הוא דין גר תושב שהוא שכירו של ישראל. והחלק השלישי לא הזכירו רבינו כלל. ולמטה אבאר דינו. וכל זה יצא לרבינו ממ"ש פרק החולץ ביבמות (דף מ"ח) דכ"ע מיהת וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר מאי משמע דתניא וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר אתה אומר בעבד ערל או אינו אלא בעבד מהול כשהוא אומר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך הרי עבד מהול אמור הא מה אני מקיים וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר והגר זה גר תושב אתה אומר זה גר תושב או אינו אלא גר צדק. כשהוא אומר וגרך אשר בשעריך הרי גר צדק אמור הא מה אני מקיים והגר זה גר תושב. ובכריתות פרק ד' מחוסרי כפרה (דף פ"א [ט']) שנינו בברייתא ר"ש אומר אחד גר תושב אחד עבד ואמה התושבים עושים מלאכה בשבת לעצמם כישראל בחול א"ר אדא בר אהבה הלכה כר"ש. ודעת רבינו שעבד עכומ"ז האמור ביבמות הוא עבד ואמה התושבים הנזכרים בכריתות כדברי ר"ש ואותם הם שנחלקו רבי ישמעאל ור"ע שם בהחולץ אם מותר לקיימן והעלו שאפילו ר"ע מודה שאם התנה עם רבו כשלקחו שלא ימול שמותר לקיימו ואף אם לא התנה מגלגל עמו י"ב חדש כנזכר שם ומבואר פרק י"ד מהלכות א"ב. אבל בעכומ"ז אין ספק שאין מגלגלין עמו אפילו יום אחד ואין מקיימין אותו ולא נחלק רבי ישמעאל שמותר לקיים בביתו עובד כומ"ז שאפילו חניה בקרקע אסורה לתת להם וכל זה פשוט.

אלא ודאי עבד ערל זה הוא תושב הנזכר בכריתות ונקרא עבד ערל מפני שאינו נימול ואותו שמל וטבל הוא שנאמר עליו למען ינוח עבדך ואמתך כמוך ורבו מוזהר עליו אפילו כשיעשה העבד מלאכת עצמו שעל זה אמרו הרי עבד מהול אמור ולאזהרת רבו אמרו שאם לאזהרת העבד עצמו כבר נזכר בלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך. ואם לענשו בעשה אבל לא להזהיר רבו עליו כבר דין העבד שמל וטבל מבואר שהוא בכל דיני תורה כאשה אלא ודאי לאזהרת רבו נאמר למען ינוח. שלא כדברי הר"א ז"ל שכתב בהשגות שכיון שהוא בר עונשין אין רבו מוזהר עליו. וכבר הוכחתי דעת רבינו אלא שקשה לי קצת מה שנמצא בספריו שהוא מביא לעבד מהול מקרא של וינפש בן אמתך. ובגמרא מעמידו בעבד ערל ומוכיח עבד מהול מלמען ינוח כמ"ש וצריך לי בזה עיון.

וכתב רבינו גר תושב שהוא לקיטו ושכירו. וכמדומה לי דלאו דוקא אלא אפילו אינו שכירו אסור מן התורה לומר לו לעשות מלאכה לצורך ישראל שהרי כל שעושה אותה המלאכה בשביל ישראל הרי הוא כשכירו באותו דבר. ולא מצינו היתר אלא בעושה מלאכת עצמו. ורבינו שכתב שכירו ולקיטו דבר בהווה וכ"כ הרשב"א ז"ל בספרו והשיג על דברי רבינו שכתב שכירו ולקיטו לפי שסבור שבדוקא כתב כן. ואע"פ שאין טענותיו מכריחות כן הוא האמת. **ומ"ש רבינו ואין מקבלין גר תושב** מבואר בארוכה פי"ב מהל' א"ב ולפי מה שאמרנו עבד תושב וגר תושב אינם עושין מלאכה דבר תורה בשביל שום ישראל בין רבו בין שאינו רבו אבל עושין מלאכת עצמן כישראל בחול ועבד שמל וטבל הוא מוזהר שלא לעשות שום מלאכה ואף רבו מוזהר על שביתתו לדעת רבינו. ויש לי לבאר החלק השלישי כגון השפחות הנכריות והישמעאליות העומדות בבית ישראל בגיותן בלתי קבלת מצות כלל. וכתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם ז"ל אני אומר עבד ערל עובד כומ"ז שלו אינו גר תושב ואינו בכלל איסור לא הזכירה תורה אלא תושבים שהרי קבלו עליהם שבע מצות והזהירה תורה על שביתתו בשבת לצורך ישראל אבל אלו אינם בכלל, ע"כ. וכן נראה מדברי רבינו בביאור. אבל הרשב"א ז"ל כתב שכל עבד ערל אפילו עובד כומ"ז במשמע (הברייתא) שאל"כ יאמר הכתוב גר תושב שאינו קנוי לישראל וכ"ש עבד תושב הקנוי לו שאסור. ואני אומר אין מזהירין מדין ק"ו ועוד שאין זה ק"ו שהייתי אומר חסה התורה על ממונן של ישראל שלא יהא עבדו הקנוי לו בטל ממלאכה לפיכך הזהירה תורה ואסרתו. עוד כתב היה להם לומר בהחולץ בעבד תושב הכתוב מדבר ולא בעבד ערל. וכבר דחיתי זה שאצל עבד מהול נקרא התושב ערל. אבל בעובד עכומ"ז לא נחלקו שם ולא הזכירו שיהיה מותר לקיימו כמו שהזכירו שם בעבד

ערל על הדרך שהזכרתי למעלה. וזה נ"ל ברור שהוא מוכרח כדעת רבינו והרמב"ן ז"ל. ועולה לנו מזה לדעתם שצרכי חולה שאין בו סכנה שנעשין על ידי נכרים וכן מת ביו"ט ראשון שנקבר על ידי נכרים הכל מותר ע"י עבדים אלו הנכרים ולדעת הרשב"א ז"ל אסור ולהיות הדבר הזה מצוי תמיד הארכתי בו כ"כ:

פרק כא

הלכה א

נאמר בתורה תשבות אפי' מדברים וכו'. כוונת רבינו היא שהתורה אסרה פרטי המלאכות המבוארות ע"פ הדרך שנתבארו עניניהן ושיעוריהן ועדיין היה אדם יכול להיות עמל בדברים שאינן מלאכות כל היום לכך אמרה תורה תשבות. וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה שלו ובאו חכמים ואסרו הרבה דברים. או תהיה כוונת רבינו שיש לשבותין של דבריהם סמך מן התורה מתשבות. וזה דרך הברייתות שבמכילתא:

הלכה ב

המשוה גומות וכו' לפיכך אסור להפנות וכו'. דין השוואת גומות שהוא משום חורש הוא דוקא בשדה אבל בבית חייב משום בונה כמבואר פרק שמיני ופרק עשירי. ורבינו כתב בכאן ההשוואה בשדה שבגללה נאסר להפנות כדאיתא פרק המוציא (שבת פ"א:) אמר רב הונא אסור להפנות בשדה הניר בשבת. ואסיקנא טעמא דילמא שקיל מעילאי ושדי לתתאי ומיחייב משום דאמר רבא היתה לו גומא וטממה וכו' כדאיתא פ"ח. ופירש"י ז"ל שדה ניר חרישה ראשונה ועומד לזריעה עכ"ל:

המפנה את האוצר וכו'. היתר פנוי האוצר לצורך מצוה יתבאר פרק כ"ו בארוכה וכאן הזכיר רבינו איסור הגמרא והוא מבואר פרק מפנין (שבת קכ"ו) דמפרש שמואל מתניתין דקתני אבל לא את האוצר שלא יגמור לאוצר כולו פירש"י ז"ל דילמא אתי לאשוויי גומות:

טיט שעל גבי רגלו וכו'. פ' תולין (שבת קמ"א) מחלוקת אמוראים ופסק כרבא דאמר מקנחו בכותל ואין מקנחו על גבי קרקע דילמא אתי לאשוויי גומות. ושם מבואר דלדברי הכל מותר לקנחו בקורה וכן פסקו בהלכות כרבא וכן דעת הרמב"ן ז"ל ועיקר. ופירשו המפרשים ז"ל שמא ישכח ויכוין להשוות הגומות דאי לאו הכי כבר נתבאר פרק ראשון שכל דבר שאינו מתכוין ואינו הכרח שיעשה מותר:

ולא ירוק וכו'. פרק כל כתבי (שבת קכא:) רוק דורסו לפי תומו, ופירוש דורסו לפי תומו כתבתיו פי"א:

הלכה ג

נשים המשחקות באגוזים וכו'. פ' המוצא תפילין (עירובין ק"ד) אמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור. עוד שם נשים המשחקות בתפוחים אסור ומפרש התם דלמא אתי לאשוויי גומות:

ואסור לכבד את הקרקע וכו'. בהמצניע (שבת צ"ה) אמימר שרא זילחא במחוזא אמר טעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשוויי גומות הכא ליכא גומות, עוד שם רבה אשכחיה לרב אשי דקא מצטער מהבלא א"ל לא סבר לה מר להא דתניא הרוצה לרבץ ביתו בשבת מביא עריבה מלאה מים ורוחץ פניו בזוית זו ידיו בזוית זו רגליו בזוית זו ונמצא הבית מתרבץ מאליו אמר ליה לאו אדעתאי. תנא אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת והאידנא דסבירא לן כר"ש פירוש דאמר דדבר שאין מתכוין מותר שרי אפילו לכתחלה ע"כ בגמרא. ונ"ל מדברי רבינו שהוא מפרש זלחא כיבוד וריבוץ ועיקר המלה הוא רבוץ אלא שאין דרך ריבוץ אלא אחר כיבוד ובשביל הכיבוד הוא שהתיר דוקא במחוזא שהיתה רצפת אבנים כל העיר כמו שפירשו ז"ל. אבל מפני הריבוץ לא היה צריך לזה הטעם דודאי בכל גונא מותר כיון דקיי"ל כרבי שמעון והטעם שהמרבץ אינו מכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק. א"נ שאמימר לא התיר אלא ריבוץ ודוקא במחוזא שהיא רצפת אבנים ולדידן ריבוץ מותר בכל מקום וכיבוד דוקא בכעין מחוזא וזה דעת רש"י ז"ל והתוספות שאין הכיבוד בכלל היתרא דר"ש וכ"נ ממה שגזרו בכמה מקומות שמא יבא להשוות גומות אע"ג דהלכה כר"ש אבל הגאונים ובהלכות פסקו שהכיבוד מותר מדר"ש ולא חלקו כלל וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל אף על פי שמזיז עפר וצרורות וקליפין האסורין לטלטל יראה לי שמותר מפני שהם לו כגרף של רעי עכ"ל. וכן נהגו במקומותינו:

אין סכין וכו'. בפרק כירה (שבת מ':) מעשה בתלמידו של ר"מ שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח לו קרקע אמר לו אין מדיחין. לסוך לו קרקע אמר לו אין סכין. ופירש"י ז"ל דילמא אתי לאשוויי גומות (עי' תוי"ט פסחים פ"ה מ"ח) , ע"כ. ובתוספתא פי"ז אין סכין ואין נופחין ואין מדיחין בקרקע ביום טוב ואצ"ל בשבת. ופירוש לדעתו אע"פ שהכיבוד מותר ברצוף אלו הדברים אסורים וגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד:

הלכה ד

חצר שנתקלקלה. בהמוצא תפילין (עירובין ק"ד) כלשון רבינו ומפרש רבינו הטעם מפני השואת הגומות:

הלכה ה

המשקה את הזרעים וכו'. לפיכך אסור לשאוב מן הבור. וכו'. דין השקאת הזרעים מבואר פ"א ואיסור השאיבה בהמוצא תפילין אמרו בגמרא ממלאין מבור הגולה בגלגל במקדש אין אבל במדינה לא מ"ט ואסיקנא גזרה שמא ימלא לגנתו ולחורבתו אמימר שרא למימלא בגלגל במחוזא אמר טעמא מאי גזור רבנן משום גנתו וחורבתו הכא לא גנה איכא ולא חורבה איכא כיון דחזא דקא תרו בה כיתנא אסר להו ע"כ. ומדברי אמימר כתב רבינו שבור בחצר מותר ועד כאן לא חזר ואסר אמימר אלא באותן שבחוץ שהיו שואבין מהן בגלגל וממלאין בריכות וחריצין ושורין בהן פשתן. אבל בחצר מותר:

הלכה ו

תולש חייב משום קוצר וכו'. דין התלישה מבואר פ"ח ודין רדיית הדבש ברייתא היא בהמצניע (שבת צ"ה) ופסק כחכמים וכבר הזכרתיה פ"ח בדין החולב וכתב הרשב"א ז"ל בד"א בזמן שדבוקות בכוורת וצריך לרדות לפי שנראה כעוקר דבר מגדולו אבל נתלשו מן הכוורת וכן דבש הצף בכוורת מותר אפילו בשבת ואצ"ל ביו"ט וכן דעת התוס' מההיא דכירה (שם מ"ג:) ואמרו לא נצרכה אלא לאותן שתי חלות. וכן מורה לשון רבינו שאינו נאסר בשאינו צריך רדיה:

אין עולין באילן וכו'. משנה ביו"ט פ' משילין (ביצה ל"ו:) ופרק המוצא תפילין (עירובין ק':) ברייתא אין עולין באילן ואין נסמכין באילן ולא יעלה מבע"י לישב שם כל היום כלו, עוד שם תני חדא אחד אילן לח ואחד אילן יבש ותניא אידך ביבש מותר. ותירצו שיש יבש שבימות החמה מותר. והקשה והא רב איקלע למקום אחד ואסר אפי' בכל יבש בכל זמן. ותירצו רב בקעה מצא וגדר בה גדר. וכתבו המפרשים ז"ל שעל אותו גדר אנו סומכין לאסור בכל אילן וזה דעת רבינו:

ואין משתמשין וכו'. זה מבואר בכמה מקומות:

הלכה ז

פירות שנשרו בשבת וכו'. פ"ק דיו"ט (ביצה ב' ג') פירות הנושרין טעמא מאי גזרה שמא יעלה ויתלוש:

הדס המחובר וכו'. מימרא בסוכה פ' לולב הגזול (סוכה דף ל"ז:) אמר רבא הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלריחא עביד אי שרית ליה לא אתי למקצייה אתרוג דלאכילה קא עביד אי שרית ליה אתי למקצייה ע"כ. והיא גרסת ההלכות:

הלכה ח

אילן שהיו שרשיו גבוהים וכו'. בהמוצא תפילין (עירובין צ"ט:) אילן שהיו שרשיו גבוהין מן הארץ ג"ט לא ישב עליהן. ובהלכות אבל אם אינן גבוהין ג' טפחים הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן ע"כ. ופשוט הוא:

היו באין מלמעלה וכו'. (שם ק') אתמר שרשי אילן הבאין מלמעלה מג' לתוך ג' רבה אמר מותרין רב ששת אמר אסורים ובהלכות והלכתא כרבה דהא רב יוסף שרא ליה לאביי כותיה דרבה:

היו גבוהין וכו'. שם אתמר שרשי אילן הגבוהין מן הארץ ג' טפחים אם יש חלל תחתיהן ג' טפחים אע"פ שצדו אחד שוה לארץ ה"ז לא ישב עליהן ע"כ:

הלכה ט

אין רוכבין וכו'. במשנה בים טוב פרק משילין (ביצה דף ל"ז:) ולא רוכבין על גבי בהמה ומפרשי בגמרא גזרה שמא יחתוך זמורה:

ואין נתלין וכו'. פ' המוצא תפילין בברייתא שכתבתי למעלה בדין האילן:

ואין נסמכים וכו'. פ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ה) והלכתא צדדין אסורין צדי צדדין מותרים והוא כלל בין לאילן בין לבהמה וכן מוכרח שם. וזו היא כונת רבינו. והטעם ששניהם מטעם אחד נאסרו שהוא חתיכת המחובר. ופי' צדי האילן כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה מבע"י היתד נקרא צדדין והכלכלה נקראת צדי צדדין וכן מבואר בגמ' שם וכן כל כיוצא בזה:

עלה באילן וכו'. בהמוצא תפילין (עירובין ק') תני חדא עלה אסור לירד ותניא אידך עלה מותר לירד ותירצו הא דתני אסור בשעלה משחשכה הא דתני מותר בשעלה מבעוד יום ואב"א הא והא בשעלה משחשכה והא דתני אסור בשעלה במזיד והא דתני מותר בשעלה בשוגג. הילכך פסק הדין שאם עלה מבע"י אפי' במזיד על דעת לישב שם בשבת מותר לירד. עלה משחשכה במזיד אסור לירד בשוגג מותר לירד וכ"כ ז"ל ולזה כתב רבינו עלה באילן בשבת לומר שאם היתה העליה מבע"י בכל צד היה מותר לו לירד. וכתבו ז"ל שלא התירו באלו הצדדין הנזכרים אלא באדם עצמו מפני שהוא עושה איסור בעמידתו שם אבל הניח חפץ באילן אפי' מבעוד יום אסור להורידו בשבת וכבר בארתי זה פ"ה בדין מניחין **וכו'** **וכתב רבינו ובבהמה אפי' במזיד ירד** ודברים נראין הן ומתבארין מן הדינין הבאים:

וכן פורקין את המשוי וכו' כיצד וכו'. במי שהחשיך (שבת קנ"ד):

הלכה י

היה בא מן הדרך וכו'. משנה שם (קנ"ג) הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הנטלים בשבת ושאינן נטלים מתיר החבלים והשקים נופלין:

היו בשקים וכו'. כל מה שהזכיר רבינו בכאן עד המדבק פירות הוא בכלים שאינן נטלין כגון שמלאכתן לאיסור ומבואר זה בלשונו ומוכרח בגמ' שם ודינין אלו (שם קנ"ד:) א"ר הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר החבלים ונופלין השקים שלא ישבר והעמידו שם מימרא דרב הונא בכלים שאינן נטלין והקשו והא קא מבטל כלי מהיכנו ותירצו בשליפי זוטרי והקשו והא תניא היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות מתיר החבלים והשקין נופלין ואע"פ שמשתברין פי' ולא התירו להביא כרים וכסתות וא"כ קשיא לרב הונא ותירצו התם בבולסא מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו קמ"ל ופירש"י ז"ל בולסא חתיכות רחבות של זכוכית שאינן כלים ועושין אותן לחלונות וסופן להתחתך בחתיכות קטנות ולא הויא בשבירתן אלא הפסד מועט שניצוצות נתזין בשבירתן שאינן ראויות לכלום לפיכך לא התירו להניח כרים תחתיהם. וכתבו המפרשים דה"ה שהיה יכול להעמיד הברייתא בשאר כלים שאינן נטלין אלא שהם משואות גדולות שהרי רב הונא לא התיר אלא דוקא משואות קטנות כמו שאמרנו בשליפי זוטרי אלא דלישנא דברייתא הכריחם להעמידם בכך והקשו ז"ל אחר דבשליפי זוטרי הוא מ"ט לא התירו להביא כרים תחתיהם אפי' לא יהיה שם הפסד כלל שהרי אין כאן בטול כלי מהיכנו שכשירצה לשלוף שולף כמ"ש רבינו והרבה תירוצין נאמרו בזה. וכתב הרשב"א ז"ל יראה לי שלא התירו אפי' בטול לשעתו אלא בהפסד מרובה ומתוך דבריו יתבארו דברי רבינו אלא שהוסיף רבינו להתיר בשקים גדולים הפריקה בנחת שמפני הפסד מרובה התירו לטלטל ואפי' בטול כלי מהיכנו זהו דעתו ז"ל:

הלכה יא

המדבק פירות וכו'. דין הדבוק נזכר בפרק שמיני. ודין הפזור בפ' חבית (שבת קמ"ג:) ת"ר נתפזרו לו פירות בחצרו מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ע"כ. ופירש רבינו מפני חשש עמור והוא חשש רחוק וטעמו צ"ע ובחדושי הרשב"א ז"ל כתב מורי הרב ז"ל בהלכותיו כגון שנתפזרו בחצרו אחת הנה ואחת הנה אבל במקום אחד מלקט ונותן לתוך הסל וכו' והרמב"ן פירש כגון שנפלו בחצרו בתוך צרורות ועפרורית שבחצר והיינו דנקט חצרו לפי שביתו עשוי הוא להתכבד ואין צרורות ועפרורית מצויין בו והטעם משום דמיחזי כבורר וקצת

נראה כן מן התוספתא ע"כ דבריו. ולזה כתב בספרו כך נתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה מלקט על יד ואוכל ולא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה והורו רבותי שאם נפלו במקום אחד נותן אפי' לתוך הסל נתפזרו לו בין צרורות ועפרורית שבחצר מלקט אחד אחד ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה ע"כ:

וכן אין מקבצין את המלח וכו'. פרק ח' כתבתי מחלוקת (שם ע"ג:) דרבא דמחייב ליה חיוב חטאת ואביי דפטר משום דאין עמור אלא בגדולי קרקע אבל לדברי הכל אסור:

הלכה יב

מפרק חייב משום דש וכו'. מבואר פרק שמיני:

לפיכך אסור לסחוט תותים וכו'. משנה פרק חבית (שבת דף קמ"ג:) אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין. ומבואר בגמרא (דף קמ"ה) דבזיתים וענבים יש חיוב דבר תורה בתותים ורמונים אסורין מדבריהן ובשאר פירות שאינן עומדין כלל למשקין מותר לכתחלה וכן מבואר בהלכות:

הלכה יג

כבשים ושלקות וכו'. שם אתמר כבשים שסחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ושלקות בין לגופן בין למימיהן מותר ושמואל אמר אחד זה ואחד זה לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור רבי יוחנן אמר אחד כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת. ופסק רבינו כשמואל בענין מימיהן והטעם משום דשמואל ורב הוו תרי לגבי ר' יוחנן שלא לחייב חטאת בסוחט למימיהן וכ"כ ז"ל. ופי' כבשים דבר הכבוש ביין או בחומץ כך פירש"י ז"ל:

ואין מרסקין את השלג וכו'. ברייתא סוף במה טומנין (שבת נ"א:) ואין מרסקין לא את השלג ולא את הברד וכו' כלשון רבינו. וכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שבתוספתא התירו אפילו לרסק בתוך הקערה וכתב הרשב"א ז"ל שטעם האיסור כדי שיזובו מימיו משום גזירת סחיטת פירות העומדים למשקים נגעו בה. וכ"נ מדברי רבינו שהביאה אצל דין הסחיטה ומדבריהם למדנו שאין בהם איסור נולד לפיכך מותר ליתן קדרה או מאכל שקרש שמנינותה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

השום והבוסר וכו'. כבר בארתי דין זה בארוכה פ"ג כדעת ההלכות ורבינו:

הלכה יד

המולל מלילות מולל בשנוי כדי שלא יהא כדש. ברייתא פ' מפנין (שבת קכ"ח) מולל ואוכל ובלבד שלא ימלול וכו'. ודע שיש מפרשים שמלילה זו היא לרכך האוכל בדוקא הא להוציאו מן הקשין אסור בשבת אפי' ע"י שנוי וביו"ט מותר ע"י שנוי ודעת רבינו

כדעת ההלכות שבשבת מותר בשנוי וביי"ט מותר אפילו כדרכו כמ"ש פ"ג מהלכות יו"ט וכ"נ מן התוספתא כדבריהם ועיקר:

היונק בפיו פטור וכו'. בפרק אע"פ בכתובות (דף ס') תניא ר' מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן אמר רב יוסף הלכה כר' מרינוס ומבואר בארוכה דין זה בהלכות פ' חבית:

הלכה טו

פירות שזבו מהן משקין בשבת וכו'. משנה פ' חבית (שבת קמ"ג) מחלוקת ר"י וחכמים ופסק הלכה כדברי רבינו כמבואר בהלכות וכ"כ ז"ל:

הלכה טז

זיתים וענבים וכו' וכן חלות דבש וכו'. שם במשנה חלות דבש שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ר"א מתיר ובגמרא (קמ"ה:) זיתים וענבים שרסקן מע"ש יצאו מעצמן אסורין ר' אליעזר ור"ש מתירין (ובהלכות) ופסק בעל הלכות משמיה דרב צמח בן פלטוי ריש מתיבתא דהלכתא כר"א ור"ש ע"כ וכ"ש כר"א דמתני' בחלות דבש דמעיקרא אוכל והשתא נמי אוכל כדאיתא בגמ':

הלכה יז

זורה ובורר מאבות מלאכות וכו'. דין המלילה בראשי אצבעות נתבאר בפ' זה ודין מנפח פ"ק דיו"ט (י"ב:) ברייתא מנפח מיד ליד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי. וכתבו המפרשים ז"ל דלאו דוקא קנון ותמחוי אסור אלא אפילו בב' ידיו אסור כמ"ש (שם י"ד) כיצד מנפח ואסיקנא בידו אחת ובכל כחו. וז"ש רבינו ביד אחת דוקא וכן מבואר בהלכות פ' מפנין:

המשמר שמרים וכו'. דין השמרים ודין הקנון נתבארו פ"ח ודין הגומא פ' תולין (שבת קל"ט:) ומסננין את היין וכו' א"ר שימי בר חייא ובלבד שלא יעשה גומא ופירש"י ז"ל שלא יעשה גומא מן הסודר בפי הכלי כעובדין דחול עכ"ל כדברי רבינו:

וכן אסור וכו'. במשנה (שם קל"ז:) אין תולין את המשמרת ובגמרא תלה מאי א"ר יוסף תלה חייב חטאת ואסיק אביי דלא אלא לוקה מכת מרדות מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ות"כ:

וכן המחבץ וכו'. דין המחבץ מבואר פ"ח ודין השומשמין והאגוזים תוספתא פ"ג נותנים שומשמין ואגוזים לתוך הדבש ובלבד שלא יגבל:

הלכה יח

המחתך את הירק וכו' לפיכך אין מרסקין וכו'. דין חתיכת ירק מבואר פ"ח ודין הרסוק משנה פ' מי שהחשיך כדברי ת"ק כלשון רבינו ופי' שהאיסור מפני שנראה כטוחן:

אבל מחתכין וכו'. (שם קנ"ו:) במשנה מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים. ובמקצת ספרי רבינו ראיתי שאין טחינה אלא בפירות. ובמקצתן שאין טחינה בפירות. ולא הבנתי אחת מן הנוסחאות אבל הראשונה נראית יותר. ועוד אני תמה למה לא כתב רבינו דוקא נבלה הקשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה דשוויי אוכלא משוינן אבל אם היתה רכה מיטרח במה שהוא דבר ראוי לא טרחינן וכאוקמתיה דרב יהודה התם (שם קנ"ה) ורבינו לא הזכיר מכל זה כלל וצ"ע:

ומתירין אלומות של עמיר לפני הבהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא גדולות מפני טורח שבהן וכו'. במשנה שם מתירין פקיעי עמיר לפני הבהמה ומפספסים את הכיפין אבל לא את הזירין. וא"א לישב הנמצא בספרי רבינו לא לפי אוקימתא דרב הונא ולא לפי אוקימתא דרב יהודה דאיתמר התם וצל"ע:

הלכה יט

חבילי פיאה וכו'. ברייתא פרק מפנין (שבת קכ"ח) ודוקא הכניסן למאכל בהמה אבל הכניסן לעצים אין מסתפק מהם בשבת כמבואר פרק כ"ו:

הלכה כ

הצריך לדוק פלפלים וכו'. פ' תולין (שבת דף קמ"א) א"ר יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרתי אסור רבא אמר כיון דקא משני אפילו טובא נמי. ובהלכות איכא מאן דמוקים לה בשבתא איכא מאן דמוקים לה ביו"ט. ומסתברא כמאן דמוקים לה בשבתא ע"כ וכן הכריע רבינו. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתבו תוספתא דתניא אין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש. אין מרסקין דבלה וגרוגרת ואת החרובים לפני הזקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש ע"כ:

לפיכך וכו' כיצד לא יאכל וכו'. משנה בח' שרצים (שם ק"ט) אין אוכלין אזוביון בשבת לפי שאינו מאכל בריאים אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוב רועה כל האוכלים אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה חוץ ממי דקלים וכוס עקרין וכו' ופי' כל הדינים האלו הן בבריא שאינו נופל למשכב ולא חולה כמו שהזכרתי פרק שני:

הלכה כב

שתה חלתית מקודם השבת וכו'. **ושותין זיתום המצרי בכ"מ**. כך היא הנוסחא האמיתית בדברי רבינו והטעם שכיון שהתחיל אם יפסוק ולא ישתה בשבת יחלה ומבואר זה פרק כ"ב והדין מבואר פ' תולין (שבת ק"מ) בגמרא ודין הזיתום פ' ח' שרצים (שבת דף ק"י) נחלקו בגמרא בפירוש מי דקלים רבב"ח אמר תרי דקלים איכא במערבא ונפיק עינא דמיא מבינייהו כסא קמא מרפי ואידך משלשל. אמר עולא לדידי שתי לי שכרא דבבלאי ומעלי מנייהו ורב יוסף אמר זיתום המצרי ופי' רש"י ז"ל וקרי ליה מי דקלים על שם שמקל החולי עכ"ל. ופסק רבינו דלא כרב יוסף ויש לי לפרש דרב יוסף לא בא לחלוק ולפרש מי דקלים זיתום המצרי אלא אדעולא קאי דאמר דשכרא דבבלאי מעלי. ואמר רב יוסף דזיתום המצרי מעלי ולהודיע לנו הרפואה ולדברי הכל זיתום המצרי מותר שהרי משקה בריאים הוא כנ"ל ויעיד על פי' זה מה ששנינו בברייתא (שם קנ"ז) במי שהחשיך ושותים זיתום המצרי ולמה יאמר רב יוסף שהברייתא חולקת על המשנה:

הלכה כג

וכן שמנים וכו'. זה נלמד מהדין שיתבאר בסמוך:

החושש במתניו וכו'. (שם קי"א) במשנה החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך את השמן ולא שמן ורד בני מלכים סכין שמן ורד על גבי מכותיהן שכך דרכן לסוך בחול ר"ש אומר כל ישראל בני מלכים. ובגמרא (שם קי"א:) אמר רב הלכה כר"ש ולא מטעמיה דאילו ר"ש סבר אע"ג דלא שכיח שרי ורב סבר אי שכיח שרי אי לא שכיח לא ובאתריה דרב שכיח משחא ובהלכות וכן הלכתא ע"כ:

ומותר לסוך שמן ומלח וכו'. בפרק במה אשה (שבת ס"ו:) מימרא מותר לסוך שמן ומלח בשבת:

נגפה ידו או רגלו וכו'. (שם ק"ט) אמר מר עוקבא מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש איבעיא להו חלא מאי ופשטו חלא לא ואמר רבא והני בני מחוזא כיון דמפנקי אפי' חמרא נמי מסי להו פי' ואסור בכל ענוג כמוזכר עוד שם ופירש"י נגפה נכשלה ולקחה כמו פן תגוף עכ"ל:

הלכה כד

החושש בשניו וכו'. משנה (שם קי"א) החושש בשניו לא יגמע בהן את החומץ אבל מטבל הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא והקשו בגמרא והא תניא לא יגמע ופולט אבל יגמע ובולע ותירץ אביי כי תנן נמי מתני' לא יגמע ופולט תנן:

החושש בגרונו וכו'. תוספתא בהלכות שם ובגמרא בברכות (דף ל"ו) פרק כיצד מברכין:
אין לועסין וכו'. תוספתא נכתבה בהלכות שם:

הלכה כה

אין נותנין יין. (שבת ק"ח:) מימרות יין בתוך העין אסור על גבי העין מותר רוק תפל אפי' ע"ג העין אסור. ופירש"י ז"ל רוק תפל לא טעם כלום משנעור משנתו עכ"ל:
קילור ששרה אותו. שם אמר שמואל שורה אדם קלורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת ואינו חושש בר לואי הוה קאי קמי דמר עוקבא חזייה דקא עמיץ ופתח א"ל כולי האי ודאי לא שרא מר שמואל. ורבינו לא הוצרך להזכיר איסור העמיצה והפתיחה לפי שלא הזכיר היתר אלא במעביר על גבי העין ומכלל דבריו שהעמיצה והפתיחה אסורין:
מי שלקה באצבעו וכו'. בעירובין (ק"ג:) פרק אחרון משנה כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה אם להוציא דם כאן וכאן אסור:

הלכה כו

אין נותנין חמין ושמן וכו'. פרק המילה (שבת דף קל"ד:) ברייתות אין נותנין חמין ושמן ע"ג מוך ליתן ע"ג מכה בשבת אין נותנין חמין ושמן ע"ג מוך שע"ג מכה בשבת אין נותנין חמין ושמן על גבי מכה בשבת אבל נותן חוץ למכה ושותת ויורד למכה:
ונותנין מוך יבש כו'. שם נותנים על גבי המכה מוך יבש וספוג יבש אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבשין קשיא מוך אמוך ל"ק הא בחדתי הא בעתיקי. ובהלכות הא דקתני נותנים מוך יבש בחדתי הא דקתני ולא כתיתין יבשין בעתיקי. אבל רש"י ז"ל פי' חדתי שלא היו ע"ג מכה מעולם מסו עתיקי לא מסו עכ"ל. ודעת רבינו כדברי ההלכות:

הלכה כז

רטיה שפרשה וכו'. בעירובין (דף ק"ב:) פרק אחרון ת"ר רטיה שפרשה מעל גבי המכה מחזירין אותה בשבת ר"י אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה למעלה דוחקה למטה ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המכה ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח ואם מרח חייב חטאת א"ר חסדא לא שנו אלא שפירשה ע"ג כלי אבל פרשה ע"ג קרקע דברי הכל אסור ואסיק רב אשי הלכה כת"ק כדאיתא בהלכות בפרק מילה:
ומחזירין רטיה לכתחלה במקדש וכו'. כך היא הנוסחא האמתית בספרי רבינו. ובמשנה שם מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה אם בתחלה כאן וכאן אסור, ע"כ. ופירוש מחזירין אפי' בפירשה ע"ג קרקע אבל לא במדינה כשפירשה ע"ג קרקע כדי להעמיד משנתנו כת"ק דברייתא דלעיל. וכתב רבינו לכתחילה לומר שרשאי ליטלה ולהחזירה

וזה מבואר פ"ק דיו"ט. והר"א ז"ל מצא בספרי רבינו נוסחא אחרת ומניחין רטיה לכתחילה במקדש וכתב בהשגות א"א זה שבוש אלא מחזירין אפילו מע"ג קרקע ע"כ. וכן הוא האמת וכן הוא בספרי רבינו המדוקדקים ונוסחא משובשת נזדמנה להרב ז"ל:

ובכ"מ וכו'. מבואר למעלה בברייתא:

הלכה כח

סכין וממשמשין וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ז) ת"ר סכין וממשמשין בבני מעים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד ר' חמא בר"ח אמר סך ואח"כ ממשמש ור' יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת ופסק רבינו כר"י:

ואין מתעמלין וכו'. במשנה סכין וממשמשין אבל לא מתעמלין. ופי' רבינו אי זהו מתעמל כו' אבל רש"י ז"ל פירש סכין שמן בשבת וממשמשין ביד כל הגוף להנאה אבל לא מתעמלין לשפשף בכח עכ"ל. ופירוש רבינו עיקר:

אסור לעמוד וכו'. (שם קמ"ז:) מימרא כלשון רבינו ופירש רש"י ז"ל דימוסית שם נהר שמלוחים מימיו שמעמלת ומחממת ומרפאה עכ"ל:

הלכה כט

אין רוחצין במים וכו'. במשנה (שם דף קמ"ז) אין יורדין לפילומא ויש גורסין לקירדומא. ובהלכות פירשו בקעה ויש בה מים ותחתיו טיט כמו דבק ואם ירד אדם שם חוששין שמא יטבע באותו הטיט וידבק ואינו יכול לעלות עד שמתקבצין בני אדם ומעלין אותו משם. ויש מי שאומר הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותן המים משלשלין בני מעיו ע"כ. ושני הפירושים האלו כתב רבינו במלות קצרות כמנהגו הטוב:

ולא במי משרה וכו'. פרק שמונה שרצים (שם ק"ט) ברייתות ושקלא וטריא והעולה משם הוא כדברי רבינו בהסכמת כל המפרשים לבד שקצתם מחמירין במים הרעים שבים הגדול שאפי' לא נשתהא אסור וזה דעת הרשב"א ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל הסכים לדברי רבינו שכל שלא נשתהא מותר וכן עיקר דלא גרע מים רעים שבים הגדול ממי משרה ואם מי משרה מותרין בשלא נשתהא כדאיתא התם כ"ש מים רעים שבים הגדול ולדברי הכל במים היפים שבים הגדול אפי' נשתהא מותר כדאיתא התם:

הלכה ל

אין מתגרדין וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ז:) ת"ר אין גורדין במגרדת בשבת רשב"ג אומר אם היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה גורד כדרכו ואינו חושש ובהלכות והלכתא כוותיה ע"כ. ופירש"י מגרדת שקורין אשטריו"ל דהוי עובדין דחול עכ"ל:

סכין ומפרכין וכו'. פרק במה בהמה (שבת נ"ג) סכין ומפרכין לאדם ואין סכין ומפרכין לבהמה ואסיקנא התם בגמרא דליכא מכה ומשום תענוג אבל אי איכא מכה ומשום צער סכין ומפרכין נמי לבהמה וכן מבואר בהלכות. ופירש"י סכין שמן ומפרכין גלדי מכה עכ"ל:

בהמה שאכלה כרשינין וכו'. שם תניא בהמה שאכלה כרשינין הרבה לא יריצנה בחצר בשביל שתתרפא ורבי יאשיה מיקל דרש רבא הלכה כר' יאשיה ופירש"י ז"ל ע"י אכילה מרובה אחזה חולי וצריכה להשתלשל ולהוציא רעי עכ"ל. ומבואר שם דלר' יאשיה אין הלכה כאותה ברייתא שאמרה בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותו במים כדי שתצטנן אבל אדם שאחזו דם מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן אלא לר"י אפי' בהמה מותר להעמידה במים ואין חוששין לשחיקת סמנין וכן מבואר בהלכות:

הלכה לא

אין מקיאין את האוכל וכו'. במשנה (שם קמ"ז) אין עושין אפיקטוזין ובגמרא אר"י לא שנו אלא בסם אבל ביד מותר ע"כ:

ואסור לדחוק וכו'. זה לא מצאתי מבואר אא"כ יהיה פירוש לאסוכי ינוקא שזכרו בכל הכלים (שבת קכ"ג) ויפסוק רבינו כמאן דאוסר. והביאני לזה לפי שלא מצאתי בחיבורו דין אסוכי שהזכרתי. וא"כ הוא יש לתמוה למה לא פסק כרב ששת דשרי וצ"ע:

ומותר לכפות כוס וכו'. פרק במה אשה (שבת ס"ו:) סחופי כסא אטבורא בשבתא שפיר דמי וענין הכוס הזה מבואר במלאכת הרפואה:

וכן מותר ליחנק וכו'. שם מותר ליחנק בשבת עוד שם לפופי ינוקא בשבתא שפיר דמי. ופירש"י ז"ל ליחנק מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו תולין אותו בראש שיהא צוארו נפשט ודומה לחניקה. לפופי לכרכו בבגדים וקושרין בחגורה רחבה ומתיישבות פרקי אבריו שהם רכים ונשמטים בחבלי הלידה עכ"ל:

ולהעלות אזנים וכו'. פרק אין מעמידין (ע"ז כ"ח:) מימרא הזכרתיה פ"ב ושם הזכרתי שתי לשונות חד אמר ביד אבל לא בסם וח"א בסם אבל לא ביד ורבינו כתב בין ביד בין בכלי ונראה מדבריו שבסם אסור וכבר זכרתי זה שם ודין האונקלי ג"כ נתבאר פרק שני:

הלכה לב

המרקד מאבות מלאכות כו' לפיכך וכו'. דין המרקד מבואר פ"ח ודין התבן פרק תולין (שבת ק"מ) משנה אין כוברין את התבן בכברה ולא יתננו על מקום גבוה בשביל שירד המוץ אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס ע"כ:

הלכה לג

מגבל חייב משום לש וכו'. **לפיכך אין מגבלין וכו'**. דין הגבול פרק שמיני ודין גבול הקמח במי שהחשיך (שם קנ"ה קנ"ו) ת"ר אין גובלין את הקלי ויש אומרים גובלין מאן יש אומרים א"ר חסדא ר' יוסי בר' יהודה היא וה"מ הוא דמשני היכי משני א"ר חסדא על יד על יד. ושוין שבוחשין את השתית. והקשו והא אמרת אין גובלין ותירצו לא קשיא הא בעבה הא ברכה. וה"מ הוא דמשני היכי משני א"ר יוסף בחול נותן את החומץ ואח"כ נותן את השתית בשבת נותן את השתית ואח"כ את החומץ ע"כ. ופסקו בהלכות כר' יוסי בר' יהודה משום דאמרו היכי משני וכו' אלמא דהלכתא כוותיה. ודע שרש"י מפרש שזהו שתית וזהו קלי ולזה הקשו כשאמרו ושוין שבוחשין את השתית בשבת והא אמרת אין גובלין. וכוונת הגמרא משום דרישא דברייתא אין גובלין את הקלי דברי רבי. ותירצו קלי דרישא בעבה שתית דסיפא ברכה ולדברי הכל מותר לבחוש מן הרכה כל צרכו ע"י שנוי בנתינת החומץ באחרונה ולדברי ר"י בר"י אפי' בעבה אלו דבריהם ז"ל וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל. אבל רבינו ז"ל מפרש שאין השתית קלי לפי שהשתית הוא מקמח תבואה שלא הביאה שליש כמו שהזכיר ונראה שהוא אינו גורס והא אמרת אין גובלין אלא והא תניא אין גובלין וזה נכון בפירוש השמועה:

הלכה לד

המורסן אע"פ וכו'. שם משנה ונותנין מים למורסן אבל לא גובלין ואמרינן בגמרא דמותר לתת מים ומשני ושאלו היכי משני ובארו שתי וערב ואמרו והא לא מיערב שפיר. א"ר יהודה מנערו מכלי לכלי וכן אמרו שם אפי' קב או קביים עולא אמר אפי' כור או כורים ובהלכות והלכתא כעולא:

הלכה לה

אין מאכילין וכו' כיצד וכו'. שם (קנ"ה:) משנה אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין אין מאמירים את העגלים אבל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולים, ובגמרא מאי אין אובסין אין עושין לה אבוס בתוך מעיה ופירש"י ז"ל ולא דורסין שדורס בתוך גרונה את השעורים עכ"ל. וזהו במקום שאינה יכולה להחזיר וכבר נתבאר איסור זה בדברי רבינו. עוד בגמרא אי זו היא המראה ואיזוהי הלעטה המראה מרביצה ופותח את פיה ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת הלעטה מאכילה מעומד ומשקה אותה מעומד ונותן כרשינין בפני עצמן ומים בפני עצמן. עוד מפרש שם שאין מותר להאכיל לעופות ולבהמה שמזונותם עליו אלא למקום שיכולה להחזיר. ושאין מזונותם עליו אפילו לתת לפניהם אסור וכדעת רב יהודה וכדאיתא בהלכות:

הלכה לו

ומותר לאדם להעמיד וכו'. סוף כל כתבי (שבת קכ"ב) אמר רבי חנינא מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים בשבת אבל לא על גבי מוקצה. ואמרו דבמוקצה קאי לה באפה ואזלה איהי ואכלה:

פרק כב

הלכה א

רדיית הפת אע"פ וכו'. בכל כתבי (שבת קי"ז:) ובפרק חמישי הארכתי אי זו היא רדייה אסורה:

המדביק פת בתנור וכו'. ברייתא שם מבוארת:

הלכה ב

ומפני מה אסרו חכמים וכו'. מימרא פרק כירה (שבת מ') בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת התחילו הבלנין להחם חמין בשבת אסרו להם את החמין והתירו להם את הזיעה. ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרין מזיעין אנו אסרו להם את הזיעה והתירו להם חמי טבריא. עוד שם חמין שהוחמו מע"ש אמר רב למחר רוחץ כל גופו אבר אבר ושמואל אמר לא התירו לרחוץ אלא פניו ידיו ורגליו ותניא כוותיה דשמואל:

בד"א בחמי האור וכו'. כבר נתבאר זה:

ואסור לרחוץ וכו'. פרק חבית (שבת קמ"ז) משנה הרוחץ במי מערה דיעבד אין לכתחילה לא. ודברי רבינו מבוארים שם בהלכות בארוכה ומכלל דבריהם שהזיעה אסורה בכ"מ אבל דעת האחרונים שבחמי טבריא וכיוצא בהן אפי' הזיעה מותרת ולא אסרו הרחיצה במי מערה לכתחלה אלא במערה שיש בה חמי האור שהוחמו מע"ש ומכניסין אותן במערה להעמיד חומן מערב שבת לשבת וזה דעת הרמב"ן והי"ר יונה והרשב"א ז"ל והראשון דעת הגאונים ז"ל:

הלכה ג

מתחמם אדם וכו'. ברייתא שם כלשון רבינו. ופי'

רבינו ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין. פי' שאין ההפשרה אסורה בעצמה כמו שיתבאר אלא מפני רחיצת הגוף וכן העלה הרמב"ן ז"ל:

המביא סילון של צונן וכו'. שם משנה (דף ל"ח:) מעשה שעשו אנשי טבריא שהביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להם חכמים כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה:

הלכה ד

מביא אדם קיתון של מים וכו'. ברייתא שם (מ':) קרוב ללשון רבינו ושם מימרא אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר. היכי דמי סולדת אמר רבא כל שכריסו של תינוק נכוית הימנו, והמפרשים נחלקו בפי' דברים אלו רש"י ז"ל פירש שמותר להפשיר כנגד המדורה וקרוב לה אפי' במקום שאם יונח שם הרבה יתבשל לגמרי שכיון שהוא נזהר שלא יעמוד שם אלא שיעור ההפשר מותר ויזהר שלא יוחמו הידים בכדי שיהא כריסו של תינוק נכוית מהם. וקצת מפרשים אמרו שלא התירו ההפשר אלא במקום שא"א לבא בו לעולם לידי בישול ושיעור יד סולדת על מקום ההפשרה הוא ולא על המים המופשרים. וכתב הרשב"א ז"ל שאף לדברי רש"י ז"ל על גבי המדורה ממש אסור להפשיר ודעתו ז"ל להחמיר כדברי שאר המפרשים ז"ל ודעת רבינו כדברי רבינו שלמה ז"ל. וכן דעת הרמב"ן ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל שלדברי הכל תבשיל שנתבשל מע"ש ונצטנן מותר לחממו כנגד המדורה אפי' במקום שהיס"ב והוא שלא יתן ע"ג המדורה או ע"ג כירה ואם יש קדרה נתונה על האש מותר לחמם על גבי תבשיל שנתבשל כל צרכו מע"ש שכיון שהקדרה מפסקת הרי זה כמחמם כנגד המדורה ומותר. אבל אסור להטמינו תחת הבגדים הנתונים ע"ג המיחם אבל מטיב עליו כלי כדי לשמרו מן העכברים ואינו חושש אלו דבריו ז"ל:

הלכה ה

אמבטי של מרחץ וכו'. שם (דף מ"ב) ברייתא ת"ר נותן אדם חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דברי ב"ש ב"ה אומרים אפילו צונן לתוך חמין מותר בד"א בכוס אבל באמבטי חמין בתוך צונן אבל לא צונן בתוך חמין והעלו שם דספל אין דינו כאמבטי אלא הרי הוא ככוס. ואמבטי זה כלי הוא וכן פירשוהו הגאונים ז"ל. והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו מפני שהמים שבו עומדין לרחיצה ואדם מחממן הרבה וזהו שכתב רבינו אמבטי של מרחץ וכן עיקר:

וכן לא יתן וכו'. שם (דף מ') מעשה שרבי אסר:

הלכה ו

מיחם שפנה ממנו מים וכו'. שם (דף מ"א) אוקמתא על המשנה מיחם שפנה ממנו מים לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיוחמו אבל נותן לתוכן מים מרובין כדי להפשיר ואעפ"י שנדחית אוקמתא זו שם הדין אמת הוא ואין כאן משום צירוף כמו שהזכרתי פי"ב:

ומותר לצוק וכו'. כבר נתבאר זה למעלה: **וכן קדרה רותחת וכו'**. משנה (דף מ"ב:) האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן לתוך הקערה ולתוך

התמחוי. ואמרו שם בגמרא בלישנא בתרא דמלח אפי' בכלי ראשון לא בשלה וכ"פ בהלכות ופירש"י ז"ל שכשהוא נותן תבלין לתוך הקערה דוקא אחר שהרותחין בתוכה אבל לתת לתוך הקערה תבלין תחלה ולערות עליהן רותחין אסור מפני שעירוי כלי ראשון מבשל והרי הוא לענין זה ככלי ראשון וכן יראה מלשון רבינו. אבל קצת מפרשים התירו אפי' עירוי כלי ראשון לפי שאינו מבשל. וזה נראה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל להלכה אבל למעשה ראוי להחמיר כדברי רש"י ז"ל:

הלכה ז

אין שורין את החלתית וכו'. פרק תולין (שבת דף ק"מ) משנה אין שורין את החלתית בפושרין אבל נותנין לתוך החומץ ובגמרא בעא מיניה ר"י מר' ינאי מהו לשרות את החלתית בצונן א"ל אסור והקשו והא אנן תנן בפושרין הא בצונן מותר א"ל מתניתין יחידאה היא ופי' ואין הלכה כמותו אלא אף בצונן אסור:

ואם שתה יום חמישי וכו'. שם כיון דאשתי חמשא ומעלי שבתא אי לא שתי בשבתא מסתכן:

הלכה ח

דבר שנתבשל וכו'. במשנה פרק חבית (שבת דף קמה:) כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בשבת חוץ מן המליח הישן וקוליס האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. ופירש רש"י ז"ל כל שבא בחמין כלומר שנתבשל שורין אותו בחמין שיהיה נמוח וכל שלא בא בחמין כגון בשר יבש שאוכלים אותם חי ע"י הדחק מדיחים אותו ולא אמרינן זהו בשולו אבל לא שורין, עכ"ל. ודין המליח מבואר פ"ט:

הלכה ט

מותר להחם בחמה וכו'. שם (דף קמ"ו:) במשנה ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו ופרק כירה (שבת דף ל"ט) בחמה כ"ע ל"פ דשרי וכו' כמו שכתבתי פ"ט:

וכן נותנין וכו'. פרק חבית (שבת דף קמ"ו:) משנה נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור ואת המים היפים ברעים בשביל שיצננו:

הלכה י

מערב אדם מים ומלח וכו'. בשמונה שרצים (דף ק"ח:) אין עושין מי מלח מרובים אבל עושה הוא מי מלח מועטין וטובל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל. ונזכר שם שר' יוסי אוסר אפילו מועטין אלא אם כן עושה בשנוי ואין הלכה כמותו כדאיתא פרק קמא דעירובין (י"ד:) ומבואר כאן בהלכות. וכאן מבואר בגמרא שמי מלח הם מים ושמן ומלח:

וכן לא יעשה מי מלח וכו'. שם (שבת קח:) אין עושין מי מלח עזין וכמה אמר אביי תרתי תלתי מלחא ותלתא מיא למאי עבדי ליה אר"א למורייסא:
ומותר למלוח ביצה וכו'. שם תני יהודה בר חביבא אין מולחין צנון וביצה בשבת אביי אמר צנון אסור ביצה מותרת. ובהלכות והלכה כאביי. ושם מבואר שאפילו הצנון מותר לטבלו במלח:

הלכה יא

מותר לערב דבש ויין ופלפלין וכו'. פרק (חבית) [תולין] (שבת ק"מ, ע"ז ל') ת"ר אלונתית יין ישן ופלפלין ומים צלולין ואפרסמון ומפורש שם שהאלונתית הוא לרפואה:

הלכה יב

חרדל שלשו מע"ש וכו'. מסקנא דגמרא שבת שם כלשון רבינו:
שחלים שטרפן וכו'. שם כלשון רבינו:
שום וכו'. שם כלשון רבינו וכבר כתבתי בדין זה פ"ג:

הלכה יג

הנוטל שער וכו' לפיכך אסור לרחוץ וכו'. דין נטילת השער מבואר פ"ט ודין הרחיצה פרק במה טומנין (שבת דף נ':) מבואר שאינו אסור אלא בדבר שודאי משיר דהו"ל פסיק רישיה ולא ימות ואע"ג דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר בזה שודאי משיר אסור ושם מבואר שהאהלה משיר את השער בודאי:
ומותר לחוף את הידים וכו'. שם אמר רב יהודה עפר לבינתא שרי. וכתב רבינו האי יש שמפרש לבנה ממש. ויש מפרשים לבינתא עפר של לבונה ונקראת כנדא"ר לבא"ן בלשון ישמעאל וכך אנו סוברין עכ"ל. וזה דעת רבינו. עוד שם כוספי דיסמין שרי עפר פלפלי שרי:
עירב דבר שאינו משיר את השער וכו'. בכאן מצאתי נוסחאות חלוקות בספרי רבינו. בקצתן כתוב אם היה הרוב מדבר שאינו משיר ודאי מותר לחוף ואם לאו אסור. ובקצתן אם היה הרוב מדבר המשיר ודאי אסור לחוף ואם לאו מותר וזאת הנוסחא האחרונה נראה אמתית לפי מסקנת הגמ' שא"ר נחמיה בריה דרב יוסף כל היכא דליכא רובא אהלה שפיר דמי. וכן נראה מן ההלכות:

הלכה יד

אסור לראות במראה של מתכת כו'. מחלוקת תנאים פרק שואל (שבת דף קמ"ט) והעלו בהלכות כדברי רבינו. ואע"פ שיש חולקין כן עיקר. וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א

ז"ל. מדבריהם למדנו שמותר לנשים להסתכל במראה של זכוכית בשבת ואע"פ שאינה קבועה ואינן חוששות:

הלכה טו

המכבס חייב משום מלבן כו' לפיכך אסור לדחוק מטלית וכו'. דין הכבוס וסחיטת הכסות כתבתיה בארוכה פ"ט ודין איסור דחיקת המטלית פ' תולין (קמ"א) אמר רבא לא ליהדוק אינש אודרא אפומא דשישא דילמא אתי לידי סחיטה ע"כ:

ואין מקנחים בספוג וכו'. פרק נוטל (שבת דף קמ"ג) משנה ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו ופירש"י ז"ל לפי שכשאוחז נסחט בין אצבעותיו. וזה דעת רבינו ובהשגות א"א הצרפתים מפרשים כן וקשיא לי וכי יש לו בית אחיזה מאי הוי אי אפשר לקנוח בלא סחיטה ואני אומר כיון שיש לו בית אחיזה הויא ליה כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה אבל כשאין לו בית אחיזה אסור לסוחטו עכ"ל. וכתב רבינו בפירוש המשנה ספוג ידוע והוא כמו צמר נעשה בחוף הים ושואב המים, עכ"ל:

ואין מכסין חבית וכו'. בפרק במה טומנין (שבת דף מ"ח) חזייה דהוה פריס סודרא אכובא דמיא וכו' שם מתבאר זה:

הלכה טז

נשברה לו חבית וכו'. (דף קמ"ג:) ראש פרקא חבית שנשברה מצילין הימנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג. ובגמרא תנא לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ופירש"י ז"ל לא יספוג לא יניח ספוג במקום היין לחזור ולהטיפו בכלי גזרה שמא יסחוט. לא יטפח מכניס בו כפו והשמן נדבק בו עכ"ל:

וכיצד מציל וכו'. ברייתא בכל כתבי (דף קי"ז:) הדין והטעם מפורש שם מלבד ההערמה שהיא במחלוקת תנאים שם. ופסק רבינו כדברי האומר מערימין להקל בשל דבריהם:

הלכה יז

טיט שעל בגדו וכו'. פרק תולין (שבת דף קמ"א) אמר רב כהנא טיט שע"ג בגדו מכסכסו מבפנים ואין מכסכסו מבחוץ ובריייתא טיט שעל בגדו מגררו בצפורן:

המכסכס את הסודר וכו'. שם (דף ק"מ) רב אחא בר יוסף עאל לבי רב חסדא בעא מיניה מהו לכסכוסי כתניתא בשבתא לרכוכי קא מכוין ושפיר דמי או דילמא לאולודי חיורא קא מכוין ואסור א"ל לרכוכי קא מכוין ושפיר דמי כי נפק א"ל ר"נ בר יצחק מאי בעא מר מיניה אמר ליה בעאי מיניה מהו לכסכוסי כתניתא ואמר לי שפיר דמי. א"ל ותבעי

ליה למר סודרא. א"ל סודרא לא איבעי לי דבעאי מרב הונא ופשט לי. ובמקצת ספרים יש ופשט לי לאיסורא. א"ל ותפשוט ליה למר מסודרא א"ל התם מיחזי כאולודי חיורא הכא לא מיחזי כאולודי חיורא ע"כ בגמרא. ולגרסת הספרים דגרסי ופשט לי לאיסורא דברי רבינו מבוארים שהסודר אסור והכתונת שהוא חלוק מותר. ואף לגרסא האחרת פירש"י ז"ל שהסודר אסור ופשט לי לאיסורא קאמר דאי להיתרא כ"ש כתניתא להיתרא דטפי איכא למיחש בסודרא משום אולודי חיורא מכתניתא. זהו דעתו ז"ל. והרמב"ן ז"ל פירש בהפך דסודרא פשט ליה לרב הונא להיתרא ואכתי הוה מבעיא ליה כתניתא וזהו שבהלכות לא כתבו דין סודר לפי שאינו חלוק מכתניתא ושניהם מותרין. וזהו דעת ההשגות וכן כתוב שם א"א טעה בזה דבין סודר בין חלוק מותר. וכ"פ הרב ז"ל ע"כ. ואני אומר אם הגרסא היא כמו שכתובה בספרי רבינו שלמה ז"ל א"ל התם מיחזי כאולודי חיורא הדבר נראה מוכרע כדבריו ודברי רבינו דהתם בהכרח אסודר קאי ולא אכתניתא דהוו מיירו בה ואמר אמאי לא פשיט ליה מסודר. אבל במקצת הספרים כתוב הכא מיחזי כאולודי חיורא התם לא מיחזי וכו' וזה היא הגרסא הכתובה בחדושי הרמב"ן ז"ל. ולפי גרסא זו אין בפירושה הכרע רק משקול הדעת אי זה מהן יש לחוש יותר לאולודי חיורא ואם דעתו אינה מכרעת אוחז אני דברי רבינו ורש"י ז"ל למעשה. ופירוש מכסכס פירש"י ז"ל כשנתכבס הרי הוא קשה ומשפשפו בין שתי ידו והוא מתרכך ואף ליבון שלו מצהיל ע"י השפשוף ע"כ דבריו:

הלכה יח

מנעל וסנדל וכו'. בזבחים פ' דם חטאת (זבחים דף צ"ד:) דרש רבא מותר לכבס את המנעל וחזר בו ואמר שכשוך מותר כבוס אסור והובא בהל' פ' תולין: **ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים חדשים אבל סכין אותן ומקנחין את הישנים** ע"כ בספרי רבינו. והם דברים מתמיהים שהרי שם פרק תולין (שבת קמ"א) ליכא מ"ד דישן מותר ולא חדש אדרבא אמרו מגרדין מנעל חדש אבל לא ישן וכ"ש דמסקנא התם כדתני ר' חייא אין מגרדין מנעל חדש ולא מנעל ישן ולא יסוך רגלו שמן והוא בתוך המנעל וכו'. ואם אין לרבינו נוסחא אחרת בדברים אלו איני יודע להלום דבריו. ובהשגות א"א גם בזה טעה ע"כ:

כר או כסת וכו'. משנה פרק נוטל (שבת דף קמ"ב:) היתה עליו פירוש על הכר לשלשת מקנחה בסמרטוט היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה ופירש"י ז"ל לשלשת שום דבר מאוס כגון רוק או רעי או צואה מקנחה בסמרטוט ולא יתן עליה מים דהתם כר של בגד הוא ובגד שרייתו במים זהו כבוסו. היתה הלשלשת זו על כר של עור דלאו בר כבוס

הוא נותן עליה מים עד שתכלה ומיהו כבוס ממש לא עכ"ל. והביא ראיה דכבוס ממש אפילו בשל עור אסור מההיא דמנעל דזבחים דלעיל:

הלכה יט

מי שנתלכלכה ידו בטיט וכו'. תוספתא מי שרחץ במים מסתפג באלונטית וכו' ופרק חבית (שבת דף קמ"ז:) אמר רבי יוחנן הלכה מסתפג אדם באלונטיתו ומביאה בידו לתוך ביתו:

הלכה כ

וכן מי שנשרו כליו וכו'. (שם קמ"ו:) משנה מי שנשרו כליו בדרך מהלך בהם ואינו חושש הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ובגמרא א"ר יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור. והקשו ממשנתנו דתנן שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם. ותירצו תנאי היא דתניא שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ר"א ור"ש אוסרים והעלו בהלכות שהלכה כרב והביאו ראיה לזה וכן דעת רבינו ומקצת מן הגאונים חלוקים בזה ודברי ההלכות ורבינו עיקר:

הלכה כא

שתי מטהרות וכו'. תוספתא בעירובין פ"ח:

הלכה כב

אסור לתקן בית יד וכו'. זו קיטורי בית יד שהזכירו פ' יו"ט שחל (ביצה כ"ג) ואמרו שמעשה אומן הוא ואסור:

וכן אין מקפלין. פ' אלו קשרים (שבת קי"ג) משנה מקפלים את הכלים אפי' ד' וה' פעמים ובגמרא אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בחדשים אבל בישנים לא וחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים אבל בצבועים לא ולא אמרן אלא שאין לו להחליף אבל יש לו להחליף לא ע"כ:

הלכה כג

הצובע מאבות מלאכות וכו'. דין הצובע פ"ז. ואיסור העברת הסרק. ברייתא בהמצניע (דף צ"ה) אשה לא תעביר סרק על פניה משום שצובעת:

והתופר מאבות מלאכות לפיכך אסור למלאות וכו'. בבמה טומנין (דף מ"ח) מימרא ובברייתא אין נותנין את המוכין לא לתוך הכר ולא לתוך הכסת ביו"ט ואצ"ל בשבת נשרו מחזירין אותן בשבת ואצ"ל ביו"ט:

הלכה כד

הקורע מאבות מלאכות וכו' לפיכך מי שנסתבכו וכו'. ירושלמי פ' כלל גדול.

ומותר ללבוש וכו': **ופוצעין את האגוז וכו'**. ברייתא כלשונה ביו"ט פרק המביא (דף ל"ד):

הלכה כה

התוקע חייב משום בונה וכו' לפיכך כל הדלתות וכו'. ברייתא פ' כל הכלים (שבת דף קכ"ב:) ובהלכות ת"ר דלת של שידה ושל תיבה ושל מגדל נוטלין ולא מחזירין. של לול של תרנגולין פי' דמחברי בארעא כדאיתא התם בגמרא לא נוטלין ולא מחזירין גזרה שמא יתקע ע"כ בהלכות. ותמה אני למה הוצרכו לגזרה דשמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר פרק עשירי:

ואם נשמט ציר התחתון וכו'. בהמוצא תפילין (עירובין ק"ב:) מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה העליון כאן וכאן אסור ובגמרא ת"ר ציר דלת תיבה שידה ומגדל במקדש מחזירין במדינה דוחקין העליון כאן וכאן לא יחזיר גזירה שמא יתקע ואם תקע חייב חטאת ע"כ. ומדברי רבינו שציר העליון במדינה אסור לדחקו וכן העלו ז"ל:

הלכה כו

ואין גודלין שער הראש וכו'. פ' המצניע (שבת צ"ד:) הגודלת והפוקסת חכמים אוסרין משום שבות. ואסיקנא בגמרא משום דמיחזי כבונה ופירש"י ז"ל פוקסת יש מרבותי אומרים מתקנת שערה במסרק, עוד כתב פירוש אחר וזה נראה מדברי רבינו:

ואין מחזירין וכו'. סוף פ' כירה (שבת ד' מ"ז:) מפורש בגמרא ובהלכות וכרשב"ג דאמר אם היה רפוי מותר:

ואין מתקנין חוליות וכו'. פרק חבית (שבת דף קמ"ז) משנה אין מעצבין את הקטן ובגמרא בחומרי שדרא דמיחזי כבונה:

הלכה כז

העושה אהל קבוע וכו' לפיכך אין עושין וכו'. פרק תולין (שבת דף קל"ז:) ובהרבה מקומות הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה ביו"ט וא"צ לומר בשבת. ושם (דף קל"ח) מתבאר שהסתירה ג"כ אסורה מדבריהם מההיא דאמר חזינא להו וכו':

ומותר להוסיף וכו' כיצד טלית שהיתה פרוסה וכו'. פ' המוצא תפילין (עירובין ק"ב) הנהו דכרי דהוו ליה לרב הונא דביממא בעו טולא ובליליא בעו אוירא אתו לקמיה דרב א"ל זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח למחר פרסא עלויה מוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי:

הלכה כח

אין תולין וכו'. פרק תולין (שבת קל"ח:) הרבה מימרות:

ומותר להניח וכו'. שם (דף קל"ח) אבל מטה וכסא וטרסקל מותר לנטותה לכתחלה וכתבו המפרשים שפריסת השלחן ע"ג ספסליו מותרת מפני שאין משתמשין באויר שתחתיו. עוד כתב הרשב"א ז"ל ומטה שלנו בזמן שהיא מסורגת בחבלים אם יש בין חבל לחבל ג' טפחים אסור לפרוס עליהם מפני שזה כעשיית אהל לפי שמשתמשין באויר שתחת המטה בנתינת סנדלין וכיוצא בהן וכן אסור לסלק מעליה הבגד התחתון מפני שהוא כסותר אהלים אבל אם אין בין חבל לחבל ג' טפחים הכל כלבוד ואין בו משום אהל ובין כך ובין כך אם היה כר או כסת או בגד פרוש עליה מערב כשיעור טפח למחר מותר לפרוס על כל המטה משום דהוי כמוסיף על אהל עראי עכ"ל:

הלכה כט

כל אהל משופע וכו'. פ"ק דסוכה (דף י"ט:) שפועי אהלים למסקנא לאו כאהלים דמו ויש גרסא פרק המוצא תפילין (עירובין ק"ב:) קשה לזה ואינה בגרסת הגאונים ולדברי הכל דינו של רבינו אמת שאין בזה אהל גמור דבר תורה:

טלית כפולה וכו'. פרק תולין (שבת קל"ח) תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור כרך עליו חוט או משיחה מותר לנטותה לכתחלה בשבת, ובהלכות פירשו כגון טלית שקשורה בין שני כותלים והיא משולשלת ומגעת לארץ נכנס בין שני קצותיה וישן תחתיה בצל ואין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה לפיכך פטור אבל אסור ואם היו עליה חוטים מאתמול ונטה אותה היום מותר:

וכן הפרכת וכו'. שם וילון מותר לנטותו ומותר לפרקו. ופירש"י ז"ל שהטעם שאין זה אלא מחיצה ואין אהל אלא העשוי כעין גג וכל שאינה מחיצה מתרת מותר לעשותה אבל מחיצה המתרת לא כנזכר סוף פ"ד מהלכות שופר וסוכה:

הלכה ל

כילת חתנים וכו'. שם (דף קל"ח ע"ב) ובהמוצא תפילין (עירובין ק"ב) כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת ולא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח אסור וכי אין בגגה טפח נמי לא אמרן אלא שאין בפחות מג' סמוך לגגה טפח אבל יש בפחות משלשה סמוך לגגה טפח אסורה ולא אמרן אלא דלא נחתא מפוריא טפח אבל נחתא מפוריא טפח אסורה. וכתב הרשב"א ז"ל נחתא מפוריא טפח אסורה דכיון שהכילה פרוסה לצל הויא לה מטה העשויה כעין גג באמצע כילה אבל מטה דידן אע"ג דנחתי סדינין מפוריא טפח לית לן בה. וכ"כ הרב מורי נר"ו עכ"ל:

פקק החלון וכו'. פרק כל הכלים (שבת קכ"ה:) משנה פקק החלון ר"א אומר וכו' וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ואמרו בגמרא (דף קכ"ו) בין קשור בין שאינו קשור והוא

שמתוקן ופירש"י ז"ל מוכן מאתמול לכך וכתב הרשב"א ז"ל מתוקן ומוכן לכך במחשבה קאמר:

הלכה לא

כובע שעושים על הראש וכו'. פרק תולין (שבת דף קל"ח:) ובהמוצא תפילין (עירובין ק"ב:) סינא שרי. והקשו והא תניא סינא אסור. ותירצו לא קשיא הא דאית ביה טפח הא דלית ביה טפח. והקשו אלא מעתה אפיק בגלימא טפח ה"נ דמיחייב. ותירצו אלא לא קשיא הא דמיהדק הא דלא מיהדק ופרי"ח ז"ל כדברי רבינו. אבל רש"י ז"ל פי' אלא לא קשיא דטעמא לאו משום אהל הוא אלא משום דלמא נפיל ואתי לאתויי וכל דמיהדק ליכא למיחש. והרשב"א ז"ל העלה פרק תולין כדברי רש"י ז"ל ובהמוצא תפילין כדברי ר"ח ז"ל וכן עיקר:

הלכה לב

הנוטה פרכת וכו'. שם פרק תולין (שבת קל"ח:) הא דתניא הגוד בכסכיו מותר לנטותו בשבת לא שנו אלא בשני בני אדם אבל באדם אחד אסור וכילה אפי' בעשרה בני אדם אסור א"א דלא מימתחא פורתא ע"כ. ופירושים אחרים יש ומהם יש בהשגות:

הלכה לג

בגד שמכסה בו וכו'. שם (דף קל"ט:) אמר רבא האי פרונקא אפלגא דכובא שרי אכולא כובא אסיר. ובהלכות פירשו פרונקא מטלית ופי' רש"י ז"ל שהטעם משום עשיית אהל וכדברי רבינו. וכתב הרשב"א ז"ל ולפי דברי רש"י ז"ל נצטרך לפרש שלא יהא הכובא מלאה שאם כן אין כאן אהל אלא בשחסר טפח דהוי אהל. והוא ז"ל הכריע שאין בכסוי כלים משום אהל ולא אסרינן כאן אכולא כובא אלא משום דמיחזי כמשמרת שכן דרכו בחול ואפלגא דכובא שרי דלאו הכי אורחיה וכן פי' הראב"ד ז"ל ע"כ דבריו:

המסנן בכפיפה כו'. שם ומסננין את היין בכפיפה מצרית אמר רב ובלבד שלא יגביה מקרקע של כלי טפח ופירש רש"י ז"ל טפח כמדת אהל וזה כדעת רבינו. ויש מי שפירש דמשום שנוי קאמר ולא משום אהל וזה דעת ה"ר יונה ז"ל:

פרק כג

הלכה א

העושה נקב שהוא עשוי וכו' לפיכך גזרו על כל נקב וכו' מפני זה אין נוקבין וכו'. דין נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא מבואר פ' עשירי. וגזרת חכמים. מימרא פ' חבית (שבת קמ"ו:) כתבתיה שם. ודין נקב החבית. שם פרק חבית ת"ר אין נוקבין נקב חדש בשבת

ואם בא להוסיף מוסיף ויש אומרים אין מוסיפין. אמר רבי יוחנן הלכה כיש אומרים ושוין שנוקבין נקב ישן לכתחלה. אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לשמר אבל לחזק אסור. ואסיק רבא דאפי' למטה מן היין נמי זהו לשמר והיכי דמי לחזק כגון שנקבה למטה מן השמרים ע"כ. ופירש"י ז"ל לא שנו אלא במקום שסתימה זו אינה עשויה אלא לשמר את ריח היין שלא יצא ויתקלקל כיון דלאו סתימה מעליתא עבדי לה לאו כלום הוא. אבל לחזק שיחזק את הכלי שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו שכל כובד היין נשען שם סתימה מעליתא הוי וכי הדר נקיב לה הויא כפותח לכתחלה עד כאן לשונו:

הלכה ב

נוקבין מגופה של חבית וכו'. משנה שם (דף קמ"ו) אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה. ובגמ' א"ר הונא מחלוקת למעלה אבל מן הצד דברי הכל אסור והיינו דקתני ולא יקבנה מצדה ופירוש מצדה של מגופה ורב חסדא אמר וכו'. ופסקו בהלכות כרב הונא:

שובר אדם את החבית וכו'. משנה פרק חבית ופירש"י ז"ל ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי לנקבה יפה בפה נאה עכ"ל:

ומביא אדם חבית כו'. ברייתא שם. ואמרו בגמרא משום דלעין יפה קא מכוין:

הלכה ג

וכשם שאסור לפתוח וכו'. פרק תולין (שבת דף קל"ט) אמרו ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי מרבנן דשקיל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא ואמר אנא לאצנועי קא מכוינא ואזיל וניים במברא ועבר להך גיסא וסייר להו פירי ואמר למינם קא מכוינא. אמר להו הערמה מדרבנן וצורבא מדרבנן לא אתי למיעבד לכתחלה ע"כ. **ורבינו כתב ומותר להערים בדבר זה** ולא חלק בין תלמיד חכם לאדם אחר. ואולי שהוא סובר שלא אמר וצורבא מדרבנן בדוקא אלא משום ההעברה במברא וזהו שלא הזכיר רבינו הדין ההוא כלל לפי שאין צורבא מדרבנן מצוי. **ומ"ש אפי' בדבר שאינו מתמרח וכו'** נלמד מכאן ויתבאר עוד בפרק זה:

הלכה ד

כל דבר שהוא גמר מלאכה חייב עליו משום וכו' לפיכך אסור להשמיע קול של שיר וכו'. חיוב גמר מלאכה מבואר פרק עשירי ואיסור השמעת הקול פרק המוצא תפילין (עירובין ק"ד) ושם העלו בהלכות כמאן דאמר לא אסרו אלא בקול של שיר בלבד אבל מותר להקיש על השער וכל כיוצא בזה ואע"פ שיש אוסרין כן עיקר:

הלכה ה

אין מספקין ולא מטפחין וכו'. משנה ביום טוב פרק משילין (ביצה דף ל"ו:) ופירש רש"י ז"ל אין מטפחין ביד ואין מספקין על ירך ואין מרקדין ברגל וכולן לשמחה ולשיר ובגמרא מפרש גזירה שמא יתקן כלי שיר. **ומה שכתב רבינו ולספק כלאחר יד מותר** הוא בירושלמי וכתוב בהלכות שם:

אין שטין על פני המים גזירה שמא יתקן וכו'. שם במשנה והטעם בגמרא. ופי' רש"י ז"ל חבית של שייטין כלי של גומא שאורגים אותו ועושין אותו כמין חבית ארוכה ולמדין בו לשוט עכ"ל:

בריכה שבחצר מותר וכו'. פ' כירה (שבת מ' מ"א) תניא לא ישוט אדם בברכה מלאה מים ואפי' עומדת בחצר וחלקו בגמרא בין אית לה גדודי ללית לה ופירש בהלכות דאי אית לה גידודי שרי ופירוש אחר יש. ופירוש גידודי שפתות גבוהות:

הלכה ו

אין חותכין שפופרת של וכו'. פרק חבית (שבת דף קמ"ו:) מחלוקת אמוראים ותנאים ומבואר שם דמחתך לכתחלה כ"ע ל"פ דאסור דהא מתקן אהדורא כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי דחתוכא ולא מיתקנא מאן דאסר גזרינן דלמא אתי למיחתך לכתחלה ומאן דשרי לא גזרינן וקמו להו שמואל ור' יוחנן בחדא שטתא דשרי וקיימא לן כוותייהו:

ואסור להניח עלה של הדס וכו'. שם אמר שמואל האי טרפא דאסא אסור ובהלכות פי' אסור ליתן עלה של הדס בתוך הנקב של חבית לקלח בו היין כדי שלא יהא שותת בדפני החבית ע"כ. מ"ט רב ירמיה מדפתי אמר משום מרזב פירש"י ז"ל גזירה שמא יכין מרזב רב אשי אמר גזירה שמא יקטום מאי בינייהו איכא בינייהו דאקטים ומנח ע"כ. ופסק רבינו כרב ירמיה להחמיר וצ"ע דרב אשי בתראי:

ואין שוברין וכו'. משנה ביו"ט פרק המביא (ביצה ל"ב) ופירש"י ז"ל כשצולין דגים על האסכלא חותכין קנים או שוברין חרסים או חותכין נייר ושורין במים וסודרין הדגים על הנייר וכו' עכ"ל:

הלכה ז

זמורה שהיא קשורה בטפיח וכו'. פ' כל הכלים (שבת קכ"ו:) משנה זמורה שהיא קשורה בטפיח ממלאין בה בשבת ובגמרא קשורה אין שאין קשורה לא ואסיק רב אשי טעמא גזירה שמא יקטום ופירש"י ז"ל זמורה של גפן שהיא קשורה בטפיח ששואבים בה מן הבור או מן המעין עכ"ל:

אסור לחוף כלי כסף וכו'. פ' במה טומנין (שבת דף נ') בכל חפין את הכלים חוץ מכלי כסף בגרתקון והעלו שם דאפי' כלי כסף בנתר וחול מותר. ופי' רש"י ז"ל חפין משפשפים את הכלים לצחצחן בגרתקון כמין עפר שגדל בחביות של יין והוא עיקר תקון כלי כסף עכ"ל:

ואסור להדיח קערות וכו'. פרק כל כתבי (שבת דף קי"ח) ת"ר קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה מן המנחה ואילך שוב אינו מדיח אבל כוסות קיתוניות וצלוחיות מדיח והולך כל היום כולו לפי שאין קבע לשתיה ע"כ. ובהשגות א"א כל זה אינו אסור אלא מפני שהוא טורח לחול ע"כ. ואף רבינו ז"ל כך הוא סבור שתקון זה אינו אסור אלא מפני שהוא לצורך חול:

ואין מציעין את המטות וכו'. משנה פרק אלו קשרים (שבת דף קי"ג) ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת ע"כ:

הלכה ח

אסור להטביל כלים וכו'. ביו"ט פ' יו"ט שחל (ביצה י"ז י"ח) משנה ובריייתא ומסקנא שם:

המטביל כלים וכו'. ברייתא שם (דף י"ז:) (ומשנה פרק אין תורמין ויש לשם ירושלמי שמתיר כלים קטנים ולא חשש לו רבינו ובפ"ב דביצה מוכח דכולהו אסירי משום טעמי דאיתא התם ולזה לא חילק רבינו). [כל זה בס"א אינו וישנו בכ"מ]:

ומותר להטביל את המים וכו'. שם במשנה ושוין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרם. ודע שטבילת כלי תשמיש הנקחים מן הנכרי אסורה בשבת מפני שהוא כמתקן כלי ועוד אזכיר זה פ"ד מהלכות י"ט:

הלכה ט

ואין מגביהין תרומות וכו'. משנה פרק משילין (ביצה דף ל"ו:) ובפרק במה מדליקין (שבת דף ל"ד) ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים:

הלכה י

מעבד מאבות מלאכות וכו' לפיכך לא יסוך וכו'. דין העבוד פי"א ודין הסיכה ברייתא פרק תולין (שבת דף קמ"א:) תני ר' חייא אין מגררין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן ולא יסוך את רגלו שמן והוא בתוך המנעל או בתוך הסנדל אבל סך את רגלו שמן ומניחה בתוך המנעל או בתוך הסנדל. (אבל) וסך את כל גופו שמן ומתעגל על גבי קטבליא

ואינו חושש ואמר רב חסדא לא שנו אלא שיעור לצחצחו אבל לעבדו אסור ע"כ בגמרא ובהלכות ורבינו ז"ל התיר בישנים. ופירוש קטבליא עור שלוק:

הלכה יא

הממרח רטיה וכו' לפיכך אין סותמים וכו'. מרוח הרטיה פי"א וסתימת הנקב פרק חבית (דף קמ"א:) משנה אם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. ובגמרא משחא רב אסר ושמואל שרי מאן דאסר גזרינן משום שעוה ומאן דשרי סבר לא גזרינן. ובהלכות והלכה כרב ואם תשאל והלא כבר נתבאר למעלה בפ"ז שאסור לסתום כל נקב אפילו בקיסם או בצרור ואם כן למה צריכין אנו בשמן לגזירת שעוה ובשעוה עצמה לגזרת מרוח. תשובתך אין סתימה זו כסתימה של מעלה שהסתימה של מעלה היא שנכנסת תוך הנקב ובעובי הכלי וסתימה זו היא על פני הכלי ומגבו ואינה אסורה מפני עצמה אלא מפני גזרת מרוח:

הלכה יב

כותב מאבות מלאכות לפיכך אסור לכחול וכו'. משנה בפרק המצניע (שבת דף צ"ד:) הכוחלת חכמים אוסרין משום שבות ובגמרא כוחלת משום כותבת ופי' רש"י ז"ל שמוליכה מכחול סביב לעין כאדם המוליך קולמוס סביב האות עכ"ל:

ואסור ללוות ולהלוות גזרה שמא יכתוב וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם פ' שואל (שבת דף קמ"ח) ושם בגמרא מבואר הטעם:

לא ישכור פועלים בשבת וכו'. משנה שם (דף ק"נ) כלשונה:

אבל לשאול ולהשאיל וכו'. משנה שם (דף קמ"ח) שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני וכן אשה מחברתה ככרות ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת ע"כ. ואמרו בגמרא מ"ט השאילני לא אתי למיכתב הלויני אתי למיכתב. ובהלכות פירשו משום דהלויני לזמן מרובה משמע ולפיכך אתי למיכתב, ע"כ:

הלכה יג

אחד המוכר בפה או במסירה אסור וכו' ואסור לשקול בין וכו'. זה מבואר וממה שיתבאר בהלכות יום טוב יש להוכיח כן. והמדידה מבואר סוף פרק מי שהחשיך (שבת דף קנ"ז.):

הלכה יד

אין דנין בשבת ולא חולצין וכו'. פרק משילין (ביצה ל"ו ל"ז) משנה ובגמ' גזרה שמא יכתוב ובתוספתא שאין מגרשין. ובס' העתים שאסורין צבור להחרים שום דבר בשבת אלא א"כ הוא לצורך השבת דומה להתר נדרים כנזכר פ"ז מהלכות שבועות:

ואין מקדישין ולא מעריכין וכו'. שם במשנה ובגמרא משום מקח וממכר פירוש ואע"ג דמקח וממכר גופיה אינו אסור אלא גזרה שמא יכתוב לאו גזרה לגזרה הוא אלא כולה חדא גזרה היא כך מפרשין ז"ל:

ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה וכו'. כבר נזכר דין זה למעלה וחזר רבינו ושנאו כאן לפי שיש שתי סבות לאיסורו כמ"ש והאחת היא מענין הנזכר למעלה שהוא מפני איסור מכה בפטיש והאחרת מפני מה שנכתב כאן שהוא מפני איסור הכתיבה לפי שרבינו כותב על הסדר של דבריהם מפני האבות על סדר חיוב האבות מלאכות:

ואין מעשרין את הבהמה גזרה שמא ירשום וכו'. משנה פ' אחרון דבכורות (דף נ"ז נ"ח) ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יו"ט וא"א לעשר ביו"ט ואמרו בגמרא משום סיקרא וזה מבואר והוזכר ג"כ פ"ק דחגיגה בגמרא (דף ח'):

ומקדיש אדם וכו'. מימרא פ' שואל (שבת קמ"א:) כלשונה ואמרו מפני שהן חובות הקבוע להם זמן ולזה כתב רבינו שזה מצות היום היא: **וכשם שאין מקדישין כך אין מקדשין וכו'**:

הלכה טו

המגביה תרומות [ו] **מעשרות בשבת או ביום טוב בשוגג וכו'**. משנה בתרומות (דף מ"ט) הובאה בגמרא פרק יום טוב שחל (דף י"ז):

וכן המקדיש או המעריך או המחרים וכו'. ירושלמי שם כתוב בהלכות:

מעשרין את הדמאי בין השמשות אבל לא וכו'. משנה בבמה מדליקין (שבת דף ל"ד):

הלכה טז

)

מי שקרא שם וכו'. משנה פ"ד דדמאי). [ס"א אינו והוא מן הכסף משנה]:

הלכה יז

אסור להפיס ולשחק בקוביא וכו'. משנה וגמרא פרק שואל (שבת דף קמ"ח קמ"ט) ופי' להפיס להטיל גורלות לחלק מי הגיע כל מנה והשחוק בקוביא אפילו בחול אסור משום גזל מדבריהם כמו שמבואר פרק ששי מהלכות גזלה וכן מבואר כאן בגמרא:

ומפיס אדם עם בניו וכו'. שם (דף קמ"ט:) מבואר בגמרא באוקמתא ונתנו טעם כדרב דאמר מותר לאדם להלוות לבניו ולבני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית ויש סוברין שכיון שאין הלכה כרב כדאיתא פרק אי זהו נשך (בבא מציעא ע"ה) ולא היא דילמא אתי למסרך אף ההפסה אסורה במנה גדולה כנגד קטנה. ואני אומר דע"כ לא נדחית ההיא דרב אלא גבי רבית שחוששין מן התורה וחוששין דלמא אתי לסרוכי. אבל קוביא שאינה אסורה אלא מדבריהם בבניו ובני ביתו לא גזרו. ותדע לך שכן הוא דהא מתניתא לית לה פתרי לחלק בהפסה בין בניו ובני ביתו לאחר אלא בכך ואיך נדחה משנתנו מהלכה אלא ודאי כדעת רבינו עיקר כך נ"ל:

הלכה יח

אסור לחשוב חשבונות שהוא צריך להן בשבת בין וכו'. שם (שבת ק"כ:) ברייתות מחשבין חשבונות שאינן צריכין ואין מחשבין חשבונות שצריכין ומבואר בברייתא אחרת שהצריכין בין שעברו בין שעתידין להיות אסור לחשבן של מה לך ושל מה בכך מותרין. וכתב רבינו הרי הן בכלל שיחה בטלה כלומר שאין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא. ופרק כ"ד יתבאר שאסור לכל אדם להרבות בשיחה בטלה בשבת:

הלכה יט

אסור לקרות וכו'. פרק כל כתבי (שבת דף קי"ו:) ופרק שואל (שבת דף קמ"ט) מבואר שאין קורין בשטרי הדיוטות ופירש"י ז"ל כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ עכ"ל. והרשב"א ז"ל כתב ולענין קריאה באגרות שלום בשבת אסור גזרה משום קריאה בשטרי הדיוטות שהם שטרי מקח וממכר. וכ"ש לדברי רבינו שלמה שפירש שטרי הדיוטות אגרות שלום עכ"ל. וראיתי כתוב בשם הרמב"ן ז"ל שמותר לקרות באגרות של שלום וכן נהגו. וכתב רבינו בפירוש המשנה טעם מה שאסרו למנות מן הכתב גזרה שמא יקרא אגרות שלום בשבת והוא אסור כי לבד ספרי הנבואות ופירושיהן אסור לקרות בשבת וביו"ט ואפילו היה אותו הספר בחכמה מן החכמות עכ"ל. ומכאן אתה למד שדעת רבינו בפירוש שטרי הדיוטות כדעת רש"י ז"ל הנזכר למעלה:

מונה אדם את אורחיו וכו'. משנה שם (דף קמ"ח קמ"ט) וכלשונה ובגמרא מ"ט רב ביבי אמר גזרה שמא ימחוק אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות ופסקו בהלכות כאביי. ופירוש אבל לא מן הכתב יש מי שכתב שלא אסרו אלא בקורא בפיו מן הכתב אבל להסתכל בכתב ולמנות במחשבתו מותר וה"ר יונה כתב דבין כך ובין כך אסור:

לפיכך אם היו השמות חקוקין על הטבלא וכו'. דברי רבינו לפי הנראה לי הם בחקוקין על הטבלא ועל הכותל לא בכתובים לפי שהכתובים ודאי אסור וכן מוכחת הסוגיא שם

ואף בחקוקים על הטבלא נחלקו עליו קצת המפרשים ואמרו דטבלא ושטר מיחלפי אחר ששניהם מיטלטלין. ולבאר הסוגיא לפי דעות אלו יאריכו הדברים:

ואסור לקרות בכתב וכו'. שם ת"ר כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקני אסור לקרותו בשבת. ופירש"י ז"ל כגון בני אדם הצרים בכותלים חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם על שם מעשיהם כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיהן זו צורת חיה פלונית וצורת פלוני ופלוני אסור לקרותו בשבת גזרה שמא יקרא בשטרי הדיוטות עכ"ל:

אף לקרות בכתובים וכו'. פרק כל כתבי (שבת דף קט"ו) ומפני מה אין קורין בהם מפני בטול בית המדרש ובגמרא (דף קט"ז:) אמר רב לא שנו אלא בזמן בית המדרש אבל שלא בזמן בית המדרש קורין ושמואל אמר אפילו שלא בזמן בית המדרש אין קורין והלכה כרב באיסורי. ופירוש דרכם היה שהיו דורשין לעם בשבתות ומלמדים לעם חקי האלהים ותורותיו והיה תועלת גדולה לכלם בזה וזה היו עושין קודם אכילה ואפי' על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באין לשמוע דבריו לפי שהקבוץ ההוא ברוב עם היה חוזק הדת ושמירת גדריו:

הלכה כ

נפלה דליקה בחצר וכו'. במשנה שם (דף קי"ז) מצילין מזון ג' סעודות הראוין לאדם לאדם הראוין לבהמה לבהמה כיצד נפלה דליקה בליל שבת מצילין מזון ג' סעודות בשחרית מצילין מזון ב' סעודות במנחה מצילין מזון סעודה אחת ר' יוסי אומר לעולם מצילין מזון ג' סעודות והלכה כת"ק. עוד שם (דף ק"כ) להיכן מצילין אותם לחצר מעורבת. בן בתירא אומר אף לחצר שאינה מעורבת והלכה כת"ק. עוד שם ולשם הוא מוציא את כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר' יוסי אומר י"ח כלים. והלכה כת"ק. עוד שם וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים באו והצילו עמי ע"כ במשנה. ובגמרא שאלו מכדי בהיתרא קא טרח ליציל טפי. ותירץ רבא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי ע"כ. וכתבו בתוס' דדוקא בחצר שנפלה שם הדליקה איכא למיחש דלמא אתי לכבויי אבל בחצר אחרת מותר להציל כל דבר דליכא למיחש לכבויי. וכתב הרמב"ן ז"ל וזו סברא בלא ראיה והרשב"א ז"ל הסכים לדברי התוס' ואף מדברי רבינו שכתב נפלה דליקה בחצר נראה כן:

הלכה כב

בד"א במציל בכלים הרבה וכו'. פי' בין בכלים הרבה בפעם אחת בין בכלי אחד בהרבה פעמים אינו מותר להציל אלא מזון ג' סעודות אבל בכלי אחד בפעם אחת מותר להציל כמה ומבואר זה שם (דף ק"כ) ששנינו במשנה מצילים סל מלא ככרות אע"פ שיש בו

מאה סעודות וכו' ושאלו בגמרא והא תנא ליה רישא שלש סעודות ותו לא. ותירץ רב הונא ל"ק כאן בבא להציל כאן בבא לקפל. ופי' בהלכות להציל בכלי אחד לקפל בשנים ושלשה כלים ע"כ:

הלכה כג

וכן אם פרש טליתו וכו'. שם בעיא פרס טליתו וקפל והניח מאי ואסיקנא כבא להציל דמי וש"ד. ופירשו בתוס' שהביא כלים הרבה וקפל טליתו עליהן והוציא הטלית מקופל על הכלים המלאים. אבל הרמב"ן ז"ל פירש שזה אסור הוא כיון שהמזון בכלים מוחלקין ולא התירו אלא במביא כלים מלאים ומערן בתוך הטלית ואח"כ הוציא הטלית מלאה אוכלין וכ"נ מדברי רבינו ועיקר:

הלכה כד

ואומר לאחרים וכו'. משנה שם ואומר לאחרים באו והצילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון לאחר השבת ובגמרא חשבון מאי עבידתיה מהפקרא קא זכו. ותירצו אמר רב חסדא מדת חסידות שנו כאן אמר רבא חסידי אגרא דשבתא שקלי אלא אמר רבא הכא בירא שמים עסקינן דלא ניחא ליה דליתהני מאחריני ובחנם נמי לא ניחא ליה דליטרח וה"ק ואם פקחין הן דידעי דכה"ג לאו שכר שבת הוא עושין עמו חשבון לאחר השבת ע"כ. ולשון רבינו **שכתב ואין זה שכר שבת שהרי אין שם לא מלאכה ולא איסור שבת וכו'** אין במשמע ששכר שבת מותר בעושה דברים המותרים שהרי סוף פ"י מבואר שלשמור את התנוק אסור לקבל שכר שבת אא"כ היה שכיר שבוע או שנה כמבואר שם אלא כונת רבינו בכאן לומר שלא הותר בכאן שום דבר איסור מפני הפסד הממון כדי שנאמר שלא יהא מותר אלא להציל למפסיד:

הלכה כה

הציל פת נקיה וכו'. שם (דף קי"ז) ת"ר הציל פת נקיה אין מציל פת הדראה פת הדראה מציל פת נקיה:

ומציל ביוה"כ וכו'. שם ומצילין מיוה"כ לשבת אבל לא משבת ליוה"כ ואצ"ל משבת ליו"ט ולא משבת לשבת הבאה. **וכתב רבינו אם היה יוה"כ בע"ש** לומר שאם היה בחמישי ודאי אין מצילים שהרי אפשר לו להכין ביום הששי וזה פשוט. ודע שבזמן הזה שאין אנו מקדשין עפ"י הראיה לעולם אין יוה"כ חל לא בע"ש ולא באחד בשבת כנזכר בפרק ח' מהלכות עירובין וזה הדין לא נאמר אלא להם שהיו מקדשין עפ"י הראיה והיה באפשר לחול בכל ימי השבוע. וכתב הרשב"א ז"ל מדלא קאמר ולא מיוה"כ למוצאי יוה"כ ש"מ דמצילין והכי איתא בירושלמי דיוה"כ כל עמא מודו שמצילין מזון סעודה

אחת מפני הסכנה ע"כ. עוד בירושלמי תני מצילין לחולה ולזקן כבינוני ולרעבתן כבינוני ע"כ:

ומה שהוא מציל ללבוש וכו'. משנה כבר כתבתיה למעלה ושם במשנה (דף ק"כ) נזכר וחוזר ולובש ומוציא. וגם בברייתא לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפי' כל היום כלו דברי ר"מ. וזה לא נזכר בדברי רבינו בביאור וכתב הרשב"א ז"ל והא דלא שרינן הכי באוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שהוא בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא כיון שאין מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומידכר:

הלכה כו

מותר להציל וכו'. משנה (דף קט"ו וק"כ) ריש פ' כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה וכו' להיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש. ובגמרא מסקנא אמר רב אסי שלש מחיצות ולחי אחד זהו מבוי שאינו מפולש שלש מחיצות בלא לחי זהו מבוי מפולש ופסקו בהלכות כת"ק דמתני' וכ"פ ר"ח שלא כדברי בן בתירא וכדעת רבינו וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכתב הרשב"א אמרו בירוש' דלר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אם אינו יכול להציל כתבי הקדש אלא בכבוי מכבה לפי שאין דבר של שבות עומד בפני כתבי הקדש ע"כ. ומתוך שלא נזכר זה במשנה ולא בגמרתנו אני אומר שיש בזה כעין סיוע לרבינו ז"ל שהוא פוסק בכמה מקומות דלא כר"ש ולפי שאין הלכה כמותו סתמו במשנה ולא הזכירו כבוי בשום צד. ומ"מ אפשר שדעת משנתנו שלא כל השבותין נדחין מפני כתבי הקדש שהרי לא התירו הצלתן למבוי המפולש אע"פ שאיסורו מדבריהם וזה נ"ל עיקר לדעת הפוסקים כר"י:

והוא שיהיו כתובים וכו'. בגמרא (דף קט"ו) אתמר היו כתובים תרגום ובכל לשון רב הונא אמר אין מצילין אותן מפני הדליקה רב חסדא אמר מצילין. ופסקו בהלכות כרב הונא דהוא רביה דר"ח. ובגמרא שם דבעינן כתב אשורית ולשון הקודש הא לאו הכי מניחן במקום התורפה והם מתאבדין מאליהן. ומ"מ כתבו ז"ל שכל הכתובים ביונית מצילים שהרי שנינו במסכת מגילה (דף ח') שהספרים הותרו ליכתב יונית. וכ"כ רבינו פ"א מהל' תפילין ומזוזה וס"ת. ושם כתב רבינו וכבר נשתכח היום כתב יוני מן העולם ואבד זכרו לפיכך אין כותבין היום אלא אשורית עכ"ל. ולפיכך לא כתב רבינו בכאן דין היונית. ותרגום שלנו של אונקלוס ושל יונתן בן עוזיאל הרמב"ן והרשב"א ז"ל הסכימו

שמצילין אותן היום וכן תורה שבע"פ לפי שהותרו לכתוב בזמננו משום עת לעשות ליי' הפרו תורתך:

הלכה כז

היו כתובין בסם וכו'. (שבת דף קט"ו:) בעיא שם דאיפשיטא:

גליון של ספרים וכו'. בעיא שם (דף קי"ו) ולא איפשיטא אלא שפשט הברייתא מודה שאין מצילין וכ"נ מן ההלכות:

הברכות והקמיעין וכו'. ברייתא שם (דף קט"ו:) כלשונה ופירש"י ז"ל מטבע הברכות שתקנו חכמים כגון י"ח ושאר ברכות ומענינות הרבה מפרשיות שהיו כותבים בקמיעות פסוקי לחש כגון כל המחלה וכו' עכ"ל:

הלכה כח

ס"ת וכו' אם היתה בו וכו'. לשון ההלכות שם כלשון רבינו ומבואר בברייתא וסוגית הגמרא. **ומ"ש מתוך תיבות שלמות** הוא כדעת רב הונא שם דלא כרב חסדא והכונה שהלקוט הוא מתיבות שלמות שלא נמחקו אבל אם אין שם תיבות שלמות אלא אותיות מפוזרות אין מצילין. ומבואר שם בגמרא שמנין זה כמנין אותיות פ' ויהי בנסוע הארון. ושיש בה הזכרות ואין בה שמונים וחמש אותיות שמצילין הוא כשנמחקו ממנה אותיות או אות אחת:

מצילין תיק הספר וכו'. משנה כלשונה שם (דף קט"ז:):

פרק כד

הלכה א

יש דברים שהן אסורין בשבת וכו'. **לפיכך אסור וכו'**. פ' שואל (שבת ק"נ) מבואר ושם העלו בפסק ההלכה דבור אסור הרהור מותר:

הלכה ב

אסור לאדם לפקוד גנותיו וכו'. ברייתא בעירובין (דף ל"ח:) בפרק בכל מערבין לא יהלך אדם בתוך שדהו לידע מה היא צריכה ע"כ:

וכן אסור לאדם שיצא וכו'. משנה שם (שבת ק"נ) אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות וכו'. ובגמרא העמידו המשנה לדעת רבי יהודה דוקא בפירות מחוברין אבל בפירות התלושין מותר ואין שם חולק. ושם (דף קנ"א) בברייתא מחשיכין על התחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה. ויש נוסחאות אין מחשיכין על התחום והגרסא הראשונה

עיקר והיא בתוספתא וכן בהלכות. וכתבו בתוס' שלהביא פירות מחוברים וכיוצא בו לא אסרו אלא במחשיך על התחום משום דמוכחא מלתא אבל בתוך התחום דלא מינכרא מלתא כגון הולך לגנתו ולחורבתו שבתוך התחום להחשיך ולתלוש פירות ועשבים מותר ואי קשיא ברייתא דלעיל דלא יהלך אדם בתוך שדהו וכו' ועוד שנינו באותה הברייתא וכן לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שתחשך ויכנס למרחץ מיד י"ל דהתם הוא תוך שדה שהיא צריכה לניר ולעבוד מינכרא מלתא וכן מטייל לפתח המדינה שהמרחץ שם מינכרא מלתא ואתי לידי חשדא ע"כ ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן נ"ל מדברי רבינו שכתב עד סוף התחום ולא עוד אלא שלא הביא בבאור דין הטיול על פתח המדינה:

הלכה ג

וכן אומר וכו'. מימרא דרב יהודה (דף ק"ב:) כלשונה ופירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שאומר לו לשם אני הולך למחר בא עמי דאי לא מאי קאמר פשיטא ע"כ. ופירוש דין הבורגנין מבואר ריש פרק כ"ח:

הלכה ד

מותר לאדם וכו'. שם (דף ק"נ) ר"י בן קרחה אומר אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב א"ר יוחנן הלכה כריב"ק מ"ט ודבר דבר דבור אסור הרהור מותר. ופירש"י אע"פ ששניהם יודעים שע"מ לשכרו לפעולתו כיון דלא מפרש בהדיא שפיר דמי ע"כ דבריו. וז"ש **רבינו אבל לא יאמר לו היה נכון לי לערב** וכן נראה מן הגמרא:

ואסור לרוץ וכו'. פ' אלו קשרים (שבת דף קי"ג:) מעשות דרכיך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול מאי היא דלא ליפסע פסיעה גסה ופי"ק דברכות (דף ו':) א"ר זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי דשבתא לפרקא אמינא קא מחללי שבתא כיון דשמענא להא דריב"ל דאמר לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפי' בשבת אנא נמי רהיטנא ע"כ:

ויורד אדם לבור שיח וכו'. ברייתא בהמוצא תפילין (עירובין ק') כלשונה:

ואסור להרבות בשיחה וכו'. באלו קשרים (שבת קי"ג:) שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. ופירש"י ז"ל כגון מקח וממכר וחשבונות והקשו עליו דהני ממצוא חפצך נפקא. אבל בירושלמי מפורש שאפילו שיחה בטלה להרבות אסור ששם אמרו א"ר חייא בר בא רשב"י כד הוה חמי לאימיה משתעיא סגין הוה א"ל אימא שבתא היא וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכדברי רבינו:

הלכה ה

מותר לרוץ וכו'. פ"ק דבכורות (דף ו':) כבר נזכר למעלה:

ומחשבין חשבונות וכו'. מימרא פ' שואל (שבת ק"נ) חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת. ובמשנה פ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ז) גבי שעור טומאה ומודדין ופירשו בגמרא דוקא מדידה של מצוה כעין מה שהזכיר רבינו. עוד פרק השואל פוסקין צדקה לעניים בשבת הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לפקח על עסקי רבים בשבת הולכין לטרטיאות ולקרקסאות לפקח על עסקי רבים בשבת. ודע שלא הותר שום שבות בשביל עסקי רבים לא אמירה לנכרי ולא שבות אחר לבד הפיקוח והתעסקות בדברים בלא מלאכה ואסור בצרכי יחיד משום ודבר דבר וזה היתר לדבר מצוה או לצורך רבים אבל אמירה לנכרי במלאכה וכ"ש שבות אחר ע"י ישראל ודאי לא וזה מוכרח בגמרא ומבואר בדברי רבינו מענין מקומו כן. עוד שם משדכין על התינוקת ליארס ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות ופרק קמא (דף י"ב) אין מנחמין אבלים ואין מבקרין חולים בשבת דברי ב"ש וב"ה מתירין. עוד שם ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ר"מ אומר וכו' ופסק רבינו כת"ק:

ומחשיכין על התחום וכו'. משנה פרק שואל (שבת דף קנ"א) כלשון רבינו ומפורש בגמרא (דף ק"נ) להביא לו ארון ותכריכין אע"פ שאינן עשויין שאם בעשויין אפי' גבי חי מותר כמו שנתבאר למעלה:

ואומר לו לך למקום וכו'. ברייתא שם (דף קנ"א) ואומר לו לך למקום פלוני לא מצאת במקום פלוני הבא ממקום פלוני לא מצאת במנה הבא לי במאתים ר' יוסי בר"י אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. ופי' אומר לו לך למקום פלוני שאומר לו בשבת לך למחר למקום פלוני אבל ודאי אינו אומר לו שילך בשבת. ומדברי רש"י ז"ל נראה שר"י בר"י חולק על ת"ק שכך כתב סכום מקח מנה מאתים עכ"ל. אבל רבינו כתב דברי ת"ק ודברי ר"י. ונ"ל לפי דבריו שפי' סכום מקח סך ידוע שלא להוסיף עליו ות"ק הזכיר שמותר לומר לו לתת בו כמה שירצה ואינם חולקין וטעם דברי ר' יוסי שמא לא יתנו לו באותו סך ונמצא שהאמירה היתה לבטלה והמניעה ממנו א"נ שאין באמירה הסך הידוע אלא הצלת ממונו ולא התירו כנ"ל לדעת רבינו. והרמב"ן ז"ל כתבו בספר תורת האדם וכתב והלכתא כת"ק, סבור הרב ז"ל שהם חולקין וכדעת רש"י ז"ל:

הלכה ו

מפליגין בים וכו'. ברייתא פרק קמא (דף י"ט) ויתבאר דין זה בארוכה פרק ל':

ומפירין נדרים וכו'. **ונשאלין לנדרים וכו'**. משנה במי שהחשיך (דף קנ"ו) ומסקנא בהל' שההפרה מותרת אפי' בדברים שאינן לצורך השבת והשאלה דוקא בדברים שהם לצורך השבת, והטעם מפני שאין לשאלה עת קבוע ויש להפרת האב והבעל זמן ידוע כל אותו היום ששמעו ולא מעת לעת כמבואר פי"ג מהלכות נדרים ואם לא יפרו בשבת שוב לא יוכלו להפר וכן מבואר בגמרא ובהלכות. **ומ"ש אע"פ שהיה להם פנאי להתירם** מבואר בגמרא שם:

הלכה ז

אין עונשין בשבת וכו'. בסנהדרין (דף ל"ה) בפרק אחד דיני ממונות וכבר מנה רבינו זה במנין המצות בספר המצות ובפתיחת משנה תורה בכלל הלאוין שלא לענוש בשבת. ובפתיחת הלכות אלו נמצא במקצת ספרים שלא להתענות בשבת והוא ט"ס ועיקר הנוסחא הוא שלא לענוש:

הלכה ח

מותר לאדם לשמור פירותיו וכו'. משנה פ' שואל (שבת דף ק"נ) הזכרתיה ועוד יתבאר **בסמוך וכתב רבינו והלא דבר זה וכו'** ודבריו הם ונראים ממנו ז"ל:

הלכה ט

המשמר זרעיו וכו'. ברייתא סוף עירובין (ק"ד) הדין והטעם. ופירוש מקשאיו ומדלעיו שגוף הפירות קרויין קשואין ודלועים ומקום שגדלים ונולדין בו קרויין מקשאין ומדלעין:

הלכה י

כל הדברים שהן אסורין משום שבות וכו'. בעירובין (דף ל"ד:) פ' בכל מערבין א"ר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וסתם משנה שם גבי עירוב שנתנו בכרמלית כמותו. וקשה לזה מה ששנינו פרק במה מדליקין (שבת ל"ד:) ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין בדברים אלו אלא משום שבות. לפיכך תירצו ז"ל שלא התירו השבותים בבין השמשות אלא במקום מצוה כזו ובעירוב וכיוצא בה וכדברי רבינו. והוסיף **ז"ל אם היה טרוד ונחפז וכו'**. ונ"ל שיצא לו ממה שהוא סבור ששם עירב אדם עירובי תחומין לדבר הרשות שעירובו עירוב כמבואר פרק ששי מהלכות עירובין ואעפ"כ אמרו שלא גזרו עליו משום שבות אלמא כל שהוא דחוק בין השמשות מותר. וראיתי מי שהקשה ממה שאמרו שאין מערבים ערובי תחומין בבין השמשות ופ"ו מהלכות ערובין יתבאר תירוץ דבר זה ודעת רבינו באותו דין:

הלכה יא

קטן שעשה בשבת דבר שהוא משום שבות וכו'. מדברי רבינו שכתב בכאן היה נראה שאם היה עושה קטן מלאכה גמורה מצוה על בית דין להפרישו ואין כן האמת אלא אפי' עושה מלאכות גמורות ועובר על שאר לאוין שבתורה אין מצווין עליו להפרישו וזו מסקנת הגמרא לפי הנראה ביבמות (דף קי"ד) פ' חרש ואף רבינו עצמו כתב כן סוף הלכות מ"א בבאור ופי"ב מהלכות אלו בדין קטן שבא לכבות מדעת עצמו שאין ב"ד מצווין להפרישו וכן הוא האמת א"כ צ"ע למה פרט כאן דבר שהוא משום שבות ולא מצאתי טעם נכון בזה והדבר צריך לי תלמוד:

הלכה יב

אסרו חכמים לטלטל וכו'. רבינו כתב בכאן טעמים נכונים מאד באיסור הטלטול ולא נזכרו בגמרא ובהשגות הזכיר הר"א ז"ל טעם אחר שהוא מפני גדר ההוצאה כמ"ש בגמרא (שבת קכ"ד:) בכל הכלים אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא בתמיה ולא הזכיר רבינו טעם זה לפי שאע"פ שבתחלה נאסר הטלטול מפני גדר ההוצאה בימי נחמיה בן חכליה שלא היו נזהרין בהוצאה אח"כ התירו קצת כלים כמוזכר בגמרא (שם קכ"ג:) ונאסרו השאר מפני הטעמים שכתב רבינו. ומ"ש אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא רצו לומר כי סבה ראשונה לאסור הטלטול מפני גדר ההוצאה ואע"פ שבטל הטעם לא בטלה גזרה. ואפשר שרבינו הזכיר טעמים אלו שחדש הוא ז"ל ולא לומר שאין שם טעם אחר וזה נראה יותר:

פרק כה

הלכה א

יש כלי שמלאכתו להיתר והוא הכלי שמותר וכו'. חלוקות אלו מבוארות בגמרא פרק כל הכלים (שבת קכ"ב קכ"ג) בביאור ופירוש כלים אלו שהם להיתר בשנעשו לכך כמבואר שם בקורנס של אגוזים לפצוע בו את האגוזים אבל של נפחים אע"פ שראוי לאגוזים קרוי מלאכתו לאיסור וכן מורה לשון רבינו:

הלכה ג

כל כלי שמלאכתו להיתר בין שהוא של עץ וכו'. כך היא מסקנא בגמרא שם (דף קכ"ד) גבי מתני' כל הכלים נטלים לצורך ושלא לצורך ר' נחמיה אומר אינם נטלין אלא לצורך. אמר רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו ושלא לצורך ואפי' מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל

לא ואתא ר' נחמיה למימר וכו' וקי"ל כת"ק וכן העלו בהלכות. ודע שמדברי רבינו נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל ואף הרשב"א ז"ל כן העלה פ' כירה שיש להחמיר שלא ליטול כלי ללא צורך וכן בדין שהרי בגמרא נחלקו אביי ורבה על רבא ואמרו דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו מותר בשביל עצמו של כלי דהיינו מחמה לצל. ופירשו שלא לצורך דמשנתנו לצורך מקומו ורבא בא והתיר ופי' דלא לצורך אפי' מחמה לצל ואם דעת רבא היא להתיר אפי' שלא לצורך כלל לא היה לו להזכיר מחמה לצל אלא היה לומר שלא לצורך דמשנתנו דהיינו שלא לצורך כלל. וכן הדברים מוכרעים שם לפי דעתי. ויש מפרשים מתירין כלי שמלאכתו להיתר אפי' שלא לצורך כלל ואין להם על מה שיסמוכו:

הלכה ד

כיצד מטלטל הוא וכו'. כל זה נתבאר למעלה וצדדים אלו מבוארים שם:

הלכה ה

וכן מטלטל הוא את וכו'. גם זה נתבאר למעלה. וכתבו המפרשים ז"ל כשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אין אומרים כיון שסלקו מאותו מקום שצריך לו לשומטו מיד ומניחו במקומו אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באי זה מקום שירצה ויש ראיות לזה ועיקר:

הלכה ו

כל שאינו כלי וכו'. זה מבואר בכמה מקומות ובפרק כל הכלים גבי טלטול לצורך גופו היכא דאיכא תורת כלי עליו היכא דליכא תורת כלי עליו לא ע"כ:

אבן גדולה וכו'. סוף עירובין (דף ק"ג) ההיא שריתא פי' קורה דהוה בי ר' פדת והוו שקלי ליה עשרה ושדו לה אדשא אמר זו תורת כלי עליה ההיא אסיתא וכו'. והוזכרו בהלכות פרק כל הכלים והקשו המפרשים ז"ל מההיא דאמרי' בסוף במה מדליקין (שבת דף ל"ה) שכוורת בת ג' כורים נחלקו רבא ורב יוסף אם מותר לטלטלה ובת ד' שוין שאסור לטלטלה. ותירצו בתוס' דכוורת אין דרכה לטלטלה וכל שגדול כל כך אסור לטלטלה בשבת. אבל קורה זו דרכן היה לטלטלה בכל שעה לסגור הדלת אף בשבת מטלטלין אותה כיון שיש תורת כלי עליה עכ"ל הרשב"א ז"ל. ומדברי ההלכות ורבינו שלא הזכירו כלל הא דפ' במה מדליקין נ"ל שהן סבורים שמימרות אלו חלוקות ורבה ורב יוסף הוא שמחמירין בטלטול ואין הלכה כמותן וכן עיקר:

דלתות הבית אע"פ שהן וכו'. פרק כל הכלים (שבת דף קכ"ב:) משנה גבי היתר טלטול דלתות הכלים אמרו משא"כ בדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן. ופי' רבינו אע"פ שהן

כלים לא הוכנו לטלטול. אבל רש"י ז"ל פירש אינן מן המוכן לטלטל לפי שאינן כלי עכ"ל:

וכן העפר והחול והמת אין מזיזין אותן ממקומן וכו'. דין העפר והחול מפורשין בגמרא פ' כירה (שבת דף ל"ט) ובשאר מקומות והמת משנה פ' שואל (שבת דף קנ"א). ודין בן שמנה ברייתא פרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל"ה) בן שמנה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה. ופירש"י ז"ל שחלב הרבה בדדיה מביאה לידי חולי, עכ"ל:

הלכה ז

מותר לטלטל הכלי אפילו שלא לצורך תשמישו אלא לעשות וכו'. כלים אלו הוזכרו במשנה שם פרק כל הכלים (שבת דף קכ"ב:) וכפי אוקמתא דרבא בכלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך גופו ולצורך מקומו ומלות אלו מבוארות הן. ופי' מחט של סקאין מחט גדולה שתופרין בה השקים:

ומטלטל אדם מחט של וכו'. במשנה מחט של יד ליטול בה את הקוץ ובגמרא אסיק רבא דדוקא נקובה אבל נטל חררה או עוקצה אינה כלי. ואוקים ברייתא דתניא שאפי' מחט שאינה נקובה מטלטלין בשבת בגולמי זמנין דממליך עלייהו ומשוי ליה מנא וזה מבואר:

הלכה ט

כל כלי שמקפיד וכו'. משנה שם (קכ"ג ב') ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה. ומפורש בגמרא פרק מי שהחשיך (שבת דף קנ"ז) שזהו מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור. ופרטי כלים שהזכיר רבינו הם בפרק כל הכלים (שבת דף קכ"ג:) בהסכמת הכל חוץ מקורנס של בשמים שהוא מחלוקת לשונות (שם דף קכ"ג) ופסק רבינו כהלכות. **ופירוש מסר גדול** מגרה גדולה העשויה לקצץ קורות גדולות, **וחציו של חרשים** דולדליי"ה בלעז כך פירש"י ז"ל:

הלכה י

כל כלי שהוקצה מחמת איסור וכו'. פרק מי שהחשיך (שבת דף קנ"ז) בגמרא העלו דמוקצה מחמת איסור אסור כגון נר שהדליקו בו בשבת. ויתר הדברים שהזכיר רבינו מפורשים בגמרא פרק כירה (שבת דף מ"ד:) במסקנא ומבוארין בהלכות. ודין המעות הוא בשהניחן שם אבל בשוכח יתבאר דינן בפרק זה. ודע שדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הוא שתנאי מועיל בנר שהדליקו בו בשבת כיון שעשוי להכבות. והוא שיתנה מע"ש שאינו מסתלק הימנו ולכשיכבה יהא מותר לטלטלו והביאו ראיה לזה מן הירושלמי:

הלכה יא

אבל כלי וכו'. פ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ז) פסק הלכה כמבואר בהלכות:

הלכה יב

כל הכלים הניטלין בשבת. במשנה פ' כל הכלים ניטלין (דף קכ"ב:) ובגמרא כל הכלים ניטלין ודלתותיהן עמהן אע"פ שנתפרקו בחול ניטלין בשבת:

וכן כל הכלים וכו'. משנה (שם קכ"ד:) כל הכלים שניטלין בשבת שבריהם ניטלין ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהן את החבית ושברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך רבי יהודה אומר ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן וכו' ובגמרא אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת אבל מע"ש דברי הכל מותרים הואיל והוכנו למלאכה אחרת מבע"י. ופסקו בהלכות כת"ק וכן דעת רבינו וכן עיקר. אע"פ שיש מן הגאונים ז"ל שפסקו כר"י כמו שכתוב שם:

הלכה יג

כל כסויי וכו'. שם (דף קכ"ו:) משנה כל כסויי הכלים שיש להן בית אחיזה ניטלין בשבת א"ר יוסי בד"א בכסויי קרקעות אבל כסויי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת ובגמרא אר"י והוא שיש תורת כלי עליהן. דכ"ע כסויי קרקעות אם יש להן בית אחיזה אין אי לא לא כסויי כלים אע"ג דאין להם בית אחיזה כי פליגי בכלים וחברינהו בארעא דת"ק סבר גזרינן ור' יוסי סבר לא גזרינן ע"כ, ובהלכות דהלכה כת"ק. עוד שם (דף קכ"ה) העיד ר' יוסי משום ראב"י על כסוי תנור שאין צריך בית יד אמר רבינא כמאן מטלטלין האידנא כסויי דתנורי במתא מחסיא אע"ג דאין להם בית אחיזה כמאן כראב"י ע"כ. וכל זה נכתב בהלכות וכדעת רבינו. והקשו עליהם ז"ל שהרי כסוי התנור הוא כסוי כלי המחובר לקרקע שנחלקו בו ר' יוסי ות"ק כנזכר למעלה. ובהלכות פסקו כת"ק שהוא מצריך בית אחיזה וכאן פסקו כרבינא ומדברי רבינו נתבאר תירוץ זה שאין תנור ככלים וחברינהו בארעא לפי שפי' וחברינהו הוא כגון חבית שטמונה בארץ שחופרים גומא וטומנים כל גופה בתוכה ואינה נראה ממנה אלא פיה ובהנהו הוא דגזר ת"ק אטו בור ודות אבל בתנור שכולו מגולה אע"פ ששוליו מחוברין בקרקע אפי' ת"ק מודה שאינו צריך בית אחיזה ומעדותו של ר' יוסי למדנו כן. וכל זה ביאר רבינו באמרו כגון חבית הטמונה בארץ וכן העלה הרשב"א ז"ל מדברי רבינו ופירוש תורת כלי פירש"י ז"ל שיהא ראוי לתשמיש אחר והקשו עליו. ופי' מעשה שנראה וראוי ותקונו מוכיח עליו שהוא ראוי לכך:

הלכה יד

שני דברים אחד אסור לטלטלו וכו'. דין זה מבואר בהלכות פרק כירה מהכרח השמועות. ורבינו כתב הענין מבואר הרבה וכן כתבו בתוס' וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ופי' פגה פירש"י תאנה שלא נתבשלה כל צרכה וטמונה בתבן להתבשל ותבן הוי מוקצה לטיט עכ"ל. ולשון הגמרא (שבת קנ"ו) פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלת. ופירש"י ז"ל בעירובין פרק חלון (עירובין דף ע"ז) והוא שכבו עכשיו הגחלים הא בשלא כבו לא דמתוך שנהפכין מכבה את העליונות ומבעיר התחתונות כדאיתא בכריתות (דף כ') וכ"כ הרשב"א ז"ל. ודין זה דחותה גחלים שהוא מכבה ומבעיר מבואר בדברי רבינו סוף פ"ז מהלכות שגגות:

הלכה טו

וכן לפת וכו'. ברייתא פרק במה טומנין. וכתבו המפרשים דוקא מקצת העלין מגולין אבל אין מקצתן מגולין כיון שהיתה הגומא מכוסה אם תוחב בהן כוש או כרכר מיחזי כעושה גומא אבל בתבן וגחלים אין בהם משום גומא:

הלכה טז

נוטל אדם את בנו וכו'. ריש פרק נוטל (שבת דף קמ"א:) נוטל אדם את בנו והאבן בידו ובגמרא אמרו דבי רבי ינאי בתינוק שיש לו געגועין על אביו. ופירוש נטילה זו היא בחצר ואע"ג דכיון דתינוק הוא הוה ליה כאילו האב נוטל את האבן כיון שיש לו געגועין ואיכא חשש חולי התירו לו טלטול כזה. ושם מבואר דדינר אסור דאי נפיל אתי לאיתויי ומטלטל ליה להדיא:

כלכלה שהיתה וכו'. שם במשנה נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה והקשו בגמרא (דף קמ"ב) אמאי ותהוי כלכלה בסיס לדבר האסור. ותירץ רבי יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן. והקשו ונשדינהו לפירי ונשדי לאבן ונינקטינהו. ותירצו בפירות המיטנפין והקשו ולינערינהו נעורי ותירצו א"ר חייא בר אשי אמר רב הכא בכלכלה פחותה עסקינן דאבן עצמה נעשית דופן לכלכלה ע"כ בגרסת ספרינו ואין מכל זה בהלכות כלום. והנה לפי גרסא זו אוקימתא דר' יוחנן בטלה וקמה לה הא דרב ורבינו פסק כשתיהן והוא תמה ולזה השיגו הר"א ז"ל בהשגות. ונראה שגרסת רבינו היא שאין בה ולינערינהו נעורי ורב חייא בר אשי בשם רב עושה אוקימתא אחרינא ושתיהן אמת. וה"ג רב חייא בר אשי בשם רב אמר וזהו שלא הזכירו גבי הא דרב אלא. וא"א להעמיד דברי רבינו בדרך אחרת:

הלכה יז

חבית ששכח אבן על פיה וכו'. משנה שם (דף קמ"ב) האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת היתה בין החביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות, ובגמרא ל"ש אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטל ועודן עליו, עוד שם לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. **וכתב רבינו ואפי' ניטלו המעות והאבן** כמו שנתבאר למעלה מההיא דכירה:

הלכה יח

האבן שבקרויה וכו'. משנה פרק כל הכלים (שבת דף קכ"ה) האבן שבקרויה אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאים בה בשבת ואם לאו אין ממלאין בה. ופירש רש"י ז"ל קרויה דלעת יבשה חלולה וממלאין בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא שצפה ונותנין בה אבן להכבידה. אם ממלאין בה ואינה נופלת שקשורה יפה ואם לאו הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלין את הקרויה דשוייה בסיס לאבן שבתוכה עכ"ל:

בגד שעל הקנה וכו'. פרק תולין (שבת דף ק"מ:) א"ר חסדא האי כתניתא משלפי לדידה מקניא שרי קניא מינה אסור אמר רבא ואם כלי קיואי הוא מותר. ופירש"י ז"ל כתונת כשסוחטין אותו לנגבה תוחבין אותה מבית יד לבית יד וכשנוטלה בשבת משלפה מן הקנה ולא הקנה ממנה דלא חזי לטלטולי דלהסקה קאי. כלי קיואי קנה של אורגים דתורת כלי עליו שרי עכ"ל. ורבינו לא הוצרך להזכיר הא דרבא דכלי קיואי לפי שיתבאר ראש פרק כ"ז שקני האורג מותר לטלטלן כדבר שמלאכתן לאיסור לצורך גופן ולצורך מקומן:

הלכה יט

פירות שאסורין לאכלן וכו'. משנה ריש פ' מפנין, מפנין תרומה טהורה, ומפרש בגמ' (קכ"ז:) אפי' ישראל. ודמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו. ומפרש בגמ' אע"פ שלא נתן את החומש. אבל לא את הטבל מפרש בגמ' אפילו טבל מדרבנן. ולא מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו. וביאור ענינים אלו בספר זרעים ודין איסור טלטול תרומה טמאה מבואר יותר מזה בפרק נוטל כמו שיתבאר:

הלכה כ

ומטלטלין תרומה טמאה וכו'. משנה פרק נוטל (שבת דף קמ"א קמ"ב) ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. ובגמרא א"ר חסדא לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה אבל טהורה למעלה וטמאה למטה שקיל לה לטהורה ושביק לה לטמאה

והקשו וכי טהורה למטה נמי לישדינהו ולינקטינהו ותירצו בפירות המיטנפין מיתיבי מטלטלין וכו' בין שטהורה למעלה וטמאה למטה בין שטהורה למטה וטמאה למעלה ותירץ רב חסדא דמתני' לצורך גופו ברייתא לצורך מקומו וזה מבואר:

הלכה כא

נדבך של אבנים וכו'. פ' כל הכלים (שבת קכ"ה:) פעם אחת הלך רבי למקום אחד מצא נדבך של אבנים ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר. ונחלקו שם אם הצריכן רבי מעשה ואיכא מאן דאמר שאמר להם צאו ולמדום. ופי' סדרום כדי לישב עליהן. ופסק רבינו כן ואין מכל זה בהלכות כלום ובסמוך אבאר הטעם:

חריות של דקל וכו'. פרק במה טומנין (שבת דף נ') חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר רבן שמעון בן גמליאל אומר אין צריך לקשר ואמרו שם רב אמר קשר כתנא קמא ושמואל אמר חשב סגי כרבן שמעון בן גמליאל ורב אשי אמר ישב סגי אף על פי שלא חשב ושלא קשר ונסתייעו דברי רב אשי שם. והלכה כמותו כדאיתא בהלכות. ופירשו ז"ל דלרב אשי כ"ש חשב אע"פ שלא ישב וזה דעת רבינו. מכאן למדנו שמחשבה בלחוד סגי. ונ"ל שלכך השמיטו בהלכות ההיא דנדבך משום דמהכא שמעינן שא"צ מעשה ובמחשבה בלחוד סגי וא"כ יש לתמוה על רבינו למה פסק למעלה כמאן דמצריך מעשה שכתב אם למדום. ונ"ל שדעת רבינו דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שגדרן לעצים. וזהו שהזכיר כן בדוקא ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבה דלעצים. אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה ולפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה כנ"ל לדעת רבינו:

הלכה כב

הקש שעל המטה וכו'. משנה פרק תולין (שבת דף קמ"א) הקש שעל המטה לא ינענענו בידו אבל מנענעו בגופו ואם הוא מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו וממה שהתירו בשיש עליו כר או סדין נסתייע רב אשי פרק במה טומנין (שבת דף נ') ולזה כתב רבינו שהרי נעשה כמי שישב עליהם מבעוד יום:

המכניס קופה וכו'. פרק במה טומנין אמר ר"י מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכיו דרש מר זוטרא והוא שייחד לו קרן זוית:

הלכה כג

אסור לבטל וכו'. כבר נתבאר זה פ"ה ושם מבואר שאם נתנו מבע"י מותר להניחו שם ומשנה היא בפרק כירה (שבת דף מ"ב:):

לפיכך אין וכו'. שם אע"פ שאמרו אין נותנים כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר. ולרב יוסף אליבא דרב חסדא בכל דבר מותר לכפות וכן הלכה. ודלא כר"י דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל וכ"כ בהלכות פרק מי שהחשיך. ובהגהות אמר אברהם בירושלמי ובלבד שלא יגע בביצה ע"כ. ולא ידעתי טעם וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהן כל שאינו מנענע הא ודאי לא ואפשר שמא ינענע הביצה על ידי הכלי:

הלכה כד

נותנין כלי תחת וכו'. משנה פרק משילין (ביצה ל"ה ול"ו:) נותנין כלי תחת הדלף בשבת ובגמרא תנא אם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע והעמידוה שם ופ' כירה דוקא בדלף הראוי אבל אם אינו ראוי לא. **וכתב רבינו ואם נתן מותר לטלטלו כו'** ובגמרא בי רחייא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה א"ל זיל עייל פורייך להתם כי היכי דלהוי גרף של רעי ואפקיה א"ל וכי עושים גרף של רעי לכתחלה אדהכי והכי נפל בי רחייא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר. ומפורש בי"ט פ"ב (דף כ"ח:) שאין עושין גרף של רעי לכתחלה. ובאמרם לכתחלה למד רבינו שאם עבר ועשה מותר לטלטלו שאם אסור למה אין עושין אותו לכתחלה ומה הפסד יש בעשייתו אם לא היה מותר לטלטלו לכשנעשה. והמפרשים למדו ממעשה זה דבמקום הפסד ואין שם דירה יכול לשום מטתו שם כדי שיהא כגרף של רעי וזה לא נתבאר בדברי רבינו וצ"ע למה לא ביאר זה ודברי ההשגות בכאן. דברים ברורים:

הלכה כה

חבית של טבל וכו'. ברייתא הובאה פרק כירה (שבת מ"ב מ"ג) חבית של טבל שנשברה מביא כלי ומניח תחתיה ואמרו שם הטעם מפני שהטבל מוכן הוא אצל שבת ואם עבר ותקנו מתוקן:

ונותנין כלי תחת הנר וכו'. ג"ז שם (דף מ"ז:) משנה נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ואמרו טעמא דאינו מבטל כלי מהיכנו דניצוצות אין בהם ממש ובעודן בתוכו מותר לטלטלן:

קורה שנשברה וכו'. ג"ז שם (דף מ"ג) הקשו למי שאוסר בטול כלי מהיכנו ממה שאמרו וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה. ותירץ דרפי דאי בעי שקיל ליה:

פורסין מחצלת על גבי אבנים וכו'. ברייתות הובאו שם. ופי' ובלבד שלא יתכוין לצוד ואינו הכרח שיהיו ניצודים שאם לא כן כבר מבואר פרק ראשון שאע"פ שאינו מתכוין אסור אלא אפשר שיהיו ניצודין ואפשר שיברחו וכ"כ ז"ל ומבואר הוא:
וכופין את הסל וכו'. גם זה במשנה (דף קכ"ח:) במפנין והובאה שם. ופי' האפרוחים ושום בהמה חיה ועוף חיים אינן מותרין בטלטול לפי שאינן ראויין:

הלכה כו

בהמה שנפלה לבור וכו'. מימרא פרק מפנין ומסקנא שם אפשר בפרנסה יפרנסנה ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה והקשו והא קא מבטל כלי מהיכנו. ופירש רבינו שהרי משליכו לבור בתוך המים ביאור דבריו ואינן ראויים להשתמש בהן בעוד המים עליהן. אבל רש"י ז"ל פירש מפני שכשהן תחת הבהמה אינו יכול לטלטלן. וכתב הרשב"א ז"ל ולא דמי לכופין את הסל לפני האפרוחין שמותר משום דהתם לא קיימי אפרוחין אלא לפי שעה ויכול הוא להפריחן אבל הכא דלמא לא תעלה ודלמא קא מבטל כלי מהיכנו קאמר עכ"ל. ועם דברי רבינו אין כאן קושיא כלל:
וכן אין וכו'. משנה ובריייתות שם ומסקנא שם שאין עוקרין בהמה חיה ועוף ואפי' בחצר ואצ"ל ברה"ר אבל מדדים אותן בחצר אבל לא ברה"ר גזירה שמא יגביהם. והתרנגולת אפי' בחצר אין מדדין אותה אבל דוחין אותה. **וכתב רבינו ומדדין עגלים וסייחין** כלשון המשנה וה"ה לכל בהמה חיה ועוף חוץ מן התרנגולת כמבואר שם וגם בדברי רבינו מבואר שפרט תרנגולת. ופי' מדדין אוחזן בגופן ורגליהן נוגעין בארץ ומסייעין ליילך. ואיסור התרנגולת אמרו בגמרא משום דמקפיא נפשה. ופי' רבינו נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נשמטין ונתלשין. ובהשגות א"א זה הטעם אינו אבל מפני שהיא כמקפיא נפשה והיא נטלת ביד ע"כ. וכדבריו פירש"י ז"ל מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטלה ע"כ, ואיני רואה קושיא על דברי רבינו בזה:

פרק כו

הלכה א

כל כלי האורג החבלים והקנים וכו'. פ' אלו קשרים (שבת קי"ג) אמר שמואל כלי קיואי מותר לטלטלן בשבת ואפי' כובד העליון וכובד התחתון אבל לא את העמודים. ושם בעא מיניה ר' יוחנן מרבי יהודה בר לואי כובד העליון וכובד התחתון מהו לטלטלן בשבת א"ל אין מטלטלין מ"ט לפי שאין ניטלין. ופסק רבינו כר' יהודה דלא כשמואל משום דמשמע דמדקא בעא מיניה ר' יוחנן דעדיף מיניה הוה וקי"ל ר' יוחנן ושמואל הלכה

כר״י. וכתב רבינו ששאר כלי האורג הן ככלים שמלאכתן לאיסור והכובדין הרי הן כאילו אין עליהם תורת כלי אבל רש״י ז״ל פי' כלי קיואי מותר לטלטלן דחזו לתשמיש אחר ואשמעינן דאין גרדי מקפיד עליהן ולא הוי כלי שמלאכתו לאיסור עכ״ל. וכובדין נראה שהוא סבור שהם ככלים שמלאכתן לאיסור. ודברי רבינו נראין לי עיקר דהא משמע פרק כל הכלים (שבת דף קכ"ב קכ"ג) בהדיא דכל דמיוחד לאיסור אף על פי שאין מקפיד עליו אם משתמשין בו תשמיש אחר הוי כלי שמלאכתו לאיסור ואם מקפיד עליו שמא יפחת מדמיו הוה ליה מוקצה מחמת חסרון כיס כמו שמבואר:

וכן העמודים וכו'. מפורש שם (דף קי"ג) הדין והטעם:

הלכה ב

מכבדות של תמרה וכו'. פרק כל הכלים (שבת דף קכ"ד:) מפורש אמר רב דמכבדות של תמרה הן ככלי שמלאכתו לאיסור. ובהלכות והאידנא דקי״ל כר״ש ומותר לכבד את הבית הויין להו מלאכתן להיתר ואלו הן דברי רבינו. ואע״פ שבפכ״א כתב שאסור לכבד את הבית אלא אם כן הוא רצוף באבנים מ״מ כיון שברצוף מותר הם מלאכתן להיתר:

לבנים שנשארו מן הבנין וכו'. שם אמר ר"נ הני לבני דאישתיור מבנינא שרי לטלטולינהו משום דמיחזי למזגא עלייהו שרגינהו ודאי אקצינהו. ופירש"י ז"ל דאישתיור שהשלים בנינו ונותרו דהא השתא לא קיימי לבנין אלא לישב עליהן ותורת כלי יש עליהן עכ"ל:

הלכה ג

חרס קטנה מותר לטלטלה וכו'. שם חרס קטנה מותר לטלטלה ואסיק רבא אפי' ברה"ר כיון שראויה לכסות בה כלי בחצר וכתבו המפרשים ז"ל ודוקא חרס דאתי משברי כלים אבל אבן דלא אתי משברי כלים לא ופשוט הוא:

מגופת חבית שנתכתתה היא ושבריה וכו'. שם (דף קכ"ד קכ"ה) מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטלן בשבת ואם זרקן באשפה מבע"י אסור ומפורש שם דדוקא מבע"י אבל זרקה בשבת כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר:

כלי שנתרועע וכו'. שם (דף קכ"ד:) גבי מגופת חבית שנכתתה ולא יספות ממנה שבר לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה ובהלכות פירוש לא יספות לא יחתוך:

הלכה ד

מותר להכניס לבית הכסא וכו'. פ' המוציא (שבת פ"א) ת"ר בשבת ג' אבנים מקורזלות מותר אדם להכניס לבית הכסא ונחלקו שם בשיעורן ואמרו בברייתא אחרת שם נמנו וגמרו כמלא היד וכ"פ בהלכות. ופי' מקורזלות חדות שהן ראויות לקנוח ושיעור כמלא היד הוא בין שלשתן:

אבל אדמה וכו'. שם א"ר יהודה אבל לא את הפיאס. ופירשו בהלכות אדמה שהיא קרובה להתפרך ע"כ. ופירש"י ז"ל דהואיל ומיפרכא לא חשיב לקנוח ואתי לטלטל:
ומותר להעלות וכו'. בעיא (שם ע"א וב') ופירש"י ז"ל אי חיישינן לטרחא יתירתא כשהוא מעלן לגג או לא ופשטו שמותר:
ירדו עליהם גשמים וכו'. שם (פ"א) א"ל אביי לר' יוסף ירדו עליהם גשמים ונטשטשו מהו א"ל אם רשומן ניכר מותר ע"כ גרסת ההלכות. ופירשו ירדו גשמים על האבנים המקורזלות ונטבעו בקרקע מהו מי חיישינן שמא יהא כסותר או כטוחן או לא עכ"ל. ויש לרש"י ז"ל גירסא אחרת בזה ופי' אחר:
אבן שיש עליה טנוף וכו'. שם א"ר ששת אם יש עליה עד מותר. ופי' רבינו כפי' ההלכות וגם בזה יש לרש"י ז"ל פירוש אחר ודברי הגאונים עיקר:

הלכה ה

היו לפניו צרור וחרס וכו'. מחלוקת שם (דף פ"ב) פסק כהלכות ופי' רש"י ז"ל מקנח בצרור בשבת ואע"ג דלאו בר טלטול הוא ואינו מקנח בחרס משום סכנה. באוגני כלים שהן חלקים ואינן מקרעין הבשר עכ"ל:
היו לפניו צרור וכו'. ג"ז שם מחלוקת ופסק כמ"ד מקנח בעשבים ואין מקנח בצרור והקשו שם מדתניא המקנח בדבר שהאור שולטת בו שניו נושרות ותירצו לא קשיא הא בלחין הא ביבשין. ופירש"י ז"ל לחין אין אור שולט בהן וכ"נ מדברי רבינו אבל בהלכות מצאתי בהפך ודוקא עלין יבשין אבל לחין משירין השנים וכ"כ בספר העתים:

הלכה ו

שירי מחצלאות שבלו וכו'. פרק כל הכלים שם (שבת דף קכ"ה) אמר שמואל קרומים של מחצלת מותר לטלטלן בשבת מ"ט מחצלת גופא למאי חזיא לכסויי בה עפרא האי נמי חזיא לכסויי בה טנופא. ובהלכות פירשו שירי מחצלאות שבלו וכתב הרמב"ן ז"ל אם היו קרומיות מבע"י וזרקן אסורין דהוו להו כצרורות שבחצר ודמיא לשברי חביות שזרקן לאשפה מבעוד יום דאסירי עכ"ל:
אבל שירי בגדים וכו'. שם שירי פרוזמיות אסור לטלטלן אמר אביי במטלניות שאין בהן שלש על שלש דלא חזו לא לעניים ולא לעשירים. ופירשו בהלכות בלאות של טליתות וכדאמרינן במסכת סוכה תכלתא לפרוזמא דאינשי ביתיה ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל נראה משום דפחות מכן לא חזו כלל וסתמן אדם משליכן לאשפה. אבל ראיתי בשם הראב"ד ז"ל דהכא בשירי טלית של מצוה עסקינן דאינו מקנח בו טנוף הא שירי טליתות דעלמא

אפי' פחות מכן מותר דלא גרע מחרס קטנה שראויה לקנח ע"כ. ורבינו סובר דבכל טליתות אסור וקצת מפרשים סוברים כדברי הראב"ד ז"ל:

שברי תנור מותר לטלטלן וכו'. מחלוקת תנאים שם ופסק כר' מאיר כדאיתא בהלכות וכמבואר פ' כ"ה דכל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין והוא שעושין מעין מלאכה:

כירה שנשמטה אחת מירכותיה וכו'. פרק תולין (שבת דף קל"ח:) כירה שנשמטה אחת מירכותיה מותר לטלטלה שתים אסור לטלטלה רב אמר אפי' אחת אסור לטלטלה גזירה שמא יתקע. ובהלכות והלכה כרב ע"כ. ופי' רש"י ז"ל ירכותיה פטפוטין שלה כעין רגלים:

הלכה ז

סולם של עליה וכו'. זה למד רבינו מיו"ט שאסרו בו סולם של עליה אפילו בהטיה כדאיתא פ"ק דיו"ט (דף ט') וכ"ש בשבת וסולם של שובך הותר שם בהולכה מחלון לחלון בחצר אבל לא ברה"ר לדעת רבינו כמבואר פרק חמישי מהלכות יו"ט ומשם למד דבשבת אפי' בחצר אסור ששם לא התירו אלא משום שמחת יו"ט כמ"ש שם. ובשבת אינו יכול לצוד ולא ליטול יונים מן השובך ולפיכך אסור. זה דעת רבינו ובהשגות א"א אין כאן מקום לזה ע"כ:

קנה שמוסקין וכו'. פ' כל הכלים (שבת קכ"ג) משנה קנה של זיתים אם יש קשר בראשו מקבל טומאה ואם לאו אינו מקבל טומאה בין כך ובין כך ניטל בשבת. **וכתב רבינו אם יש עליו תורת כלי** בדוקא. ולמד כן מדין קנה שהתקינו בעל הבית שיתבאר בסמוך דבעיא תורת כלי ויש מחלקין ביניהם דשאני התם שעשוי לשמש את הקרקע ודעת רבינו עיקר:

קנה שהתקינו וכו'. ברייתא שם (דף קכ"ז) קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו בזמן שקשור ותלוי פותח ונועל בו אין קשור ותלוי אין פותח ונועל בו רשב"ג אומר מתוקן אע"פ שאינו קשור א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג ואמרו שם דבעינן שיהא עליה תורת כלי וכן העלו בהלכות. ופירוש תורת כלי זכרתיו פכ"ה בבבת כל כסויי הכלים:

הלכה ח

דלת שהיה וכו'. בהמוצא תפילין (עירובין ק"א) משנה הדלת שבמוקצה וחדקין שבפרצה ומחצלת אין נועלין בהן אא"כ היו גבוהין מן הארץ ובגמרא ורמינהי דלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת ואצ"ל ביו"ט אלמא לא בעי גבוהין ותירץ רבא הא דלא בעי גבוהין בשהיה להן ציר ואע"ג דהשתא לית להו ציר מוכח מלתא. ומתני' דבעו גבוהין בשלא היה להן ציר מעולם כך נראה פי' השמועה

וכן פירשו ז"ל. ולפי זה יקשה לשון רבינו שלא חלק בגבוהין אלא שאין צריכין תליה וקשירה ולא אמר אע"פ שלא היה להן ציר והסוגיא שלשם מוכחת בפירוש דגבוהים אע"פ שלא היה להם ציר מותרין ואפשר שאף לזה נתכוין רבינו:

הלכה ט

דלת שהיה וכו'. שם תני ר' חייא דלת אלמנה נגררת ואין נועלין בה בשבת. היכי דמי דלת אלמנה א"ד דלית לה כשימא פירשו בהלכות אסקופא התחתונה שאין לה כן א"ד דחד שיפא פי' בהלכות לוח אחד ופסק רבינו כשני הלשונות להקל שאינה אסורה אלא כשהיא של לוח אחד ואין לה כן וכן עיקר:

וכן נגר וכו'. משנה שם (ק"א ק"ב) נגר שיש בראשו קלוסטרא ר"א אוסר ור' יוסי מתיר. ובגמרא בניטל באגדו כ"ע ל"פ דשרי כי פליגי בשלא נטל באגדו ר' יוסי סבר כיון שיש בראשו קלוסטרא תורת כלי עליו ומר סבר כיון שאין ניטל באגדו לא. ובהלכות והלכה כר"י ופירש"י ז"ל נגר לאקיבל"ה בלעז שתוחבין אותה באסקופא לנעול הדלת. שיש בראשו קלוסטרא שראשו עבה וראוי לכתוש בו פלפלין ותורת כלי עליו עכ"ל:

הלכה י

נגר וכו'. משנה ובריית‍א (שם דף ק"ב) נחלקו ואמר ר"י נגר שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ אף במדינה מותר אלא אי זהו נגר הנגרר שבמדינה אסור ובמקדש מותר כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית אמר שמואל הלכה כר' יהודה אמר רבא והוא שקשור בדלת. והקשו והא ר' טבלא איקלע למחוזא חזייה להההוא נגרא דהוה תלי בעיבורא דדשא ולא אמר להו מידי ותירצו ההוא ניטל באגדו הוה. ומדברי רבינו שכל שניטל באגדו א"צ שיהא קשור אפי' בעיבורא דדשא ודר' טבלא מעשה שהיה כך היה. ומדברי ההשגות דבעי נמי שיהא קשור בבריח הדלת וכבר כתבו בתוס' כדברי רבינו וכן הוכיח הרשב"א ז"ל **וכתב רבינו אבל אם היה אגדו וכו' שאין תורת כלי עליו** האריך בזה להפריש בין זה לדין פקק החלון שנתבאר פכ"ב שאע"פ שאינו קשור ואינו תלוי מותר לפקוק בו את החלון. והחלוק שביניהם משום דהתם יש כל שהוא מתוקן לכך יש תורת כלי עליו וכאן כיון שאין בנגר זה אחת מן הדברים הנזכרים אין עליו תורת כלי ואסור אלא א"כ קשור ותלוי וכן פסקו בהלכות והמפרשים ג"כ כתבו חילוק זה ואליו נתכוין רבינו:

הלכה יא

מנורה של חוליות וכו'. מסקנא בגמרא בכירה (שבת מ"ו) הילכך דחוליות בין גדולה בין קטנה אסורה גדולה נמי ואית בה חידקי אסורה גזירה משום גדולה דחוליות כי פליגי

בקטנה ואית בה חידקי מר סבר גזרינן ומ"ס לא גזרינן וקי"ל כמאן דשרי דס"ל כר"ש דלית ליה מוקצה. ושם נתבאר שגדולה היא שניטלת בשתי ידים. וכתב הרשב"א ז"ל בספרו דהא דהכא אין צריך לומר בשאינה רפויה כלל אלא אפי' רפויה ואינה רפויה אסור לטלטלה. אבל רפויה לגמרי אפילו להחזירה מותר וכבר נתבאר בדברי רבינו בפרק כ"ב:

הלכה יב

מנעל שע"ג אמום וכו'. סוף פ' תולין (שבת דף קמ"א:) תני חדא שומטים מנעל מע"ג האמום ותניא אידך אין שומטין ובהלכות הביאו הא דשומטין לבד ומוכרח הוא בגמרא ואפילו אינו רפוי. ובהלכות אמום דפוס של מנעל ע"כ:

מכבש של בעלי בתים וכו'. משנה שם (דף קמ"א) מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין ושל כובסין לא יגע בו ר' יהודה אומר אם היה מותר מע"ש מתיר את כולו ושומטה ופירוש מכבש ידוע מתירין שנוטל את היתד והוא ניתר דהיינו צורך שבת שנוטל את הכלים אבל לא כובשין דהיינו צורך חול עכ"ל פירוש רש"י ז"ל. **ושל כובסין לא יגע בו** פירש רבינו ז"ל מפני שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס וכן נ"ל עיקר ולא כדברי רש"י ז"ל שפי' מפני שהוא רוצה לתקן הבגדים ותוחבו בחזקה ומהדק והתרה שלו דומה לסתירה. ואם כדבריו קשה לי למה נחלק ת"ק על ר' יהודה באם היה מותר מע"ש ודאי משמע דפליגי. ואפשר לדבריו דת"ק גזר דאי שרית ליה ליטול כליו במותר יבא להתירו:

וכן גזי צמר אין מטלטלין אותן וכו'. משנה פ' במה טומנין (שבת דף מ"ט.) טומנין בגזי צמר ואין מטלטלין אותן. ובגמרא ל"ש אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין אותן וכן בהלכות. ויש שם אוקימתא אחרת ומשמע מינה דגזי צמר שאינן מן האוצר כל שטמן בהן אע"פ שלא יחדן להטמנה מותר לטלטלן וכשהן מן האוצר צריכין יחוד וכן דעת הרשב"א ז"ל בשם רבו ז"ל ודברי רבינו כדברי ההלכות:

השלחין מותרין לטלטלן וכו'. במשנה שם (דף מ"ט) טומנין בשלחין ומטלטלין אותן והעלו בהלכות בשם הגאונים ז"ל שאפי' שלחין של אומן מטלטלין אותן. ופירש"י ז"ל שלחין עורות תרגום והפשיט ואשלח:

הלכה יג

כל דבר מטונף וכו'. סוף פ' כל כתבי (שבת דף קכ"א:) מבואר זה גבי צואה של קטן וכפי גרסת ההלכות שם עיקר:

רוק שע"ג קרקע וכו'. שם רוק דורסו לפי תומו ופי' דורסו לפי תומו כתבתיו פי"א כדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

מטלטלין כנונא מפני אפרו אע"פ שיש עליה שברי עצים מפני שהוא כגרף של רעי. דין זה סוף כירה (שבת דף מ"ז) ואיני יודע לתרץ הסוגיא אשר שם לפי מ"ש רבינו מפני שהוא כגרף של רעי אא"כ נאמר דה"פ אלא אמר רבא במחתא באפרא ליכא משום גרף של רעי משום דמיכסי והוא עיקר הטעם אבל בכנונא שהוא כלי שעושין אותו להתחמם בו והוא מגולה הרי הוא כגרף של רעי ומטלטלין אותו וכבר הושג רבינו מזה ואיני יודע לו תירוץ אחר. וגם זה דחוק ונראה שעקר הנוסחא ראויה להיות בספריו מפני שראוי לגרף של רעי כלומר האפר שהזכיר ראוי לכסות גרף של רעי ונמצא הכנונא בסיס לאפר שמותר בטלטול ולעצים שאסורין ובסיס לדבר המותר והאסור מותר לטלטלו וכן פירשו ז"ל. אי נמי משום דשברי עצים לא חשיבי ובטלי וכן עיקר דכל דחשיב אף על פי שיש עמו דבר המותר לא בטיל ואסור לטלטלו:

ואין עושין גרף של רעי וכו'. כבר הזכרתיו זה בפרק כ"ה בבבת נותנין כלי תחת הדלף:

הלכה יד

שמן היוצא מתחת הקורה וכו'. פ"ק (דף י"ט:) שמן של בדדין ומחצלות של בדדין רב אסר ושמואל שרי תמרי דעסקא פלוגתא דר' יהודה. ור"ש ובהלכות שמן של בדדין שיוצא מתחת הקורה בשבת. והלכתא כשמואל דקאי כר"ש דלית ליה מוקצה לענין שבת ע"כ. ופי' תמרי דעסקא העומדים לסחורה וכ"ש לכלים המוכנים לסחורה ושאם הוא צריך להם שמותר לטלטלם שהרי פירות אלו הותרו אפי' באכילה.

ומ"ש רבינו אפי' אוצר של תבואה או תבואה צבורה. מבואר ריש פ' מפנין (שבת דף קכ"ז) דלר"ש דלית ליה מוקצה בשבת מותר להתחיל באוצר ובתבואה צבורה להסתפק מהן. **ומ"ש רבינו חוץ מגרוגרות וצמוקים** מבואר פ' כירה (שבת דף מ"ה) אמר שמואל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקים בלבד ובהלכות הביאו ירושלמי דאמר מאי שנא הני הואיל ומסריחות בינתים ע"כ:

חבית שנתגלתה וכו'. תוספתא פט"ו. ועיקר הנוסחא ואבטיח שנקרה כלומר שנקר בה נחש וכן הוא בתוספתא:

מותר השמן שבנר ושבקערה וכו'. פ' כירה (שבת דף מ"ד) מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ור"ש מתיר ונפסקה הלכה פ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ז) כר"ש חוץ ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בשבת:

הלכה טו

אוצר של תבואה ושל כדי יין וכו'. (דף קכ"ו קכ"ז) ר"פ מפנין אפי' ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחין ומפני בטול ביהמ"ד אבל לא את האוצר ובגמ' השתא חמש

מפנין ארבע מיבעיא ופי' שמואל ד' וה' כדאמרי אינשי ואיכא מאן דגרסי ואי בעי אפי' טובא מפנין ואין זו גרסת רב אחא משבחא ולא גרסת רבינו ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור את האוצר כולו אבל אתחולי מתחיל ומני ר"ש היא דלית ליה מוקצה ויש שם אוקימתא אחרת וזו עיקר לדעת רבינו. ומדקתני מפני האורחים ומפני בטול ביהמ"ד למד רבינו דדוקא להני אבל לדבר הרשות לא דאי לא ה"ל למיתני סתמא וזה מוכרח שם. **ומ"ש וכיצד מפנין אותו כל אחד ואחד ממלא ד' או ה' קופות** הכין משמע בגמרא דכל חד וחד מפני לנפשיה:

ולא יכבד קרקעיתו. משום אשוויי גומות. וכתב רבינו כמו שביארנו והוא ריש פכ"א. **ומ"ש אלא נכנס ויוצא בו** מדברי הגמרא (דף קכ"ז) נראה שבמקום שאינו רשאי לפנות היא הכונה ויאמר רבינו שלדברי הרשות אסור להתחיל ולפנות אלא עושה בו שביל וכן כתב הרמב"ן ז"ל שרבותיו מעמידין ברייתא אין מתחילין באוצר תחלה אבל עושה בו שביל בדבר הרשות וא"א לפרש בדבר מצוה דכיון שגומרין אע"פ שאין מכבדין מה צורך יש בשביל ומה ענין לו בכאן והברייתא מוכחת כמו שכתבתי. ודע שנסתלקה מכאן השגת הר"א ז"ל שכתב א"א זה המחבר מזכי שטרא לבי תרי הוא שמפרש משנתנו כרב חסדא וכשמואל ע"כ. ועם גרסת רב אחא משבחא שאינו גורס בדשמואל אפי' טובא נמי דברי רבינו הם כשמואל בדוקא ואף לגרסא האחרת יש להעמיד דבריו בחדא כרב חסדא ובחדא כשמואל וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה טז

כל שהוא ראוי למאכל וכו' כיצד וכו'. דין התורמוס משנה שם (דף קכ"ו:) כלשון רבינו ובגמרא (דף קכ"ז קכ"ח) דוקא יבש אבל לח כיון דמריר לא אכלה. עוד בגמרא ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים וכתובה בהלכות. ואני תמה היאך כתבו היתר בחרדל שהרי במשנה (דף קכ"ו:) שנינו ולא את הלוף ולא את החרדל והיא סתם משנה בלא מחלוקת וטעמא דתנא דמתני' משום דרוב חרדל למאכל אדם קאי וכיון דהשתא לא חזי ליה אף ע"ג דהוא נמי מאכל ליונים אסור בטלטול דמידי דחזי ליה מקצה ליה מיונים וכ"כ הרשב"א ז"ל ופסק כתנא דמתני' וצ"ע. ודין העצמות ברייתא שם (דף קכ"ח) ומטלטלים את העצמות מפני שהוא מאכל לכלבים. **ומ"ש ושאינן ראויין אוכל את האוכל וזורקן לאחריו** מבואר סוף פרק נוטל (שבת דף קמ"ג) רב ששת זריק להו בלישניה רב פפא זרק להו אחורי המטה אמרו עליו על זכריה בן אבקולס שהיה מחזיר פניו לאחורי המטה וזורקו. פירוש וטעם לאחוריו כדי שלא יעשו כגרף של רעי לפי שאין עושין גרף של רעי לכתחלה וכן נראה שם. ודין

בשר תפוח ברייתא פרק מפנין (שבת דף קכ"ח:) כלשון רבינו. ודין הדג והבשר ברייתא מפורשת שם (דף קכ"ח):

הלכה יז

אין מטלטלין שברי זכוכית וכו'. שם במשנה התיר רשב"ג את הלוף ובגמרא התיר שברי זכוכית והעמידו דבריו בשטה דקסבר כל ישראל בני מלכים וראויים לגדל עופות שאינן מצויין ואין הלכה כמותו כמבואר בהלכות. ואיסור חבילי זמורות מוסכם בברייתא שם:

הלכה יח

חבילי קש וכו'. שם (דף קכ"ו:) משנה כלשון רבינו והטעם דבעינן התקינן משום דסתמן להסקה קיימי ואע"ג דחזו למאכל בהמה בסתמא לא קיימי להכי:

חבילי סיאה פואה ואיזוב וקורנית וכו'. ברייתא שם (דף קכ"ח) כלשון רבינו. ומיני עשבים הם ראויים להסקה וראויים למאכל בהמה לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו. וכן בשאר מיני תבלין שהן כיוצא באלו:

הלכה יט

אין גורפין מאכל מלפני הפטם וכו'. משנה פרק תולין (שבת דף ק"מ) גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי דברי ר' דוסא וחכמים אוסרין ובגמרא מפרש דחכמים אתרווייהו פליגי. עוד שם אמר רב חסדא מחלוקת באבוס של כלי אבל באבוס של קרקע דברי הכל אסור פי' ורבנן גזרו של כלי אטו קרקע וכולה חדא גזרה היא ופי' המשנה שור שמפטמין אותו וגורפין מלפניו בשבת לתת בתוכו תבן ושעורין ע"כ לשון רש"י ז"ל:

ונוטלין מלפני החמור וכו'. משנה שם ומסקנא דגמרא מקמי חמרא לגבי תורא שקלינן מקמי תורא לגבי חמרא לא שקלינן.

וכן עלין וכו'. שם אמר רב חסדא האי הוצא דירקא אי חזי למאכל בהמה שרי לטלטולי ואי לא אסיר. אמר רב האי תלאי דבשרא שרי לטלטולי דכוורי אסור. ופירשו בהלכות תלאי דבשרא העץ שתולין בו הבשר מטלטלין אותו דתורת כלי עליו דרגילות הוא דכוורי לא אלא כל שנשתמש בו זורקו לבין העצים ע"כ כתב הרשב"א ז"ל וכן עיקר:

הלכה כ

אע"פ שאסור לטלטל וכו'. כל זאת הבבא משניות ובריתא פ' שואל (דף קכ"א) קרוב ללשון רבינו. ופירש"י ז"ל לא יזיז בו אבר לא יגביה לא את ידו ולא ריסי עיניו. וקושרין את הלחי של מת שהיה הולך ונפתח קושרין את לחיו כדי שלא יפתח פיו יותר ולא שתעלה להסגר ממה שנפתחה דהיינו מזיז אבר אלא שלא תוסיף להפתח. כלי מיקר כגון כלי זכוכית. ואין מעמצין משום דדמי למזיז בו אבר עכ"ל:

הלכה כא

מת המוטל בחמה וכו'. פ' כירה (שבת דף מ"ג:) אתמר מת המוטל בחמה א"ר יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה רב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי דליכא וקי"ל כרב באיסורי. עוד שם אין מצילין את המת מפני הדליקה אריב"ל שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה. ואסיקנא בדליכא ככר או תינוק פליגי והלכה כריב"ל ואפי' לרב מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. ומבואר בהלכות:

ולא התירו וכו'. מימרא פ' נוטל (שבת דף קמ"ב:) במסקנא ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד:

הלכה כב

היה מוטל בחמה וכו'. שם (דף מ"ג:) תנא שילא בר מרי מת המוטל בחמה באין שני בני אדם ויושבין בצדו חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עליה וזה מביא מטה ויושב עליה חם להם מלמעלה מביאין מחצלת ופורסין עליהן זה זוקף מיטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאליה. וכתבו המפרשים ואע"פ שאין עושין אהל עראי לכתחלה כיון שמשנה שהוא עושה אותו מלמעלה למטה בשביל המת התירו:

הלכה כג

מת שהסריח בבית וכו'. בהמצניע (דף צ"ד:) ההוא שכבא דהוה בדרוקרת שרא להו ר"נ בר יצחק לאפוקיה לכרמלית ואסיקנא טעמא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה. ופי' הראב"ד ז"ל דכבוד החיים קאמר מפני שהיה מסריח וכדי לסלק מהם ריחו התירו. וזה דעת רבינו ועיקר. ונחלקו המפרשים ז"ל אם צריך ככר או תינוק לטלטלו יש מי שאומר שצריך שכל שנוכל לתקן ולגרוע איסור הטלטול נתקן והרמב"ן ז"ל אמר שאינו צריך כדי שלא יהא מרבה בהוצאה והרשב"א ז"ל הכריע כדעת האחרים בזה:

פרק כז

הלכה ב

(א-ב)

היוצא חוץ לתחום המדינה וכו'. שיעור התחומין שהם אלפים אמה מדבריהם וי"ב מיל דבר תורה הוא מבואר בהלכות סוף פ"ק דעירובין ולמדו שיעור זה די"ב מיל מן הירושלמי וכן הסכמת הגאונים ז"ל לחייב דבר תורה על יותר מי"ב מיל. ויש מן

האחרונים ז"ל שחלקו על זה ואמרו בההיא סוגיא דסוף פ"ק (עירובין י"ז:) דלוקין על עירובי תחומין היא לדעת ר"ע דאמר תחומין דאורייתא אבל לרבנן דקי"ל כוותייהו אין שם תחומין כלל מן התורה ואפילו בכמה פרסאות והאריכו להוכיח כן ולדעת זו הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ודין העיר שהיא כד"א בכמה מקומות מבואר שאין העיר נחשבת:

ומ"ש רבינו אלפים אמה לכל רוח מרובעות. משנה פ' מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ט:) אלפים אמה לכל רוח עגולות דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס וחכ"א מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות והלכה כחכמים. וכן הסכימו ז"ל ונחלקו המפרשים בפירוש דבר זה יש מי שאומר שלעולם הוא רשאי ללך אלפים ושמונה מאות אמה כמדת האלכסון אפי' הולך אל עבר פניו או לעבר פני העיר ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה אלא כשהולך באלכסון תחומי העיר או באלכסון תחומי מקומו אבל במהלך אל עבר פניו או אל עבר פני תחומי העיר אין לו אלא אלפים אמה בלבד וכן נראה מדברי רבינו וכן עיקר. דלפי דברי האחרים אין כאן מרובעות שהרי כשהוא מהלך לעבר פניו יש לו אלפים ת"ת אמה וכשהוא מהלך באלכסון אין לו ג"כ יותר נמצא שחוט המקיף סופי תחומו יהיה עגול בהכרח וחכמים הזכירו מרובעות כך נראה לי. ועוד שהיה להם לומר כדי שיהא נשכר את האלכסון אלא ודאי מדהזכירו זויות משמע שאינו נשכר האלכסון אלא לזויות:

הלכה ג

המהלך חוץ לתחום למעלה וכו'. פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ג) בעי רב חנניה יש תחומין למעלה מעשרה טפחים או אין תחומין למעלה מעשרה בעמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תבעי לך דארעא סמיכתא היא כי תבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואין רחב ארבעה ולא איפשיטא. ולזה כתב רבינו הרי הדבר ספק ולא ביאר ספק זה אם הוא לקולא או לחומרא. ובתשובה ביאר שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה ספיקו להחמיר ומה שהוא מדבריהם ספיקו להקל כמו שאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא. ושם כתב שאין תחומין דבר תורה בימים ובנהרות ולא בכרמלית וכל התחומין בהן מדברי סופרים כמו שהאריך שם ולדעת האחרונים שאין תחומין מן התורה כל למעלה מעשרה ספק של דבריהם ולקולא מכלל דבריהם למדנו שכל שהלך בים למעלה מעשרה לכשיגיע לנמל יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה מן המקום שפגע תחלה בו למטה מעשרה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ומכלל זה שההליכה בנהרות ויש ספק אם הם למעלה מעשרה אם לאו מותרת לפי שהוא ספק בשל דבריהם

וכן התיר רבינו בתשובה. ומ"מ כתב הרשב"א ז"ל שמי שהוא בין השמשות ביבשה לכתחלה אסור לצאת אפילו למעלה מעשרה לפי שיש לו חזקת ביתו. זהו דעתו ז"ל:

הלכה ד

מי ששבת בדיר וכו'. מפורש פרק מי שהוציאוהו (עירובין מ"א מ"ב) גבי שבת בדיר וסהר ובמערה. וכתב הרשב"א ז"ל דדוקא כשהרשות היחיד מותר לטלטל בו כגון שהוא מוקף לדירה או פחות מבית סאתים אבל אם לא היה מוקף לדירה והיה יתר על בית סאתים כיון שאינו מותר לטלטל בו אלא בארבע אמות כנזכר פי"ז אין לו אלא ארבע אמות ומשם ולהלן מודדין לו אלפים אמה. וכיוצא בזה כתב רבינו בפ"ז מהל' עירובין אלא שנראה מדבריו שאין חלוק זה אלא במערב ושם אבאר:

וכן השובת בבקעה וכו'. משנה שם (דף מ"ה) מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ר"י בן נורי וחכ"א אין לו אלא ד' אמות ונפסקה הלכה בגמרא כר"י בן נורי. וכתב רבינו בבקעה לפי שהיא כרמלית כמבואר פי"ד ורה"ר כך דינו. וכתב הרשב"א ז"ל שאלפים אמה אלו נמדדין חוץ לארבע אמות שלו ויש לו הארבע אמות לכל רוח ואין סברא זו מוכרחת:

היה מהלך בבקעה וכו'. מימרא (שם דף מ"ב) אמר שמואל שבת בבקעה וכו' כלשון רבינו:

הלכה ה

המהלך אלפים אמה וכו'. סוף כיצד מעברין (עירובין דף ס') אריב"ל היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף העיר נעשית כל העיר כד' אמות ומשלימין לו את השאר וכן פסקו בהלכות בשם הגאונים ז"ל. וכתב הראב"ד ז"ל שאם כלתה מדתו בין העיר לעבורה דינו להקל שאף על פי שעבור העיר כעיר להקל אמרו ולא להחמיר וכ"כ הרשב"א ז"ל ודבר פשוט הוא שהרי בסוף העיר וחצי העיר הזכירו ולא הזכירו בזה עבור כלל:

הלכה ח

מי שכלתה מדתו וכו'. ברייתא פ' מי שהוציאוהו (עירובין דף מא:) היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר כלה ובלבד שלא יעבור התחום ברגליו ופירשו בגמרא מותר לטלטל ע"י זריקה ולא גזרינן שמא ימשך אחר חפצו ונפסק זה בהלכות:

וכן מי ששבת בבקעה וכו'. שם (דף מ"ב) אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה ורב הונא פליג התם וקי"ל

כשמואל כדאיתא בהלכות. וכתב רבינו שהיתר הטלטול הוא בשהקיפוה לשם דירה ופשוט הוא כנזכר פט"ז וכ"כ ז"ל:

הלכה י

(ט-י)

מי שהיה בא בדרך וכו'. משנה שם (דף מ"ה) מי שהיה יושב בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ ר' יהודה אומר יכנס מעשה היה ונכנס ר' טרפון בלא מתכוין. וק"ל כר' יהודה שאע"פ שלא היה סבור להיות בתוך התחום ולקנות שביתה עם בני העיר כיון שדעתו היה לילך לעיר קנה שביתה עמהם וזהו מה שהזכיר רבינו היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור וכו' וכן פירשו בהלכות בשם רב אחא משבחא ותפסו פירוש זה בעיקר וכ"כ הרשב"א ז"ל אלא שאמר שאם היה נעור והוציא בשפתיו ואמר תהא שביתתי במקומי הרי עיקר שביתתו מאנשי העיר ויש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח וכן דעת הראב"ד ז"ל ורבינו לא הזכיר זה אבל נכון הוא. והחלק הראשון שכתב רבינו במהלך לעיר כל שכן הוא מיושב בדרך ואינו יודע שהוא בתוך התחום וג"כ הוציא רבינו זה ממה ששנינו שם (מ"א:) פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה אמרו לו לר"ג מה אנו לירד אמר להם מותר שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום קודם שחשכה. ופירש רבינו שקנו שביתה עם אנשי העיר וכ"כ הרשב"א ז"ל והוא פשוט:

הלכה יא

מי שיצא חוץ לתחום וכו'. משנה שם (דף נ"ב:) מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס ר"א אומר שתים יכנס שלש לא יכנס מי שהחשיך חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס ר"ש אומר אפי' ט"ו אמה יכנס שאין המשיחות ממצין את המדות מפני הטועין ובהלכות והלכתא כת"ק. וכתב רבינו טעם לדברי ת"ק במחלוקתו של ר' אליעזר משום דקי"ל דהבלעת תחומין מלתא היא כלומר שאם היה קצת מה שהוא יכול להלך עכשיו מובלע בתוך התחום שיצא ממנו הרי הוא כאילו לא יצא כמו שיתבאר לפנינו בבבת מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת וא"כ בכאן כיון שיש לו ד"א והוא לא הרחיק אלא אמה יש לשאול למה לא יכנס ופירש רבינו ושאין לו הד' אמות אלא כלפי פניו כשהיה מהלך וכרבי יהודה דאמר דאין לו אלא ד"א לרוח אחת במשנה שהזכרתי פי"ב. ואעפ"כ יש לתמוה דהא ר' יהודה לאי זה רוח שירצה אמר ואמרו שם ומודה ר' יהודה שאם ברר שאינו יכול לחזור בו וא"כ זה שלא ברר לו עדין יכול לברור. ומדברי רבינו נראה שכיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו. וזה דחוק. והרשב"א ז"ל כתב שדעת

רבינו הוא בשברר לצד החיצון אלא שהיה לו לפרש. גם בהשגות העמידו סברת ת"ק כר' יהודה ובשברר לצד חיצון. ולענין הדין פסקו מן האחרונים ז"ל שיש לו ד' אמות לכל רוח כמו שכתבתי פי"ב. וכן פסקו כר"ש שמן הסתם אין המודדים מכוונים המדות וחוץ למקום הציון יש חמש עשרה אמה, מתוך דברים אלו יצא להם שאם הוא עומד בתשע עשרה אמה ואפי' אחת מרגליו בתוך עשרים אמה יכנס. היו שתי רגליו חוץ לתשע עשרה לא יכנס. ואם יודע שהמודדין כוונו וצמצמו המדה בטלו החמש עשרה ודין ארבע וחמש כדין תשע עשרה ועשרים וזה דעת הרשב"א ז"ל ודעת רבינו כדעת הגאונים ז"ל:

וכן מי שהחשיך חוץ לתחום המדינה וכו'. זה נמצא בכל ספרי רבינו וכבר כתבתי בסמוך המשנה שממנה יצא לרבינו דין זה שהוא פוסק כת"ק כמו שפסקו בהלכות. אבל **מ"ש ואם כלתה מדתו בחצי העיר וכו'** הוא דבר מתמיה בפשט המאמר שהיאך תכלה מדתו במקצת העיר ואפילו לתחלת העיר אינה מגעת שהרי רחוק הוא מסוף תחום העיר אמה. ואין לומר שעל עיר אחרת נתכוין רבינו. לפיכך י"ל שכך היה כוונת הלשון ואם החשיך תוך התחום וכלתה מדתו במקצת העיר וכו' והענין שכל שהוא מתכוין לשבות במקום שהוא עומד בין השמשות אע"פ שיודע שהעיר בתוך התחום שלו או שאינו מהלך לעיר אין העיר נחשבת לו כד' אמות אא"כ מובלעת תוך תחומו כמו שנתבאר כבר למעלה. וחפשתי כל צדדי לשון זה ולא מצאתי דבר נאות לפרש בו כזה:

היתה רגלו אחת וכו'. בגמ' (דף נ"ב:) יש שתי לשונות במימרא דרבי חנינא ולישנא בתרא יכנס וכן פסקו בהלכות. וכ"כ הרשב"א ז"ל. ובהשגות א"א איכא מ"ד כיון דקם כיחידאה דתניא וכו' הרי זה לא יכנס ע"כ. וכוונתו ששם הקשו והתניא הרי זה לא יכנס ותירצו רבי חנינא הוא דאמר כאחרים וכו'. ומכל מקום כיון שרבי חנינא פוסק כאחרים למה לא נפסוק גם אנו כן ועוד דקי"ל הלכה כדברי המקל בעירוב אלא ודאי אין לאותה סברא עיקר והעיקר כדעת רבינו:

הלכה יב

מי שיצא חוץ לתחום וכו'. (דף מ"א:) ר"פ מי שהוציאוהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות החזירוהו כאילו לא יצא. ומבואר בגמרא דדוקא החזירוהו אבל חזר לדעת אין לו אלא ד' אמות, תשלום המשנה הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר ר"ג ור"א בן עזריה אומר מהלך את כלה ר' יהושע ור"ע אומר אין לו אלא ד' אמות. ויש מן הגאונים שפסקו כר"י ור"ע ובהלכות פסקו כר"ג וראב"ע כמ"ש שם בארוכה וכן הסכימו האחרונים ז"ל וכן דעת רבינו.

ומ"ש וכן אם יצא לאחת מאלו בשגגה וכו'. פשוט הוא שם בגמרא דשוגג והוציאוהו נכרים דין אחד להם וכ"כ ז"ל:

הלכה יג

יצא חוץ לתחום לדעת וכו'. מימרא בגמרא יצא לדעת והחזירוהו נכרים אין לו אלא ד' אמות:

וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת וכו'. נ"ל שיצא לרבינו זה ממ"ש במשנה הוליכוהו נתנוהו ובהא הוא דאמרינן דסברי ר"ג ור"א דמהלך את כולה הא יצא לדעת אפילו אינהו מודו דאי לאשמועינן כחו דר"י ור"ע דאסרי נקט הוליכוהו והלא כחא דהיתרא עדיף טפי בכל דוכתא וגם הרמב"ן ז"ל כתב כדברי רבינו והרשב"א ז"ל הקשה עליהם ממ"ש שם אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ד' אמות והקשו פשיטא השתא מי שהוציאוהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות יצא לדעת מבעיא ואם כדבריהם ז"ל מאי קושיא דילמא אין לו ארבע אמות לעולם קאמר ואפילו נתנוהו בדיר וסהר דחמיר טפי יוצא לדעת ממי שהוציאוהו נכרים. ואני אומר אין זו קושיא דהא שמואל כי קאמר אין לו אלא ארבע אמות לא משמע מינה אם הוא בדיר וסהר מה יהיה דינו ושמואל לישנא דמתניתין דקתני במי שהוציאוהו אמר הוא ביוצא לדעת ולפיכך יש להקשות פשיטא ותו דהא שמואל הוא דפסק התם כר"י ורבי עקיבא דאפילו הוציאוהו נכרים ונתנוהו בדיר וסהר וא"כ אפי' יאמר כאן בפירוש אין לו אלא ד' אמות ואפי' אם הוא בדיר וסהר יש להקשות עליו פשיטא. כך נ"ל להעמיד דברי רבינו והרמב"ן ז"ל ועיקר:

המפרש בים הגדול וכו'. במשנה שם מעשה שבאו מפלדרסין והפליגה ספינתן בים ר"ג וראב"ע הלכו את כולה ונפסקה הלכה כן בגמרא (דף מ"ב:)

הלכה יד

מי שיצא חוץ לתחום וכו'. שם (דף מ"ג:) נחמיה משכתיה שמעתיה ונפק חוץ לתחום א"ל רב חסדא לר"נ נחמיה שרוי בצער אמר לו לך עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס. ושם מבואר שאם נעשית לו בשבת מחיצה הרי הוא כמי שיצא שלא לדעת והוא בדיר וסהר וכ"כ בהלכות.

וכתב רבינו והוא שלא יהיה יותר מאלפים אמה. ונראה שאע"פ שאם היה בדיר וסהר מהלך את כולן ואפי' יש בהן כמה כיון שיצא שלא לדעת בכאן שלא היו שם מחיצות מבעוד יום אינו רשאי לילך אלא אלפים אמה. והטעם נ"ל שרבינו סבור שיוצא שלא לדעת יש לו ד' אמות וכל מה שנחשב לו כד' אמות אם שבת שם נחשב לו ג"כ כשיצא כד' אמות וזהו דיר וסהר אבל בנתון במקום שלאחר מכאן נעשית בו מחיצה שהרי אם שבת

שם לא היה נחשב לו המקום ההוא כארבע אמות אפי' לאחר היקף המחיצה הנזכרת למעלה בדין. וכן מי ששבת בבקעה כאן שלא שבת כ"ש שלא יחשב לו כד' אמות ודי אם נתיר לו אלפים אמה כהיתרו אם שבת שם. זהו דעת רבינו. והראב"ד והרשב"א ז"ל נחלקו עליו ואמרו דטפי עדיף נאנס ויוצא שלא לדעת מאם שבת שם לפיכך מהלך אפי' כמה. אלו דבריהם ז"ל ואינן מוכרחין. ודין מחיצה של בני אדם שהזכרתי נתבאר פי"ז:

הלכה טו

כל מי שאין לו וכו'. שם (דף מא:) בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו מהו אמר להו גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה אמרו נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על. ופירוש בשיצא שלא לדעת וכן פירשו ז"ל וכמ"ש רבינו שאם ביצא לדעת כבר נתבאר למעלה שאפילו החזירוהו נכרים אין לו אלא ד"א ומוכרח הוא:

הלכה טז

כל מי שיצא ברשות וכו'. בר"ה (דף כ"ג) משנה פ' אם אינן מכירין גבי עדים שהיו באין בעדות הלבנה מחוץ לתחום בראשונה לא היו זזין משם כל היום התקין ר"ג הזקן שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן הדליקה ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח והובאה פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ה) ובאר רבינו שמה שאמרו הרי אלו כאנשי העיר ר"ל שאין העיר נחשבת להם לכלום והענין שכיון שהלכו ברשות הרי המקום שהגיעו לו כאילו קנו בו שביתה בין השמשות ודבר ברור הוא:

הלכה יז

היה יוצא ברשות וכו'. במי שהוציאוהו (דף מ"ד:) משנה מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, ופירש רב שימי בר חייא ה"ק אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעים בתוך תחומו שלו כאילו לא יצא מתחומו ויש שם אוקימתא אחרת וזו נפסקה בהלכות:

כל היוצאין להציל נפשות וכו'. כבר נתבאר זה למעלה בקרוב.

ומ"ש ואם היתה יד עובדי כוכבים ומזלות וכו'. שם במי שהוציאוהו (דף מ"ה) משנה וגמרא מפורש כן:

פרק כח

הלכה ב

(א-ב)

כל בית דירה שיוצא מן המדינה וכו'. מדברי רבינו שכתב כאן ושכתב למטה מבואר שדעתו שאין נותנין קרפף לעיר אחת כלומר שאם אין שם בית דירה תוך שבעים אמה ושירים אין מודדין אלא מקיר העיר. ומחלוקת היא במשנה בכיצד מעברין (עירובין נ"ז) ששנינו שם נותנין קרפף לעיר דברי ר"מ וחכ"א לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות ופסק רבינו כחכמים דרבים נינהו ועוד דסוגיין כותייהו ויש מי שפסק כר"מ משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב ועוד ששנינו בנדרים (דף נ"ו:) הנודר מן העיר מותר ליכנס בתחומה ואסור ליכנס בעיבורה ויש מי שדחה דההיא דנדרים בתוך עיבורה ממש קאמר תוך בורגנין הסמוכין לה המעוברים עמה. ואני אומר דההיא דנדרים כפשטא היא ואפילו אין שם בורגנין אלא כיון שאילו היו שם היו נחשבין מכלל העיר הרי הריוח ההוא הוא כעיר בלשון בני אדם. וזהו שהביאו שם ראיה מדכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו מאי ביריחו אילימא ביריחו ממש והא כתיב ויריחו סוגרת ומסוגרת אלא בעיבורה ומי איכא למימר דלרבנן דסבירא להו דאין נותנין קרפף לעיר אחת קשה להו ההוא קרא אלא אפי' רבנן מודו דבלשון בני אדם ולשון הכתוב כעיר מיקרי. וזהו ששנויה שם בלא מחלוקת. כך נ"ל. ומן הטעם הזה הביא רבינו בהלכות נדרים בפ"ט אותה משנה כפשטה. **ומ"ש כאן בדין בית דירה** מוסכם הוא ומבואר במשנה פרק כיצד מעברין ובגמרא שם (דף נ"ה:): **ומ"ש וכן עד מהלך כמה ימים** מפורש פרק עושין פסין (עירובין דף כ"ה) ובהלכות ושם אמרו אין בורגנין בבבל. ופירש"י ז"ל שאם יש שם בורגנין העושין סוכות לשמור פירות מחוץ לעיר אינן מתעברין עם העיר לפי שאינן קבועין כדמפרש התם משום דשכיחי בדקי שטפי מיא ששוטפין אותן וזה לא נזכר בדברי רבינו לפי שדי במה שהזכיר בית דירה והרשב"א ז"ל כתב וז"ל לא היה עשוי לדירה או שהיה עשוי לדירת עראי אין עושין אותו עיבור לעיר לפיכך הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסין ושומרי העיר חוץ לעיר אינן נמדדין עם העיר מפני שהן עראי מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפין אותו עכ"ל: **ואני** תמיה א"כ למה אמרו אין בורגנין בבבל והלא אפי' בשאר ארצות אין בורגנין, ועוד שבפירוש שנינו (דף נ"ה:) בברייתא שאכתוב בסמוך והבורגנין אלא ודאי לא אמרו אלא בבבל דוקא ולזה לא כתב רבינו דבר זה וכן נראה עיקר. **וכתב רבינו והוא שיהיה בית דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות** מפורש פ"ק דסוכה (דף ג') וכן גם כן בכיצד מעברין (עירובין נ"ה:):

הלכה ג

וכן בית הכנסת שיש בו בית דירה וכו'. כל מה שכתב רבינו בבבא זו ברייתא מפורשת שם בכיצד מעברין חוץ משתי מחיצות שיש עליהן תקרה שהיא בעיא שם ולא איפשיטא

ופסק רבינו להקל משום דספיקא דרבנן לקולא ויש מחמירין ואמרו בגמרא בית שבים למאי חזי אמר רב פפא להכניס לתוכו כלים שבספינה:

הלכה ה

היו שתי עיירות זו סמוכה לזו וכו'. זהו מה שהזכרתי בראש פרק זה וחכ"א לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות ובגמרא אתמר רב הונא אמר נותנין קרפף לזו וקרפף לזו וחייא בר רב אמר אין נותנין אלא קרפף אחת לשתי עיירות בלבד ופסקו המפרשים כרב הונא והביאו לזה ראיה וה"ה אם היו ג' או ד' מקומות עומדין כשורה שנותנין בין כל שניהם השיעור הזה ונמצא אחד מהם מהלך מחוץ למקום הרחוק אלפים אמה וזה ברור ופשוט וכן כתבו ז"ל ומתבאר בדברי רבינו במה שיבא בסמוך:

היו שלשה כפרים שהן משולשין וכו'. משנה שם וכן ג' כפרים המשולשין אם יש בין שני החיצונים מאה וארבעים ואחת ושליש עושה האמצעי שלשתן להיות כאחת ופירשוה רב הונא ור"ח בגמרא (דף נ"ז:) לא משולשין ממש אלא כל שאילו מכניס אמצעי ביניהן ואין בין זה לזה אלא מאה וארבעים ואחת ושליש ונראה כשהן משולשים א"ל אביי לרבא כמה יהא בין חיצון לאמצעי אלפים א"ל רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לחיצון א"ל כמה יהא מאי נפקא לך מינה כל שאילו מכניס אמצעי ביניהן ואין בין זה לזה אלא קמ"א ושליש. א"ל ואפילו [ד'] אלפים אמה א"ל אין ופירש"י ז"ל כל שאילו מכניס אמצעי ביניהן ה"ק אם אויר שיש בין שנים החיצונים כדי להתמלאות באמצעי ולעמוד אויר הנשאר בין אמצעי לחיצונות מכאן ומכאן עד קמ"א לכאן וקמ"א לכאן דהיינו שני קרפפות לשתיהן רואין כאילו הוא נתון ביניהם והרי כולן אחת והיוצא מאחת מהן מודד מחומת חברותיה אבל אם רב האויר יותר על כן לא אמרו רואין א"ל אלפים הואיל ויכול לבא מזו לזו בלא עירוב אמרינן רואין עכ"ל. ויש אחרים שפירשו כן וזה מבואר בדברי רבינו. ויש פי' אחר לומר שאין נותנין בין שני החיצונים אלא השיעור האמצעי וקמ"א ושליש דדי אם נראה האמצעי כאלו הוא ביניהם אבל שנקל ונתן לו קרפף ואיהו קאי לברא לא ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. וזה דעת הר"א בהשגות וכתב על רבינו א"א כמדומה לי שטעה בזה טעות גדול והאריך בזה ודע שאין בפי' ההוא צד הכרח מן הגמרא והרשב"א ז"ל כתב כן אלא שכתב דהכין מסתבר טפי ומחוורתא דשמעתא הכי. ואני אומר דברי רבינו ורש"י ז"ל עיקר שאם נקל לראות האמצעי כאילו הוא ביניהן ואפילו הוא ד' אלפים ועוד לא נקל בו לתת לו קרפף ומה נפשך אם רואין אותו כאילו הוא ביניהן אף קרפף יש לו ואם אין לו קרפף כיון שאינו ביניהן אף לא יהיה נחשב גופו כאילו הוא ביניהם וגם מן השמועה נראה לי כן אלא שאין רצוני להאריך. סוף דבר אין

בדברי רבינו טעות לא קטן ולא גדול וצורת כפרים אלו (עיין בסוף הספר ציור ח). וכ"כ ז"ל והן מובן מלשון רבינו:

עיר שהוקפה וכו'. ברייתא פ' עושין פסין (עירובין דף כ"ו.) עיר חדשה מודדין לה מישיבתה ישנה מודדין לה מחומתה אי זו חדשה ואי זו ישנה חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה שישבה ולבסוף הוקפה, ובאור זה לדעת רבינו שכיון שאין נותנין קרפף לעיר אחת אפי' תהיה החומה קרובה לבתים כיון שאין בחומה בית דירה אין מודדין אלא מישוב הבתים ולדעת האומרים שנותנין קרפף לעיר אחת כמ"ש בראש הפרק מודדין מישיבתה ומוסיפין עד שיעור קרפף ואם החומה קרובה או רחוקה הרי היא כאילו אינה ועיר שישבה ולבסוף הוקפה מודדין לה החומה ואין נותנין קרפף כדעת רבינו ולדעת אחרים נותנין הקרפף מחוץ לחומה, הארכתי בזה מפני דברים שראיתי לרשב"א ז"ל:

הלכה ז

(ו-ז)

עיר שהיתה ארוכה וכו'. שם (דף נ"ה.) ת"ר כיצד מעברין את הערים ארוכה כמות שהיא עגולה עושין לה זויות מרובעת אין עושין לה זויות היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד רואין אותה כאילו היא שוה ודקדקו בגמרא ארוכה כמות שהיא פשיטא ותירצו לא צריכא דארוכה וקטנה מהו דתימא נעביד פותיה כארכה קמ"ל. מרובעת אין עושין לה זויות פשיטא לא צריכא דמרבעא ולא מרבעא לרבועו ש"ע מהו דתימא נרבעה בריבועו ש"ע קמ"ל. עוד אמרו שם (דף נ"ו.) ת"ר הבא לרבעה מרבעה ברבועו של עיר נותן צפונה לצפון של עיר ודרומה לדרום עולם. וכתב רבינו שמשולשת ובעלת צלעות רבות מרבעין אותה וכ"כ ז"ל דכל שאינה מרובעת מרבעין אותה. ופי' היתה רחבה מצד אחד וכו' כגון זה (עיין בסוף הספר ציור ט). ורואין את הקצר כאילו הוא שוה עם הרחב:

הלכה ח

היתה עשויה כמין ג"ם או שהיתה עשויה כקשת וכו'. שם (דף נ"ה) ברייתא היתה עשויה כמין קשת או כמין גאם רואין אותה כאלו מלאה בתים וחצרות ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה. ואתמר עלה א"ר הונא עיר עשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת. ופי' דין זה דרב הונא ה"ה בעשויה כמין גאם וכ"נ מדברי רבינו וכ"כ ז"ל ורבינו כתב הדין הזה כלשון הגמרא ובאור זה כתב הרשב"א ז"ל זה לשונו היו בין שני ראשיה ד' אלפים אמה אין מודדין לה אלא מן הקשת כיצד היה הולך מביתו של צד הימני שבקשת לבית שבצלע השמאלי שבקשת דרך חלל הקשת מודדין מפתח ביתו כאילו כל צלע משני צלעי הקשת

עיר לעצמה ולפיכך חלל הקשת עולה לו מן החשבון בא לצאת מביתו אל היתר וממנו ולחוץ מודדין לו מצד היתר הסמוך לצלע אשר שם ביתו אלפים אמה לכל רוח שכל צלע וצלע כעיר אחת עכ"ל. ובס' העתים פירשו שהן כיושבי צריפין ומודדין לכל אחד מפתח ביתו וכ"נ מדברי רש"י ז"ל:

הלכה ט

עיר היושבת על שפת הנחל וכו'. (דף ס"א.) א"ר הונא עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ד' אמות מודדין לה משפת הנחל ואם לאו אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן ופירשו בהלכות כי רוב העתים הנחל יבש ומשתמשין בו שאינו מתמלא אלא בשעת הגשם ושם פירשו השמועה כדברי רבינו וכן דעת הגאונים ז"ל אבל רש"י ז"ל פירש דעיר היושבת על שפת הנחל בעיתא תשמישתא מפני שטיפת הנחל ואי לא עבוד דקה לאו הוי ישוב קבוע והוו להו כיושבי צריפין ואין מודדין לכל אחד אלא מפתח ביתו ואם עשו דקה הרי דירת העיר קבועה ומודדין להם מקיר החומה ומן הדקה הזו ולהלן ולעולם הנחל נחשב מכלל האלפים. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ודע שלדעת רבינו והגאונים ז"ל כשאין שם דקה אין מודדין לכל אחד מפתח ביתו אלא מקיר העיר וז"ש **רבינו ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם**. לא אבדו בשלא עשו דקה אלא שיעור רחב הנחל. ופי' דקה אצטבא:

הלכה י

יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח וכו'. שם (דף נ"ה:) אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם אמר רב אשי אם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים הוקבעו. ופירוש שעושין אהלים מן ההוצין והערבה ואינן קבועין ולפיכך אין להם דין עיר ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים קבועין בין של אבן בין של נסרים בתים וחצרות אלו עושין את כולן קבע והרי להם דין עיר כך פירש"י ז"ל:

הלכה יא

אין מודדין וכו'. משנה שם (דף נ"ז נ"ח) כלשון רבינו. ובגמרא תנא לא פחות מפני שמרבה ולא יתר מפני שממעיט. ופירש"י ז"ל כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה וכשהוא ארוך כבדו מכפילו באמצעיתו ונקצר עכ"ל:

ובחבל של פשתן וכו'. בגמרא (דף נ"ח) תני רב יוסף ג' חבלים הם וכו' של פשתן למדידה ונפסקה כן בהלכות:

הגיע לגיא אם היה רחבו וכו'. משנה ובריייתא שם (דף נ"ז נ"ח) הגיע לגיא אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו ואם לאו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו

וצופה וחוזר למדתו אם היה גיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד הגיע לכותל אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו והקשו והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו וגרסת הגאונים והא תניא מודד מדידה יפה. והיא גרסת רבינו. ותירצו התם דניחא תשמישתיה הכא לא ניחא תשמישתיה א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה. וכמה עומקו של גיא א"ר יוסף אלפים והקשה אביי מדתניא עמוק מאה ורחב נ' מבליעו ואם לאו אין מבליעו. ותירצו רב יוסף דאמר כאחרים דתניא אחרים אומרים אפי' עמוק אלפים ורחב נ' מבליעו א"ד א"ר יוסף אפי' יתר מאלפים כמאן דלא כרבנן ולא כאחרים התם שאין חוט המשקולת יורד כנגדו הכא בשחוט המשקולת יורד כנגדו ושאלו כי חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ארבעה וכן תני רמי בר יחזקאל ארבעה. כן מצאתיה בהלכות ובספר העתים ובקצת ספרים ארבע (אמות). עוד שם במשנה (ד' נ"ז:). הגיע להר מבליעו וחוזר למדתו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. ובגמרא (דף נ"ח:) אמר רבא לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך ארבע אבל בהר המתלקט עשרה מתוך חמש מודדו מדידה יפה רב הונא בריה דרב נתן מתני לה לקולא אמר רבא לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש אבל הר המתלקט עשרה מתוך ארבע אומדו והולך לו. והלכתא כרב הונא בריה דרב נתן. פיסקא ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. מ"ט א"ר כהנא גזרה שמא יאמרו מדת תחומין באה לכאן. עוד במשנה אם אינו יכול להבליעו בזו אר"מ שמעתי שמקדרין בהרים. ובגמ' כיצד מקדר תנא תחתון כנגד לבו ועליון כנגד מרגלותיו. אמר אביי נקטינן אין מודדין אלא בחבל של ד' אמות ע"כ לשון הגמרא. ופירושה הנראה מדברי רבינו זהו ואכתבנו על סדר הדינין שכתב. **הגיע לגיא וכו'** זו היא ברייתא. **ומ"ש והוא שיהיה פחות מד' אלפים** כתב הרשב"א ז"ל שלמד כן מדין עיר העשויה כקשת. ומפני שלא ראיתי בדברי רבינו זכר כלל למה שאמרו בגמרא וכי חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד'. אני סבור שרבינו מפרש ד' אלפים ועד כמה עומקו של גיא היתה השאלה ומפני שהזכירו בסמוך יתר מאלפים לא הוצרך לפרש ד' אלפים ויש בזה פירוש אחר ואם לא היתה כן כונת רבינו יש לתמוה למה לא כתב הא דאבימי:

הלכה יב

ומ"ש בד"א שהיה חוט המשקולת וכו' הוא מבואר בהא דלישנא בתרא דרב יוסף וכשאין חוט המשקולת וכו' דק"ל כאחרים:

הלכה יג

ומ"ש היה גיא מעוקם זהו בברייתא כלשונו. ואין בדברי רבינו זכר כלל בדין הגיא למתלקט עשרה מתוך חמש או מתוך ארבע משום דהנהו בהרים דוקא נינהו וכן עיקר כמו שאבאר. וכן מימרא דשמואל בכותל דוקא היא כמו שאכתוב. **ומ"ש היה גיא רחב יותר מחמשים וכו'** זהו בברייתא ואם לאו הולך למקום וכו' ובסוף דינין אלו יבאר ויכתוב רבינו מה ששנינו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום:

הלכה יד

ומ"ש הגיע לכותל זהו ברייתא הנזכרת. **ומ"ש ואם אפשר להשתמש בו וכו'** זהו ברייתא שהקשו ממנה לפי גרסת הגאונים והעמידוה בדניחא תשמישתיה ואז מודדו מדידה יפה שמודד כל הכותל מדידה יפה.

ומ"ש ואם היה חוט המשקולת יורד כנגדו מודד ברחבו מדידה יפה. הוא מימרא דשמואל. פי' שכיון שהוא זקוף כל כך יכול הוא למדוד רחבו בראש הכותל ומודד הרחב לבד מדידה יפה:

הלכה טו

ומה שכתב הגיע להר אם היה הר וכו'. זהו משנתנו וכפרושא דרבה ללישנא דרב הונא בריה דרב נתן דהלכתא כותיה. ואפשר דה"ה למתלקט י' מתוך שש שמבליעו להאי לישנא. ויש אומרים מודדו מדידה יפה ורבינו לא הזכיר זה לפי שכתב בכותל שאם אפשר להשתמש בו מודדו מדידה יפה ונראה דה"ה להר. **ומ"ש ואם היה גבוה הרבה וכו'** זה מבואר בלישנא דרב הונא שהזכרתי. **ומ"ש ואם אינו יכול וכו'** במשנה מבואר:

הלכה טז

ומה שכתב כיצד מקדרין וכו'. בגמרא מבואר ברייתא ומימרא דאביי. **ומ"ש וכשילך המודד וכו'** זהו ששנינו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום ואמרו בגמרא מ"ט וכו' זהו דעת רבינו והוא הנכון מכל הנאמר בפי' סוגיא זו ויש לרשב"א שיטה אחרת שהוא סובר שהגאיות בכלל מה שאמרו מתלקט עשרה מתוך חמש או מתוך ארבע וכ"כ היה מודד והגיע לגיא או לגדר אם היה מתלקט עשרה מתוך יתר מחמש תשמישו בנחת והרי הוא כקרקע חלק ומודדו מדידה יפה. היה מתלקט עשרה מתוך חמש אין תשמישו בנחת כקרקע חלקה ולפיכך אם יכול להבליעו בחלב של נ' אמה מבליעו ואין שפועו ומדרונו עולה לו מן החשבון ואם אינו יכול להבליעו מקדר ועולה מקדר ויורד היה מתלקט עשרה מתוך ארבע אינו מצמצם לקדר ולהבליע אלא אומדו והולך לו עכ"ל. ומכאן שאין לו קדור או הבלעה בגיא אלא במתלקט עשרה מתוך חמש. ואח"כ כתב אימתי מבליעין

בזמן שאין יותר מאלפים אמה אפי' לא היה תשמישו בנחת אינו מבליעו אלא מ חמש ויהיה בעמקו אלפים יכול להבליעו בחבל של נ' ואפי' בחבל בזה ממש. ואם נאמר שיבליענו במקום אחד היה להם לפרש. אלא וד ומ"מ ההיא דאבימי פירש"י ז"ל פי' אחר שלא כדברי רבינו. והרשב ד' אמות שעומק הגיא זקוף כל כך אינו ראוי להלוך ואע"פ ששאר הגיא חוט המשקולת יורד

הלכה יח

(יז-יח)

אין סומכין וכו'. משנה (דף נ"ח נ"ט) אין מודדין אלא מן המומ בגמרא למקום שריבה אין למקום שמיעט לא אימא אף למ בגמרא היינו קמייתא ותירצו ה"ק ריבה אחד ומיעט אחד שומעין לזה בגמרא. ופירש רבינו מן המומחה מן הבקי וכן פירש"י ז"ל וכן נרא פירוש אחר וזה עיקר, ואם כונת רבינו כשכתב היו לנו תחומי שבת מו הוא לפי שאין זה נופל על הלשון בשום פנים ומ"מ דברי רבינו בדין שאם מדד ורבה באחד מן התחומין שומעין לו ומוציאין את הקרן השני במכוין עכ"ל. וזהו פירוש למ"ש בגמרא אף למקום שריבה שאף במוע בעומקו של גיא להולך משפתו אל שפתו יותר מאלפים אמה. היה בו קדרו. ואלו דברים מתמיהין אצלי היאך אפשר שמתלקט עשרה מתוך של מאתים. ואולי דעתו שבתחלה מתלקט כך ואח"כ זקוף מאד ואין אי לא הוזכר דין ההתלקטות בגיא ולא דין האלפים בהר וכדברי רבינו. "א פירש ד' אמות דכל שיורד חוט המשקולת כנגדו בעומקו של גיא כותלי הגיא משתפעין והולכין עד קרקעיתו של גיא הרי זה כאילו כל כנגדו ע"כ וזהו פירוש נכון: חה ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שומעין למקום שריבה ושאלו קום שריבה. עוד שם ריבה לאחד ומיעט לאחד שומעין למרבה. והקשו שריבה. אמר אביי ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר באלכסונה. ע"כ ה מן הירושלמי דגרסינן התם הא ההדיוט שריבה אין שומעין לו. ויש חזקין וכו' היתה על פי מה שאמרו בגמ' אימא אף למקום שריבה תימה זה הם אמת וכן הסכימו כל המפרשים ז"ל. ועוד כתב הרשב"א ז"ל המועט כנגד המרובה לפי שמחזיקין את המועט במוטעה ואת המרובה ט הולכים כנגד המרובה: **וכן אם באו שנים מומחין ומדדו התחום וכו'**. כבר נזכר זה בסמוך ויש פירוש אחר במימרא דאביי וזה עיקר. **וכתב רבינו לפיכך אם רבה זה האחרון יותר על הראשון אפי' בחמש מאות ושמונים אמה בקרוב שומעין** והקשו על חשבון זה. ובהשגות כתוב אמר אברהם אני מוצא או ד' או ו' מאות ע"כ. והרשב"א ז"ל הקשה שלא היה לו לומר אלא ה' מאות וע"ב וכתב ושמא הרב ז"ל כל שהוא יתר משבעים אמה אע"פ שאינן ממלאין עד שמונים לא דק והודיע הענין באמרו שמונים

בקרוב עכ"ל. ואני אפרש. דע שהחשבון שהזכירו ז"ל כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא אינו מדוקדק דיותר מעט הוי האלכסון וזה מבואר במופת בחכמת התשבורת. והכלל האמתי הוא שהאלכסון הוא גדר מרובע שתשבורתו כפל מהמרובע הראשון שהאלכסון יוצא ממנו כגון מרובע ה' על ה' שתשבורתו כ"ה אלכסונו גדר מרובע שתשבורתו נ' וא"כ בהכרח הוא יותר מז' לפי שתשבורת ז' על ז' אינם אלא מ"ט. ויש לזה מופת. ולפ"ז אם הראשון טעה במדת האלכסון ע"ד חשבון רבותינו ז"ל יהיה אמת כדברי הרשב"א ז"ל. אבל אין לנו לקחת החשבון ההוא אחר שאינו אמת אלא בשיעורים שהזכירו הם אבל בטעות שטעה זה הראשון היאך נחזיק זה השני בטועה והוא מכוין על האמת ואם הראשון לא טעה כך היה שיעור התחום כמו שזה אומר וזה דבר ברור. לפי החשבון האמתי יהיה חמש מאות ופ"ה ועוד וזהו שכתב הר"א ז"ל בהשגות אע"פ שלא דקדק לפי שתשבורת אלף וארבע מאות וט"ו הוא ב' חשבונות ועוד ותשבורת אלפים שהוא אלכסונן הוא כפלו שהוא ד' חשבונות. ולא נעלם זה מעיני רבינו אבל רצה להחמיר באותן ה'. ונ"ל ששבוש הספרים הוא וראוי להיות כחמש מאות ופ"ה אמות. ואם יש ספר שנסחתו כך הוא האמת לפי שאין דרך רבינו לכתוב בקרוב בחשבון שיוכל להוסיף או לגרוע ממנו ואפי' אמה אחת:

הלכה יט

אפילו עבד אפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום השבת וכו'. משנה שם (דף נ"ח:) כלשון רבינו:

ונאמן הגדול לומר זכור אני שעד כאן היינו באים וכו'. משנה בכתובות פרק האשה (דף כ"ח). **ומ"ש שלא אמרו חכמים וכו'** מבואר בגמרא בכיצד מעברין (עירובין נ"ח נ"ט):

פרק כט

הלכה א

(א-ג) **מצות עשה מן התורה וכו'**. מדברי רבינו נראה בביאור שהוא סובר שההבדלה ג"כ דבר תורה והכל בכלל זכור. וראיתי המפרשים ז"ל חלוקים בזה יש סוברים כדברי רבינו ואע"ג דבגמרא פ' ערבי פסחים (פסחים דף ק"ו) אין שם אלא זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה וכו' מ"מ ילפינן ליה מדכתיב ולהבדיל כמ"ש פרק ידיעות הטומאה (שבועות י"ח:) ולשון מכילתא זכור את יום השבת קדשהו בברכה ובביאור אמר זכרהו על היין ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו. וי"א שההבדלה אינה אלא מד"ס אבל הקידוש הוא דבר תורה. ודע שלדברי הכל אחד אנשים ואחד נשים חייבין

הם בקידוש היום ומימרא מפורשת היא נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. ונפקא לן מזכור ושמור והבדלה נמי אם היא דבר תורה נפקא לן חיובא דנשים מהתם ואם היא מדבריהם דומיא דקידוש תקנוה ורבינו ז"ל סתם כאן וכיון שלא הזכיר בהן פטור מכלל שהן חייבות ופרק י"ב מהלכות עבודת כוכבים ומזלות וחקותיהם כתב רבינו וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי פסחים ואכילת פסח והקהל ושמחה שאף הנשים חייבות ע"כ. ונסח הקידוש ידוע הוא. ונוסח ההבדלה נחלקו בו שם פ' ערבי פסחים (פסחים דף ק"ג ק"ד) והעלו בגמרא כדברי רבינו. וזה מוסכם:

הלכה ד

עיקר הקידוש בלילה וכו'. שם (דף ק"ו) עיקר קדושא בלילה הוא ואמרו שם (דף ק"ה) מי שלא קדש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו. ויש מי שכתב שפרשת ויכלו שנהגו לומר כמו שיתבאר אינה אלא במקדש בליל שבת כדינו:

ואם לא הבדיל בלילה וכו'. שם (דף ק"ו) אמרו בני ר' חייא מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה עד כמה א"ר זירא עד רביעי בשבת ונחלקו בדין זה הגאונים ז"ל שיש מהן גורסין בסוף השמועה (דף ק"ז) כלישנא בתרא מבדיל והולך כל היום כולו וכ"נ מן ההלכות ורבו סברות הגאונים ז"ל בזה. ודברי רבינו מחוורין אע"פ שדעת האחרונים כדעת ההלכות. ותשעה באב שחל להיות באחד בשבת העלה הרמב"ן ז"ל שאין כאן הבדלה על הכוס אלא בתפלה בלבד ואינו צריך להבדיל בליל מוצאי תשעה באב:

אבל אינו מברך וכו'. שם (דף ק"ו) מפורש. א"ר יעקב אבל לא על האור:

הלכה ה

אסור לאדם לאכול או לשתות יין משקדש היום וכו'. כך היא הנסחא בקצת הספרים ויראה מזה שלשתות מים מותר קודם קידוש כמו קודם הבדלה. ויש שכתוב בהן או לשתות סתם. ואף לזאת הנסחא אפשר שדעת רבינו ממ"ש בסיום הבבא ולשתות מים מותר שאף קודם קידוש מותר. ובגמ' (דף ק"ה) גבי הבדלה מפורש רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא ויש לדמות קידוש להבדלה כדברי רבינו והרשב"א ז"ל השיב שקודם קידוש אפי' לשתות מים אסור והביא ראיה מן הירושלמי וכן נהגו:

וכן משיצא היום וכו'. אכילה ושתיה מפורשין שם ועשיית מלאכה פ' שואל בשבת (דף ק"נ:) אסור לאדם לעשות חפצו קודם שיבדיל והיתר שתית המים הזכרתיו בסמוך:

שכח או עבר וכו'. בערבי פסחים (דף ק"ז) טעם מקדש טעם מבדיל:

הלכה ו

מדברי סופרים וכו'. הקידוש פשוט שאינו מן התורה על היין ויתבאר לפנינו שאם מתאוה לפת יותר מן היין מקדש על הפת. וההבדלה מבואר בברכות (דף ל"ג) פרק אין עומדין שמדבריהם היא על הכוס:

ומאחר שיבדיל ויאמר וכו'. פרק שואל (שבת ק"נ.) כי הוינן בי רב כהנא אמרינן המבדיל בין קדש לחול ומסלתינן סלתי וכן מימרא אחרת שם כיוצא בזו ונחלקו המפרשים אם צריכה שם ומלכות ובהלכות כתבו שצריכה וכן כתב שם כלומר אינו צ"ל בין אור לחושך וכו' אלא בא"י אמ"ה המבדיל בין קדש לחול. וכתבו הגאונים ז"ל שאם התפלל והבדיל בתפלה יכול לעשות מלאכה ואין צריך לברכה אחרת ולזה הסכימו מן האחרונים ז"ל ועיקר:

וכשהוא מקדש וכו'. פ' אלו דברים בברכות (דף נ"א:) ב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום.

ומה שכתב ואינו נוטל וכו'. שם בפ' ערבי פסחים (פסחים דף ק"ו) נטל ידיו לא יקדש ויתבאר בסמוך:

הלכה ז

כיצד הוא עושה וכו'. דברים אלו שכתב רבינו נאמרו בגמרא פ' שלשה שאכלו (ברכות נ"א) גבי כוס של ברכה ומפרש רבינו דכוס של ברכה הוא כוס שאומרים עליו קידוש היום או ברכת המזון כמוזכר פ"ז מהלכות ברכות ולא עוד אלא שעקר הדבר הוא לדעת רבינו בכוס של קידוש כמ"ש. ורש"י ז"ל פי' כוס של ברכה ברכת המזון:

מנהג פשוט הוא בכל ישראל לקרות בתחלה פרשת ויכלו וכו'. כן נהגו ויש להם סמך ממ"ש בפ' כל כתבי (שבת קי"ט) שאפילו יחיד צריך לומר ויכלו ולפיכך סמכוהו כל הכוס:

ושותה מלא לוגמיו ומשקה לכל בני חבורה ואחר כך נוטל וכו'. מסקנא בערבי פסחים (דף ק"ז) המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא וכן בהלכות ופירשו מלא לוגמיו שאם יסלקנו לצדדין נראה כמלא לוגמיו ומדברי הגאונים ז"ל נראה שאין כל בני החבורה צריכין מלא לוגמם:

הלכה ח

אין קידוש אלא במקום סעודה כיצד לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר וכו'. מסקנת ההלכות וכל הפוסקים שם (דף ק"א) כשמואל דאמר הכי אין קידוש אלא במקום סעודה. ואמרו שם סבור מינה ה"מ מבית לבית אבל מפנה לפנה לא אמר להו רב ענן בר תחליפא

זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דמר שמואל ואפי' מאגרא לארעא הוה מקדש ע"כ בגמרא ובהלכות. וזהו כפשוטו מתמיה על דברי רבינו ז"ל שכתב אבל אם קידש בזוית וכו' אבל ראיתי בספרי הגאונים ז"ל שכתבו לקדש בבית ולצאת לחצר בסעודה אם רואה את מקומו מותר שנעשה כמקום אחד ואינו דומה כמפנה לפנה ואם אינו רואה את מקומו נעשה כמפנה לפנה ואסור עכ"ל. מתוך כך נראה שהם מפרשים בית בית דירה ויש בה חדרים ועליות מבית דירה לבית דירה אחר היו סבורים שיצטרך קידוש אחר אבל מפנה לפנה כגון מחדר לחדר בבית דירה אחת לא. ובא רב ענן והעיד שאפי' בבית דירה אחת מן הגג לחצר היה מקדש. ויעיד על זה הפירוש שאם היה פירוש מפנה לפנה בחדר בעליה אחת היאך היה מוציאה מידי כונתם רב ענן כשהיה רואה שמואל מקדש מארעא לאגרא. ולפי זה הפי' נאמרו דברי רבינו ז"ל ויש בזה פירוש אחר:

ולמה מקדשין בבית הכנסת מפני האורחים שאוכלים וכו'. שם מבואר ועכשיו נהגו לקדש שם ואף על פי שאין אורחים אוכלים לפי שכיון שנתקן לא זזה תקנה ממקומה, וכתבו ז"ל שלא היו אוכלין בבהכ"נ ממש דהא קי"ל דבתי כנסיות אין אוכלין בהן כמבואר פי"א מהלכות תפילה אבל בבית הסמוך לבהכ"נ והיו יושבין שם בעת שמיעת הקידוש וכן כל כיוצא בזה:

הלכה ט

היה מתאוה לפת יתר מן היין או שלא היה וכו'. שם (דף קו) א"ר ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש אמר להו רב יצחק וכו'. אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינן שמעתתיה זמנין סגיאין הוא קאמינא קמיה דרב זמנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא זמנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא. וזה פירוש רבינו נטל ידיו לקדש קס"ד שלא יקדש כלל אלא אחרים מקדשין לו ואפשר שהיו סבורין שאין מקדשין על הפת. ואמר להו רב יצחק דרב היה מקדש על הפת כשהיה חביב לו ואם כן כשנטל ידיו מקדש על הפת וזה פירוש נכון וכן כתבו מן האחרונים ויש מי שפירש דהא דר"י פליגא לגמרי אדרב ברונא שאין הדבר תלוי בנטילה אלא בחביבות וע"ז נהגו ליטול ידיהם ולקדש אחר כך ביין ע"כ:

הלכה י

מי שנתכוין לקדש על היין בלילי שבת ושכח וכו'. כבר ביארתי זה בסמוך:

ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה וכו'. שם (דף ק"ו) ת"ר זכור את יום השבת זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום ביום

מאי מברך אמר רב יהודה בורא פרי הגפן ושם קראוהו קדושא רבה והוא לכנוי כמו שקורין לסמיא סגי נהור:

ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש וכו'. בהשגות א"א בחיי ראשי אם מסברא אמרה וכו'. ואני אומר שרבינו למד כן ממה שקראוהו קידוש ואמרו בסתם שאסור לסעוד קודם קידוש. ומעתה אשיב על דברי הר"א ז"ל מ"ש ואילו בא לקדש ביום על הפת מי לא מקדש אני אומר דלא. והטעם בזה לפי שבלילה שהוא מזכיר קדושת היום די היכר בכך ואם חביב עליו פת יותר יקדש על הפת קודם שיטעום אבל ביום שאין ההיכר אלא כשמברך בפה"ג קודם סעודה שלא כדרכו בחול אם בא לקדש על הפת איזה היכר יש כאן וזה נ"ל נכון. ומה שאמר אסמכתא בעלמא דעיקר קדושה בלילה הוא אף רבינו ז"ל סובר כן. וכ"כ למעלה עיקר הקידוש בלילה אבל חכמים דרשו לקדש ביום ואינו בדין שיוכל למלא כריסו ולאכול ואחר כך יברך על היין ויאכל סעודה אחרת שאם אתה מתיר לו לטעום אף אתה מתירו לאכול כל צרכו שאם לא כן נתת דבריך לשיעורין. ומה שכתב א"נ דאי לא קדיש בלילה קאמר, זו באמת סברא פחותה מסברת רבינו והיא מבוארת הסתירה חדא דהא ברייתא לא משמעה הכין ותו דבסמוך ממש אמרו ביום מאי אמר רב יהודה בפ"ה ואי לא קדיש בלילה ודאי מזכיר הוא קידוש שבת על הכוס כדמוכח התם בהדיא. ועוד ששם (דף ק"ה) שאל רבינא מר"נ מי שלא קדש בערב שבת מהו שיקדש כל היום כולו והשיבו מדאמרי בני רבי חייא מי שלא הבדיל במו"ש מבדיל והולך וכו' ה"נ מי שלא קדש מקדש והולך. ולא הביאו שם ברייתא זו להוכיח כן. ועוד ששם הקשו על זה מברייתות אחרות ותירצום והיה להם להביא זו לסיוע אלא ודאי אין דברי הר"א ז"ל בזה הפירוש נכונים כלל:

הלכה יא

יש לו לאדם לקדש וכו'. פרק תפלת השחר (ברכות כ"ז:) אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש על הכוס מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס. ופירשו שאע"פ שמבע"י קדש או הבדיל מותר לו לערב לאכול בקידוש זה ולאכול ולעשות מלאכה בהבדלה זו. וזה דעת קצת מן הגאונים וכ"כ מן האחרונים וכדברי רבינו וכן עיקר:

הלכה יג

(יב-יג)

מי שהיה אוכל ע"ש וכו'. מסקנא דגמ' פ' ערבי פסחים (פסחים דף ק') דאמר שמואל גבי דין זה פורס מפה ומקדש. ובהלכות כתבו ואח"כ שרי המוציא וגומר לסעודתו ומברך

ברכת המזון. ואינו מחוור שאם היה צריך המוציא ליבעי ברכה על מה שאכל א"ו אין כאן המוציא וכדברי רבינו שלא הזכירו וכ"כ ז"ל. וגדולה מזו אמרו בירושלמי פרק קמא דברכות שאם כבר בירך על היין בתוך הסעודה כשהוא מקדש עכשיו על הכוס אינו מברך ברכת היין שהרי כבר נפטר ממנה:

היה אוכל וכו'. שם (דף ק"ה) לענין מיפסק אי קא אכלי ואתו מעיקרא לא פסיק אבל אתחולי לא מתחיל ומפסיק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה פסיק ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושכרא אבל מיא לית לן בה והיתר המים לא הוצרך רבינו לבארו בכאן שאף להתחיל לשתות מים מותר כנזכר למעלה בפרק זה. **ומ"ש ונוטל ידיו** ר"ל מים אחרונים ומבואר ענינם פ"ו מהלכות ברכות. **ומה שכתב ומברך ברכת המזון על הכוס ואח"כ מבדיל עליו** ר"ל שבהמ"ז וההבדלה הם על כוס אחד למד זה רבינו מן המשנה שבפ' אלו דברים (ברכות נ"א:) ב"ש אומרים נר ומזון וכו' ואמרו בגמרא לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה ועל ההבדלה שהיא בסוף ופירשוה בהלכות ביושב ואוכל במוצאי שבתות וחשך היום ומשמע מהתם שמברך הכל על כוס אחד. אבל בהשגות כתוב אמר אברהם בשאין לו אלא אותו כוס ע"כ. וכ"כ קצת המפרשים ז"ל. והכריחם לזה מה שאמרו פרק ערבי פסחים (פסחים דף ק"ב:) גבי מזון וקידוש שא"א אותן על כוס אחד לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות כמבואר בסמוך והקשו על זה והעלו דקדושא ואבדלתא חדא מלתא היא ויכול לאמרן על כוס אחד ברכת המזון וקדושא תרי מילי נינהו, והם מפרשים דברכת המזון הוא למפרע למה שאכל וקידוש להבא ועיולי יומא וה"ה לברכת המזון עכ"ל אחד מן המפרשים ז"ל. ורבינו ז"ל סבור דברכת המזון והבדלה הכל הוא על מה שעבר שחיוב ההבדלה אינו בשביל הזמן ההוה והעתיד שהוא חול אלא בשביל הזמן שעבר שהיה שבת. ומ"מ מדברי הגאונים ז"ל נראה שאם יש לו שני כוסות שעל אחד מברך ברכת המזון ועל האחר מבדיל ועיקר:

היה אוכל בשבת ויצא וכו'. **וגמר סעודתו**. כבר הזכרתי זה בסמוך:

הלכה יד

אין מקדשין אלא על היין וכו'. פרק המוכר פירות בבבא בתרא (דף צ"ז) אמר רב אין אומרין קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח ושקלו וטרו התם והעלו שכל מה שכשר לניסוך בדיעבד לכתחלה אומר עליו קידוש ומה שאינו כשר בדיעבד לניסוך אין מקדשין עליו ואמרו לאפוקי מאי והעלו להוציא שריחו רע או מגולה והעלו חכמי המערב שהוא הדין לנתערב בו דבש שאף הוא פסול לנסכים ואפילו בדיעבד ואע"פ שלא פרטוהו כיון שהזכירו בדומה די בכך, והגאונים האחרים סבורים שלא מעטו

לקדוש אלא יין הפסול מחמת עצמו אבל יין שנתערב בו דבש הדבש הוא שאסרו מפני שפסלו הכתוב מעל גבי המזבח ולא נתמעט לקידוש וכן עיקר ולזה הסכימו האחרונים. ומבואר בירושלמי שיוצאים בקונדיטון ויש בו דבש ופלפלין וכן כתוב בהשגות ויין מבושל אף על פי שלא נזכר בגמרא מיעוטו גבי קידוש דעת כל הגאונים ז"ל שאין מקדשין עליו וכמו שכתב רבינו ולאו כי רוכלא נחשוב וניזיל. ויש מהן מי שכתב שאין מברכין עליו אלא שהכל ואין כן דעת רבינו שלא הזכיר כן בהל' ברכות והאחרונים הסכימו שמקדשין עליו משום דעלויי עלייה ואף המעושן הכשירו וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה טו

יין שטעמו חומץ וכו'. כך העלו בהלכות פרק ערבי פסחים שהכל הולך אחר הטעם וריחיה חמרא וטעמיה חלא חלא וריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא. ועיקר דין בהמוכר פירות:

וכן שמרים שנתן עליהם וכו'. שם ובהלכות פרק ערבי פסחים שמרים שיש בהם טעם יין קיוהא בעלמא הוא ואין מברכין עליו בפ"ה. ופירשו ז"ל שיש בהן טעם יין ולא שיעור יין שאם הטיל שלשה והוציא ארבעה הרי זה יין מזוג וכמ"ש רבינו ומוכרח הוא שם. וכתב הרשב"א ז"ל דה"מ לפורצני הנדרכין בגת ע"י קורה שהקורה דוחקת הרבה ומוציאה הכל אבל הנדרכין ברגל לא אלא אע"פ שלא מצא כדי מדתו תורת יין עליו:

הלכה טז

כלי שהיה מלא יין וכו'. שם פסחים (דף ק"ו) מסקנא דגמרא טעמו פגמו ר' יעקב בר אידי קפיד אחביתא פגומה. ובהשגות אמר אברהם דוקא מן הכוס עצמו עכ"ל. ודברים סתומים הם ונראית כונתו ששתה מאותו הכלי שהוא מלא יין עם הכלי עצמו וא"כ היא כונתו כן הוא האמת וזהו דעת רבינו ולא היה צריך לאמרו ואם רצה לומר שאם אחר שטעמו ערה ממנו לכוס אחר שמברך על הכוס השני אינו אמת וילפינן לה מדר' יעקב ואע"פ שיש שם פירוש אחר זהו דעת רבינו ועיקר:

הלכה יז

יין שריחו חומץ וכו'. כבר נתבאר זה למעלה:

יין מזוג ויין צמוקים וכו'. בהמוכר פירות (ב"ב צ"ו) ומבואר בהלכות פרק ערבי פסחים ושם נזכר בשם הגאונים ז"ל מ"ש רבינו והוא שיהיו צמוקים שיש בהן לחלוחית וכו':

וכן יין חדש וכו'. שם בהמוכר פירות (דף צ"ז) ומבואר בהלכות בערבי פסחים:

מדינה שרוב יינה שכר וכו'. בערבי פסחים (דף ק"ז) מסקנא שאין מקדשין על השכר ושם נזכר שאמימר הבדיל על השכר מפני שהיה חמר מדינה. ויש מן הגאונים שאמרו שה"ה לקידוש. ויש מהם שחלקו ואמרו דכיון שמקדשין על הפת היא קודמת לשכר אע"פ שהוא חמר מדינה אבל לענין הבדלה הואיל ואין מבדילין על הפת מבדילין על השכר אם חמר מדינה הוא וכן העלה ה"ר ר' יצחק אבן גיאת ז"ל וכדברי רבינו ועיקר:

הלכה כא

(יח-כא)

כשם שמקדשין וכו'. כל זאת הבבא מבוארת במקומות הרבה ועקרן פ' ערבי פסחים (פסחים דף ק"ג ק"ד ודף ק"ה) וכבר נתבאר פ"ו דין מוצאי יו"ט לשבת שאין מבדילין. ונוסח קידוש

יו"ט ומה שכתב כשהוא מתאוה לפת שמקדש על הפת אם ירצה. דברים פשוטים הם. ודע שאין קידוש יו"ט דבר תורה:

הלכה כב

כיצד מברכין בלילי יו"ט וכו'. מסקנא דגמרא שם (דף ק"ג) יקנה"ז פי' יין קידוש נר הבדלה זמן. ובשביעי של פסח שאין אומרים זמן אומר יקנ"ה:

הלכה כג

כל לילי יום טוב ויום הכפורים אומר שהחיינו וכו'. בעירובין ס"פ בכל מערבין (עירובין דף מ':) והלכתא אומרים זמן בר"ה ויוה"כ. ופי' ביוה"כ אין אומרו על הכוס והכי איתא התם והלכתא זמן אומרו אפילו בשוק. ונהגו במקומותינו שש"צ מוציא ס"ת ואומר זמן וכל הקהל עונין ויוצאין בכך ובימים טובים אומרו על הכוס אחר קידוש וכבר נתבאר כן בסמוך בדברי רבינו:

ובליל שביעי וכו'. כבר נתבאר זה. ופירוש בשמיני של חג מברכין זמן לפי שהוא רגל בפני עצמו כדאיתא בסוכה פ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ז) מימרא כתובה בהלכות. ורבינו כתב כל ימים טובים חוץ משביעי של פסח ודי בכך:

הלכה כד

סדר הבדלה וכו'. כך היא מסקנת הגמרא פרק אלו דברים (ברכות דף נ"א:):

הלכה כה

אין מברכין על הנר וכו'. משנה אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו ונחלקו שם (דף נ"ג:) בפירוש זה ואמר רבא יאותו ממש פירש"י ז"ל שעומד בסמוך וכמה חזקיה אמר עד שיכיר בין מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי עולא אמר בין איסר לפונדיון ופסק

רבינו כחזקיה ופירש שצריך לעמוד בסמוך שאם היו בידו שתי מטבעות אלו יכיר בין זו לזו:

ואין מברכין על הנר של וכו'. במשנה שם (דף נ"א:) אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עובדי כוכבים ומזלות ע"כ, ושאלו בגמרא (דף נ"ב:) בשלמא נר משום דלא שבת אלא בשמים מ"ט לא א"ר יהודה הכא במסבת עובדי כוכבים ומזלות עסקינן מפני שמסבת עובדי כוכבים ומזלות לעבודת כוכבים ומזלות והקשו מדתני סיפא של עבודת כוכבים ומזלות מכלל דרישא לאו בעובדי כוכבים ומזלות עסקינן ותירצו מה טעם קאמר מה טעם אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עובדי כוכבים ומזלות מפני שמסבת עובדי כוכבים ומזלות לעבודת כוכבים ומזלות, וזו היא גרסת רבינו אבל ההלכות היו גורסים גירסא אחרת שכ"כ שם נר משום דלא שבת בשמים משום דסתם הסבת עובדי כוכבים ומזלות לעבודת כוכבים ומזלות. ודע שאם הדליק נכרי נר בשבת אין מברכין עליו במ"ש ואצ"ל אם הדליקו ישראל בשבת בעבירה בין בשוגג בין במזיד דאור שלא שבת מעבירה אין מברכין עליו ולא הוצרך רבינו לבאר זה מפני שכבר ביאר שאין מברכין על נר של נכרי ואפילו נכרי מנכרי במו"ש כמו שיתבאר. וישראל שהדליק אינו דבר מצוי ודינו מתבאר ממה שיתבאר באור של חיה ודיני הבשמים מבוארים בפ"ט מהל' ברכות:

ואין מברכין לא על הנר של וכו'. כבר נזכר זה בסמוך:

הלכה כו

ישראל שהדליק וכו'. ברייתא כלשונה שם ופי' עובד כוכבים ומזלות שהדליק מישראל לדעת רבינו דוקא כשאינו במסבה שאם לא כן כבר נתבאר שסתמה לעבודת כוכבים ומזלות:

היה מהלך חוץ לכרך וכו'. ברייתא שם קרוב ללשון רבינו ופירשו ז"ל כשיכול להשתמש לאורו ושם בגמרא העלו דמחצה על מחצה מברך ודבר שאינו מצוי הוא ע"כ לא נזכר בהלכות גם לא בדברי רבינו:

אור של תנור וכו'. ברייתות שם תני חדא אור של כבשן מברכין עליו ותניא אידך אין מברכין עליו ותירצו ל"ק הא בתחלה הא בסוף וכיוצא בזה ממש באור של תנור וכירים והרבה פירושים נאמרו בזה ועיקר כדברי רבינו האי ז"ל שפירש בתחלה אין מברכין עליו עד שלא אחז האור ברוב העצים משום דסליק קוטרא ולא צייל נהורא אבל לסוף צייל נהורא וציית נורא ומברכין עליו ע"כ:

הגחלים אם וכו'. שם (דף נ"ג:) גחלים לוחשות מברכין עליהם עוממות אין מברכין עליהם ושאלו היכי דמי לוחשות והשיבו כל שאילו מכניס קיסם ביניהם ודולק מאליו:
אור של וכו'. רבינו היה גורס כגירסת ההלכות שכתבו (דף נ"ג) תני חדא אור של בה"מ מברכין עליו ותניא אידך אין מברכין ל"ק הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב ולא מצאתיה ברוב ספרי הגמרא. ויש שפירשו הפך מדברי רבינו אי איכא אדם חשוב נמצא שלכבודו נעשה ואין מברכין עליו והיכא דליכא מוכחא מלתא דלהאיר נעשה ומברכין עליו וי"מ כדברי רבינו:
ושל בה"כ וכו'. זה נמצא בספרים ולא נזכר בהלכות ורבו בו הגרסאות והפירושים ודברי רבינו אמת. ובארצותינו שאין החזן דר שם נהגו להדליק נר מיוחד בבהכ"נ כדי להבדיל עליו:
ואבוקה להבדלה מצוה וכו'. פרק ערבי פסחים (פסחים דף ק"ג:) כלשון רבינו. ופי' אבוקה כמו חבוקה שיש בה עצים הרבה ומאורות הרבה:
ואין מחזרין על האור כדרך שמחזרין וכו'. מימרא פרק אלו דברים (ברכות נ"ג:) כלשון רבינו. ובחדושי הרשב"א ז"ל כתב הראב"ד כ"ש על הבשמים דאינה אלא הנאה לנפשיה ואור לרבותא נקטיה וה"מ במוצאי שבתות אבל על אור ששבת במוצאי יוה"כ איכא למימר דמהדר וכו':

הלכה כז

אור שהודלק וכו'. ברייתא שם (דף נ"ב נ"ג) אור של חיה ושל חולה מברכין עליו ואמרו שם ששבת ממלאכת עבירה ומכלל זה שאם הודלק בשבת שלא בהיתר שאין מברכין עליו כמ"ש למעלה:
אור וכו'. פרק מקום שנהגו (פסחים נ"ד) תני חדא אור היוצא מן העצים ומן האבנים מברכין עליו ותניא אידך אין מברכין עליו ל"ק כאן במוצאי שבת כאן במוצאי יוה"כ ושם מוכרח שבמוצאי יוה"כ אין מברכין עליו וכתב הרמב"ן ז"ל שישראל שהדליק מנכרי שאין מברכים עליו במוצאי יום הכפורים שאע"פ שבמוצאי שבת מברכין עליו כבר אמרו בגמרא שעל תוספת ההיתר הוא מברך וה"ל כאור היוצא מן העצים אבל ביוה"כ א"מ אלא על אור ששבת ממש או על אור שהודלק ממנו וכן נהגו במקומותינו להדליק במוצאי יוה"כ מעששיות של בהכ"נ ע"כ דבריו. ונראה שזו היא כונת רבינו שהזכיר אור ששבת ביוה"כ בדוקא ואמר שאין מברכין אלא עליו:

הלכה כח

יו"ט שחל להיות וכו'. בחולין סוף הכל שוחטין (חולין דף כ"ו:) מימרא שם כלשון רבינו:

ואינו צריך לברך על הבשמים במוצאי יום הכפורים וכו'. זה מבואר ומוסכם והמנהג שלא לברך על הבשמים לא במוצאי יו"ט ולא במו"ש ליו"ט כנזכר למעלה שהוא מברך יקנה"ז. וכבר נתנו טעם לפי שאין הנפש דואבת אלא ביציאת שבת שהיתה נחה מכל מלאכה ומ"מ כשחל יו"ט להיות באחד בשבת עונג יו"ט עולה בבשמים. וכתב רבינו ואינו צריך לפי שברכת הריח ברכת הנאה היא ומברך אותה בכל עת ובכל זמן כמבואר בהלכות ברכות:

פרק ל

הלכה ב

(א-ב)

ארבעה דברים נאמרו בשבת וכו'.. **אי זהו וכו'**. פ' במה מדליקין (שבת כ"ה:) אמר רב חנן אמר רב הדלקת נר בשבת חובה רחיצת ידים ורגלים בחמין רשות ואני אומר מצוה מאי מצוה דאמר רב יהודה כך היה מנהגו של ר' יהודה בר אלעאי ע"ש מביאין לו עריבה מלאה חמין ורוחץ בה פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצים ע"כ:

וחכמים הראשונים וכו'. בכל כתבי (דף קי"ט) ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא:

הלכה ג

ומכבוד השבת וכו'. פרק אלו קשרים (שבת דף קי"ג) וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול אמר רב הונא יש לו להחליף יחליף אין לו להחליף ישלשל בבגדו ופרש"י ז"ל ישלשל כלפי מטה שיראו ארוכין:

ועזרא תיקן וכו'. ב"ק בפ' מרובה (בבא קמא דף פ"ב):

הלכה ד

ואסור לקבוע וכו'. בגיטין פרק השולח (גיטין דף ל"ח:) שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בע"ש ואחת בשבת פירוש בזמן בית המדרש ושתיהן נעקרו. וכתבו המפרשים ז"ל אע"פ שמותר לאכול עד שתחשך ואפילו להתחיל נמי ה"מ לצורך שעה אבל לעשות כך תמיד לא דמיחזי כמזלזל בכבוד שבת. ובהשגות א"א דוקא שאסור לקבוע מחצות ולמעלה ע"כ. ונראה מלשון רבינו שסעודה ומשתה שאינו נוהג בימות

החול אסור לעשותו בע"ש וכל היום בכלל האיסור והוכיח כן ממימרא דגיטין ולאכול ולשתות בלא קביעת סעודה אפילו סעודה [שאינו] רגיל בחול כל היום מותר להתחיל ומבואר כן פ' ערבי פסחים (פסחים דף צ"ט:) וכר' יוסי. ולקבוע סעודה שנהג בה בחול מצוה להמנע מתשע שעות ולמעלה לפי שסבור רבינו דאע"ג דקי"ל כר"י דאמר אוכל והולך עד שתחשך דהיינו דוקא בלא קביעות סעודה כנ"ל לדעת רבינו ונכון הוא:

הלכה ה

מסדר אדם וכו'. מימרות כל כתבי (שבת קי"ט:) לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית ולעולם יסדר אדם שלחנו במו"ש ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית: **וצריך שיתקן וכו'**. ברייתא שם שני מלאכי השרת וכו':

הלכה ו

אע"פ שהיה וכו'. שם (דף קי"ט) רב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא דג ששמו כן רב הונא מדליק שרגא רב פפא פתיל פתילתא רבה ורב יוסף מצלחי ציבי ר' אבא זבין בתליסר אסתירי פשיטא בשרא וכו':

הלכה ז

אי זהו וכו'. שם (דף קי"ח:) במה מענגו בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וכו': **ואם אין וכו'**. שם אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו זהו תענוג. ובערבי פסחים (דף קי"ב) אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט ומאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא:

הלכה ח

מי שהוא וכו'. בכל כתבי (שבת קי"ט) א"ל בני ר"פ בר אבא לרב פפא אנן דשכיחא לן בשרא וחמרא בכל יומא במאי נישנייה אמר להו אי רגיליתו לאחורי אקדימו אי רגיליתו לאקדומי אחרו:

הלכה ט

חייב אדם לאכול שלש סעודות וכו'. שם (דף קי"ז:) ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש ר' חדקא אומר ארבע וקי"ל כת"ק. **ומ"ש רבינו ערבית שחרית ומנחה** נ"ל שדעתו ז"ל שמצוה לעשותם באלו הזמנים ודבר זה מחלוקת בין הגאונים ז"ל שבעל הלכות כתב שאפילו מפסיק בשחרית באמצע סעודתו ומברך בהמ"ז ואחר כך מברך המוציא וחוזר ואוכל שאר דברים. וכתב רמב"ן והרשב"א ז"ל שלפ"ז לא הוזכרו בחיוב הזמנים האלו גבי הצלה וקערות שאכל בהן כמו שהזכרתי פכ"ג אלא אורחא דמילתא נקט. ובספר העתים האריך בזה והעלה שמצוה לעשותן באלו הזמנים והוכיח כן ועיקר.

ונחלקו המפרשים האחרונים אם יכול להשלימן במיני פירות ודעת ר"ת דלא וכן נראה מדברי רבינו:

וצריך להזהר וכו'. שם (דף קי"ח) מבואר שהזכירו כן גבי עני העובר ממקום למקום שבת נותנין לו מזון שלש סעודות:

ואם היה חולה וכו'. זה מצאתי בדברי הגאונים ז"ל ופשוט הוא שלא אמרו אלא לעונג שבת ולזה יהיה צער. **ומ"ש או שהיה מתענה וכו'** כגון תענית חלום כנזכר פ' ראשון מהלכות תענית או על עיר שהקיפוה עובדי כוכבים ומזלות כמו שיתבאר לפנינו:

וצריך לקבוע וכו'. בברכות (מ"ב:) בכיצד מברכין אמרו גבי שבתות וי"ט שאדם קובע סעודותיו על היין ובכל כתבי (שבת קי"ז:) חייב אדם לבצוע על שני ככרות בשבת. וכתב גאון כל זמן שהוא סועד. ובערבי פסחים כתוב בהלכות בשם הגאונים דבימים טובים נמי חייב לבצוע על שני ככרות והאריכו בטעם זה:

הלכה י

אכילת בשר וכו'. פ' ערבי פסחים (פסחים דף ק"ט) הוזכרו בשר ויין גבי שמחת הרגל. ובפ' כל כתבי (שבת קי"ט) גבי שבת אנן דשכיחא לן בשרא וחמרא וכבר כתבתיה למעלה:

ואסור לקבוע וכו'. בגיטין פרק השולח (גיטין דף ל"ח:) בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסייהו חדא דקבעי סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא. ובימים טובים מבואר פ' יו"ט שחל (ביצה ט"ז:) כר' יהושע דאמר חלקהו חציו לה' וחציו לכם דלא כר' אליעזר דאמר או כולו לה' או כולו לכם. ובפרק אלו דברים בפסחים (דף ס"ח:) אמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג:

הלכה יא

אסור לו לאדם להלך וכו'. פרק לולב וערבה (סוכה מ"ד) מימרא לא יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות ואמרו שם שתי לשונות ולשון אחרון שאפי' לביתו אסור וא"צ לומר לאושפיזו, וכתב רבינו מתחלת היום ומוכרח הוא:

הלכה יב

אסור לו לאדם להתענות וכו'. מבואר בהלכות פ"ק דשבת ופרק סדר תעניות האלו האמור וקרוב לזה נתבאר פ"ב:

הלכה יג

אין צרין וכו'. פ"ק (שבת י"ט) ת"ר אין צרין על עיירות של עובדי כוכבים ומזלות פחות משלשה ימים קודם לשבת. **וכתב רבינו כדי שתתישב וכו'** מבואר טעם זה בהלכות:

(**ומפני זה**) **אין מפליגין וכו'**. שם ת"ר אין מפליגין בספינה בפחות משלשה ימים קודם לשבת בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר ופוסק עמו ע"מ לשבות ואינו שובת דברי רבי רשב"ג אומר אינו צריך ומצור לצידן אפילו בע"ש מותר ונחלקו הגאונים בטעם איסור זה והעלו בהלכות שהוא מפני שהוא עונג שבת כמ"ש רבינו בכאן ולזה כתב בתשובה שלא נאסר אלא בימים המלוחים בשביל מה שיארע בהן מן הצער והבלבול והקיא אבל בנהרות מותר ע"כ. ועכשיו נהגו להפליג אפילו בים הגדול בע"ש ובשבת. והרמב"ן ז"ל חיפש ללמד עליהם זכות והוא עצמו כתב שבעל נפש יחוש לעצמו גם הרשב"א ז"ל כתב שאין דבריו נכונים. ופירוש ופוסק עמו עם הנכרי בעל הספינה ע"מ לשבות ואינו צריך שישבות. **וכתב רבינו ומקום שנהגו וכו'** פ' מקום שנהגו פסחים (דף נ':) בני בישן נהגו דלא הוו אזלי מצור לצידן במעלי שבתא אתו בנייהו לקמיה דר' יוחנן אמרי אבהתין הוה אפשר להו אנן לא אפשר לן אמר להו כבר קבילו עליהם אבותיכם שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל ואותן קרונות שמושכין אותן בהמות אע"פ שנכנס שם מתחלת השבוע אסור מן הטעם שאסרו לרכוב בשבת גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיג הבהמה עכ"ל:

הלכה יד

תשמיש המטה וכו'. פרק אף על פי בכתובות (דף ס"ב:) עונה של תלמידי חכמים אימת אמר רב יהודה מע"ש לע"ש:

ומותר לבעול בתולה לכתחלה בשבת וכו'. שם פרק קמא (דף ז') והלכתא מותר לבעול לכתחלה בשבת:

הלכה טו

השבת ועבודת כוכבים ומזלות כל אחת מהן שקולה כנגד כל שאר מצות התורה וכו'. מסקנא דגמרא פ' הכל שוחטין (חולין ה') שהעובד כוכבים ומזלות ומחלל שבתות בפרהסיא הרי אלו מומרין לכל התורה כולה והרי הם כעובדי כוכבים ומזלות גמורים. ומבואר בהרבה מקומות. וטעם השבת לפי שהוא מורה על החדוש וכופר בחדוש כופר בכל התורה כולה ולפיכך צריך להאמין ולקבוע בנפשו אמונת החדוש ולשמור השבת שהוא אות נאמן עליו: